

Inštitut za zgodovino
delavskega gibanja
KNJIZNICA

Prim.

4.

PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

4. SNOPIČ

Čotar - Fogar

GORICA 1977
GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

† MSGR. DR. RUDI KLINEC

Ko prihaja med zveste člane GMD in v slovensko kulturno javnost IV. snopišč Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL), ga dr. Rudi Klinec, njegov dosedanji najvidnejši sodelavec, ne more več vzeti v roke, zakaj omahnil je prav ob koncu dela za ta zvezek: korekture stolpcev je še utegnil videti, strani ne več. Leksikon ostaja tako na neki način sirota, še preden je dosegel zrela leta, saj pomeni ta zvezek v najboljšem primeru šele tretjino prehojene poti. Seveda to ne pomeni, da šifre R. K. ne bomo več videli pod članki, ne, vse tja do konca abecede nas bo zagotovo spremljala, saj je pokojni vsaj v grobem obdelal marsikatero geslo, ki sodi po vrstnem redu na konec abecede.

Ce nas lahko ob takó bridki in nenadomestljivi izgubi kaj tolaži, potem je gotovoda zavest, da nas dr. Klinec ni docela zapustil; docela ne zato, ker bo s svojim delom, ki mu ga je uspelo v času življenja ustvariti, stalno prisoten med nami, pa tudi zato, ker smo prepričani, da nam bo iz sveta duhov stalno pomagal. To smemo upati in si drzniti trditi, ker vemo, ki smo mu bili najbližji, kaj je leksikon zanj pomenil. Med vsemi zgodovinskimi spisi, ki jih je snoval, mu je bilo to delo najdražje; zanj ni štedil ne telesnih moči, ne gmočnih težav, ne duševnih sil. Bilo mu je, kakor da se je rodil za to delo, čeprav ga dolga leta svojega pisanja ni slutil, vsaj v taki obliki ne. A dolga vrsta portretov pokojnih, za Primorsko zaslužnih mož, ki jih je objavil, priča, da mu je bila bodisi oblika kakor vsebina zaokroženih bio-bibliografskih obdelav blizu. Dr. Klinec sam sicer ni bil ideator PSBL, vendar je zamisel tdko, kakršna se je pojavila in jo skuša delo uresničiti, takoj pozdravil, se zanj najbolj vneto zavzel in s svojo besedo in veljavo pripomogel, da je taka zamisel prodrla. Potem je kot sodelavec polnil stolpce prvih štirih snopiščev z bogatimi prispevki, ki imajo morda v veliki meri čar navega, zakaj vse, ali skoraj vse, kar je dr. Klinec prispeval, je bilo celó za poznavalce goriške zgodovine pretežno neznano ali vsaj manj znano.

Z osebnostjo dr. Rudija Klinca odhaja od nas vnet in požrtvovalen duhovnik (o tem bodo lahko pričale skupnosti vernikov, ki so ga imela za dušnega pastirja), in zavzet narodni delavec. Vse njegovo delo je bilo usmerjeno v en sam cilj: osvetliti temne kotičke slovenske zgodovine na tem ozemlju, ohraniti vse, kar je bilo slovenskega in poživiti narodno zavest; to je mladim večkrat polagal na srce. Odhaja izredno dobro podkovan zgodovinski strokovnjak, ki je na svojem področju veliko delal, veliko tskal, se mučil in zbiral in marsikaj že spravil do uspešne rente.

PSBL mu hoče izkazati največje spoštovanje in gotovoda najdražje ter najljubše priznanje s tem, da bo vztrajno nadaljeval s svojim izhajanjem, čeprav se zaveda, da bo v marsičem osiromašen za delež, ki ga je in bi ga po vsej pravici pričakoval izpod njegovega peresa.

Poleg tega, da je PSBL izgubil že neka požrtvovalnih sodelavcev (dr. Rado Bednarik, Albert Rejec, Ludvik Zorzut), pa čutimo dolžnost zabeležiti na tem mestu smrt prof. ALFONZA GSPAN, urednika Slovenskega biografskega leksikona. Pokojni profesor-znanstvenik je z velikim zanimanjem in naklonjenostjo spremljal naše delo in izrazil v imenu uredništva SBL vso podporo, ki bi je bil potrebn. Prof. A. Gspan pa se je zapisal z zlatimi črkami na polje primorske kulture s celoživljenjskim proučevanjem življenja in dela našega rojaka Srečka Kosovela, pa tudi s skrbjo, ki jo je posvečal starim in redkim tiskom, posebno inkunabulam, še posebej na našem ozemlju.

SODELAVCI IV. SNOPIČA IN NJIHOVE ZNAČKE

Poleg sodelavcev v snopičih 1-3 sodelujejo še:

- A. V. dr. Alojz Vetrlih, ravnatelj Srednje verske šole (Malo semenišče), Vipava
- A. Kobal Andrej Kobal, profesor, psiholog, pisatelj, Washington (ZDA), zdaj v Murnauu (Zahodna Nemčija)
- B. Mar. Branko Marušič, ravnatelj Goriškega muzeja, Nova Gorica
- B-n Pavel Budin, ekonomist, Miren pri Gorici
- Lo Miro Lojč, učitelj, Gorica
- S-k dr. Roman Savnik, višji znanstveni sodelavec Slovenske akademije znanosti in umetnosti v p., Ljubljana.

63 87

Izdala Goriška Mohorjeva družba - Gorica 1977
Natisnila tiskarna Budin v Gorici



N 12 VI 1978 / 117

COTAR Marij, društveni delavec, r. v Rojanu (Trst), tu u. maja 1934. Studiral je na navtični akad. Vojaški rok je služil kot častnik v it. mornarici. Nato se je vkrcal na ladjo družbe Navigazione Libera Triestina. Ob neki vrnitvi s pomorske vožnje se je najbrž (bil je vesele narave) ponorčeval iz it. zastave in bil tako ob prihodu v Genovo prijet in tu zaprt 6 mesecev. Po prestani kazni in ker ni mogel več dobiti zaposlitve, je 1931 odšel v Jsl. Sodeloval je v emigrantskem društvu Tabor in se vkrcal na jsl. ladjo. Ko so it. oblasti to zvedele, so se zbale, da bi utegnil izdati it. vojaške tajnosti, zato so ga z zvijačo priklicale v Trst (poslali so mu telegram, ki ga je podpisala njegova sestra, da je oče hudo bolan), in ga že v Postojni aretirali. Nato so ga odpeljali v Trst in ga v prostorih kvesture v ul. XXX Ottobre po vsej verjetnosti zaslíševali. Kaj se je tu dogajalo, je zavito v temo. Dejstvo je le, da je Č. priletel — ali nasilno pahnjen, ali samovoljno z namenom samomora zaradi verjetnih pritiskov in mučenj — na ulico in obležal mrtev. Že kot dijak se je Č. vključil v krožek »Niccolò Tommaseo«. Člani tega krožka so izredno aktivno sodelovali v okviru mladinskih društev, ki jih je bilo samo na Tržaškem več kot 15, s tem da so hodili predavat. Č. je bil eden redkih, ki je že takrat videl prihodnost slov. naroda le v izhodu na morje, s tem da postane Slovenija pomorska dežela. O tem je velikokrat predaval v krožkih (tako je npr. 23. dec. 1927 v mlad. društvu »Sv. Ivan« imel predavanje »O pomorskih puščicah Dux in Rex«). Dpisoval je tudi v glasilo mladinskih društev NG; bil je član društva slov. srednješolcev v Trstu 1923-24 in preds. »Zore«.

Prim.: Milko Skrap, Ob 40-letnici nasilne smrti rodoljuba M. Č., PDK 1974, 112, 7 s sl.; Josip Verč pripoveduje, PDK 1974, 112, 7.

Brj.

ČRNIGOJ, družina iz župnije Sv. Križ na Vipavskem, iz katere je izšlo nekaj zaslužnih mož: **Josip**, r. 12. marca (popr. v SBL) 1839 v Dobravljah, u. 20. marca 1922 v Kamnjah. Oče Anton, mati Hrobat Marija. Knjigoveštva se je izučil v Trstu, se 1856 vrnil domov in začel vezati knjige. Kot izredno več knjigovez je nad 65 let opravljal ta poklic in veliko vezal za knjižnice društev, za sodnije, davkarije, glavarstva, šolske svete. Njegovi izdelki so šli tudi v tuje dežele. Veliko je vezal mohorskih knjig, posebno molitvenikov, cerkvenih mašnih in drugih knjig. Odlika njegovega dela sta bili trpežnost in ličnost. Uveljavil se je

tudi kot urar; popravljaj je cerkvene stolpne ure. Z urarstvom se je ukvarjal zlasti med begunstvom v Kamniku (1915-18). Leta 1870 se je poročil z Marijo Stopar. V družini, ki se je bila preselila na Cesto pod Sv. Križem in so ji pravili »pri Bukvarjevih«, je bilo devet otrok. Med njimi: **Henrik**, duhovnik, r. 7. okt. 1874 v Dobravljah, u. 7. avg. 1964 v Lokavcu. Osn. š. v Sv. Križu, gimn. in bogoslovje v Gor. Ord. 20. jul. 1898. Služboval je kot kpl. v Devinu (1898-1901) in bil obenem tudi občinski tajnik. Zavzel se je, da se je zidal občinski dom. Vikar v Velikih Žabljah (1901-08). Od nadškofa Sedeja je dosegel, da je bil vikariat povzdignjen v župnijo. Nato je celih 56 let služboval kot žpk v Lokavcu pri Ajdovščini (1908-64). Po njegovem prizadevanju so zgradili v Lokavcu novo šolsko poslopje, novo cerkev (1933-35) in župnišče. Gradbeni načrt za c. je izdelal arh. Fabiani (gl. čl.), dela pa izvršil zidarski mojster Venceslav Lozar. **Franc Anton (Franton)**, duhovnik, r. 20. jun. 1887 v Dobravljah, u. 25. dec. 1965 v Kozani. Osn. š. v Sv. Križu, gimn. in bogoslovje v Gor. Ord. 26. jul. 1912. Kot novomašnik je nastopil službo kpl. v Volčah (1912-13) in v Tolminu (1913-16). Med vojno, še zlasti ker je bilo razseljenih veliko Tolmincev, se je posvetil dušni oskrbi slov. beguncev v Brucku na Štajerskem. Avgusta 1918 ga je nadškof poslal za kurata v Škrbino in kmalu zatem za žpk v Kamnje (1918-38). Nazadnje je bil žpk v Kozani (1938-65). V Kamnjah je razgibal versko življenje (Mar. družbe za žene, za dekleta in za fante, prvi petki in sobote), pospeševal je prosvetni in gospodarski napredek (sodeloval pri Hranilnici in posojilnici), objavil več člankov v ZbsvP in v KolGMD. Ker je bila ž. c. sv. Mihaela med vojno težko poškodovana, jo je dal podreti in sezidati novo (1925-26); razširil je podružno c. sv. Marjete v Skriljah, predelal c. v Vrtovinu in zgradil več kapelice. Nadškof Sedej ga je imenoval za škofijskega duhovnega svetovalca. **Karel**, urar, politični preganjanec, r. 7. jun. 1876 v Dobravljah, u. 19. nov. 1974 v Gor. in pokopan v Tržiču (Monfalcone). Po prvi svet. vojni je bil župan v Sv. Križu. Fašisti so ga odstavili, češ da je jsl. propagandist, a na naslednjih volitvah je bil soglasno spet izvoljen. Bil je preds. kmečke posojilnice, organist in pevovodja pri izobraž. društvu. Ko je na »dan zmage« (4. nov. 1930) vodil v ž. c. slov. petje, je it. katehet zapel z otroki it. pesem, a ker so ti bili premalo izučeni, je niso mogli nadaljevati. Nastala je zmešnjava in žpk I. Rejec je pozval slov. zbor, naj

nadaljuje s petjem. Župnik in organist sta bila zatožena, da sta prepovedala it. petje in tako »žalila italijanski značaj dežele«; Rejca so obsodili na tri leta konfinacije v Montefusco, Č.-ja pa vtaknili sprva v zapor v Ajdovščini, nato v Gor. in ga 3. jan. 1931 obsodili na dve leti konfinacije na otoku Ponza, ker da je »kot nacionalist in propagandist slov. iredentizma nevaren za javni red.« Č. se je tik pred drugo vojno umaknil v Tržič in tam odprl urarsko trgovino. Zadnja leta je preživel pri križarkah (Villa Concordia) v Gor. in u. v starosti 98 let.

Prim.: Franton, Spomini na očeta †J.-a Č.-a, KolGorM 1924, 54 s sl.; SBL I, 110; La Commissione per l'ammonizione della Provincia di Gorizia, Ordinanza di assegnazione al confino di Polizia dd. 3. gennaio 1931; Gabršček II, 522; Klinec, GMD 88, 194; KatG 13. 8. 1964; 6. 1. 1966 in 21. nov. 1974 (s sl. Karla Č.); KDM 1936, 220 s sl.

R. K.

ČRNILOGAR Otmar, klasični filolog, duhovnik, r. 15. nov. 1931 v Šebreljah. Oče Janez, zidar, mati Justina Dobravec. 4. razr. it. osn. š. v rojstnem kraju (1938-42), pripravnico in 1. razr. gimn. študiral privatno pri upokojenem žpk Ivanu Rejcu v Šebreljah, 2 in 3. gimn. v malem semenišču v Gor. (1945-47), 4. razr. gimn. na Drž. nižji gimn. v Idriji (1947-48), 5.-8. gimn. na Hrvatski klasični gimn. v Pazinu, tu maturiral 1951. Bogoslovno fakulteto v Lj. študiral v letih 1951-57, ord. 1957. Bil je žpk upravitelj na Ligu (soupravljal tudi Zapotok) 1957-59. V letih 1959 do 1964 študiral grški in latinski jezik s književnostma na U v Lj. in diplomiral 1964. Od jeseni 1959 profesor latinškega in grškega jezika ter filozofije na Srednji verski šoli (Malo semenišče) v Vipavi, kar je še danes. Eno šolsko leto (1971-72) je poučeval latinski jezik tudi na teološki fakulteti v Lj. Od 1967 župnijski upravitelj v Podragi. Kot klasični filolog je sodeloval pri prevajanju Molitvenega bogoslužja, Lj. 1976, 1. del (patristične lekcije) in koncilskih odlokov (Izjava o krščanski vzgoji, Lj. 1966). Od 1971 do 1975 je bil tajnik celjske MD; prim. njegov prispevek v KolMD 1974, 184-190: *Prenovljena MD v prvih dveh letih dejavnosti*. Je aktiven član Planinskega društva Vipava. V letih 1967-72 je bil predsednik tega društva in za zasluge, ki si jih je pridobil pri nadelavi nove planinske steze čez Gradiško Turo do Abramovega zavetišča na Nanosu je prejel diplomu; PZS ga je odlikovala s srebrnim planinskim znakom (1969).

Prim.: PV 1969, 583-4; Cerkev na Slovenskem,

280; KolMD 1972, 190; 1974, 184-190; na skupinski sliki str. 185; osebno sporočilo.

Brj.

ČRNIVEC Anton (pri očetu je v krstni knjigi priimek Černile popravljen v Černivec), šolnik in pisec šolskih knjig, r. 18. sept. 1856 v Št. Vidu pri Stični, u. 11. okt. 1936 v Lj. Oče Anton je bil premožen kmet, mati Katarina Sadu (verjetno prej Zadu, kakor piše pri sestri v krstni knjigi). Gimn. je dovršil v Lj. 1877, mat., fiz. in filoz. na Dunaju, bil uč. in vodja pripravnice za sr. š. na Prosku (1883-86), glavni uč. v Kopru (do 1894), prof. na drž. gimn. v Pulju, od 1895 na uč. v Lj., ravn. od 1903 do upokojitve 1916. Č. se je od 1902 dalje razvil v najuspešnejšega sestavljalca učbenikov za računstvo v osn. in meščanskih š. ter učiteljiščih. Za osn. š. je priredil petdelno računico *Računice za obče ljudske šole*, ki so izšle na Dunaju od 1902 v številnih ponatisih, v Jslji pa so jih uporabljali skoraj do zadnje vojne, med vojno pa jih je priredil Milko Jeglič v štiri knjigah kot *Računica za ljudske šole* in so tudi doživele več ponatisov. K I. zv. *Računice za obče ljudske šole* je sestavil Č. *Navodilo* (Lj. 1902), 1927 pa *Navodilo pri pouku v računovodstvu na osnovnih šolah*. Po Fr. Hauptmannu je priredil *Računico za meščanske šole*, I. del, za I. in II. razred, Lj. 1928. Iste leta je izšlo *Dopolnilo učne tvarine za II. razred* k Računici za meščanske šole, I. del. Malo pozneje je izšla še za III. razr. Tudi ti knjigi sta doživele več ponatisov. Za učiteljišča je napisal *Geometrijo*, Lj. 1924, in po Fr. Močniku in L. Lavtarju *Aritmetiko za učiteljišča*, I. del (1925), II. del (1926). Za srbske š. je priredil *Računico za gradjanske šole za I. razr.*, Bgd 1933 (v cirilici).

Prim.: žpk arh. Št. Vid pri Stični; bibliografski oddelček NUK; SBL I, 110.

Jem.

ČRNOJA (CERNOIA) Peter Virgil, beneški duhovnik, r. v Krasu ob Landarski jami v Benečiji 26. jun. 1890, u. 18. maja 1965 v Vidmu in pokopan v Krasu. Oče Anton, kmet, mati Marija Črnoja tudi iz Krasa. Osn. š. v Tarčetu, v krajih Carlino in S. Giorgio di Nogaro, kjer je mati, babica, službovala. Gimn., licej in prvo bogoslovje v semen. v Vidmu (1902-10); vojaška služba (1910-11); nadaljnja tri leta bogoslovja v Vidmu (1911-14). Posv. 12. jul. 1914. Služboval je kot kpl. v Kozicah (1914-15). Ob vstopu It. v vojno je bil Č. vpoklican kot vojaški kpl. Videmski nadškof Rossi je 21. jul. 1915 imenoval nekaj beneških

duhovnikov, ki so obvladali slovenščino, zlasti še vojaške kaplane, za »regente«, upravitelje duhovnij gor. škofije, ki jih je it. armada zasedla in internirala župnike, in sicer: Petra Črnojo za Dolenje; Antona Kufola (Cuffolo) za Mirnik; Ivana Jusiča (Jussig) za Lig; Antona Vidmarja (Vidimar) za Slovrenc v Brdih (kasneje za Medano); Pija Collina za Vrhovlje (kasneje Slovrenc), Antona Mizza za Biljano in Medano. Vsi ti beneško-slovenski duhovniki so poleg duhovnega skrbstva nudili briškim vernikom tik za fronto, kjer je mrgolelo vojaštva, zaščito in tudi gmotno pomoč. Po vojni je bil Č. kurat v Osojanah v Reziji, žpk v Čelah, Rualisu in od 1955 do smrti v Briščah. Za zasluge med prvo vojno je Č. prejel razna odlikovanja (bronasto kolajno vojaškega ordinariata, diplomo civilnega komisariata v Trstu, cerkveno priznanje). Ko so apr. 1945 Nemci minirali »Hudičev most«, je Č. opozoril Čedajce. V slov. duhovnijah je Č. opravljal duhovno oskrbo tudi v slov. jeziku in s tem ohranjeval domačo govorico. S slov. sobrati je često nastopal za pravico do duhovne oskrbe v slov. jeziku (npr. 1. okt. 1957 na avdienci slov. duhovnikov pri nadškofu Zaffonatu) in podpisoval številne spomenice.

Prim.: SKA v Vidnu; A. Cracina, *Il Giubileo sacerdotale d'oro del M.R.D. P. C.*, Gorizia 1964; Medcot, Preti 33; videmski škofijski list *Rivista Diocesana* 1965, 241.

R. K.



ČUK Alfonz, psiholog, duhovnik, publicist, rojen 6. jul. 1912 v Biljah kmetu Ivanu in Emiliji Pegan, umrl 30. apr. 1975 v Latrobe, Pennsylvania, ZDA. Osnovna šola v Biljah (1918-24); pripravnica v Sl. Alojzijevišču v Gor. (1924-25); eno leto na drž. gimn. (1925-26) in ostala v malem semenišču v Gorici (1926-33); prvo leto bogoslovja v Gorici (1933-34) in pet let na Gregorijanski U v Rimu (1934-39). Posvečen v mašnika v Biljah 8. avg. 1937. V Rimu doktoriral iz teologije (1940) in branil tezo *La Chiesa Russa ed il culto del S. Cuore* (izšla v Gor. 1941). Na Fordham U v New Yorku študiral psihologijo (1950-57), dosegel magisterij (1953) in doktorat (1957). Na Catholic Charities Guidance Institute v New Yorku opravil training iz klinične psihologije. Službe: podravnatelj v bogosl. semen. v

Gor. (1939-42); kaplan pri Sv. Ignaciju (1940-42); župnik v Standrežu (1942-44); medtem tudi prof. slovenščine, filozofije in grščine v malosemiškem liceju ter prof. dogmatike v bogosl. semen. (1943-48). Postal je katehet na novoustanovljeni slov. gimn. v Gor., ki jo je vodil ravnatelj Joža Lovrenčič, ter zastopnik cerkv. oblasti v Slov. deželnem šolskem svetu za Goriško (2. nov. 1944). Ko je po končani vojni nadškof Margotti odprl v malem semen. celotno slov. gimnazijo, je postavil Č. za ravnatelja slov. gimn. in mu poveril nalogo, naj šolo organizira s polno avtonomijo (1945-47). Imenoval ga je tudi za sinodalnega izpraševalca in člana komisije za cerkv. umetnost. Hkrati je bil odbornik GMD in udejeval se je v raznih goriških organizacijah. 1948 je Č. odšel v New York in kaplanoval v župnijah Holy Innocents (1948), St. Anthony (1948-49), Our Lady of Grace (1949) in Christ the King (1949-58). Leta 1958 je postal prof. psihologije na St. Vincent College v Latrobe in po letu 1961 bil tudi vodja psihološkega oddelka na St. Vincent College. Obenem je bil tudi lektor za psihologijo na šoli za bolničarke pri Latrobe Area Hospital (1958-68) in od 1970 dalje še klinični psiholog na Mental Health Center v Latrobe. V dobi najhujšega fašističnega zatiranja primorskih Slovencev je Č. vodil dušno pastirstvo v Gor. in Standrežu, vzgajal duhovniški naraščaj v mal. in vel. semen. Uveljavil se je kot publicist: že kot bogoslovec je sodeloval pri reviji *Družina*; pisal je v slov. liste, ki so izhajali v Gor. med in po vojni, ne da bi se podpisoval; pisal in urejal je stanovsko duhovniško glasilo *Duhovni preporod* (1944-46). V letih življenja v ZDA je objavil vrsto literarnih ocen in znanstvenih razprav predvsem psihološkega značaja v argentin. slov. tisku, tako: v *Duhovnem življenju: Ocena Jakličeve knjige »Po svetli poti«* (1958); v *Glasiu SKA: Pomen in vloga psihologije v severnoameriškem življenju* (1962, št. 14); *Mednarodni kongres psihologov* (1967, št. 3); *Nova katoliška enciklopedija* (1967, št. 11); v *Meddobju: Dve knjigi s področja psihologije* (ocena Trstenjakovih knjig: *Psihologija umetniškega ustvarjanja in Med ljudmi; Meddobje*, 1956, II, številka 6); *Trojno zdravje* (VII, 3-4); *Psihološka razmišljanja ob ekumenskem vprašanju* (VIII, 5-6); *Cerkev in ateizem* (IX, 4-6, 1966); *Ob Brumnovih Iskanjih* (X, 4-6, 1967-69); *Religiozna problematika v luči sodobne psihologije* (XI, 1, 1970); *O odtujitvi modernega človeka* (XIII, 4, 1973); *O človeški napačnosti* (XIV, 3, 1975). Tudi v ZDA je izdal več

znanstvenih člankov: *Slovenes observe Christian beginning* (Catholic Accent, tednik škofije Greensburg, 3. avg. 1967); *Dream* (New Catholic Encyclopedia, New York 1967, IV, 1051-56); *Behaviorism* (Catholic Encyclopedia for Home and School, N. Y., 1965, I, 618-20); *Carl Jung* (istotam, VI, 97-99); *Psychoanalysis* (istotam, IX, 74-76); *Ocena psiholoških knjig v ACPA Newsletter* (1956, VI, 3, 8-9); 1965, XV, 1, 8-9; 1968, XVIII, 4, 7-8); *Ocena psiholoških knjig v PIRI Newsletter* (1973, XXIII, 1, 10). Za Goriško Mohorjevo je oskrbel članka: *Moderna psihologija* (KolGMD 1966, 38) in *O hipnozi in hipnotizmu* (KolGMD 1974, 35).

Prim.: Vprašalna pola; pismo A. Orcharja iz B. Airesa (1975); arhivalije v NadškAGor; Klinec, GMD, 197; Klinec, Dr. Alfonzu Čuku v spomin, KatG 8.5.1975; Pavla Rijavec, Grob v tujini, KatG 22.5.1975; Klinec, Ob svežem grobu dr. Alfonza Čuka, KolGMD 1976, 104.

R. K.

ČUK Avguštin (Gušto), publicist, r. 14. okt. 1898 v Solkanu, u. 19. marca 1962 v Brežicah. Oče Janez in mati Ana Pavšič. Studiral je v Lj. na fil. fakulteti. Od 1925 do 1927 je bil prefekt v gor. Alojzijevešču in v tem času nostrificiral diplomo v Padovi. Po letu 1930 je odšel v Jslu. Med drugo svet. vojno je živel v Slavonskem Brodu. Po vojni se je vrnil na Primorsko. 1945 je bil imenovan za prof. na strok. š. v Kanalu, 1947 poučeval zgod., zemlj. in slov. na realni gimn. v Šempetru pri Gor., od koder se je preselil na gimn. v Brežice. V Gor. je urejeval Rast, glasilo slov. katol. dijaštva v Italiji, ki ga je izdajalo krščansko socialno dijaštvo na Primorskem (2. št. I. letnika in 1. in 2. št. II. lct., 1925, 1926). 1925 je postal preds. Dijaške zveze. 1926 se je kot zastopnik slov. gor. fantov udeležil v Rimu proslave v čast sv. Alojziju. V Rim je nesel album s 4.612 podpisi; svoje vtise je objavil v KolGMD 1928 v članku *Zapiski rimskega romarja*. V tem času je s svojimi sodelavci gojil stike s hrvaškimi dijaki iz Istre. V članku *Socialne naloge katoliškega dijaka* (Rast 1926, I) navdušuje študente za prosvetno delo med kmečko mladino in podčrtuje skrb za mlajše dijake.

Prim.: NašČ 1927, 2, 54 s sl.; Rast 1926, I; KolGMD 1928, 90; Kacin 123; Delo 1962, 79, 7 (osmrtnica); krstne matice; Letno poročilo [gimnazije v Brežicah] 1945-70, 23-26, 29.

L. B.

ČUK Emil, r. 27. febr. 1938 na Proseku v družini Emila in Marije Šegina. Maturiral na slov. znan.

liceju v Trstu 1956 in se vpisal na inženjerijo, vendar je študij zaradi bolezni pustil. Med gimn. in licejem pisal v LitV, v letniku 1954/55 je izhajala njegova povest v nadaljevanjih »Student Karel«, apr. 1955 pa so LitV poskrbele za separatni natis (80 strani). Poslej ni znano, da bi še kaj pisal.

Prim.: Jevnikar, Student Karel, LitV Trst 1954/55, 7; slika v LitV 1954/55, št. 1.

Jem.

ČUK Marij, pesnik, r. 23. jun. 1952 v Trstu Zeljku in Viktoriji Pangerc. Osn. in sr. š. opravil v Dolini, 1970 maturiral na učit. v Trstu, nato se vpisal na lj. U, kjer je končal slavistiko-romanstiko. Že na šoli začel pisati v LitV pesmi in kratko prozo, po maturi je Č. objavljval v JKol, Zalivu, Dialogih, Sodobnosti, PDK in Dnevu, v zadnjih dveh tudi članke literarnega značaja. 1973 sta mu ZTT in Lipa objavila 12 pesmi v *Pesniškem listu* (št. 13) v opremi Zvesta Apollonia, leto kasneje pa je pri DZS izšla njegova prva zbirka 36 pesmi *Šumenje modrega mahu* (opremil Rudi Španzel). Jeseni 1975 je Č. objavil pri ZTT (v zbirki Leposlovje) *Zakleta dežela*, ki obsega 36 pesmi. Č. je napisal tudi prozo *Nedeljska lepljenka* (Dan 1977, 66/67, 32-3).

Prim.: M. Kravos, Dan 1975, št. 3; A. Inkret, Delo, 10.8.1973; M. Jevnikar, Mladika 1974, št. 7-8; Magda Jevnikar, Pogovor z M. Čukom, LitV 1974/75, št. 3; D. Poniž, Naši razgledi, junij 1975; M. Zlobec, Sodobnost 1975, št. 2.

S. P.

ČUK Silvester, publicist in pedagog, r. 1. jan. 1940 v kraju Lome pri Črnem vrhu nad Idrijo čevljarju Jožefu in Ivani Čuk. Osn. š. in 4. razr. nižje gimn. v Črnem vrhu, 4 razr. višje gimn. v Ajdovščini (matura 1958), bogoslovje v Lj. Posv. 28. jun. 1964. Službovanje: kaplan v Šempetru (1964-65), Postojni (1965); vikar namestnik v Slivju in Brezovici (1965-66), pomočnik v Izoli (1967-68), na uredništvu Ognjišča v Kopru od avg. 1968, kjer je še zdaj. Kot bogoslovec (1958-64) dve leti urednik lit. glasila Brazda: tu objavil nekaj pesmi, črtic in dva kroniška zapisa o srečanju slov. in pravoslavni bogoslovcev v Bgd in Lj. Za diplomu na teol. fak. v Lj.: *Duhovniški liki pri Preglju*. Prevedel knjižico franc. redovnice M. Françoise *20 molitev po evangeliu* (v ciklostilu 1965 v Lj.); prevedel ali priredil sodobne molitve Michela Quoista *Vse življenje postane molitev* (1964), *Samo dve ljubezni sta* (1965), *S križem za Gospodom* (1965. Vse v Lj., ciklostili-

rano). Že v Postojni sodeloval pri Ognjišču, ki se je sprva imenovalo Farno ognjišče (kot ciklostilno razmnožen list prvič izšlo aprila 1965 kot župnijsko glasilo za Postojno in Koper). Urednik rubrike »Živo bogoslužje«, »Ti, ki iščeš, ti, ki dvomiš«, ugankarski kotiček, prevajal podlistek »Marcelino«. Iz francoščine prevedel knjigo Paula Gauthiera *Nazareške roke* (Lj. 1967), iz španščine Sanche-Silva *Marcelino* (Mala knjižnica Ognjišča 4, Koper 1969), iz franc. Pierre L'Eremite *Zena z zaprtimi očmi* (Žepna knjižnica Ognjišča 5, Koper 1970); v Ognjišču 1977 izhaja njegov prevod romana B. Cavanna *Sosedov fant*. Sestavil je knjižico o apostolu gobavcev Raoulu Follereauju *Glasnik trpečih* (Mala knjižnica Ognjišča 7, Koper 1972). Sodeluje s članki pri Družini. V zborniku *Leto vere* članek *Bila si in boš nam Mati*. Psevdonimi: Gozdan, G. Sovič; šifre: -er, Č. S.

Prim.: Cerkev na Slovenskem, Lj. 1971; vprašalna polja; Družina 1977, 30. l. s. sl.

R. K.

ČIKOVIĆ Ludvik (Ljudovít), šolnik, r. 3. julija 1871 v Jurdani, župnija Rukavac, kmetu Francu in Mariji Sepić, u. 21. avg. 1936 v Gor. Bogoslovje študiral v Gor. (1891-94). Posv. 15. jun. 1894. Kot duhovnik trž. koprške škofije je deloval sprva kot kpl. v Lovranu (1895-96) in nato v Opatiji (1897). Odšel na Dunaj (1897) in kot gojenec Avguštineja doktoriral iz teologije (1900). Vrnil se je v Trst in bil na školiji tajnik škofijske pisarne in cerkv. sodišča. Prevzel je tudi mesto kateheta na drž. gimnaziji (1900-19). Pozneje je postal ravnatelj in delno tudi katehet na realki in gimn. v Idriji (1920-25). Ko so bile slov. srednje šole v Idriji ukinjene, so ga upokojili. Postal je prof. latinščine na notranji gimn. gor.malega semen. (1926-34). Bil je sicer Hrvat, a je govoril lepo slovenščino. Odliččen latinist. Napisal je razpravo *De hypnotismo et spiritismo*, ki je izšla v trž.-kopr. škofijskem listu (Curia Episc. 1903, 87-95, 145-151, 177-181; 1904, 3-7, 69-74, 112-123).

Prim.: NadškAGor, ŠkATrst in ŠkAREka: arhivalije; Arko, Idrija 228; FoliumTerg 1936, 79; ZbsvP 1926, 184; IdrR 1973, 3/4, 143. Škerl

D

DABINOVIC Antun, zgodovinar prava, profesor, r. v Trstu 15. nov. 1882, u. v Trstu 30. okt. 1964, pokopan pri Sv. Ani. D. se je rodil v ugledni trž. pomorski družini iz Dobrote v Boki Kotorski, ki se je naselila v Trstu okoli 1830. Maturiral je 1902 na nemški gimn., nato študiral pravo na U v Gradcu (1902-07), kasneje pa še zgodovinske vede na filoz. fakulteti na Dunaju in v Bgdu (1917-22). Od 1907 do 1917 je služboval na pravnem uradu tedanje finančne uprave v Trstu; zatem je bil srednješolski prof. v Zgbu (1922-37), sprva docent in nato prof. zgodovine prava na zgb U (1937-45). V rodni Trst se je vrnil 1945 in tu bil uslužben pri ZVU (1948-52). Po 1955 se je preselil k sinu Božu v Zenevo. D. ni bil le znanstvenik, temveč tudi dejaven javni delavec. 1918 je bil na Dunaju član Jugoslovanskega odbora. Po vrnitvi v Trst 1945 je povzel izročilo izpred prve svet. vojne in je, čeprav Hrvat, sodeloval v slov. listih in prosvetnih organizacijah. Od 1948 do smrti je bil podpreds. Slov. prosv. matice v Trstu, od 26. febr. 1954 do 1. jan. 1958 pa odgovorni urednik tedni-

ka Demokracija. S strokovnimi nasveti je sodeloval pri sestavljanju spomenic in opredeljevanju stališč SDZ do tržaškega vprašanja. Vneto in dokumentirano je zagovarjal STO. Po 1945 je objavljial svoje članke v švicarskih časopisih *Gazette de Lausanne*, *Journal de Montreux*, *Journal de Lyon*, *Journal de Rolle*, nekaj zgodovinskih razprav pa v *Revue Historique Vaudoise*. Posebno veliko je pisal v trž. Demokr., v kateri se je podpisoval s šiframi: Prof. S., a. d., —ič. Važnejši članki iz trž. obdobja: *Trst in njegovo zaledje* (Stvarnost, Trst 1951, 33-41); *Državnopravni položaj STO-ja* (Stvarnost 1951, 81-92); *O vzrokih nastanka tržaškega bogastva* (Demokr. 25. VI.-15. VII. 1949); *Se o pravni osnovi tržaškega vprašanja* (Demokr. 30. V. in 6. VI. 1952); *Solun in Trst* (Demokr. 22. VIII.-5. IX. 1952). Bogata je bila tudi njegova publicistična dejavnost v hrvaščini. Tako je objavil: *Požarina Bokeljskog ustanka god. 1869* (Rad JA, 1929, 237, str. 71-128); *Kotor pod mletačkom republikom*, Zgb 1934; *Kada je Dalmacija pala pod jurisdikciju carigradske patriaršije?*

(Rad JA, 1930, str. 151-244); *Hrvatska državna i pravna povijest*, Zgb 1940; *Kotor u drugom skadarskom ratu (1419-1423)* (Rad JA, 1937, 257, str. 133-271); *Državnopravni odnos Hrvata prema istočnom carstvu* (Rad JA, 1941, 270, str. 49-148). Poleg teh je med obema vojnama objavil še več drugih razprav tako v jsl. kakor v tujih (angleških, nemških in francoskih) revijah.

Prim.: J.[uraj] A.[ndrassy], D. A., EJ II, 639. B. S.

DAKSKOBLER Franc, strokovni pisatelj, učitelj, prevajalec iz slovenščine, r. 10. nov. 1906 v Trstu. Mati Katarina Dakskobler, služkinja, iz Porezna pri Podbrdu. Učiteljišče obiskoval v Tolminu (1922-26). Služboval v Ravni pri Livku (1926-27), v Podbrdu (1927-31). Kot vrsta slov. učiteljev pre-stavljen v notranjost države, in sicer v kraj Marostica pri Vicenzi, kjer je ostal do 1942. Od tu je po natečaju prišel v Padovo, kjer je ostal vsa nadaljnja leta do upokojitve (1972). Živi v Padovi. D. se je najprej začel uveljavljati na šolskem-pedagoškem področju. V kraju Marostica je ustanovil srednjo trgovsko š., ki je potem postala državna. Na njej je enajst let poučeval po nekaj ur na teden. Po prihodu v Padovo se je v okviru enotnega sindikata začel boriti za pravice učiteljev, spočetka kot član izvršnega odbora, potem pa kot deželni tajnik. S tem v zvezi je razvil bogato publicistično dejavnost. O problemu nove š. pisal v *Il Resto del Carlino* in v *Gazzettino*. Tu je organiziral tudi prvo stavko, da so učitelji dosegli enakost z ostalimi uradniki. Po razcepitvi sindikata, delu strank, se je D. umaknil. Organiziral je tudi večerne š. za kvalifikacijo delavcev; te so bile kasneje vključene v ENAL (Ente Nazionale Assistenza Lavoratori), sam pa je bil poklican na državno obrtno š. E. Bernardi. Tu je poučeval italijanščino na večernih tečajih polnih 17 let. Ljudsko š. je 9 let zastopal v deželnem š. odboru (Consiglio provinciale scolastico), odgovorno službo pa je vršil tudi kot član izpraševalne komisije za razpis stalnih mest učiteljev te dežele in natečajev za učitelje, ki so se posebno odlikovali (Concorsi per merito distinto). Slednje je vršil skoro vsako drugo leto. Za zasluge je prejel večje število priznanj, tako tudi zlato medaljo za zasluge na š. področju (1973), ki mu jo je dodelila mestna občina v Padovi. Poleg praktičnega dela na pedagoškem področju pa je vanj posegel tudi kot sestavljalce učbenikov. Tako je 1948 objavil *Il Nuovo sussidiario per la 5ª elementare e per l'esame di ammissione alle scuole*

medie, izd. Edizioni Penada, Padova. Z njim je hotel spodkopati tiste odloke Gentilejeve šolske reforme, po kateri je bil 5. razr. osn. š. zaključni razred in je bil potreben poseben izpit za prestop v srednjo š. Objava tega dela je dvignila nekaj prahu, vendar je šolsko ministrstvo knjigo odobrilo. Drugi tak osnovnošolski učbenik je delo *Ragazzi serie A. Testo di lingua italiana e Grammatica per il secondo ciclo elementare* (izd. Edizioni R.A.D.A.R., Padova 1969, 200 str. 40, ilustr.). Knjiga je izšla v nakladi 40.000 izvodov. D. se je uveljavil tudi kot prevajalec iz slovenščine. To delo je začel šele, ko je bil upokojen. Najprej je izdal prevod Ingoličeve povesti *La Banda dei chiodi*, 1974 (izvir. Tajno društvo PGC). Knjiga prinaša tudi obširen zapis o slovenski književnosti, ki ga je napisala italij. mladinska pisateljica Vittoria Marina. Nato od istega pisatelja *La Liciale*, 1976 (izvir. Gimnazijka), oboje pri založbi Messaggero Padova v zbirki »L'Astronave«. V rokopisu ima še prevod Ingoličeve Potopljene galije, od del Svetlane Makarovič pa Kosovirja na letечи žlici, Srečanje s strašnim oblakom, Vrček se razbije ter Miška spi (v tisku pri La Scuola, Brescia). D. je tudi prevedel vrsto daljših ali krajših odlomkov iz del sledečih avtorjev: Ivan Cankar, F. Bevk, I. Tavčar, Tone Seliškar, Fran Milčinski, I. Pregelj; nekatere od teh del je vključil v portrete slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jih piše za Radio Koper (oddaje v italijanščini; v letu 1976-77 14 oddaj). Tudi se je D. poskusil v izvornem ustvarjanju; v *ZS* 1925 (str. 320) je v prozi *Rano spoznanje* opisal svojo mladost (psevdonim J. Gorjancec); ena njegova pesmica *Bog*, ki je izšla v *NRod*, je doživela uglasbitev (Vinko Vodopivec).

Prim.: osebni podatki; B. Borko, (Dopisani) Ingolič v italijanščini, Delo 1974, 22. okt.; Martin Jevnikar, Anton Ingolič, La banda dei chiodi, LitV 1975, 6, 191-2; Marijan Breclj, Prevodi slovenskih literarnih del v italijanščino..., PrimN 1977, 20, 11.

Brj.

DAMIANI Enrico, slavist in prevajalec, r. 28. apr. 1892 v Rimu, u. 10. dec. 1953 tam. V Rimu je dovršil osn. in srednje š. ter univ. s pravom (1914). Dobil je mesto tajnika v knjižnici poslanske zbornice (Biblioteca della Camera dei Deputati), kjer je ostal vse življenje in napredoval do generalnega rav. 1920 je začel študirati ruski jezik in književnost in se ga toliko naučil, da je 1922 objavil prve prevode iz Turgenjeva, Puškina in drugih. Iz ruščine je prešel na poljščino, če-

ščino, bolgarščino in srbohrvaščino. Bolj kot znanstvenik je želel biti kulturni posrednik in seznanjati Italijo s slovanskim svetom. V letih 1923-24 se je zanimal predvsem za Južne Slovane in 1925 izdal prvo knjigo iz bolgarske književnosti *Poeti bulgari*. 1927 je prvič obiskal Bolgarijo, ki je postala njegova izvoljena dežela. Od 1928-35 je imel na sofijski U 6-mesečne tečaje o italij. literaturi. 1929 je dosegel privatno docenturo za slovanske jezike in književnosti in postal pov. prof. za bolgarski jezik in književnost na rimski U, pozneje se na Istituto univ. orientale v Neaplju za bolg. in polj. jezik ter književnost. Izdajal je dvojezično bolgarsko revijo (Sofia 1931-37, Rim 1939-43) in napisal vrsto knjig o bolg. književnosti in jeziku. Slovenščine se je začel načrtno učiti 1943 s prof. Jankom Ježem, ki je bil lektor na rimski U (1943-48). Skupaj sta prevedla Josipa Jurčiča *Il figlio del vicino*. Introduzione e traduz. di Enrico Damiani e Janko Jež, izšlo v knjigi *Romanticismo*, Rim 1944, in Ivana Cankarja *La Mamma*. Pagine d'amore filiali scelte e tradotte dal testo originale sloveno da Enrico Damiani e Janko Jež, Rim 1945. Sam je prevedel nekaj pesmi iz Prešerna, Gregorčiča, Krilana-Pagliaruzija in Gradnika. O njegovem prevajanju iz slov. piše Stanko Škerlj, da pričajo ti prevodi »o dobrem razumevanju teksta in o pesniškem podživljanju, držé pa se bolj duha in celotnega razpoloženja pesmi kot izraza originala. Saj jih tudi sam karakterizira kot "interpretazioni poetiche". Več je prevedel iz slov. proze — iz Erjavca, Jurčiča, Tavčarja, Finžgarja, Preglja in Cankarja — v glavnem za zbirko slovanskih novel *Novellieri slavi*...« Knjigo je uredil Ettore Lo Gatto in je izšla v Rimu 1946. V njej so naslednji D.-jevi prevodi: Cankar: Tuja učenost in Križev pot; Erjavec: Ni vse zlato, kar se sveti; Finžgar: Naš vsakdanji kruh; Jurčič: Telečja pečenka; Pregelj: Runje; Levstik: Martin Krpan (prevedel G. Maver) in Tavčar: Moj sin (prevod N. N.). Slovenci so zastopani tudi v *Storia letteraria dei popoli slavi* (Rim 1952, dva zvezka), kjer je med drugim prevod razprave M. Murka o književnosti Južnih Slovanov. Med slov. izobraženci v Lj. je imel od vojnih let mnogo prijateljev. V Ramovševi št. SR je priobčil članek *Cultura slovena in Italia*, (Appunti bibliografici), kjer je navedel dela, ki so v zadnjih tridesetih letih izšla v Italiji o Slovencih, in prevode, tudi svoje (SR III, Lj. 1950, 458-464). Zadnja leta je bil sourednik rimske znanstvene revije *Ricerche slavistiche* in v II.

letniku je ocenil drugi del *Narodopisja Slovencev* (1953, 203-206).

Prim.: Enrico Damiani (1892-1953), *Ricerche slavistiche*, III, Rim 1954, I-XII z bibliografijo D. del in s sl.; S. Škerlj: Enrico Damiani, SR VIII, Lj. 1955, 118-119; M. Cenda, Cankarjevo leto (razgovor z dr. Jankom Ježem o sodelovanju z Damianijem), LitV XXVII, Trst 1975/76, 111; HE 4, 503 s sl. (M. D-ić I = Mirko Deanovičl).

Jem.

DAMJAN Viktor, sekretar za pravosodje in splošno upravo SRS, r. 3. jan. 1915 v Ajdovščini. Oče Viktor, mati Roza Candotti. Diplomiral na pravni fakulteti Lj. U. V partizanih je bil od 1942 kot vojni tožilec, vojni sodnik in pomočnik načelnika sodnega odseda Glavnega štaba NOV in POS. Od 1945 do 1951 je bil v JLA kot sekretar vrhovnega sodišča, kot vojaški tožilec IV. armade, vojni tožilec v poveljstvu Jugoslovanske vojne mornarice, pravni referent v kabinetu vrhovnega komandanta in namestnik vojaškega tožilca Vojne oblasti. Delal je v UVJ za Slovenijo in v izvršnem svetu Slovenije. Bil je sodnik vrhovnega sodišča LRS, podpredsednik okrožne oziroma mestne skupščine Ljubljane (od 1959 do 1967).

Prim.: Koješko 2, 187; krstne matice.

Ur

DANEU (DANEV) Ivan, učitelj in pisec šolskih kajig, r. 6. dec. 1870 na Opčinah pri Trstu, u. 8. jun. 1932 pri Sv. Ivanu v Trstu, pokopan na Opčinah. Oče Josip je bil žel. delavec in posestnik, mati Helena Hrovatin. Dovršil je 6-razr. nemško gimn. v Trstu, nato učiteljsiše v Kopru, poučeval na Proseku in v Bazovici, bil šolski upravitelj pri Sv. Ivanu, od 1919 do upokojitve didaktični ravn. S sodelavci je izdal tri šolska berila: *Peto berilo* za peti in šesti razred ljudskih šol. Sestavili in uredili: Ivan Danev, Andrej Kenič, Ferdo Kleinmayr, Sidonija Krapševa, Fran Ločniškar, Matej Mikuš, Janko Samec. Trst 1922, str. 408; *Tretje berilo* za tretji razred ljudskih šol. Sestavili: isti kot prejšnje, le Janko Samec jo je jezikovno uredil. Trst 1923, str. 216; *Tretje berilo* za tretji razred elementarnih šol. Sestavila Ferdo Kleinmayr in Ivan Danev. Trst. 1925, str. 107. Bil je soustanovitelj Slovenskega društva učiteljev Julijske krajine in njegovega učiteljskega pevskega zbora.

Prim.: podatki sina Danila; arh. odseda za zgod. in etnogr. NSKT; Koleričeva št. 150, 231, 313.

Jem.

DANEV (DANEU) Danilo, glasbenik in dirigent, r. 29. apr. 1915 na Kontovelu pri Trstu, živi v Zagrebu. Oče Stelčan je bil kmet, mati Ivana Verša.

Osn. in sred. š. je dovršil v Trstu, kot samouk se je naučil igrati mandolino in violino in se toliko usposobil, da se je vpisal v 3. letnik konservatorija Tartini v Trstu. Med študiranjem je vodil na Kontovelu moški kvartet in oktet, v Barokvljah pa več let mešani c. pevski zbor. Zaradi tega so ga fašisti pretepli in mu prepovedali hoditi v Trst. Pozneje je vodil m. pevski zbor na Opčinah, mešani in m. zbor v Plavljah, kamor se je vozil po dvakrat na teden s kolesom, in mešani štempiharski pevski zbor v Trstu. Z zadnjim zborom je pogosto nastopal na nelegalnih prireditvah in družabnih večerih do sept. 1940, ko so se začele aretacije. D.-a so pred diplomskim izpitom iz kompozicije in dirigiranja 4. sept. 1940 zaprli, najprej v Trstu, potem v Kopru, 21. mar. 1941 so ga internirali v Ariano Irpino (prov. Avelino) in tu je ustanovil in vodil pevski zbor internirancev. Po Italiji premirju sept. 1943 je pobegnil v Bari k edinicam NOVJ, od tu so ga poslali v taborišče Gravino, nato v partizansko bazo štaba jsl. mornarice v Monopoliju, kjer je sodeloval v kulturno-prosvetnem in propagandnem oddelku. 9. okt. 1944 so ga prepeljali na Vis, 1. nov. pa v Split, kjer je postal dirigent narodnega gledališča (do 22. mar. 1945). Iz Splita je odšel v Šibenik in bil ravn. in dirigent tamkajšnjega gledališča (23. mar. 1945-15. nov. 1949). Poleg tega je poučeval na glasbeni š. in vodil pevski zbor Kolo, ki je štel 120 članov, odnesel v letih 1945-49 na republiških in zveznih festivalih prve nagrade in nastopal tudi v tujini, pozimi 1946-47 po Albaniji in Češkoslovaškem. Od 15. nov. 1949 do konca dec. 1952 je bil dirigent-korepetitor v Operi Hrv. nar. gledališča v Zagrebu, vodil pevska zbora Pavao Markovac in Vladimir Nazor (do 1965), 12 let pevski zbor Kult. prosv. društva Slov. dom in poučeval glasbo na Učit. šoli (1953-65). Še kot študent na Tartiniju je uglasbil nekaj pesmi za pevske zборе, npr. *Razodeni* po besedilu Josipa Kravosa; ko je igral mašo pri Sv. Justu, je dobil za nagrado nov klavir. Po vojni je uglasbil nekaj zborovskih pesmi, med katerimi so najznačilnejše: *Aoj goro, Oj sokole, Partizansko kolo, Zdravo republiko* idr., več narodnih in borbenih pesmi, harmoniziral in obdelal nekaj enoglasnih pesmi za mešani, moški in ž. zbor. Za dve je dobil 1947 zvezno nagrado. Uglasbil je opero v 3 dej. *Alkar* po istoimenski noveli Dinka Šimunovića (libreto Marko Fotez), ki še ni bila uprizorjena. Napisal je tudi glasbo za filma *Kota 905* (1960) in *Opasni*

put (1962). Odlikovan je bil z Redom dela II. stopnje in z Redom za zasluge za narod.

Prim.: osebni podatki; ž. arh. Kontovel; Muzička enciklopedija I, Zgb 1958, 329; M. Bolčič, D. D. petdesetletnik, JKol 1965, 114-15; isti, Prosvetno delo v ilegali od 1927 do velikih aretacij, Prosvetni zbornik 1868-1968, Trst 1970, 234, 242; Kojeko, Bgd 1970, 188; Pdk 1965, 9. maj.

Jem.

DANIELI (DANEU) Aldo, glasbenik, r. 24. maja 1933 v Trstu. Mati Marija Danieli, šivilja. Dovršil je višjo realno gimn. (1953) in konservatorij Tartini v Trstu, kjer je z odliko diplomiral v kompoziciji in klavirju, nato se je 1953 zaposlil kot korepetitor v trž. gledališču Verdi. Od 1959 je bil korep. v La Fenice v Benetkah, od 1963 v turinskem Teatro Regio, od 1966 v Trstu kot glavni zborovodja v gledališču Verdi, od 1968-70 kot Chorus Director v San Francisco Opera v Kaliforniji. Nato je gostoval v Teatro Massimo v Palermo, nekaj časa je poučeval tudi na konservatoriju Tartini v Trstu in bil podravn. Gostoval je še v Kairu, Parizu, Sofiji, Rio de Janeiru, zdaj je glavni zborovodja v La Fenice v Benetkah. Precej se je ukvarjal tudi s komponiranjem.

Prim.: vprašalna pola; IzvTrst 1948-54; Glasbenik-pevovodja Aldo Danecu je odpotoval v San Francisco, Pdk 17. okt. 1968.

Har.



DANILOVA Avgusta, r. Gostič, por. Cerar, igralka, gledališka organizatorica, r. 24. avg. 1869 v Lj. in tu u. 3. jan. 1958. Bila je učenka Ignacija Borštnika na Dunaju. Prvič je nastopila 24. jan. 1884 v Lj., v SDG je bila angažirana od 24. jan. 1886 v okviru Lj. čitalnice (do 1892), v SDG (1892-1913) in SNG (1921-22, 1928-29, 1950-51), vmes pa gostovala v drugih gledal. v Jslu in tujini. Dve sezoni, 1908-10 je skupaj z Verovškom vodila slov. gled. v Trstu, bila tu režiserka in igralka. Med prvo svet. vojno je bila v New Yorku (1914-20), od 1922-28 v Clevelandu. V obeh krajih je vodila amatersko gled. delo med slov. izseljenci. Tako si je zaradi organiz. vodstva gled. v Trstu in potem v Ameriki pridobila velike zasluge za razvoj in ohranitev slov. gledal. tradicije med Slovenci izven osrednje Sje. Bila je ena prvih slov. poklicnih igralk in poleg Z. Borštnikove pomenila tudi najvišji vzpon slov.

ženske igralkice. Njeno nepretrgano delo na odru je zajelo skoraj sedemdeset let, tako da je prešla z desk čitalnice in kasneje podpoklicnega gledališča, se uveljavila v poklicnem slov. gled. med obema vojnama, pa vso prvo polovico tega stol., saj je igrala še v sezoni 1950-51. Poleg velikih zaslug organizatorskega značaja pomeni njeno igranje enega izmed najvišjih vzponov in dosežkov na polju od romantične teatralike v umirjeni realizem z naglašenim formiranjem dramskih karakterjev. Tako je še največ dosegla v naturalistični drami (Tolstoj, Hauptmann, Ibsen, Zola). Bila pa je še Medeja (Evripid), Marija Stuart in Elizabeta, Hasanaginica (Ogrizović), Kraljica (Shakespeare, Hamlet), Rosa Berndt (Hauptmann), Toinette (Molière, Namišljeni bolnik), Hana (Hauptmann, Voznik Henschel), Alvingova (Ibsen, Strahovi), Maria Josefina (García Lorca, Dom Bernarde Albc), Ronina mati (Leskovec, Dva brgova), Emilija Marty (Čapek, Stvar Makropulos), v naslovni vlogi (Grillparzer, Sappho) idr. Obsežno je tudi njeno režisersko delo, med drugim: Ganghofer & Brociner, Valenska svatba; Paulton & Paulton, Nioba; Gorner, Pepelka; Ibsen, Nora; Strindberg, Oče; Bernstein, Tata; Vojnovič, Ekvinocij; Anzengruber, Samska domačija; Govekar, Martin Krpan; Humperdinck, Janko in Metka. D. je bila tudi filmska igralka; v tej zvrsti je začela nastopati v svojem ameriškem obdobju (1914-15), pa z delom ni nadaljevala; šele zadnje povojno obdobje jo je vključilo spet, tokrat v slovensko filmsko ustvarjanje. 1948 je odigrala nepozabno vlogo Matere v prvem slov. filmu Na svoji zemlji in tudi v filmu Trst. Za svoje delo je prejela številna priznanja. Slika: IS 1926, 52/53, 231.

Prim.: SBL I, 75 (pod Cerar); DS 1906, 125; Zrnje 194; Danilo, Spomini, Lj. 1930, 100-1 s sl., 201-2; EJ II, 664; GLlJD 1928-29, št. 3; 1957-58, št. 8, 193-7 s sl.; Pavel Rasberger, Osemdeset let A. D., MbV 1949, 199; Janko Traven, 80-letnica A. D., SPor 1949, 198 s sl.; isti, 80 let slovenske igralkice A. D., Tov 1949, 37, 621; Ernest Adamič, Poti je kraj..., TT 1958, 1, 5; A. D., SPor 1958, 2; A.C.D. ni več, NŽ 1958, 1, 10; [Ina] [Sflokana], A. D. je umrla, Rodna gruda 1958, 2, 31 s sl.; [Janko Traven], A. D. v spomin, NRazgl 1959, 1, 18; isti, A. D., GLMGL 1958-9, 181-2 s sl.; Umetnici A. D. v spomin, GLlJD, 1958-9, 8, 194-7; Brenk 553; Repertoar, 589, 792, 794, 1131, 3006-29, 3356; F. Lipah, Gledališka zmes, Lj. 1959, 49-53; Slovenski gledališki portret, Lj. 1960, str. 10, sl. 7; Ciril Debevc, Naši igralci (Ljubljansko narodno gledališče v letu 1928); H. Nučič, Igralčeva kronika, I-III, Lj. 1960, 1964, gl. kazalo; SGL I, 113 (V. S. = Viktor Smolej); SDL I, 67 s sl.

D'ATENA Lina, profesorica, r. 22. jun. 1922 v Trstu. Oče Arturo, drž. uradnik, mati Ivana Delost iz Knežaka. Studirala je na klasičnem liceju Dante v Trstu, na U v Padovi in Trstu ter diplomirala iz klasičnega jezikoslovja (1944). Poučevala je it. in lat. na znanstvenem liceju Fr. Prešeren v Trstu (1945-48), na it. srednji š. (1948-49), na trg. zavodu Ž. Zois in učiteljsišču A. M. Slomšek (1949-50), nato se je vrnila na it. š. in zdaj je na klasičnem liceju Dante v Trstu. Napisala je *Itai jansko slovnico za slovenske srednje šole*, Trst 1948.

Prim.: Arh. Znanstvenega liceja Fr. Prešeren; IzvTrst 1948, 1950; M. Jevnikar, Slovenske šolske knjige v Trstu, Tabor 1951, Trst-Celovec 1951, 84-87.

Jem.

DEBELAK (DEBELJAK) Mihael, narodni buditelj, r. v Tržiču na Gorenjskem 29. sept. 1818, u. v Trstu 25. avg. 1888. Sin krojača Mihaela in Barbare Kališnik, obiskoval gimn. v Lj. (1832-38), filozofijo študiral v Lj. (1838-40), teologijo pa v Gor. (1840-44) in bil ordiniran 8. sept. 1844 za trž. škofijo. Služboval je kot kpl. v Lanišču (1844-45), v Zminju (1845-47) in pri Sv. Antonu v Trstu (1847-82). Potem je bil upravitelj župnije sv. Antona (od 1882) in kanonik stolnice sv. Justa v Trstu (1884-88). Pri Sv. Antonu je ustanovil dve bratovščini (Srca Jezusovega in sv. Joahima in sv. Ane). V letih 1851-65 je bil tudi vodja šole v »novi Renie in 1865-68 šole v Koroški ulici, od 1884 pa nadzornik vseh mestnih šol v Trstu. Debelak sodi med narodne buditelje Istre in Slov. primorja in je zlasti zaslužen za narodno prebujenje Istre. Od 1848 je dopisoval v tedanje slov. časnike in časopise; posebnega pomena je njegovo poročilo o lakoti v Istri (Ljubljanski časnik I., Lj. 5. jul. 1850, 111). Ima tudi zasluge za pouk slovenščine in ljudskem šolstvu, pa tudi pri reorganizaciji kathekskega pouka v šolah. Portret v KolcMD 1890, 69 prvega dela.

Prim.: ZD 1888, 325; J. Gomilšak, KMD 1890, 69-72 prvega dela; J. Glonar, SBL I, 125; J. Glonar, Poučni slovar I., Lj. 1931, 252; V. Kragl, Zgodovinski drobci župnije Tržič, Tržič 1936, 332; Krajevni leksikon Dravske banovine, Lj. 1937, 253; I. Prijatelj, Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848-1895, I., Lj. 1938, 88; MohBibl, 148, 311; KL Sje I, 443.

Lc.

DEBELJAK Anton, pesnik, kritik in prevajalec, r. 25. okt. 1887 v Segovi vasi pri Loškem potoku na Dolenjskem, u. 24. okt. 1952 v Lovranu. Oče Franc je bil kmečki delavec in priložnostni zidar,

mati Ivana Krajec. Gimn. je obiskoval v Novem mestu (1900-08) in se ves čas vzdrževal z inštrukcijami. Romanistiko je študiral na dunajski U (1908-11) in na Sorboni v Parizu (1911-12), služboval je v Gor. (1913-15), nato je bil eno leto vojak, v Idriji na realki (1916-18), na II. drž. gimn. v Lj., od 1921 na realki, pozneje na I. drž. gimn. do upokojitve 1949. Leta 1921-22 se je kot štipendist franc. vlade izpopolnjeval v Parizu, 1923 je doktoriral v Lj. Po vojni je bolehal za hudo astmo in zadnja leta bil pogosto v raznih bolnišnicah. Prve pesmi in prozo je priobčil kot dijak 1908 v DP v Pragi pod psevdonimom Unilij. Pozneje je s polnim imenom, anonimno in s številnimi psevdonimi (preko 100!) objavljajl pesmi, potopise, eseje, knjiž. študije in kritike, jezikoslovne razprave in poročila v skoraj vseh slov. in mnogih hrv. revijah in listih, kot so: LZ, Sn, SN, GorS, GL, S, J, DS idr. Izdal je pesniško zbirko *Solnce in sence* (Lj. 1919), *prozo in mladinske pesmi Tičistan* (1940) in *Italijansko-slovenski slovar* skupaj z V. Strnadom (1941, 1943). V LZ je objavil vrsto informativnih člankov o franc. lit.: *Paseizem in futurizem* (1912), *Zadnje smeri v francoski književnosti* (1917), *O dadaizmu* (1922), *Likovno pesništvo* (1922), *Gustave Flaubert* (1922), *Anatole France* (1925), *Paul Valéry* (1926), v Slov. ženi 1912-14 je priobčil *Pregled glavnih zastopnic francoskega slovstva*; dalje *Iz hispano-ameriške književnosti* (LZ 1924), *Luis de Camoes* (LZ 1925), *Goethe in Jugoslovani* (Mnt. 1931, 32), *Iz portugalskega pesništva* (LZ 1933). Po lastni izjavi je znal sedemnajst jezikov, prevajal je iz trinajstih, avtorjev pa je prevedel enaintrideset. Mnogo prevodov je izšlo v revijah, kot npr. P. Claudela Marijino oznanjenje (DS 1926), v knjigah pa so izšli naslednji prevodi: iz angl.: L. Adamič: *Kriza v Ameriki* (1932), J. Erskine: *Kratkotrajna sreča Françoisa Villona* (verzje, 1964); iz flamščine: Charles de Coster: *Ulenspiegel in Lam Dobrin* (1923); iz franc.: *Moderna francoska lirika* (1919), A. France: *Pingvinski otok* (1920), H. Barbusse: *Ogenj* (1921), L. Hémon: *Marija Kožuhova* (1927), G. Flaubert: *Salambó* (1931), H. de Balzac: *Lepa Imperija* (Mrb. 1952, Lj. 1963), *Okrogle povesti* (1955), *Veseli župnik mendonski* (1964); iz nem.: K. May: *Old Surehand* (1930); iz portug.: A. L. Vieira: *Amadis* (1925); iz rušč.: K. Čukovskij: *Šuri-Muri Velikan* (1946); iz špan.: M. Cervantes: *Zgledne novele* (1951); sodeloval je pri prevodih za knjigi *Svet humorja in satire I.* (1951) in *Svetovna književnost II.* (1964). Poleg tega je prev.

nekaj pesmi za češ., slovaš., franc. in ital. antologijo jsl. poezije.

Prim.: Z. arh. v Loškem potoku; SBL I, 124; LPJ I, 582-3, kjer je J. Munda navedel psevdonime, časopise, v katerih je sodeloval, in bibliografijo; (tu bo navedena le važnejša literatura o njegovem izvornem delu); I. Dornik, *Solnce in sence*, DS XXXII, 1920, 85-86; M. Jarc, *Solnce in sence*, LZ XL, 1920, 116-117; -o (B. Borko), Dr. A. D., J 23. X. 1937; isti, *Literarno-posredniško delo dr. A. D.*, Knjiga 1953, 2-5; F. Petre, *Raziskovalec na področju poezije*, NS 1952, 1028-33; I. Podržaj, *Šopek imortel na grob dr. A. D.*, JiS 1957/58, 326-329; ZSS VI, 1969, 110-1 s sl.; M. Dodič, 225 let novomeške gimnazije, Novo mesto 1971, 349.

Jem.

DEBELJAK (DEBELLAK) Matija, filolog in mecen, r. na Visokem pri Poljanah 17. febr. 1807, u. v Trstu 18. okt. 1867. Kot sedmi najmlajši otrok gospodarja Krnišnikove kmetije Ignacija in Helene Kos je do svojega 14. leta še po končani osn. š. pastiroval, češ da je trd za pouk. Vendar je njegov starejši brat Franc (1785-1828), ki je bil tedaj gimn. prof. v Kopru, pregovoril očeta, naj ga pošlje v šole. Tako je začel obiskovati gimn. v Lj. (1821-23), nadaljeval v Kopru (1823-24), ponovno v Lj. (1824-26) in v Benetkah (1826-27), kamor je odšel z družino apelacijskega svetnika Jožefa Lavrina kot domači učitelj njegovih sinov. Filozofijo je študiral v Milanu (1827-29) in napravil izpit za profesuro nemškega jezika in literature (1830). Potem je nekaj let služboval na gimn. v krajih Sondrio (1830-34) in Como (1834-38), nakar je bil prof. na licejih v Benetkah (1838-41) in v Milanu (1841-59). Ob izbruhu revolucije 1848 je bil pregnan iz Milana, odšel čez Svico na Dunaj in tam ostal ves čas revolucije. V začetku okt. 1849 se je vrnil na svoje mesto v Milan, kjer je ostal do 1859, ko je bil prestavljen najprej v Benetke (1859-60), potem pa v Videm (1860-66). Po upokojitvi (1866) je bolehal in iskal zdravlja, bivajoč nekaj mesecev v Gor., v Lj., v Kranju, zopet v Lj. in končno v Trstu, kjer je umrl. Bil je dober pedagog in filolog ter splošno priznan izvedenec za nemščino in italijanščino. V tisku je objavil dela: *Ausgewählte Stücke aus deutschen Prosaikern, zu Sprachubungen für Italiener...* (Milano 1842, 1847, 1853, 1857); *Esercizi di traduzione dall'italiano nel tedesco raccolti da M. Debella...* (Milano 1843, 1852); *Manuale della lingua tedesca ad uso degli Italiani...* (Milano 1846); *Manuale della lingua tedesca ad uso degli Italiani* (Milano 1854, 1875), predelana in razširjena izdaja prejšnjega dela. Z učbeniki, uvedenimi v it. gimn. in

liceje, je imel precejšen finančni uspeh, prav tako tudi s privatnim poučevanjem po premožnejših družinah. Tako si je v 36 letih službovanja prihranil nad 70.000 goldinarjev, kar je zapustil v jsl. narodne namene; tako 300 gold. za dijaško štipendialno ustanovo v Poljanah, ostalo pa je po odbitkih stroškov in davkov razdelil dve petini južnoslovanski U v Zgbu, eno petino Matici Dalmatinski v Zadru, eno petino Matici Slovenski v Lj. (5.879 gold. 73 kr.) in eno petino Družbi sv. Mohorja v Celcu (8.243 gold. 91 kr.). D. je bil zlasti po 1848 navdušen rodoljub, ki je marljivo prebiral Vodnika in Prešerna, kupoval vse natisnjene slov. knjige, bil dosmrtni član MD in ustan. član MS (donesek 240 gold.), ter podpiral slovenske pisatelje (npr. F. Levstika). V l. 1829-34 si je dopisoval z Matijo Čopom (13 pisem v NUK Ms 489). Njegovo pismo G. Valadiniju z dne 17. okt. 1867 in oporoka z dne 26. dec. 1866 sta objavljeni v Letopisu MS 1871, X-XIII.

Prim.: N 1867, 368, 382; 1868, 7; Slovenski glasnik, Celc 1867, 367; Slovenski gospodar I., Maribor 1867, 33-34; A. Lesar, Letopis MS 1871, III-XV; J. Jesenko, KolečMD 1876, 174-97; K. Križnik (I. Zoch, Hrvatska encikloped., priučni rječnik sveobčeg znanja II, Osiek 1890, 231-32); Glaser IV, Lj. 1898, 9; I. Lah, Začetki Slovenske matice. Spominski zapis k 50-letnici, Lj. 1921, 28; F. Kidrič (SBL I, 1925-32, 97-109, 124-25); J. Glonar, Poučni slovar I, Lj. 1931, 252; J. Zigon, Veliko pismo slovenske duhovne združitev. Ustanovitev Slovenske matice, Lj. 1935, 43; Krajevni leksikon Dravske banovine, Lj. 1937, 547; Moder I, 298, 355, 369, 373; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova II., Zgb 1957, 22; MohBibl 312; J. Munda, Bibliografija Slovenske matice 1864-1964, Lj. 1964, 137.

Lc.

DEBELJUH Mara por. POLDINI, publicistka, prevajalka, r. v Trstu 13. marca 1944; oče Jordan, pristaniški nastavljenec, mati Ana Sever, gospodinja. D. je obiskovala slov. osn. š. v Škednju (1950-55), slov. nižjo sr. š. pri Sv. Jakobu v Trstu (do 1958), slov. klas. gimn. in licej do mature 1963. Nato se je vpisala na slovstveno fakulteto trž. U in diplomirala 1969. Poučevala je pet let na slov. trg. akademiji, na klas. in znanstvenem liceju v Trstu in eno leto (1968) na klas. liceju v Gor. Od 1969 je prevajalka in tolmač za slovenski jezik na tržaški občini. Napisala *Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale* (1900-1940), Trst 1973 (str. 47). V tisku je *La letteratura slovena nel Friuli-Venezia Giulia* v publikaciji Enciclopedia monografica del Friuli-Venezia Giulia. Sodeluje s članki in recenzijami v za-

mejskih kulturnih revijah in zbornikih (JKol, Most, pri ital. reviji Umana ter pri RAITrsta).

Prim.: vprašalna pola; osebni podatki.

K-n

DEBENJAK Maks, organist in pevovodja, r. 13. apr. 1909 v Kozani v Brdih. Oče Franc, trgovec in gostilničar, mati Antonija Rožič. Med prvo vojno je moral z družino v begunstvo v Alviniano (Benevento, 1915-18). Zatem je v Kozani obiskoval ljudsko š. (1918-24), večerne nadaljevalne in kmetijske tečaje, ki jih je zaključil z izpitom na kmetijski šoli (Scuola agraria) v Gor. (1927). Prve glasbene nauke iz klavirja je dobival pri organistu Ignacu Kožlinu v Biljani (1923), nato je študiral klavir in harmonijo pri glasbeniku E. Komelju v Gor. (1924-25). Komaj 16-leten je prevzel mesto organista v Kozani (1925-47) in s svojim pevskim zborom nastopal na veselicah v Brdih (Vipolče 1926, Dobrovo 1927), dokler ni fašizem zatrl prosv. društev. Medtem je doma vodil gostilno in kmetijo, opravil vojaški rok (1929-30), bil med drugo vojno mobiliziran v posebni bataljon v Aquili (1941-43), kjer je ustanovil slov. vojaški pevski zbor in z njim nastopal v cerkvah in gledališču s slov. in it. pevskim programom. Sept. 1943 se je vrnil domov in se 1947 preselil v Gor. Tu se je zaposlil pri Dobrodelnem društvu, pomagal slov. beguncem in bil organist in pevovodja v Podgori (1947-50) ter v Standrežu od 1950 dalje. Obenem kot organist sodeluje pri slov. bogoslužju v raznih gor. cerkvah (Sv. Ignacij, Sv. Ivan, Sv. Vid in Modest, stolnica). Priredil in delno uglasbil spevoigro *Zvesto deklet*, vodil orkester SKPD v Gor., harmoniziral številne pesmi za harmoniko in klavir, npr. *Vigred ob Vipavi*, *Luna blede*, *Mladi fotograf*, *Zvonček prihaja*, *Mladi kosci*, *Med lešniki* idr., objavljene v Pčk 1960-63 (pass.). Vodil je »Trio deklet« iz Podgore. Za slov. glasbeno kulturo na Goriškem je važno njegovo prepisovanje in razmnoževanje not, s katerimi še vedno oskrbuje cerkvene in prosvetne pevske zборе npr. Lojze Bratuž, Mirko Filej idr.

Prim.: osebni podatki; KolečMD 1959, 136; 1960, 146; intervju 27. 10. 1976; KolGMD 1975, 87.

R. K.

DEBENJAK Riko (Rihard), slikar in grafik, r. v Gorenji vasi pri Kanalu 8. febr. 1908 kot šesti otrok Jožetu, zidarju, in Jožefi Košir. Osn. š. je začel obiskovati v Kanalu ob Soči (1914). 1915 se je družina zaradi bližnje fronte preselila v Sv. Jurij pri Celju. Tu je končal osn. š. V letih 1919-1923 obiskoval realko v Lj., naslednje leto se vpi-

sal na učiteljskišče v Tolminu, 1926 se preselil v Jugoslavijo (k bratu Tonetu v Subotico). Tu opravil izpit iz telegrafске stroke in se zaposlil kot železničar. 1928 postal prometni uradnik na postaji v Novem Sadu. 1930 po sprejemnem izpitu sprejet na Umetniško šolo v Bgdu (prof. Beta Vukonović, Sima Roksandić, Dragoslav Stojanović, Ilija Šobajić). Absolviral 1934 (prof. Ljuba Ivanović). 1934-37 obiskoval tečaj na Višji akademiji v Bgdu (prof. Ivan Radović). V tem času izvršil več kopij srbskih fresk; 1937 sodeloval pri jubilejni jesenski razstavi »Cvijete Zuzorić« s sliko »Zeleni venac«. Istega leta priredil prvo samostojno razstavo v prostorih Udruženja Istra-Trst-Gorica v Bgdu. Nato odšel v Pariz, tu ostal dve leti (študiral samostojno v umetnostnih zbirkah, posebno v Louvru, nekaj časa obiskoval tečaj risanja na Académie de la grande Chaumière). 1939 se ustanovil v Lj., 1940 po hudi bolezni operiran. Za grafiko se začel zanimati ob stiku z B. Jakcem; 1947 dovršil fresko *Muza dela* (Vila Torkar, Bled) in *Primorje* (Restavracija Rio, uničena). 1948 kopiral srednjeveške freske v Prilesju pri Plaveh, 1949 kopiral freske v Bermu in dovršil fresko *Proizvodnja živil* (Ljudska restavr. na Miklošičevi cesti v Lj., uničena). Istega leta nastopil službo prof. za grafiko na Šoli za umetno obrt v Lj. 1950 nastavljen kot docent za grafiko na Akademiji upodabljaljočih umetnosti v Lj. 1954 izvoljen za preds. Društva slov. likovnih umetnikov (za dobo dveh let). 1960 prevzel vodstvo katedre za grafiko na Ak. lik. um. v Lj. Izvoljen za člana Umetniškega sveta Zveze lik. umetnikov Jugoslavije (za dobo štirih let). 12. okt. imenovan za izrednega prof. na Ak. lik. um. v Lj. 1963 imenovan preds. Umetniškega sveta Zveze lik. umetnikov Jsl. 1964 član mednarodne žirije na VIII. medn. razstavi »Bianco e nero« v Laganu; 28. jun. 1965 imenovan za rednega prof. na ALU v Lj. D.-ova prva slikarska dela razodevajo posebno zanimanje za tonske barvne prelive. Vzor so mu bili predvsem francoski impresionisti. Pri njih je odkril tudi vlogo svetlobe kot resničnost v bežnem presnavljanju. Prva dela pomenijo preizkušanje realističnih, impresionističnih in poimpresionističnih prijemov in simbolično vsebino (*Moja mati*, *Goriška Madona*, *Notre Dame*). Hkrati pa že v prvih delih označuje D.-a posebna ljubezen za drobne, s tenko črto oblikovane poteze. Druga stopnja njegovega razvoja (2. samostojna razstava, 1943): poleg oljnate tehnike se sedaj pojavljajo tudi risbe in grafike

v raznih tehnikah. D. se nato priključi »neodvisnim«. Po naravi nagnjen k barvitosti in očitovanju, najde v kombinaciji jedkanice in akvantine »izrazito lirično in dramatično, aktivno in pasivno, ritmično in melodično komponento grafičnega lista« (Kržišnik). Ta kombinacija se vedno povrača vse tja do »magičnih razsežnosti«. Nato se posveti barvni litografiji: barvitost se še ne more otresti simbolične vsebine. To je prehodni slog (1951), izraz preloma med starejšo slikarsko smerjo in novo vsebino barvnih ploskev (*Panjske končnice*). Barvitost se v nadaljnjem razvoju (od 1952 dalje) iz prelivanja premakne v samostojno barvne ploskve kot podlage tektonske kompozicije. Te pa prehajajo v novo ravnotežje abstraktnih barvnih sestavov. Razstava 1953 (s St. Kregarjem) pomeni dokončen prodor v bolj abstraktno poenostavljene barvne sestavine, čedalje bolj živahne in pestre. Poleg barvne litografije pridejo v poštev še barvni lesorezi in rezervaš. V letih 1953-55 se končno uveljavijo čiste barvne intonacije s posebnim poudarkom na osvetlitvi, izrazu pretežno lirične refleksivne čustvenosti. Izredno pomemben je v izraznem pogledu premik v obširnem ciklusu s kraško in istrsko motiviko: človek in pokrajina dobivata tu vedno bolj monumentalni izraz; skrajno poenostavljena oblika pomeni odklon od vsake zunanje ilustrativnosti in izraz filozofskega razpoloženja. Sledi obdobje t. i. mikrorealizma (življenje na morskem dnu: morsko dno je potopljen svet, svet breztežnosti s posebnimi »atmosferičnimi pogoji«: svet minevanja v prostoru in času, na potopljene predmete so se usedli mikroorganizmi), od tu mimo *Nečk* (kmečko občuten svet kot smisel dela in blagoslov počitka) v vedno bolj abstraktno asociativne oblike: obdobje *Kamnov* in *Sledi na ometu* (predvsem v ospredju grafični problem obdelave površine) ter *Grebelca* (dramatično napetost doseže s pomočjo tridimenzionalnega tiska, izbočenih in vtisnjenih površin). Serija *Drevo, skorja, smola* je pesem o ljubju, ki ga je prizadela z urezi človeška roka. D.-ova realnost pride nato v kozmične razsežnosti v ciklusu *Magične dimenzije*: vtisi svetlobe in teme, tudi ti pogosto z urezi (znaki človeške prisotnosti). D. se je uveljavil tudi kot ilustrator: Njogoš, Gorski venec, 1947, 1962; Defoe, Robinzon Kruzo, 1947, 1952; Bevk, Tonček, 1948; Kataev, Blešči se jadro mi samotno, 1948; Gogol, Taras Bulba, 1948, 1953; Prešeren, Uvod h Krstu pri Savici, 1950; Gradnik, Izbrane pesmi, 1964. Samo-

stojne razstave: 1937 Bgd; 1940, 1941, 1943 Lj.; 1952 Trst; 1953 Lj.; 1954 Bgd, Cetinje, Mrb; 1957 Kanal ob Soči; 1958 Tržič (Montalconc); 1959 Videm, Zgb; 1960 Lj., Novo mesto, Slovenj Gradec; 1961 Lj., Clc, Bgd; 1962 Bruxelles; 1963 Skopje; 1965 Hagen, Kanal ob Soči; 1966 Lj., Bremen, Bochum; 1968 Sarajevo, Pariz, Zgb; 1969 Lj. Važnejše skupinske razstave: Cincinnati (Mednar. razstava barvne litografije), Zürich (XYLON, 1953), Brengenz (Mednar. razstava evr. in azijske grafike), Lj. na vseh mednar. grafičnih razstavah; Benetke 1954 (bienale); Tokio 1958 (prva mednar. grafična razstava); Sao Paulo 1959 (V. bienale); tudi v Pragi, Varšavi, Moskvi, Milanu, New Delhiju, Luganu, Atenah, Solunu, Carigradu, Ankari, Kairu, Rio de Janeiru, Celovcu, Bruslju, Aleksandriji, Grenchenu, Pekingu, Haagu, Turinu, na Dunaju, v Berlinu, Oslu, Johannesburgu, Osaki, Buenos Airesu, Santiagu de Chile, New Yorku, Pistoi, Livornu, Florenci in drugod. Važnejše nagrade: 1948 Levstikova za ilustracije; 1957 na I. bienalu v Tokiu; 1957 I. nagrada na II. mednar. razstavi grafike v Lj.; 1958 zlata medalja na V. mednar. bienalu v Aleksandriji; 1959 I. nagrada za grafiko na V. bienalu v Sao Paulo; 1960 Prešernova nagrada za grafiko; 1960 I. nagrada na bienalu jsl. grafike v Zgbu; 1961 I. nagrada na IV. mednar. razstavi grafike v Lj.; 1962 nagrada Moša Pijade; 1964 I. nagrada na bienalu jsl. grafike v Zgbu; 1967 zlata plaketa na III. trienalu likovnih umetnosti v Bgdu. 1977 je bila odprta v Kanalu v restavriranem stolpu v središču naselja Debenjakova galerija, kateri je D. daroval večje število svojih grafik.

Prim.: M 1940, 356; Slovenčev koledar 1941, 248 (barvna reprod. Goriške Marije in opis sl.); T. Debeljak, Pogovor z R. D. slikarjem novega sv. Miklavža v lj. stolnici, Slovenčev koledar 1945, 88-91; Šijanec; Stelè, Umetnost; N. Prašelj-B. Gerlanc, Bibliografija Založbe MK (1945-65), Lj. 1967; Katalog razstave D. grafike 1953-1968 v Lj., 1969, kjer je navedena vsa dotedanja literatura o D-u; S. Slamberger, D. R.: umetnikovo videnje vesoljnega prostora, Dnevnik 1971, št. 158, 5; P. Breščak, R. D., Delo 1971, št. 164, 15; M. Breclj, Slikar in grafik R. D., Naš list (Anhovo) 1972, 3, 8 s sl.; M. Komac, Likovna podoba gor. mohorjev, ZbGMD 123 z lastno podobo in ilustr.

Ren.

DE COLOGNA Franciscus, arhitekt, r. v Koprnu okrog 1500. O njegovem življenju in gradbeni dejavnosti ni nobenih podatkov. Dokumentirano je le, da je z Benečanom Leonardom Mazzafusco zgradil veliko triladijsko baziliko sv. Mavra in Donata v Stari Izoli. Cerkev je dokumentirano

postavljena v času od 15. jun. 1547 do 10. avg. 1553 in predstavlja zanimiv sakralni objekt 16. stoletja na naši obali.

Prim.: L'Istria II, Trieste 1847, 149; V., 1850, 291-92; VII., 1852, 116-20; C. Cumano, Chiese d'Isola, Trieste 1857; Kukuljević, 134.

Lc.



DEFRANCESCHI Peter

Simon, dr. medicine, kirurg, r. 26. okt. 1863 v Ajdovščini, u. 2. apr. 1937. Oče Filip, trgovec, mati Jožefa Kalin, ki je umrla za jetiko, ko je bilo Petru komaj štiri leta. Oče je ostal vdovec in se je posvetil svojim trem otrokom (poleg Petra še dve sestri). Osn. š. je obiskoval v Ajdovščini, šest razredov gimn. v Novem mestu, a je moral od tu, ker je postal član ilegalnega narodnega društva (dijakom je bilo strogo prepovedano biti aktiven član kake organizacije). Studij je nadaljeval v Trstu in končal v Gor. (maturiral 1885). Medicino študiral v Gradcu in promoviral 31. apr. 1890. Nekaj časa je bil volonter v Lj. pri dr. Valenti, potem operacijski gojencev v Gradcu na kliniki prof. dr. Wölflerja, kjer je ostal do konca 1892. Leta 1893 odšel na Dunaj k dr. Rudolfu Chrobaku, slavnemu ginekologu in operaterju. Po končanem študiju je 1894 postal okrožni fizik v Novem mestu. Usmiljeni bratje v Kandiji so mu namreč takoj po prihodu usposobili Volmanov gradič za moško bolnišnico s kirurškim oddelkom in kmalu je v tej bolnišnici postal primarij. Sept. 1902 je odšel na študijsko potovanje v Nemčijo, da si tam ogleda bolnišnice in preštudira njihovo notranjo opremo. 1904 so morali zaradi vedno večjega navala bolnikov in naraščanja operativnih posegov bolnišnico usmiljenih bratov povečati in ji dozidati še drugo nadstropje. Medtem se je šest let boril za ustanovitev tudi ženske bolnišnice (tudi v ta namen je obiskal nekaj bolnišnic v Nemčiji) in končno uspel, ko je bila odprta nov. 1908. Tako je postal primarij tudi tega zavoda. Zaradi obilnega dela tudi izven zdravniškega delokroga je čutil, da se mu je zdravje zrahljalo, zato je zapustil Novo mesto in konec 1910 prišel v Gor. Tu je bil najprej privatni zdravnik, 1915 postal primarij in vodilni kirurg. V bolnišnici Rdečega križa v stavbi gor. malega semenišča je vztrajal še, ko so že nanjo padali iztrelki in bil

tudi ranjen. Nato se je preselil najprej v Gradec, pozneje na Dunaj, kjer je bil do konca vojne čel kirurškega oddelka vojne bolnišnice v Grüntingu. 1918 je bil z dekretom Narodnega vijeća v Zgbu imenovan za zastopnika jsl. vlade na Dunaju, torej prvi ataše, ki je z vso skrbjo zastopal koristi naših ljudi. Po vojni se je z zdravništvom bolj malo ukvarjal, več z narodno-gospodarskimi zadevami. Takoj po nastopu službe v Novem mestu se je z vso vnemo vrgel na delo. Ni se omejeval le na rutinsko kirurgijo, marveč je izvrstno obvladal kirurško tehniko na najrazličnejših področjih; tako se je loteval tudi izredno zahtevnih operacij (zažete dimeljske kile, vneta slepiči, resekcije črevesja in želodca, operacije žolčnega mehurja, transplantacije, obsežne radikalne operacije črevesja pri malignih obolenjih, plastika kosti in mehkih delov, trapanacije lobanje, nežne operacije na očeh, nosu in grlu). Enako velja tudi glede diagnostike. Ob desetletnici bolnišnice (1904) se je število bolnikov na dan dvignilo od 20 na 85, število letnih operacij pa od 135 na 552. Že prvo leto po odprtju ženske bolnišnice je izvršil 129 operacij, vse to pa ob skrajno pomanjkljivem instrumentariju, čeprav se je po njegovi zaslugi oprema bolnišnice zelo posodobljala (1895 so že imeli svoj citoskop in rektoskop; 1895 so na njegovo željo kupili najboljši mikroskop, 1902 sterilizator-avtoklav, ki ga je graška bolnišnica dobila šele 1905!, 1910 rentgenski aparat). Pri oblasteh se je močno potegoval za preskrbo dobre pitne vode, za mestno kanalizacijo. Poleg dela v sami bolnišnici je moral opravljati tudi službo okrožnega zdravnika, izredno močan pa je bil v bolnišnici tudi naval privatnih bolnikov. V patriarhalno okolje Dolenjske je prinesel svež in trezen pogled na zdravstvo, tako da je v marsičem oral ledino. Bil je izredno dobrega srca in je pomagal revnim bolnikom, tako da je ostal pri ljudeh v dobrem spominu. Poleg praktičnega delovanja na polju zdravstva je D. pomemben tudi kot velik borec za pravice zdravniškega stanu. Dolga leta je vodil Društvo okrožnih zdravnikov, se povezoval s podobnimi organizacijami drugih kronovin ter se boril za povečanje pokojnin. Deloval je tudi v Zdravniški zbornici in se močno zavzemal za pokojninski sklad za zdravniške vdove in sirote. 1906 je sodeloval pri ustanovitvi Proste organizacije kranjskih zdravnikov z namenom, da bi večala zdravniški ugled in skrbela za gmotno izboljševanje položaja zdravnikov. Kot strokovni pisec je od 1898 do 1914

pisal v SP o sodnozdravniških mnenjih in tu med prvimi ustvarjal slov. terminologijo v sodno-medicinski praksi, sam pa je že od 1900 izdajal izvedenska mnenja in protokole v slovenščini. V GZZb je prispeval vrsto člankov, tako: o milijariji, o izrezu semenovoda, itd. Številnejši so njegovi članki iz zdravniške etike, socialnega stanja zdravnikov (*Nekaj o zdravniški molčečnosti, O razmerju zdravnikov med seboj, O vlogi dr. Č. glede zdravniških spričeval*), to gradivo je v glavnem priobčeval v SP, Ppc, SN, Liječnički vestnik, Jugoslovan. Za svoje delo kot operater je bil D. odlikovan z zlatim križcem in krono, vendar je odlikovanje odklonil, po vsej verjetnosti, ker je bilo enako priznanje podeljeno še drugi osebi v bolnišnici in je D. najbrž menil, da pomeni to enačenje njegove vloge in truda. Bil je namreč zelo impulzivnega značaja in temperamenten in si je zaradi teh črt v svoji osebnosti ustvaril tudi nasprotnike med lokalnimi veljaki, pa tudi konflikte z vodilnimi usmiljenih bratov. Skoraj vsako leto je zahajal na različne klinike in tudi aktivno sodeloval na mnogih kongresih. Novomeška ulica, ki vodi k ženski bolnišnici, je imenovana po njem.

Prim.: Dolenjske novice 1902, 18, 159-60; SBL I, 127; Gabršček II, 337, 552; Pirc, str. 34-5; Poslanstvo 58, 59 (s karikaturjo R. Hlavatyja), 71, 287; Ivan Logar, Dr. P. D., pionir moderne kirurgije na Dolenjskem, PCZ 1971, 11/12, 181-3; 225 let, str. 425; Oton Bajc, Drago Mušič, Iz zgodovine splošne bolnišnice v Novem mestu, v knjigi: Zgodovinski oris zdravstva na Dolenjskem, Lj. 1973, 99-100, 104, 111-3, 116, 118-9, 122-3; ZdravV 1973, 221-2; Marijan Mušič, Novomeška pomlad, Mrb 1974, 27; Splošna bolnišnica »Dr. Franca Derganca« Nova Gorica, Sempeter pri Gorici 1975, 8; 80 let novomeške bolnišnice, Novo mesto 1974, 7, 10 s sl.; D. M., † Dr. P. D., ZdravV 1937, 3, 136, 5, 221-2 s sl.; Kron 1937, 185.

Brj.

DEJAK Henrik, slikar in kipar, duhovnik, r. 13. jul. 1840 v Lj. in tu u. 28. sept. 1917. Ord. 1. avg. 1863, služboval je kot kpl. v Dolah pri Litiji (1863-64), Radečah pri Zidanem mostu (1864-67), v Bohinjski Bistrici (1867-69), Polhovem gradu (1869-70), Sori pri Medvodah (1870-77), kot kurat v Budanjah (1877-81), kot kurat in žpk v Vrhpolju pri Vipavi (1881-1911), 1912 upokojen in živel v Lj. L. 1894 je bil imenovan za častnega občana v Vrhpolju in 1910 za škofijskega svetnika za duhovne zadeve, poleg tega je bil tudi š. inšpektor v Vrhpolju. D. se je že od mladosti izredno zanimal za slikarstvo, temeljiteje pa se je tega lotil s pomočjo prijatelja slikarja I. Franketa in Jane

za Wolfa. In ker so ga potrebe bogoslužnih prostorov v župnijah, koder je služboval, silile, je predvsem z veliko vnemo ustvarjal to, kar je bilo v posameznem primeru potrebno, čeprav ni zanemarjal teh, ki niso bile le gola zadostitev potreb v posameznih krajih. D. se ni gnal za izvirnostjo, marveč je veliko slik kopiral po velikih mojstrih, ustrašil pa se ni nobenega, še tako manualnega dela. Za Bohinjsko Bistrico je naslikal sv. Nikolaja, farnega zavetnika, v Polhovem gradu stropne freske, prav tako slike v Sori in na Goričah, v Budanjah je leta 1877 prenovil sliko sv. Ahacija in opremil c. z vsem potrebnim, ker je bila še prazna. Največ je napravil za Vrhpolje, ker je tu najdlje bival; tako je veliki oltar v stari c. sv. Križa zaupal v izdelavo svojemu učencu kiparju Alojziju Repiču; tega je namreč D. vzgojil kot dečka ob času svojega bivanja v Budanjah in Vrhpolju; pri župni c. je povišal zvonik, oskrbel nove orgle, nove zvonove, lurško kapelo (sam poslikal njeno notranjost in izrezljal Marijin kip), sam izdelal lesen lestenc in ko se je ta po nesreči razbil, sestavil iz njega enega večjega in tri manjše (zdaj v stari cerkvi!), sam izdelal spovednico, strop olepšal s freskami, oskrbel nove oltarje, naslikal Jezusovo in Marijino Srce ter izrezljal Kristusa na križu. Za kapelico v Podragi je napravil novo sliko, za Vrabče dvoje bander, za Šturje velik božji grob, za stranski oltar v Vipavi sliko Rožnovenske Marije (1893), za vipavsko kapelico kip sv. Janeza Nepomuka, za Šentvid pri Vipavi streho nad prižnico, za Podkraj je izstružil lesene svečnike, za c. na Colu je naslikal Marijo za šmarnični oltar in sv. Leonarda, za podružnico v Sanaboru sliko sv. Danijela in dve banderski sliki, za Ustje sliko Marije. D. pa ni izvrševal le naročil za ožje območje. Ko je bival na Vipavskem, je marsikaj ustvaril tudi za Kranjsko; tako je izdelal sv. Družino za Rokodelski dom, enak motiv tudi za škofijski dvorec kakor tudi portret dr. Janeza Krizostoma Pogarčarja, 1883 je v lj. škofiji priredil transparente za cesarjev prihod, sv. Jožefa za stolnega kanonika Jos. Šiško, po fotografiji je izdelal dr. Jakoba Missio, dalje je kopiral Raffaelovo Madonna della Sedia, sv. Frančiška Serafinskega za Ribnico, Jezusov padec pod križem, portret Benedikta XV., A. M. Slomška, Zalostno Mater božjo, Srce Jezusovo, Kristusa na križu (namenjenega za kapelo na Grmu pri Novem mestu), sv. Marijo Magdaleno, izdelal je kip sv. Janeza Evangelista, Pija IX. kot krmarja Cerkve, sv. Antona Puščav-

nika. D. je tudi mnogo risal; nekatere risbe so bile objavljene (prim. DS 1891, str. 72: Pod skalco pri Vipavi, in še 95, 312, 336 ter 1893, 433). D. se je ukvarjal tudi s fotografiranjem in dosegel lepe uspehe. Tako je fotografiral vse duhovnijske c. vipavske dekanije in njihovih velikih oltarje. Album s temi fotografijami je vipavska duhovščina darovala škofu Jegliču. Sam je izdeloval svojim slikam okvire in tudi risal načrte za razno cerkveno opravo.

Prim.: dopis NadškofArLj z dne 18. okt. 1976; V. Tiktorkl Steska, † H. D., Carniola 1917, 3/4, 251-3 s sl. (nekrolog); Josip Lavtičar, Na Notranjskem, Mnt 1908-09, 249; prim. tudi geslo Repič Alojzij, SBL III, 83; Anton Koblar, Zgodovina Sorške in Preške fare, Lj. 1884, 90.

Brj.

DEKLENCIČ (DECLENCICH, DECLENZICH)

Anton, pesnik, duhovnik, r. v Kopru 8. jan. 1745, in tu u. 30. sept. 1815. Latinsko š. obiskoval v Kopru 1760-64, nadaljeval humaniora, retoriko in filozofijo v Benetkah 1764-68, teologijo študiral v Bologni 1768-72 in bil ordiniran 1772. Najprej je služboval pri škofijskem ordinariatu v Kopru (1772-74), potem pa je bil žpk v hrv. župniji v Zrenju in slov. v Marezigah ter nadžupnik v Moti (do 1789). Po vrnitvi v Koper je bil pridigar in prof. na lat. š. (1790-97, 1803-13), od 1806 tudi prof. literarnih ved na liceju, nakar je odšel v pokoj in kmalu umrl. Bil je mož velike učenosti, cenjen teolog in izreden govornik (lat., it., slov. in hrv.) ter pesnik. Pisal je priložnostne, slavnostne in nagrobne govore in pesmi, natisnjene večinoma kot enolistni tiski, zato jih je žal le malo ohranjenih (v glavnem le v lat. in it.), tako npr. *Elogio funebre del marchese Girolamo Gravisi* (1812). Nekaj njegovih pesmi je tudi v sočasnih zbornikih, npr. v *Componimenti poetici per la beatificazione della b. Benvenuta Bojani di Cividale del Friuli* (Udine 1765).

Prim.: P. Stancovich, II, 419-20; 2^a ed Capodistria 1888, 342; G. Valentinelli, Bibliografia del Friuli, Venezia 1861, 163; C. Combi, Saggio di bibliografia istriana, Capodistria 1864, 391; T. Erber, Storia dell'i. r. Ginnasio superiore di Zara..., Zara 1903, 129-32; V. Spinčić, Crtrice iz hrvatske književne kulture Istre, Zgb 1926, 34; Stancovich, Atti IV., 294-95.

Lc.

DEKLEVA Gorazd (pri krstu Franc), nekaj časa arhimandrit (opat), profesor, r. 25. maja 1901 v Ilirski Bistrici. Oče Jožef iz Bitnja pri Premu, gostilničar v Permani, mati Marija Fatur. Gimn. je končal na Sušaku. 1921 je odšel v Jsljo, delal

na železnici, 1926 služil vojaški rok kot gojenec akademije za rezervne oficirje. 1931 je na priporočilo patriarha Germana bil za leto dni sprejet v samostan Krušedol na Fruški gori, potem študiral v Bgdu. Diplomiral je iz umetnostne zgodovine. Potoval na Sveto goro Atos. 1937 je bival v samostanu Ravanica, kjer je javno kritiziral profašistično usmerjenost stare Jsle. Dva meseca zopora je predsedel v Djakovici. Po vrnitvi je postal profesor v prizrenskem semenišču, od tu so ga premestili na Cetinje, pa spet kazensko v Sarajevo in še v Peć. Ob napadu na Jslo je odšel v Bgd. Tu je delal na obnovitvi slovenske pravoslavne občine. Že 1937 je začel prevajati liturgične pravoslavne tekste v slov.; tu v Bgdu jih je hotel tiskati, a je cenzura prepovedala vsako omenjanje slov. narodnosti (prevod dela Kateheziz). Potem je bil zaprt na Banjici. Metropolit Josif mu je dovolil, da je šel v 3. krajiško brigado. Tu je napredoval do majorja. Po vojni se je vrnil v Mrb, poučeval na mrb. gimn. latinščino. Z gimn. je odšel na kataster. Se trudil za obnovo pravoslavnih cerkv. središč na Stajerskem. 1962 je stopil v pokoj. Na povabilo cetinjskega metropolita Danila je odšel v Črno goro in tu živel v samostanih Praskvica in Podostrog; ta samostan, ki je bil v docela razpadajočem stanju, je začel obnavljati, ker je kulturni spomenik, saj je v njem pesnik Njegoš napisal ep Slobodijado in pretežni del Gorskega venca.

Prim.: Vasko Ivanović, Ja, arhimandrit, profesor, major JNA, monah G. D., Politika 1976, 28-29-30. nov., 17 s sl.; podatki A. Koshute; Peko Nikolić, Tovariš in pop - ne eno ne drugo, novoletna priloga Dela 1977, str. 35 s sl.

Brj.

DEKLEVA Igor, partizanski aktivist, r. 9. apr. 1921 v Mariboru, kamor je bila odšla družina iz Trsta po prvi svetovni vojni. Očeta Stanislava, uradnika, so ustrelili Nemci 3. apr. 1944 kot talca na Opčinah, mati Vera Kalister pa je bila umorjena 22. jun. 1944 v trž. Rižarni. Brat Ciril je padel kot partizan na Stjaku 1944. D. je dovršil gimn. v Zgbu (1940), medicinsko fakulteto v Padovi (1958). Specializiral se je v anesteziji (Padova) in v pljučnih boleznih (Turin). Od 1958 do jan. 1964 se je specializiral v anesteziji v raznih angleških bolnišnicah v Londonu, Liverpoolu in Birminghamu, nato je bil zdravnik v San Daniele, Huminu in Maniagu v Furlaniji, od nov. 1964 je anesteziist v Policlinico Città di Udine in v vojaški bolnišnici v Vidmu. Politično je začel delovati že v srednji š. in 12. dec. 1941 so ga v Zgbu

aretirali kot skojevca, a so ga zaradi pomanjkanja dokazov pred naglim sodiščem oprostili in 13. jan. 1942 izgnali v It. Vrnil se je v Trst, kjer je bila njegova družina. Od 1943 je bil aktivist v organizacijah OF, SKOJ in KP Trsta in slovenske Istre. Ko so Nemci začeli odkrivati organizacije, je bil poslan marca 1944 kot aktivist v Istro. Postal je organizacijski tajn. okr. komiteja KPS za slov. Istro, v začetku jeseni pa je odšel na part. šolo CK KPS na Dolenjsko. Nov. 1944 so ga ponovno poslali v Trst, da pomaga pri reorganizaciji kot sekretar SKOJ in antifašistične mladine. 24. apr. 1945 je padel v zasedo SS v ul. Gatteri in bil v spopadu ranjen (zlom kosti v nogi). Prepeljali so ga v trž. bolnišnico, od koder so ga rešili zdravniki pred gotovo ustrelitvijo. Ker je bil v zasedi naključno ubit neki policist, so ga po povratku It. v Trst zaprli (3. julija 1955), češ da je bilo njegovo dejanje zločin in ne vojaška akcija; samo zaradi amnestije je bil oproščen. Prav zaradi tega še vedno ni rešeno njegovo it. državljanstvo. V letih 1948-50 je bil urednik trž. Dela. Partizansko ime je bilo Miha Habunek.

Prim.: vprašalna pola; Policija aretirala I. D., PDK 5. jul. 1955; Bivši partizan I. D. včeraj izpuščen na svobodo, PDK 17. jul. 1955; Galliano Fogar, Il partigiano D., Resistenza, Turin 10. okt. 1970; Slovenska Istra v boju za svobodo, Koper 1976, 379, 401, 404, 405, 411; V. Tavčar, Primer partizana D. dramatično razgalil pomanjkljivosti in napake italijanske pravice, PDK 6. mar. 1976.

Jem.

DEKLEVA Jože, organizator, politik, r. 8. febr. 1899 v Baču pri Materiji, u. 27. dec. 1969 v Trstu. Oče Ivan, čevljar, mati Ana Šuman. Srednjo š. je obiskoval od 1911 do 1920. Medtem (od 10. okt. 1917 do 31. okt. 1918) je bil pri vojakih. Maturiral je v Lj. 8. marca 1920. Po maturi se je vpisal na pravno fakulteto v Lj. Diplomiral je v Lj., doktoriral pa v Sieni 7. dec. 1925. Od 1926 je bil odvetniški pripravnik pri dr. Borisu Furlanu in nato pri dr. Ražmu v Trstu. V tem času se je odlikoval kot prosvetni delavec v levičarskih vrstah. Bil je predsednik Zveze mladinskih društev na Tržaškem do njenega razpusta 1927, ilegalno pa do 4. avg. 1928, ko je bil po dogodkih v Škocijanu aretiran skupaj z Dorčetom Sardočem in Romanom Pahorjem. Vsi trije so prišli pred pokrajinsko policijsko komisijo, ki jih je obsodila vsakega na pet let konfinacije. Notranje ministrstvo je poslalo dr. D. in Romana Pahorja na otok Ponzod. Dorčeta Sardoča pa na Lipari. V času množičnih aretacij na Primorskem 1930 so D. prepe-

Ijali z otoka v Neapelj in ga zaprli; niso ga pa mogli vključiti med obtožence I. trž. procesa, saj je bil aretiran že 1928, ko se je terorizem Borbe šele pričel. Dne 2. dec. 1930 je bila organizirana stavka na Ponzi in Liparih, ker je vlada zmanjšala vzdrževalnino na polovico. Na Ponzi je med organizatorji, pripadniki raznih it. strank, D. zastopal Slovence. Zato so ga skupaj z ostalimi poslali v zapor v Neapelj, kjer je preživel dva meseca. Ko se je vrnil na Ponzio, mu je umrla mati. Zato je lahko prišel za teden dni domov v Bač na dopust. 13. dec. 1932 so ga izpustili. Vrnil se je v Trst, a zaposlitve kot odvetniški pripravnik ni našel. 25. febr. 1934 ga je dr. Bicchi, policijski komisar v Tolminu, dal aretirati skupaj z Rudijem Uršičem in Kobarida in študentom Slavkom Tuto iz Tolmina; obtožili so jih, da so imeli stike z nevarnimi elementi na Primorskem, da so delili slov. obsojencem preko njihovih družin denarno pomoč, katero naj bi po neznanih kanalih dajala jsl. vlada. Vendar policiji ni uspelo priti dlje kot do Pepce Manfreda iz Kobarida, ki je resnično prejela iz tega fonda pomoč za brata Andreja in Janka. D. in ostala dva so dobili anonimno dveh let po zakonu z dne 18. jun. 1931 št. 773. Nato so bili vsi trije izpuščeni iz zapora. D.-i je življenje postalo prava muka. Čeprav nerad, se je prve dni avg. izselil v Lj., kjer je ponovno začel kot odvetniški pripravnik. Lastno odvetniško pisarno je odprl 12. jun. 1939. Medtem se je vključil v društvo Tabor in postal odbornik tega emigrantskega društva ter preko njega tudi odbornik Zveze emigrantskih društev v Jsl. V tem času se je poročil s Francko, sestro polkovnika kr. vojske in poznejšega generala Avšiča. Ob it. zasedbi Lj. se je umaknil v Zgb, Kragujevac in Leskovac, da bi ga oblast spet ne zaprla. Iztaknil ga je gestapo, ga 19. dec. 1941 aretiral in poslal v zapor v Niš, nato v Bgd in Banjico. Gestapo ga je 10. marca 1942 izročil It. 13. marca 1942 so ga zaprli na Reki, 19. marca ga poslali v Koper, kjer je ostal do 17. maja; nato so ga prepeljali v lj. zapore na Miklošičevi cesti, kjer je ostal do 17. sept., od tu so ga poslali v zapor Regina Coeli v Rimu. Posebno sodišče pod predsedstvom faš. generala Griffinija ga je obsodilo na 12 let zapora, ker je pripadal iredentistični organizaciji v Jsl in deloval za odcepitev dela ozemlja od It. Razprava je bila 12. dec. 1942. Dne 19. marca 1943 so ga odvedli v kaznilnico Castelfranco Emilia, kjer je prišel v stik z nekaterimi obsojenci II. trž. procesa, kot npr. z dr.

Tončičem, dr. Kukanjo in dr. Tuto. Tu je organiziral med Slovenci OF. Navezal je stike z različnimi priprtimi komunisti, npr. z Mihom Marinkom in Zdenkom Štambukom. Ti so bili ločeni od it. državljanov. Dne 23. dec. 1943 so ga Nemci izpustili. Vrnil se je v Lj., kjer je postal član mestnega odbora OF. Po končani vojni je bil tudi on, čeprav član OF, kot nekateri vodilni primorski nekomunisti zaprt in ga je UDBA zasliševala. Ker niso našli na njem nobene krivde, so ga izpustili in poslali v Trst. L. 1946 se je vključil v KPS. Postal je odbornik SIAU. Ob obsodbi kominforma 1948 se je kot zaveden Jugoslovan opredelil za jsl. stran. Izvoljen je bil za podpreds. OF za STO. Na prvih obč. volitvah v Trstu 10. jun. 1949 je bil kot edini izvoljen na listi Slovensko-italijanske ljudske fronte (SILF) v trž. občinski svet. Ob vsaki priložnosti je moral poslušati napade it. večinskih strank, ki se niso mogle znebiti šovinistične miselnosti, ki je pred vojno v veliki meri pomagala fašizmu proti slov. manjšini. To ga ni motilo, ker je bil mirnega značaja in je imel politični format. V občinskem svetu je pogumno zagovarjal pravice svojega ljudstva. Pri drugih volitvah 25. maja 1952 je bil spet izvoljen v trž. obč. svet kot edini kandidat Neodvisne socialistične liste. Večkrat je uspešno posredoval za prostore slov. š. Na volitvah 27. maja 1956 je bil eden od dveh izvoljenih na tej listi. Od 1958 do 1961 je bil preds. SKGZ. Bil je preds. odbora za gradnjo Kulturnega doma in preds. odbora za postavitve spomenika bazoviškim žrtvam. O svojem delu in pobudah je stalno poročal v tisku.

Prim.: arhiv dr. Slavka Tuta; Aula IV; Angelo Kukanja, Umrl je dr. J. D., PDK 28. dec. 1969.

S. T.

DEKLEVA Stanko, narodni delavec, r. 25. aprila 1899 v Divači, u. 27. jun. 1975 v Rimu. Oče Franc, gostilničar, mati Marija Valenčič. Osn. š. v Divači, tri mešč. in trgovsko v Trstu. Izbral si je bančno stroko in bil sprva v službi pri Jadranski banki v Trstu (1918-23), zatem pri podr. lj. Kreditne banke v Gor. (1923-1928), ki jo je 1928 prevzela it. Banca Nazionale del Lavoro, in končno knjigovodja pri Banca Nazionale del Lavoro v Rimu (1934-60), dokler ni 1960 stopil v pokoj. Pod fašizmom je veliko trpel in moral sprejeti premestitev v notranjost države. Bil je soustanovitelj slov. prosv. društva »Slomšek« v Rimu, nje-gov večletni preds. in podpreds., zakoniti zastopnik in organizator prireditev. Ves čas je sodeloval v odboru za ustanovitev zavoda Slovenik v

Rimu, zanj urejal knjigovodska in bančna vprašanja ter vodil zbiranje sredstev za graditev in nato za vzdrževanje tega papeškega slov. zavoda v Rimu. Izredno požrtvovalen je bil na karitativnem področju: skrbel je za ureditev službenega razmerja in pokojnin slov. gospodinjskim pomočnicam, zanje posredoval pri oblasteh, obiskoval slov. bolnike, skrbel za njihove dostojne pogrebe. Neštetim Slovencev z Goriškega in Tržaškega je na pristojnih uradih pospeševal postopke za nakazilo vojnih pokojnin in invalidnin. Vse to je višil brezplačno, v največji skromnosti, kot da bi to bilo naravna dolžnost vnetega katoličana in zavednega Slovenca.

Prim. podatki Romana Rusa, Rim; Deset let Slovenika, Tivoli 1970, 31; KatG 1975, 10. julija.

R. K.

DEKLEVA-MODIC Marica, pedagoška delavka, višja predavateljica publicistike, r. 3. jun. 1916 v Trstu. Od 1919 živela s starši v Mrbu, tu 1936 končala učiteljsiše, 1940 na lju pedagogiko. Ker se je že kot študentka vključevala v levičarsko gibanje (Njiva, Slovenski klub), ni dobila službe in se je s starši preselila v Lj. Tu delala v OF, zaradi tega dvakrat zaprta (1942 in 1944). Po vojni član okrožnega komiteja KPS za Lj. in poverjenik za prosveto lj. okrožja (do 1948), nakar ravnateljica učiteljsišča v Lj. Od 1949 do 1951 slušateljica Inštituta za družbene vede v Bgdu. Od 1961 višji predavatelj za občo pedagogiko na filoz. fak. v Lj. Kot strokovna pisateljica se je ukvarjala s pedagoško problematiko. Najprej je bila glavna urednica SodP (1951-61) ter sourednica Mladega vedeža. Članke je objavljala v periodičnem tisku, tako v LdP, SPor, NRazgl, SocM, SodP, Savremena škola, Rassegna di Pedagogia, Pedagogija, npr.: *Pojmovanje etike in morale* (SodP 1953), *O moralni vzgoji otrok* (v knjigi *Vzgoja naših otrok*, Lj. 1953), *Šolstvo je in ostaja družbeno politično področje* (SodP 1954), *Pojem enotnosti in enotne šole* (SodP 1956), *Za idejno enotnost vzgoje in izobrazbe v naši šoli* (SodP 1957), *Razmišljanje o izobrazbi pedagoškega kadra - pedagoške akademije* (SodP 1960), *Družba in družbene vede* (SodP 1962), *La scuola unitaria è il riflesso delle necessità sociali* (Rassegna di pedagogia, Padova 1963), *O sodobnih vzgojnih problemih* (SodP 1963), *Seksualna vzgoja kot del moralne vzgoje* (SodP 1963), *Moralna vzgoja* (v knjigi *Izbrana poglavja iz sodobne pedagogike*, Lj. 1964), *Pojmovanje demokratičnosti in enotnosti v našem šolskem sistemu* (SodP

1966). Izdala je tudi knjigo *O domski vzgoji* (Lj. 1968). Napisala je tudi uvod v slov. prevod De Amicisovega Srca (1952 in kasneje več ponatisov). Organizacijsko-pedagoškega značaja je njeno udejstvovanje v Zvezi pedagoških društev Sje (predsednica od 1951 do 1954), v komisiji za učiteljske strokovne izpite (preds. 1951, 1954). Bila je članica sveta za šolstvo LRS, preds. strokovnega sveta Zavoda za proučevanje šolstva LRS, sodelavka Zveznega zavoda za znanstveno delo, preds. muzejskega sveta pri Slovenskem šolskem muzeju v Lj., članica izvršnega odbora Zveze pedagoških društev LRS, tajnica komisije izvršnega sveta LRS za imenovanje pedagoških svetnikov in članica aktiva pedagoških delavcev pri CK ZKS, znanstvena sodelavka Zavoda za proučevanje prosvetnih vprašanj, članica upravnega sveta Pedagoškega inštituta, preds. komisije za strokovne profesorske izpite, članica komisije Fordove fundacije v Bgdu, članica raziskovalne ekipe Pedagoškega inštituta SRS o moralni vzgoji. Kot članica redakcijskega odbora publikacije Osnovna škola je pripravila del učnih načrtov iz družbenih ved. Bila je delegatka FLRJ na posvetovanju UNESCO o izobraževanju učiteljev (Hamburg 1959) in v pripravljalnih konferencah Fraternité Mondiale za posvetovanje o zgodovinskih učbenikih (1960, 1962).

Prim.: Objave lju št. 24, Lj. 1961, 100-13; ULjBB II, 67; Sto let ljubljanskega učiteljsišča. Zbornik, Lj. 1973, 101.

Brj.



DELAK Ferdo, režiser, scenograf, gledališki organizator, dramaturg, filmski scenarist, prevajalec in publicist, r. 29. jun. 1905 v Gor., u. 16. jan. 1968 v Lj. Oče Ferdinand, uradnik, predsednik Mizarske zadrug, mati Amalija Ana Marija Čebular, hči gimn. prof. Jakoba Čebularja (PSBL III, 221). Osn. š. v Gor 1911-15, nižjo gimn. v Celju (1915-19), 5. gimn. v Sentvidu pri Lj. (1919-20), 6.-8. razr. v Mrbu (1920-23), maturiral pa je v Novem mestu (1924). Na lju je študiral slavistiko (1924-29), istočasno pa obiskoval tudi Dramatično šolo, ki je trajala dve leti (1924-26) in jo končal z odliko. V to dobo spada njegov debut v ljd (Bastien v Vildracovi drami Ladja Tenacity). Sicer pa je D. z gledališko ka-

riero začel že v Novem mestu, ko je v okviru dijaške prosvete vodil dramsko sekcijo, pisal v društveno glasilo Zarja, predvsem pa sklenil ustanoviti dramsko š. To namero je uresničil šele kako leto dni kasneje, ko je bil že v Lj. in je z Avgustom Černigojem (PSBL III, 233-4) zasnoval društvo, list in avantgardni teater Novi oder. D. se je tu udeleževal kot režiser, scenograf in seveda sodelavec lista. Iz Lj. je D. vseskozi vzdrževal stike z rojstno deželjo; tu sta s Černigojem nastopala bodisi v mestu bodisi na deželi; uprizorila sta Nušičevega Navadnega človeka in Cankarjevo Pohujšanje, istočasno pa sodelovala menda celo z it. futuristom Marinettijem v njegovih »minutnih dramah«. D-u je uspelo, da je celo v dobi vedno hujšega nacionalnega pritiska v tridesetih letih, torej že davno potem ko je pogorel Narodni dom v Trstu, še vedno lahko postavil na slov. okoliške odre, npr. Šentjakobski v Trstu, kako predstavo (Cankar, Kralj na Betajnovi, 1926). Znal pa je infiltrirati svojo novo umetnost tudi med it. prebivalce Gor. Tako je 1926 pripravil umetniški večer (Wildgans, Arlecchinata; serata artistica giovanile), v katerem so sodelovali Vida Rojčeva, Maria Samsa, Albina Gravner, Igor Volk in sam D., in to v Sali Petrarca, kamor je vabil letak kot na predstavo, prisostvovati kateri je bil »dovere d'ogni intelligente«. Ta predstava je bila v okviru dijaškega društva Adrija. V ta ča ssovi tudi D-ov poskus izdajanja mednarodne revije nove umetnosti Tank (izšli sta dve številki, ki pa po štetju predstavljata tri), 1927. Vanjo je D-u uspelo uvrstiti vrsto evropskih piscev in ustvarjalcev, ki so kasneje v razvoju svetovnega slovstva nekaj pomenili (Marinetti, Lunačarski, Tzara, Einstein, Barbusse idr.), pa tudi domačih (Kreft), ali likovnikov, z imeni katerih je povezan dobršen del slovenske moderne umetnosti (Čarga, Černigoj, Maleš, Pilon, Spazzapan, Tratnik). Ko je bil D. primoran dati slovo Primorju, ga je nemirna narava gnala iz domovine; šel je v Avstrijo in Nemčijo, kasneje še v Francijo. Privlačevala so ga velika mesta, kjer je bilo gled. življenje živo in kjer se je rojeval novi evropski teater. Bil je na Dunaju, v Berlinu, v Parizu, v Pragi, Münchnu, Dresdenu, Zürichu. Medtem ko je v Lj. prejel nagrado za svoje scenske skice Cankarjevega Pohujšanja na Gledališki razstavi in potem ko je bila revija Tank prepovedana v Berlinu, je skupaj z nemškim literatom Waldenom pripravil cikel predavanj o slovenski revolucionarni umetnosti in uredil v tej zvezi

posebno slov. št. revije Der Sturm (1929), ki je pod naslovom *Die junge slowenische Kunst* prinesla prikaz nove slovenske umetnosti (tudi produkcije Čarga, Piona); o novi slov. glasbi je pisal Marij Kogoj, o novem gledališču (*Das neue slovenische Theater*) pa sam D. V okviru izdajatelja revije Der Sturm je 1929 nastopil tudi na prireditvah pod geslom *Moderne Kunst aller Länder*. Prav tako je v umetniški hiši te revije eksperimentalno postavil na oder dela H. Waldena in R. Blümmera. V tej dobi se je tudi politično angažiral, ko je nastopil v berlinski Ligi za socialne pravice; tu je predaval o slovenski manjšini pod fašizmom in snoval delo iz življenja primorske emigracije, ki naj bi nosilo ime *Brezdomci*. Iz Berlina je 1930 odšel na Dunaj. V okviru dobro organiziranega avantgardnega gibanja je kmalu našel svoje mesto. Ob razpisu nagrade za Revijo 1930 je prejel prvo oceno in tudi režijo te množične prireditve, ki je imela velik uspeh (*Das Rote Revue*). V gledališkem studiu *Die neue Buhne* je pripravil uprizoritev Sinclairovih Pojočih krokarjev, nato je z dunajsko avantgardno skupino *Unser Theater* naštudiral Hindemithovo otroško opero *Wir bauen eine Stadt*, Kurla Weila *Der Jesager* in Kästnerjevo mladinsko igro. Po uspehu (tudi denarnem) Revije 1930 je študijsko potoval in si ogledoval moderna gledališča v Švici, še prej v Nemčiji in Franciji (tu je delal na farmi, pri železnici, kot soboslikar in natakár). Po vrnitvi na Dunaj je spet delal v *Theater der Internationalen Arbeiterhilfe*. Ves čas pa je želel priti domov. Prosil je mrb. gledališče, da bi ga sprejelo, a je dobil negativen odgovor. Priložnostno je tako sodeloval v beograjski opereti in v dramskem gledališču v Požarevcu. Na poti po Franciji in po Češki se je srečal z Dragom Gustinčičem in Prežihovim Vorancem. Zadnjemu je pomagal prevajati propagandno literaturo in drugo gradivo. V Parizu ga je Ivan Regent sprejel v slovensko skupino KPI. 1932 je po nalogu Draga Gustinčiča prišel spet domov (poročen z dunajsko plesalko Katjo Pollakovo); vrnil se je teoretično razgledan v avantgardnem gledališkem dogajanju in bogatimi praktičnimi izkušnjami. Naloga, ki mu je bila zaupana, je bila ponovna oživitev Delavskega odra v Lj. Tu je D. delal od 1932 do 1935 in je postavil najprej Hlapca Jerneja, Dobri vojak Švejk poseže v svetovno vojno (D-ova dramatisacija), *Schönherrjeve Ptičke brez gnezda* (otroška tragedija), *Remčevo Magdo*, *Cerkvenikovo Kariero*

Možine, z ženo, plesavko Katjo Delakovo, pa je ustanovil Otroški oder »Sbovode« ter v njej priredil predstavo župančičevega Cicibana. Zadnje delo, ki je prišlo pod njegovo režijo na Delavski oder, so bili Cankarjevi Hlapci v njegovi dramaturški priredbi. Njegova gled. prizadevanja so stremela po uveljavitvi proletarskega gledališča in kolektivistične drame. V Berlinu si je ogledal vaje slavnih režiserjev Jessnerja, Emgla, Piscatorja, Reussa in Charella. 1932-33 je bil angažiran za režiserja v ljo. V tej dobi je pripravil s študenti, ki so emigrirali iz Julijske krajine, revijo Glas od doma, ki ga je bila takoj po premieri policijsko prepovedana; izšel je tudi tiskan nekaj gledališki list. Od 1933 je bil režiser in referent za kulturo v okviru Radia Ljubljane; tu je urejal tudi radijsko glasilo Naš val. V tem času je študiral in diplomiral na akademiji Mozarteum v Salzburgu (1935). Po nekaj letih dela v Sji se je 1937 pa do začetka druge vojne mudil po jsl. gledališčih, tako v: opereta Luxor v Bgdu (1936-37), D v Novem Sadu (1937-38), kjer je po uprizoritvi Čapkove Bele boleznii moral odti, Skopju (1938-39), Zgbu (1939-41), Banjaluki (1941-42), Osijeku (1942-45). Na Hrvaškem je organiziral slov. odbore OF. Po vojni ga je spet zvalila Primorska; od jeseni 1945 je bil eno sezono upravnik SNG v Trstu, nato od 1946-47 do 1950-51 režiser v Hrvatskem narodnem kazalištu v Zgbu, od tu je šel v isti funkciji na Reko (1951-54), potem je bil direktor Drame v Banjaluki (1954-56), nakar je dočkal upokojitev v Mestnem gledališču ljubljanskem, kjer je ravnateljaval od 1957 do 1962. Redno zaposlen poslej ni bil več, čeprav je še režiral, npr. v Mrbu. Kot režiser je D. na domačih odrih pripravil od 1932 dalje naslednja dela: Offenbach, Robinzonada; Mahowski, Hlapec Jernej; Gregorc, Erika; Hatze, Adel in Mara; Gotovac, Morana; Flotow, Marta (vse v ljo), Bravničar, Hlapec Jernej in njegova pravica; Vega, Premeteno dekle; Remec, Magda; Nušić, Dr. (vse v Mestnem gledališču ljubljanskem); Delak, Jernejeva pravica; Delak, Deseti brat; Niccodemi, Scampolo (vse v SNG Trst); Delak, Deseti brat (1933, 1952); Gorkij, Vasa Željeznova; Ingolič, Milica ne sme umreti; Nušić, Dr.; Remec, Magda; Pirandello, Henrik IV. (vse v Drami Mrb); Kozina, Majda; Čajkovskij, Evgenij Onjegin (vse Opera Mrb); Remec, Magda (Ptuj in Kranj); Oevirk, Mati na pogorišču (Gledališče Slov. Primorja, Koper). Poleg režije pa je D. večkrat družil tudi scenografijo, to velja predvsem za prvo obdobje, poleg tega pa

je sam tudi ustvarjal ali pretežno prirejal besedila. Tako je dramaturgiral Cankarjevega *Hlapca Jerneja*, Jurčičevega *Desetega brata*, Jurčič-Kersnikove *Rokovnjače*, Haškovega *Dobrega vojaka Švejka*. Veliko je tudi število del, ki jih je iz evropske ali sploh svetovne dramatike pripravil za lj. Radio (številka se vrti kar okoli 150). Tako je poleg že citiranih dramatizacij pripravil še po Ingoliču Deček z dvema imenoma, po Leskovčevi drami Dva svetova je pripravil skladatelju Papandopulu libreto za opero Rona, za Marijana Kozino libreto za opero Majda. Vsega skupaj je režiral nad 250 dram, operet in revij. Ko je deloval na hrvaškem in srbskem jezikovnem območju, je prevedel v hrvaščino in srbsčino številna slov. dram. dela od Cankarja do novejših dramatikov. Kot filmski režiser je že 1932 režiral drugi slov. celovečerni film *Triglavske strmine*, 1934 pa dokumentarca *Slovanski plesi*, Kosmačevemu scenariju Na svoji zemlji je dal »dokončno obliko« in začel snemati istoimeni film. D-ovo prevajalstvo in njegove priredbe so vse v službi gledališča. Njegova dela so doživela vrsto prevodov v druge jezike; tako je Hlapec Jernej in njegova pravica izšel večkrat v srbsčini in hrvaščini (1936, 1946, 1948, 1950, 1959; v albanščini 1949; v esperantu 1936; v nemščini 1934, 1935; v romunščini 1949; prevedel je s Kušanom dve Hudalesovi enodejanki (Dvije aktovke: Povratak, Politika), Grünovo Mladost pod soncem; Pucove Oganj i pepeo; Kranjčev Put zločinu; Standerkerja Drugovi; istega Prijevara; Cankarja Sluge; Finžgarja Razrušeni život; Pucove Svijet bez mržnje. Nekaj njegovih prevodov je tudi v antologiji 100 največjih djela svjetske književnosti. Uredil je in napisal uvod v zbornik Delavski oder na Slovenskem, prev. in uredil Rappoportovo Abecedo glume (Zgb 1948). Za svoje delo je D. prejel številne nagrade in priznanja; med njimi: tri nagrade Hrvatskega narodnega kazališta v Zgbu za Vaso Željeznovo (Gorki), Povlačenje (Mirko Božić) ter Dolijalo (Ostrovski). Kot publicist je mnogo pisal v LZ, MP, Dramo, I, ter gledališke liste posameznih gledališč na Slovenskem in v tujini. Upodobitve: F. Gorše (1928, relief v lesu »Mož s cigareto«); Albert Sirk (I 1929, 185, karikatura); V. Pilon (1928, olje); več slik gl. v D. Moravec, Iskanje in delo Ferda Delaka, Lj. 1971.

Prim.: SN 24. maja 1932; J 25. maja in 11. jun. 1932; Snaga (Sarajevo) 1932; Socijalna misao (Zagreb) 1932; Stožer 1932; Savremeni pogledi 1936, 72-3; ZIS 1937, 124; Istra 2. jun. 1938; J 1938, 21. marca; Istra 23. dec. 1938; Istra 3. febr. 1939; GL

Trst 1945-46, 14; Razgl 1946, 42-6; GLLjD 1950-51, 67-9; SPor 23. okt. 1950; NRazgl 25. jun. 1955; GLLjD 1955/56, 99; LjP 22. dec. 1956; Mesno gledališče Ljubljana 1951-1956, 1956, 8-9; GLMGL 1961-2, str. 69-71; Večer 1963, 9. febr.; Delo 29. jun. 1965; PDK 1965, 152; Večer 1. jul. 1965; SDL I, 71-2 s sl.; SGL I, 119-21; EJ II, 679; MSE I, 346 s sl.; LPJ I, 591-2 s sl. in bogato bibliografijo (Joža Mahnič); F. Dobrovolje, Bibliografija literature o Cankarjevi dramatik, Lj. 1960, 152-9 bogata bibliografija posebej za uprizoritve in izdaje dramtiziranega Hlapca Jerneja in njegove pravice; SB 1945-; ZSS VI, 169-71, 181, 185, 320; Moravec Dušan, Iskanje in delo F-a D-a, Lj. 1971; Repertoar (gl. kazalo); Delavski oder na Slovenskem, Lj. 1964 (uredil, o njem 40-6, pa tudi pass.); PDK 1968, 14 s sl.; NRazgl 1968, 2, 47-8; PDK 1968, 41, 3; Večer 1968, 13 s sl.; GLMGL 1967-68, 8, 138-142 s sl.; Delo 1968, 15, 2 s sl.; 225 let novomeške gimnazije, Novo mesto 1971, 438; PDK 1972, 79, 5 s sl.; M. Vogelnikova, Sodobni ples na Slovenskem, Lj. 1975 pass.

Brj.

DELAK Franjo Ivan, zdravnik, glasbenik, r. 18. avg. 1896 v Rojanu (Trst), u. 30. nov. 1972 v Trstu. Pokopan v Barkovljah. Oče Anton, trgovec, mati Marija Nabergoj. Osn. š. je obiskoval v Rojanu, gimn. v Lj. in Gor. Pred maturo je moral k vojakom in prišel v rusko ujetništvo. Po povratku je nadaljeval srednješolske študije v Lj.; maturiral 1920. Vpisal se je na medicinsko fakulteto v Lj., nato v Gradcu, kjer je 1925 promoviral. Kot zdravnik se je najprej skušal ustaliti v Trstu, a fašistične oblasti so mu kot slov. izobražencu onemogočile, da bi delal v bolnišnici. Zato se je izselil v Lj., kjer je opravil predpisano prakso v bolnišnici. Potem se je zaposlil kot zdravnik pri jsl. drž. železnicah. Ko so Nemci zasedli Stajersko, so D. izgnali v Srbijo; od tam se je zatekel na Hrvaško, kjer je ostal do 1944, ko se je vrnil v Trst. V Trstu je sodeloval v NOB. Po koncu vojne je bil do 1947 zdravnik pri PNOO. Ko je bila tisto leto ustanovljena SDZ, je vstopil vanjo ter deloval posebno pri njenih prosvetnih organizacijah. Obenem je opravljal samostojno zdravniško prakso. Kot neitalijanskemu državljanu mu it. oblasti 1954 po prevzemu oblasti niso dovolile, da bi še izvrševal poklice, zato se je D. moral tretjič izseliti. Šel je v ZDA, kjer je opravil predpisane zdravniške izpite in si ustvaril nov položaj. 1971 je stopil v pokoj in se vrnil v Trst, kjer je hotel preživeti jesen življenja. Naslednje leto je umrl. D. je bil velik ljubitelj glasbe, posebno zborovskega petja. Bil je tudi poustvarjajoč in ustvarjajoč glasbenik. Povsod, kjer je služboval, tudi v Trstu in New Yorku, je vodil pevske zbo-

re. Komponiral je tudi sam, predvsem zborovske, pa tudi solistične vokalne in komorne instrumentalne skladbe. Pred odhodom v ZDA je v Trstu izdal zbirko *V snegu* (Trije moški zbori. Trije mešani zbori, samozaložba 1954, str. 17), v ZDA pa *Dvanajst moških zborov* na besedila slov. pesnikov. Večina njegovih skladb je ostala v rkp., med temi tudi neuprizorjena opera na Prešernov Krst pri Savici. Udejstvoval se je tudi v prosvetnih organizacijah. Zadnja leta pred odhodom v ZDA je bil predsednik Slovenske prosvetne matice v Trstu.

Prim.: a. [Andrej] b. [ratuž], Dvanajst moških zborov, KatG 24. febr. 1972; Dr. F. D., Utripi, Trst, dec. 1972, 23-24 s sl.; Dr. F. D., PDK 3. dec. 1972; Spomni *Lojzke Čebohin-Grozdana* iz začetnih in naslednjih časov tržaškega aktivizma, PDK 1. junija 1975; osebne informacije.

B. S.

DELLA BONA Giovanni Giacomo, ravnatelj gor. gluhozemnice, tridentinski knezoškof, r. 13. nov. 1814 v Gor., u. 17. nov. 1885 v Tridentu. Oče Giuseppe Domenico, gor. zgodovinpisec (gl. čl.). V Gor. je študiral gimn. in bogoslovje ter bil ord. 25. jan. 1838. Na dunajski U je dosegel doktorat iz teologije in hkrati obiskoval tečaje za gluhozeme. Po povratku na Goriško je bil stolni vikar (1841-42) in obenem prof. katehetike, pedagogike in metodike poučevanja gluhozemnih v bogosl. semenišču. Odtlej je bil praktični pouk o gluhozemnih redni učni predmet v gor. bogoslovju: prvi, ki ga je podajal, je bil D. B., za njim pa sama ravnatelj gluhozemnice Janez Ev. Budau (PSBL III, 151) in Andrej Pavletič. D. B. je za tri leta (1843-46) prevzel tudi vodstvo Zavoda gluhozemnih. Nadškof Luschin ga je medtem imenoval še za semeniškega spirituala (1843-46) in, po odhodu Jakoba Jeriča za žpk v Sempasu (2. febr. 1846), za rednega prof. pastoralne teologije (1846-55). Ker je slovel kot izreden cerkveni govornik, ga je stolni kapitelj ob smrti nadškofa Luschina (2. 5. 1854) naprosil za pogrebni govor. Ob stoletnici gor. nadškofije je spisal *Notizie storiche concernenti la fondazione dell'Arcidiocesi di Gorizia* (Gor. 1851). D. B. je posegal tudi v javno življenje: 1850 je bil med prvimi gor. občinskimi svetovalci. Slovel je zlasti kot razgledan šolnik: postal je član dež. šolskega sveta in bil ravnatelj gor. ljudskih šol. Zatem je sprejel imenovanje za dež. šolsk. svetnika pri ces. namestništvu v Innsbrucku (1855), za dvornega kaplana (1856), za častnega kanonika gor. stolnega kapitlja (1857), za šolskega svetnika v Benetkah (1860) ter za ravna-

telja ljudskih sol v Salzburgu (1867). Tu je bil imenovan za stolnega kanonika, prošta in za pomožnega kard. nadškofa v Salzburgu (posv. 14. jun. 1874 z naslovom Episc. Tenedensis in part. inf.). Cesar ga je imenoval za tit. dvornega kaplana in viteza reda železne krone; 16. jun. 1879 ga je predlagal papežu za knezoškofa v Tridentu, papež je imenovanje potrdil 27. febr. 1880. D. B. je z močno roko prevzel vodstvo obširne trident. škofije in imel več važnih govorov v zboru avstrijskih škofov. A že po petih letih je umrl.

Prim.: NadškAGor, akti, šematizmi, Folium; Claricini, 352; Kociančič, Hist. Sem., pass.; isti, Hist. Archid., 156; Eco 1885, 22. 11.; Isonzo 1879, 2. 12.; Rudež, 102 in 109; A. Marušič, Moja doba in podoba, Gorica 1898, 43; BiblStIs, rkp. Antonio Jacobis, D, 33 in 37; Edith Sauer, Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsernennungen, Wien 1969, 50, 134, 214.

R. K.

DELLA BONA Giuseppe Domenico, zgodovinar, bibliotekar-bibliofil, politik in uradnik, r. 5. avg. 1790 v Gor. in tu u. 8. jan. 1864. Oče Giacomo, mati Anna Maria Brumati. D. B. je dolgo let bival v Vidmu, kjer je opravil šole. 1831 se je vrnil v Gor. in ostal tu do smrti kot ravnatelj goriške zastavljalnice (Monte di Pietà). V letih 1827-64 je bil tudi član goriškega c. kr. Kmetijskega društva (I. R. Società Agraria di Gorizia), najprej kot tajnik, nato kot vodilni član. Ob prvih demokratičnih volitvah 1849 je bil izvoljen v občinski svet; bil je član tehnične komisije (1855), nato odbornik (1859-60), dokler se ni umaknil iz javnega delovanja (1860). D. B. je iskal po privatnih in javnih arhivih pergamente, rokopise in druge dokumente, jih urejeval in hranil. Tako so nastale zbirke rokopisov, ki se hranijo v goriški drž. knjižnici (BiblStIs): *Fonti per scrivere la storia del Friuli e delle provincie contermini da' tempi remoti fino all'anno 1500; Tentativo di raccogliere sotto la forma di un lessico patrio per ordine alfabetico le notizie storiche, geografiche, statistiche, oio-grafiche, archeologiche, critiche, ecc., concernenti il Friuli in generale e riguardanti in particolare le principate Contee di Gorizia e di Gradisca; Documenti per la storia del Friuli e delle principate Contee di Gorizia e Gradisca in Regesto*, tj. opis 235 pergamentov od 1316 do 1589. Zbral je bogato knjižnico in jo tudi sistematično uredil ter ji sestavil katalog: *Catalogo dei libri patrii che trattano delle cose del Friuli e delle provincie contermini* (rkp. 1843), *Raccolta di cose mie proprie stampate* (Gorizia 1853). Po njegovi smrti je go-

riška občina po dolgih pogajanjih knjižnico prevzela (1886) in jo preuredila v mestno knjižnico (Biblioteca Civica); akt o ustanovitvi je iz 1888 in jo odprla za javnost 1893. V letih 1855-56 je uredil in izdal Morellijevo Zgodovino goriške grofije v treh knjigah *Istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schönfeld*, sam pa napisal četrto knjigo *Osservazioni ed aggiunte sopra alcuni passi dell'Istoria della Contea di Gorizia di C. M. di Schönfeld*. V tem delu, v *Sunto cronologico di avvenimenti politici che si riferiscono ai cambiamenti seguiti nel territorio goriziano* (Gorizia 1845-48), v *Sunto storico delle Principate Contee di Gorizia e Gradisca* (Gorizia 1853) in v *Strenna cronologica per l'antica storia del Friuli e principalmente per quella di Gorizia sino all'anno 1500* (Gorizia 1856) podaja zgodovinsko sliko goriškega ozemlja. Napisal je tudi vrsto razprav, v katerih obravnava zgodovinske, arheološke in filološke probleme: *Serie dei capitani, castellani, vicedomini che governarono la Contea di Gorizia* (1854 ?); *Serie dei Presidenti del Tribunale civico provinciale di Gorizia* (1855 ?); *Sulle antiche famiglie dei Reisenberg e dei Dornberg nella Contea di Gorizia, estinte la prima nel secolo XIV, e la seconda nel secolo XVIII* (Trieste 1854); *Brevi cenni sul dialetto friulano e sulle affinità che ha questo dialetto con altre lingue e dialetti* (brez navedbe kraja in leta); *Sopra un fiorino d'oro anonimo di Gorizia* (Trieste 1855) itd.

Prim.: Atti e memorie della I. R. Soc. Agr. di Gorizia, Gor. 1864, 1-2; I. Pirona, G. D. D. B., v Rivista friulana, Udine 1864, 3; A. Dimitz, Das Archiv Della Bona in Görz, v Mitteilungen des Historischen Vereins Krain, Th. 1868, 23; Manzano, Cenni, 76; G. Manzini, La Biblioteca Civica di Gorizia nella vita culturale della città, v StudG 1955/1, 57-78; G. D. Della Bona, Il regesto delle pergamente goriziane e friulane della Biblioteca Civica, v StudG 1925, 25-55; G. Manzini, Documenti medioevali su Gorizia ed il Friuli trascritti in una miscellanea inedita di G. D. Della Bona, v Gorizia nel Medioevo, II suppl. a StudG 1956; G. Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1959, 752; G. Manzini, Il primo bibliotecario goriziano: G. D. Della Bona, v StuG 1960/1, 99-109.

Vh

DEL MEDICO Dino, kulturni in družbeno-politični delavec, podjetnik, r. 6. sept. 1940 v Bardu v Terski dolini, Slov. Benečija. Oče Garibaldi, mizar, Mati Marija Mizza. Živi v Gor. Osn. š. v Bardu (1947-51), srednjo nižjo s slov. učnim jezikom (1952-54) in dva razr. učit. (1954-56) v Gor., nakar se je preselil v Švico in tam preživel 16 let; obiskoval je razne tečaje iz gradbeništva in

gospodarstva ter se tako strokovno izpopolnil. Bil je zidar, vodja zidarskega oddelka, podjetnik. Vrnil se je domov, se zaposlil pri gradnji večje tovarne in bil ravnatelj urada za osebje (capo personale). 1976 si je v Čedadu ustanovil lastno gradbeno podjetje »Benedil«, specializirano v protipotresni gradnji in sanaciji poškodovanih hiš z uporavo tkim. slov. antiseizmične tehnike, po postopku in s sodelovanjem ZRMK iz Lj. Po majskem potresu v Benečiji 1976 je bil med vodilnimi v Koordinacijskem odboru za pomoč potreencem. S Petričem in Kontom je 1968 ustanovil Zvezo slov. izseljencev iz Beneške Slovenije, ki zdaj šteje ok. 3.000 članov, in bil njen tajnik do danes. Soustanovitelj in sodelavec emigrantskega lista Emigrant, ki je izhajal v Švici (1972-74), član Deželne konzulte za emigracijo (1973-75). Udeležil se je vsedržavne konference o emigraciji v Rimu (1975), sodeloval pri sestavi spomenic, ki so jih benečanski izseljenci naslavljali na dež. in drž. oblasti. Že v Švici je dopisoval v liste Matajur, Emigrant in PDK, predaval na raznih konferencah, tudi v Gor. in Trstu, o socialni problematiki Slov. Benečije in imel o tem intervjuje za radio in televizijo. Nastopil je na švicarski (1974), na koprski in lj. TV. Objavil je v TKol dve pesmi (1964, 87-88). Ves čas sodeluje s kulturnimi društvi in pomaga pri organizaciji raznih kulturno-buditeljskih proslav v Slov. Benečiji.

Prim.: osebni podatki; PDK 1.7.1952; Novi Matajur 1974, št. 3; Delo, 22. nov. 1977; Dan 1977, junij.

B. Z.

DEL MESTRI (DELMESTRI, del MESTRI), furlanska plemiška rodbina, ki jo je treba razlikovati od drugih istoimenskih družin (del mestri = učiteljev). Izpričana je v Krminu (Cormons) že v XV. stol. in kaj kmalu se je razdelila v dve veji: veja baronov D. M. je izumrla 1875, veja grofov D. M. pa se je nedavno preselila na Videmsko. **Stephanus Mestri** de Cormono, sin Egidija, se je 20. nov. 1486 kot opolnomočenec gor. glavarja predstavil v Vidmu oglejskemu patriarhu Marku Barbo. Štefanov sin **Ivan** je imel sina, ki se je kot ded imenoval **Štefan**, in od tega Štefana izhajata že omenjeni veji D. M. Obe rodbini sta imeli v grbu kozoroga. Zgodovinarja Morelli in Czoernig omenjata legendarni izvor rodbine D. M. od toskanske rodbine de' Pazzis ter slovečega »Magister Philosophiae« s furlanskim vzdevkom »Del Mestri«, ki naj bi bil početnik rodbine. Veja baronov D. M. nastopi 1631, ko je cesar Ferdinand

II. povzdignil v »barone Schoenperg« brata Luko in Ivana ter njunega nečaka Ivana Krstnika D. M. **Luka** (r. 1584 v Krminu in pt. u. 1657) je bil žpk v Krminu (1608) ter zatem (1612-46) še gor. arhidiakon. Kot arhidiakon je v patriarhovem imenu imel cerkveno jurisdikcijo nad avstrijskim delom oglejskega patriarhata. Blagoslovil je temeljni kamen kapucinskega samostana v Krminu (1614); na kongresu zveznih dežel v Gradcu (1620) je zastopal gor. deželne stanove; zgradil je c. bl. Devico Pomočnice (B. V. del Soccorso) nad Krminom (1636) in jo obdaroval z bogatim beneficijem. V c. je grobnica ustanovitelja Luke in drugih baronov D. M. Iz te veje je izšla vrsta cerkvenih dostojanstvenikov: pet gor. arhidiakonov: že imenovani **Luka**, **Stefan** (1646-72), **Jožef Anton** (1616-1720), **Luka Sartorij** (1720-25) in **Sartorij**, ki je bil zadnji gor. arhidiakon (1725-50). Leta 1750 je papež Benedikt XIV. ust. v Gor. ap. vikariat in poveril duhovno vladno ap. vikarju Karlu Michaelu Attemsju, ki je kmalu nato postal prvi gor. nadškof. Dva izmed teh arhidiakonov sta postala škofa v Trstu: **Jožef Anton** (r. 1672 v Krminu, sr. š. v jezuitskem kolegiju v Gor. in bogoslovje v Rimu, žpk v Fiumicellu, kanonik in ces. vikar bazilike v Ogleju, arhidiakon v Gor.; v Krminu je 1716 blagoslovil temeljni kamen dominikanske c. sv. Leopolda), je postal 1718 koadiutor trž. škofa Muellerja in mu po smrti 1720 sledil kot redni škof. A že čez nekaj mesecev je umrl (19. febr. 1721). Sledil mu je rodni brat **Luka Sartorij** (poprej žpk v Krminu in arhidiakon v Gor.). Zaradi zapletenih pogajanj med papežem in cesarjem je bil umeščen komaj 1726. Umrl je v Krminu 9. nov. 1739. - Iz druge (grolovske) veje D. M. so med drugimi izšli tudi znameniti možje: pl. **Jurij** (sin Leonarda in Uršule Bronda, r. okoli 1550 v Krminu), sloveč jurist, ki je sodeloval pri izdelavi gor. občinske zakonodaje. Njegov sin **Ivan Vid** (1588-1660) je bil glavar v Gradiški in ces. vojaški kvestor. Na Placuti v Gor. je 1656 ustanovil bolnišnico usmiljenih bratov, ki jih je poklical iz Milana, in tik bolnišnice sezidal c. sv. Vida in Modesta. Na ukaz Jožefa II. so preselili bolnišnico s Placute v predmestje Studenec (Studenitz) in jo 1786 združili z ustanovo markiza Franca Alvarez de Menenez (od tu ime ulice Alvarez, zdaj ul. Diaz). Bolnišnica usmiljenih bratov je bila precej časa edina javna splošna bolnišnica v Gor. Ivan Vid je bil pokopan v c. na Placuti (grob in napis razrušena med prvo svetovno vojno). Ces. Marija Terezija je 1774 dvignila med grofe sv.

rimskega cesarstva **Jožefa Franca Antona D. M.** (sina Petra in Pavline Strassoldo). To odlikovanje pa je vzbudilo ostre spore med obema vejama D. M., kajti veja baronov D. M. je znikala tej veji skupno poreklo Sporno zadevo je 1755 rešila sama Marija Terezija tako, da je novemu grofu določila kot utemeljitelja veje Bernardina Kozola D. M., ki je bil 1543 povzdignjen med plemiče. (Zadevni sodnijski akti, ki se hranijo v Haus-Hof-und Staatsarchiv na Dunaju ter pergamenti Dež. zgodov. arhiva (donazione Fonda-Savio) v Gor. tvorijo poglavitne vire še nenapisane zgodovine rodbine D. M.). - Grof **Ivan Vid D. M.**, sin Alojzija in Ivanke de Grazia, r. v Medeji 1865, se je 1893 preselil v Banjaluko v Bosni. Tam se mu je 1911 rodil peti sin **Guldo D. M.**, ki je bil kot gor. bogoslovec 1936 posvečen v Rimu in ki je stopil 1937 v diplomatsko službo pri Ap. sedežu. Sodeloval je na nunciaturah v Beogradu, Beirutu, Bukarešti, Damasku, Džakarti, Bonnu; bil ap. delegat za Vzh. Afriko s sedežem v Nairobiju (1959), ap. pronuncij v Keniji (1965), ap. delegat v Mehiki (1967), ap. pronuncij v Kanadi (1970). Od 1975 je ap. nuncij pri Zvezni republiki v Bonnu. Papež Jancz XXIII. ga je imenoval za naslovnega nadškofa v Tuskamiji (posv. 31. dec. 1961).

Prim.: podatki iz osebnega arhiva nadškofa Guida DM; Morelli III, 339; Kociančič, Hist. Archid. 120, 151; Czoernig 1969, 585, 767; Fr. Spessot, *Primordi, incremento e sviluppo delle Istituzioni gesuitiche di Gorizia*, Gor. 1925, 41; Fr. Spessot, *Cenni storici della Chiesa della B. V. del Soccorso*; G. Nazzi, *Storia di Cormons*, Cormons 1933, 74; G. B. Falzari, *Vescovi e famiglie patrizie cormonesi*, v StudG XXVII, 35-52; Kjuder 333.

R. K.



DEL NERI Clemente Costantino, slikar in restavrador, r. 7. jul. 1865 v Gor. in tu u. 2. jan. 1943. Oče Giuseppe, slikar, mati Maria Braidot. Razen krajših presledkov živel v Gorici (1889 Piazza Duomo; 1897 Via Tre Re, 3; 1921 Viale XXIV Maggio, 3). Osnove slikarstva dobil pri očetu,

nato obiskoval razne tečaje v Benetkah in Rimu, v glavnem pa ostal samouk. Od 1915 do 1918 je deloval na Dunaju (tja se je že nekaj časa prej preselila njegova družina), kamor je bil konfiniran. Po prvi svetovni vojni se je vrnil v Gor. in nekaj časa poučeval na slikarski šoli (Scuola di

perfezionamento per pittori decoratori, ki jo je organiziral Istituto per il provvedimento delle industrie e dell'artigianato). 1926 je postal član škof. komisije za nabožno umetnost (in glasbo). Največ svojih moči je posvetil nabožni umetnosti. Poslikal je približno 100 cerkva na Primorskem (nekatero uničene ali poškodovane med vojnama) in Furlaniji (npr. Versa). Izdelal je veliko število tabelnih slik, ki so raztresene po cerkvah in privatnih hišah na Primorskem, pa tudi v Lombardiji in Piemontu (delal je namreč za red Usmiljenih bratov, ki so slike nato pošiljali v svoje hiše po Italiji). Poskusil se je tudi v portretu, npr. *Portret starca*, *Mož s knjigo* (last slik. hčere Marije Del Neri). Poslikal je več procesijskih bander. Deloval je tudi kot restavrador (restavriral npr. tabelne slike grofov Lantieri in Windischgrätz, olt. sl. Brezmadežne v istomenski c. v Gor. 1929, sl. sv. Ane v podružni c. sv. Ane v Kanalu, freske v prezbiteriju žpk c. v Črničah 1939). Njegova dela se hranijo v Gor. v zasebni lasti in v cerkvah (npr. c. sv. Ignacija, kapucinska c., c. sv. Justa, samostanska kapela Notre Dame), v okolici (Kostanjevica; Štmaver; Sveta gora, prizori iz življenja Urške Ferligojeve; Štandrež, freske 4 evangelisti na oboku prezbiterija - uničene, olt. sl. sv. Andreja 1924, v stranskih kapelah dve sl. s prizori iz življenja Urške Ferligojeve 1925; Solkan, olt. sl. sv. Stefana 192(6 ?), d. str. olt. Krst v Jordanu 1927, l. str. olt. sv. Ana 1927, v zakristiji Duše v vicah 1924, v župnišču Marija z Jezuškom 1924, tri slike malega formata Vera, Upanje, Ljubezen na pločevini, Sv. Rok 1924 iz nekdanje c. sv. Roka; Ločnik, Kristus v grobu 1927; Martinišče, olt. sl. sv. Martina 1928; Miren, olt. sl. sv. Jurija 1929; Podgora, olt. sl. sv. Justa 1934; Sovodnje, Sv. Peter in Pavel 1934, Sv. Frančišek 1934, Sv. Alojzij 1934, Jezus z otročiči 1934, Sv. Mohor in Fortunat 1934, Jezus dobri pastir 1934, Križev pot na marmornih ploščah 1935) in drugod (Modana, freske in olt. sl.; Goče; Trnje na Pivki; Dornberk, olt. sl. sv. Danijela; Veliki dol pri Komnu, olt. sl. sv. Jakoba; Lig nad Kanalom, olt. sl. Vnebohoda 1898; Vipavski križ, freske v prezb. in ladji 1903, freske v l. str. kapeli 1904; Zalošče, freske 1912; Brestovica, oltarna slika sv. Lovrenca 1929; Bilje, križev pot 1929; Ajdovščina, župnijska c. sv. Janeza Krstnika, stropna freska nad korom, ostali delno rest., v zakristiji, Sv. Mala Terezija 1932, Sv. Ana 1936, božji grob - uničen; Velike Žablje freske 1940; Podbrdo 1942). Zgledoval se

je po ital. renesančnih mojstrih. S svojim slikarstvom pa ni presegel povprečja.

Prim.: Ustni viri (Maria Del Neri, slik. hči, Gorica); LibBapt. gor. stolnice; podatki v Nadška-Gor; LKU, Maribor 1914, 63-65; L'idea del popolo 1931, 13. sept.; 1943, 17. jan.; Cossar, Storia 19, 99, 123, 134, 306, 326, 361, 373, 438, 483; I. Valdemarin, Chiesa dell'Immacolata di Gorizia nella storia e nel culto, Gor. 1955, 17; I. Kenda, Poda Matera božje na Sveti gori pri Gorici, Gor. 1956, 10; G. Marchetti, Il Friuli, uomini e tempi, Udine 1959, 752; Tomine (katalog), Lj. 1967, 179; Leopoldo Perco, pittore e restauratore, Gor. 1972, 83; ZUZ, N. v. XI-XII, 1976, 125.

V-č

DELPIN Ivan, pesnik, r. 25. marca 1905 v Podgori pri Gor. Oče Ivan, delavec, mati Riharda Jenko. Osn. š. začel v Podgori. Med prvo svetovno vojno bil v begunstvu v Avstriji (Bruck an der Leithe, Gmünd, Steinklamm itd.). Kasneje na Dunaju, kjer je bil v slov. šoli v konviktu (učila Pavla Makuc). Gimn. začel obiskovati na Dunaju (š. l. 1916-17) v III. dunajskem okraju. Po vojni prišel v Strnišče pri Ptuj, šolanje prekinil za eno leto. Živel so v barakarskem naselju, kjer je bila mizarska zadruga, zato je tu postal mizarski vajelec. Potem je prišel v Lj. na Rakovnik k salezijancem, kjer je opravil sprejemni izpit za 2. gimnazijo. Ostale gimn. razrede opravil v Veržetu, nakar je zbolel in se dve leti zdravil v kraju Chieri v Piemontu. Po ozdravitvi hotel spet v Jslo, a mu oblasti niso dale potnega lista. Zaprošil je za gor. bogoslovje in ga tu končal (1928-32). Ordiniran v Vidmu 26. marca 1932. Kpl. v Cerknem (1932-33), žpk na Otlici (1933-37), od 1937 žpk v Pliskovici na Krasu, med tem časom upravljal Veliki dol (1937-1944), od 1954 do 1973 oskrboval tudi Gabrovico. Prve pesmi je iz Chierija pošiljal NašČ, ki mu jih je objavil 1927 deset, 1928 osem in tudi zadnja številka (1929/1) je prinesla eno. Po ukinitvi NašČ je sodeloval v obeh letnikih Družine (1929-30), vmes enkrat tudi v NL (1929, št. 39). V bogoslovju je bil član Akademije sv. Karla Boromejskega, tu imel tudi za tovariša Stefana Tonklja (Sejavca). Izdajali so rkp list Kladivar. Ob Sedejevem srebrnem jubileju škofovanja je bila akademija, na kateri je bila recitirana še neobjavljena D-ova pesem *Non prevalebunt*. Pesem *Nove orgle* (za Pliskovico) mu je uglasbil V. Vodopivec (1941). Pesmi je objavljial v KolMD (Celje) prim. letnike 1964-65, 1967, 1969. Na pobudo dr. Janka Kralja je za Sigmo prevedel Sheehanovo delo Marjetica mala pevka (Sigma, 1932). Ob prihodu v Gor. škofa Margottija

je prispeval priložnostno pesem v zbornik Prevetlemu prevzvišenemu Gospodu Karolu Margottiju... (Gor. 1934). Pretežno se je podpisoval kot Smrekar.

Prim.: Cerkev na Slovenskem, 280; Koleričeva, enoti 739, 845; osebni podatki. Brj.

DELPIN Rastislav, narodni heroj, r. 2. sept. 1920 v Podgori pri Gor., u. 26. dec. 1956 v bolnišnici v Šempetru pri Gor. Oče Peter, zidar, mati Eleonora Mikluž. Izučil se je za trgovskega pomočnika; pet razr. osn. š. v Podgori, dva v Gor. Že 1939 so ga zaprli zaradi protitalijanskih izpadov. V Rimu je bil obsojen na eno leto zopora. 1941 je bil vpoklican v it. vojsko, a so ga kmalu izpustili zaradi srčne hibe. 1942 je začel delati za OF, zbiral je orožje in živila. Po 8. sept. 1943 je odšel v partizane, v XVII. brigadi Simona Gregorčiča je postal najprej bataljonski, nato brigadni obveščevalec. Zaradi bolezni je moral kasneje brigado pustiti in je postal vodja grupe vosovcev v Brdih. V tem okviru je izvedel vrsto bliskovitih diverzantskih akcij, tako je okt. 1943 v Vipolžah napadel nemško kolono; v dec. napadel tekstilno tovarno v Podgori, pri tem zaplenil mnogo materiala ter povzročil 9-milijonsko škodo; napadel železniško postajo v Mošji; v San Giovanni di Manzano napadel karabinjersko postajo s 23 karabinjerji, jih razorožil in odnesel ves material; preoblečen v it. oficirja je napadel glavno skladišče v Gor. in mestno klavnico, zaplenil težek kamion in z njim odpeljal več ton živil, orožja in municije; na podoben način je uspel iz nemškega štaba v Vidmu odnesti skico važnih vojaških objektov; podobne akcije je izpeljal tudi v Buttriu, Čedadu in Gor. Na Oslavju je bil ranjen. V začetku 1944 je rešil obkolitve celotni štab VOS v Brdih. Med poslednjimi njegovimi vojnimi dejanji je bil spopad s četniki v Medani. Po vojni je bil zaposlen v Trstu in Gor. pri notranji upravi (UDB); tu je iz gor. zaporov rešil majorja UJV, pri tem so ga prepoznali in izdali anglo-ameriškim voj. oblastem, ki so ga 6. nov. 1945 ujele in obsodile na pet let zopora. Po dveh letih in pol je bil izpuščen. Prišel je v Jslo, v It. pa je bil v odsotnosti obsojen na 120 let zopora. V Novi Gorici je živel posled let invalidski upokojenec. Pokopan je bil v grobnici v Solkanu. Prejel je več odlikovanj: Red narodnega heroja, Red za sluge za narod II. stopnje, Red bratstva in enotnosti II. stopnje, Red za hrabrost in medaljo za hrabrost. Bil je rezervni poročnik. Njegovo ilegalno ime je bilo Zmagov.

Prim.: Diverzant Zmago, PrimN 1951, 39 s sl.; Mlараž Franci, Nepozabno slovo od narodnega heroja Zmaga, PrimN 1957, 1, 6 s slikami; Borc 1957, 6 s sl.; Kojeko 1; GorZb 2, 109 [Branko Marušič]; Narodni heroji Jugoslavije, knj. 1, Bgd 1975, 170 s sl.; M. Štolta, Med briškimi griči je posijalo sonce, Lj. 1963, 124-5; TV 15 1976, 37, 4.

Brj.

DE MICHELI Antonlo, ravnatelj idrijske realke, sestavljalec slov. osnovnošolskih beril, r. v Dalmaciji. Bil je prof. obrtne š. v Trstu, ko pa je ravnatelj idrijske realke B. Baebler (PSBL I, 28) bil prisiljen emigrirati v Jsl., je D. M. prišel na njegovo mesto (za začasnega ravnatelja imenovan 27. apr. 1919), čeprav je istočasno gledal za kakim drugim mestom v jsl. Dalmaciji. V času njegovega ravnateljstva je bila na realki popolna anarhija. Svojo nesposobnost je skušal prekriti z navdušenim italijanstvom, ki se ga je čez noč navzel, zakaj prej je bil vnet avstrijakant. D. M. se je posluževal tudi ovadb slov. učnih moči na zavodu (posledica npr. disciplinski postopek z dr. Lavom Čermeljem, PSBL III, 225-9). Čeprav je bil D. M. popolnoma nesposoben za kakršno koli resno pedagoško delo na slov. učnem zavodu, si je npr. dovolil sestaviti in 1920 izdati 6 osnovnošolskih čitank, in sicer: *Drugo berilo za obče ljudske šole* (2 natasa); *Tretje berilo za štiri- in več razredne obče ljudske šole*; *Četrto berilo za štiri- in večrazredne obče ljudske šole*; *Peto berilo za obče ljudske šole*; *Sesto berilo za VI., VII. in VIII. razred obče ljudske šole*. Vsebinsko so berila pravzaprav nekakšen plagiat, saj je D. M. vanje prenesel do 4/5 sestavkov iz prejšnjih slov. beril in to brez slehernega treznega premisleka in pedagoškega, posebej še jezikovnega kriterija, vsakemu je dodal po nekaj besedil, ki govorijo o it. državi in italijanstvu. Berila so povrh prepolna tiskarskih in drugih stvarnih napak, ki so bile vzrok, da jih je it. šolska oblast sama čez čas umaknila iz prometa, saj jim je spočetka it. ministrstvo za pouk izdalo le začasno dovoljenje. Tudi Zveza slovanskih učiteljskih društev Julijske krajine je na javnem zborovanju 1920 sprejela protestni sklep proti vpeljavi teh beril v slov. osn. š. S svojim posegom je D. M. vnesel zmedo in povzročil napake v Izvestjih idrijske realke.

Prim.: Fr. Ločniškar, D.M.-jeva »Berila za ljudske šole«, UL 1920, št. 2, 4 in 5; Ferdo Kleinmavr, Naša šolska književnost, v Luč II, 93, 95; Arko 228; Lado Božič, Naš idrijski kot, Lj. 1936, 72-3; Relazione sui testi scolastici in uso nelle

nuove provincie, Roma 1924, Elio Apih, Italia, 150; Drago Pahor, Pregled razvoja osnovnega šolstva na zahodnem robu slovenskega ozemlja, v Osnovna šola na Slovenskem, Lj. 1970, 323; Koleričeva str. 14; L. Božič, Prva svetovna vojna, it. okupacija in ukinitve prve realke, IdrR 1972, 1/2, 1-29 pass.

Brj.

DEMSAR Gojmlr, glasbeni pedagog in koncertist, r. 21. okt. 1915 v Mokronogu na Dolenjskem, živi v Trstu. Oče Gregor je bil notar, mati Lea Trtnik. Osn. š. je dovršil v Mokronogu, gimn. v Lj. (1935), pravo na U v Lj. (1940), glasbo na šoli GM in na drž. konservatoriju v Lj., diplomiral iz klavirja na kons. Tartini v Trstu (1950). Služboval je na okr. sodišču v Lj. (1941-42), nato na šoli GM v Lj. (1943-45). Po vojni je prišel v Trst in bil vodja slov. oddaj na RaiTrstA (od 1. jan. do 30. jun. 1946), in vodja glas. oddelka (1945-49), ko je odšel v Koper za vodjo glas. oddelka na radiu (1949-51), istočasno je bil ravn. GM v Trstu (1949-76) ter je poučeval klavir, glas. zgod. in organiziral koncertne prireditve. Razširil je mrežo GM s podružnicami po vseh večjih vaseh. 1971 je uvedel abonmajske koncerte in dvignil slov. glasbeno življenje na Tržaškem na sodobno raven. Imel je nad 70 samostojnih koncertov, nad 30 klavirskih spremljav na radiu Trst in Koper in drugod ter okr. 40 nastopov na koncertnih prireditvah GM. S pregledi o glasbeni dejavnosti na Tržaškem in s kritikami je sodeloval v periodičnem in revialnem tisku. Razgl, NRazgl, LdTd, PDK, NL, radio Trst in Koper. Urejal je *GM v Trstu. Glasbena šola*. Poročilo o šolskem in poslovnem delu 1951-52 do 1975-76. Uredil je zbornik *GM v Trstu - 60-letnica ustanovitve* (Trst 1969) in vanj napisal zgod. pregled *Iz nekdanjih dni GM* (5-22). Za Prosvetni zbornik 1868-1968 (Trst 1970) je napisal zgod. razpravo *Razmah glasbene dejavnosti med Slov. na Tržaškem in Goriškem* (52-78). Pripravljal je predavanja za Slov. klub, dijaški dom idr.

Prim.: osebni podatki; U. Vrabeč, Dr. G. D. petdesetletnik, PDK 21. okt. 1965, 4 s sl.; j. k. Lorenč, Dr. G. D. šestdesetletnik, PDK 21. okt. 1975, 2 s sl.; M. Švanjerc, Tu smo in delamo, Večer 16. dec. 1969 s sl. Har.

DEREANI Ernest, otorinolaringolog, strokovni pisatelj, narodni delavec, r. 9. jan. 1877 v Žužemberku na Dolenjskem, u. 16. okt. 1949 v Lj. Oče Dominik, trgovec, r. v Žužemberku 1821 (ded Giacomo je prišel iz severne Italije), mati Marija Dolničar. Družina je bila številna, 15 otrok, eden iz prvega zakona, Ernest je predzadnji v drugem

zakonu. Osn. š. v Žužemberku, gimn. v Novem mestu (matura 1895), medicino študiral v Gradcu, prom. 1901. Iz otorinolaringologije in oftalmologije se je specializiral v Gradcu in Berlinu, kjer je vse izpite opravil z odliko, razen zadnjega, to pa zato, ker je bil Slovenec in niso želeli, da bi promoviral »sub auspiciis Imperatoris«. V času študija ga je podpiral starejši brat Emanuel (v družini so kar trije sinovi postali zdravniki). Najprej je specialistično službo opravljal v Gradcu 4 leta, se nato 5. sept. 1904 preselil v Gor. in tu ostal vse do vpoklica v vojsko, ko je ostal pri vojakih do 1918. Ker po končani vojni ni ne mogel ne smel v Gor., se je naselil v Lj., tu prevzel okulistično prakso po okulistu dr. Emilu Bocku. Zaposlil se je nato na Zavodu za socialno zavarovanje, bil zdravnik-specialist trgovske bolniške blagajne in imel privatno prakso. 1947 je stopil v pokoj. Za primorske Slov. so posebno važna njegova gor. leta. Ob prihodu v Gor. se je poročil z Milko Dolenčevco, hčerko vodje Kmetijske šole na Grmu, Riharda Dolenca (gl. čl.), ki se je skupaj z možem tudi aktivno udeleževala narodnega in društvenega življenja. 1907 je Gabršček na govarjal D.-ja, naj bi šel v Aleksandrijo (Egipt) kot zdravnik in nekak voditelj slov. kolonije v tem mestu, kjer je Gabršček nameraval ustanoviti Delavsko-podporno društvo. D. si je najprej pridobil velike zasluge za gradnjo šole na Blanči in ker je bilo delovanje Družbe sv. Cirila in Metoda za Goriško nekoliko zaspalo, je na Gabrščkovu pobudo stopil v Družbo in postal njen preds. Ob otvoritvi otroškega vrtca in ljudske š. na Blanči 24. sept. 1910 je imel D. izredno pomenljiv nacionalni govor. Pod pokroviteljstvom Trgovsko-obrtno združenje je v Gor. 1905 poleg že obstoječe akademske Adrije vzniknila tudi Narodna prosveta. V njenem prvem odboru je bil D. poleg K. Podgornika, D. Puca in I. Sorlija ter F. Seidla (1907 je bil D. tu preglednik). Cilj Narodne prosvete je bil, da bi po deželi pospeševala narodno izobrazbo z ustanavljanjem javnih knjižnic, čitalnic, s prirejanjem predavanj in narodnih veselic, izdajanjem brošur in z ustanovitvijo slov. gledališča v Gor. Med vnetimi predavatelji je bil prav. D. Tako je 1909 imel več predavanj, npr. *Seksualna higiena* (za odrasle), kasneje *Oko in uho*, še 1914 je predaval v Števerjanu *O tuberkulozi*. Napisal je več člankov, npr. *Očali* (Narodni dnevnik 1924, 35), *Očesna tuberkuloza* (ZdrV 1936, 388-95). V gor. letih je tudi predaval na učiteljski. Po prvi svet. vojni je bil v Lj. več

let preds. društva vdov in sirot zdravnikov. Prav tako preds. disciplinskega sodišča zdravniške zbornice in zastopnik zdravnikov socialnega zavarovanja; kot tak je hodil pogosto na sestanke v Zgb, kjer je bila centrala tega združenja. Udeleževal se je strokovnih kongresov doma in v tujini. Bil je znana osebnost v zdravniških krogih, saj je bil izredno razgledan mož, in ne le v lastni stroki. Obvladal je pet jezikov in starejši zdravniški rod se ga še danes spominja, kako je izredno dobro govoril latinsko. D. je bil član narodno napredne stranke, socialist. Ta pripadnost mu je nekajkrat škodovala, da ni zasedel odličnejših strokovnih mest, čeprav bi jih po svojem znanju in sposobnostih moral. Tako ni dobil po prvi vojni primariata lj. bolnišnice. Politično se je udeleževal, ko je prišel 1907 v izvršni odbor narodno napredne stranke. Na volivnih shodih je spremljal narodno naprednega kandidata sodnega svetnika Miho Gabrijelčiča. 1910 je v pripravah za ljudsko štetje poročal na shodu 2. okt. D. je bil po značaju skromen, kljub temu pa spoštovana osebnost. Tako je bil izbran tudi za enega izmed šestih, ki so stopali skozi Gor. tesno ob krsti S. Gregorčiča.

Prim.: krsne matice Žužemberk; Gabršček II, pass.; Pirc, Bibl. 36; 225 let novomeške gimnazije. Novo mesto 1971, 428, 425 (o starejšem bratu Emanuelu D.); Splošna bolnišnica »Dr. Franca Derganca« Nova Gorica, Sempeter pri Gorici, 1975, 9, sporočilo hčerke dr. Karmen Dereani (avg. 1977), Kol. Družbe sv. CM 1912, 58-63, 79, 83. Brj.

DEREANI-BEŽEK Karmen, oftalmolog, izredna univerzitetna profesorica, r. 26. jan 1911 v Gor. Oče Ernest (gl. čl.), zdravnik, politik in družbeni delavec, mati Milka Dolenc. Medicino je študirala v Lj. in v Zgbu in tu promovirala (1935). Po končanem stažu je bila volonterka na očesnem oddelku v Lj., tu 1938 tudi stalno nameščena. Specialistični izpit je opravila 1940. Leta 1945 je postala asistent-pripravnik na očesni kliniki, že naslednje leto asistent, 1955 pa je bila izvoljena za docentko. Od 1959 predstojnica očesne klinike v Lj. Strokovno se je izpopolnjevala 1937 na očesni kliniki v Gradcu, 1947 v Zgbu, 1952 v Parizu, 1956 na Dunaju, 1961 v St. Gallenu v Švici, 1962 na Dunaju in Hamburgu, večkrat v Essenu (1965, 1966, 1967), delala je tudi na II. očesni kliniki na Dunaju (1962), v Münstru (1964), Düsseldorfu in Debrecenu (1966). Od 1945 je bila honorarna predavateljica za okulistiko na š. za medicinske sestre v Lj. Razen na kliniki je opravljala polikli-

nično službo v Celju in v bolnišnici notranje uprave v Lj. ter v Radovljici. Deset let je predavala na podiplomskem tečaju splošnih zdravnikov. 1956 je ustanovila na očesni kliniki v Lj. center za zdravljenje slabovidnih in škilječih otrok (prvi te vrste v Jslj); tu so se izpopolnjevali zdravniki iz Bgda, Zgba, Šibenika in Zadra. Skupaj z E. S. Murrayem iz Harvardske U in L. Ješetom je preizkušala možnost okuženja očesa z virusom trahoma, hranjenega pri temperaturi — 60° C. Udeležila se je vrste strok. kongresov, na nekaterih od teh tudi predavala (Francija 1954, Ohrid 1955, Budva 1958, Linz 1960, Salzburg 1961, Bgd 1963), ter sekcijjskih sestankov oftalmologov (Otočec 1963, Split 1964, Portorož 1965, Šibenik 1966, Bgd 1965 in 1966). Je članica uredn. odb. Acta ophthalmologica Jugoslav. ter Oftalmološkega arhiva. Od 1959 do 1962 je bila predsednica oftalmološke sekcije SZD. Pri Jugoslovanskem oftalmološkem društvu sodeluje v komisiji za preprečevanje in zdravljenje slabovidnosti in škilavosti. Poleg tega je članica francoskega oftalmološkega društva od 1954, avstrijskega od 1960. Za svoje delo je prejela Red dela z zlatim vencem, diplomu Jug. lekarskog društva (1967). S publicističnim delom v stroki je začela že pred vojno; tako je 1940 objavila članek *Napredek okulistike v zadnjih 50 letih* (v knjigi 50 let okulističnega oddelka v Ljubljani, Lj. 1940). Za potrebe svojih slušateljev je izdala delo *Oftalmologija za šolo medicinskih sester* (Lj. 1946) in napisala vrsto znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov, med njimi: *Poškodbe očesa (opekline - izjedline)*, ZdrV 1950, 200; *Nekaj okulistike za praktičnega zdravnika* (ibid. 1952, 110-2); *Problem škiljenja pri otrocih* (ZdrV 1957, 531-2); *Ali naj nosimo očala?* (NŽ 1959); *Očesne poškodbe pri otrocih* (ibid.); *Siva mrena - zelena mrena (Cataracta-Glaucoma)*, NŽ 1959, 10-1; *Otrok in poškodbe oči* (sodelavec A. Hawlina), PCZ 1962, 3-10; *A Note on the Transmission of the Inclusion Producing Agent of Trachoma by Means of Material Stored at — 60° C* (sodelavci L. Ješe, M. Jung, I. Kmet, E. S. Murray, v Rev. Int. Trachome 1959, 106-112); *Unsere Erfahrungen bei Behandlung der Augenskrofulosen* (sodelavec A. Hawlina) v 5. Jahres-Hauptversammlung der österr. ophthalm. Gesellschaft, Linz 1960, 41-6; *Cataracta congenita* (sodelavec A. Hawlina), v 6. Jahres-Hauptversammlung der österr. ophthalm. Gesellschaft, Salzburg 1961). Poleg tega je v Acta ophthalmol. Jugosl. objavila številna poročila s

kongresov in izpopolnjevalnih tečajev, ki se jih je udeležila.

Prim.: Objave univerze v Lj. št. 2, 1955, 26-9; št. 21, 1960, 90-2; ULjBB I, 359; II, 443-4; F. Derganc, Okrjavljena roža, Lj. 1971, 63; Pirc, Bibl. 36.

Brj.

DERGANC Franc(I), zdravnik, profesor medicinske fakultete, strokovni pisatelj, r. 2. maja 1911 v Ljubljani, u. 10. maja 1973, pokopan v Šempetru pri Gorici. Oče Franc, zdravnik, lastnik sanatorija Emona. Medicino študiral v Lj. in Zgbu, nato še v Pragi. Promoviral na medicinski fak. v Bgdu. Specializacijo iz kirurgije je začel 1938 v Lj., se dve leti izpopolnjeval na urološki (prof. Chevassu) in ortopedski (Mathieu) v Parizu. 1941 postal asistent-pripravnik na kirurški kliniki v Lj. in opravil marca t.l. v Bgdu specialistični izpit iz kirurgije. Ob okupaciji Sje se je takoj pridružil OF in z dr. Lavričem, dr. Bogdanom Brecljem, Žumrom in drugimi sodeloval pri zdravljenju ranjenih borcev-ilegalcev (Ferdo Kravanja-Peter Skalar, Golob itd.). Skupina teh zdravnikov je skrbel za prvo najnujnejšo opremo (kompleti kirurškega instrumentarija) partizanskih bolnišnic, pa tudi za vzgojo medicincev, izbranih za delo v partizanih. Jun. 1942 je bil skupaj z dr. Žumrom aretiran in obsojen na štiri leta in pol ječe ter nov. t.l. odgnan v zapore v Italijo (Bologna, Castelfranco Emilia, Modena, Verona, Trento). Dec. 1943 se je iz zaporov vrnil v Lj. in po krajšem bivanju tu odšel v partizane k IX. korpusu na Lokve. Kot kirurguspecialistu mu je bila zaupana kirurška ekipa, ki je do konca vojne obdelala 163 ranjencev in skoraj enako število še v bojih za Trst. Kadar kirurška ekipa ni bila udeležena v bojih, se je njen šef D. zadrževal v bolnišnici SVPB »Pavla« (tu je opravil 23 operacij) ali v SVPB »Franja« (tu opravil 104 operacije), dalje je opravil še sedem drugih operacij in 11. maja 1945, ko je bilo na Goriškem gradu ubitih 15 jsl vojakov, ranjenih pa nad 50, je tudi oskrbel vse te ranjence. Kot asistent na ortopedski kliniki v Lj. je po vojni delal istočasno tudi v bolnišnici za osteoartikularno tuberkulozo v Valdoltri in še kasneje v Rovinju. V Valdoltri je uvedel najnovejše konservativne in operativne metode zdravljenja, tako da je ta zavod postal Zvezni inštitut za osteoartikularno tuberkulozo (od 1946). 1949 je bila bolnišnica za osteoartikularno tuberkulozo ustanovljena za SRS v Šempetru pri Gorici, D. pa je bil imenovan za njenega honorarnega direktorja. Ko se je

ustanova 1957 preselila v Valdoltro, je D. prešel v Lj. in postal t. l. izredni profesor za fizikalno medicino in ortopedijo na medicinski fakulteti, kjer je bil 1960 izvoljen za prodekana. V tej dobi je prevzel organizacijo na novoustanovljeni Bolnišnici za predšolsko invalidsko mladino v Stari gori pri Gorici in iz nje napravil ustanovo, ki je postala prva tovrstna ustanova v SFRJ ter prvi center za rehabilitacijo spastikov v tem delu Evrope. Kot profesor ortopedije je za študente napisal nekaj učbenikov, tako: *Osnovni pojmi iz ortopedije za srednje medicinske šole* (1952), dalje *Osnovni pojmi iz fizioterapije za srednje medicinske šole* (1953), *Osteo-artikularna tuberkuloza za medicince* (1955), *Osnove fizikalne terapije* (1969), *Osnove sodobne rehabilitacije invalidov*, 2. izpop. izd. (1972). Veliko je tudi število (nad 40) njegovih razprav, med njimi: »Ali veš, zdravnik, svoj dolg?«, *Razvoj medicinske rehabilitacije v SR Sloveniji*, *Razvojno prizadeti otroci na lokomotornem aparatu v SR Sloveniji* itd. Memoarskega značaja je njegova knjiga *Okrvavljena roža* (1971) s podnaslovom Spomini partizanskega zdravnika. Dalje je uredil knjigo *Bolnica za predšolsko invalidno mladino Stara gora 1952-1962*, (izšla 1962), v katero je tudi sam prispeval štiri študije, ter *Osteoartikularna tuberkuloza v Sloveniji* (1955). Za svoje delo *Razvojno prizadeti otroci...* je prejel nagrado Sklada Borisa Kidriča (1960). Plodno je tudi sodeloval v SZD, pa tudi v inozemskih strokovnih društvih; tako je bil član SICOT (od 1958), član uredn. odbora revije Acta chirurgica Iugoslavica. Bil je velik ljubitelj glasbe (pianist) in izreden humanist-človekoljub. Za svoje delo je prejel več nagrad in priznanj; tako je bil nosilec Reda zaslug za narod III. stopnje, Reda za delo III. stopnje in od 1970 častni član SZD. Po njem je (od 1974) imenovana Splošna bolnišnica »Dr. Franca Derganca« Nova Gorica v Sempetru pri Gorici.

Prim.: ULjBB I, 359-60; II, 444-5; ZdrV 1970, 6, 282; Poslanstvo 515-38; TV-15 1971, 22, 7; Delo 1973, 11. maja (parte) Prof. dr. F. D., PrimN 1973, 21, 3; Umrl je zdravnik-komunist, TV-15 1973, 21, 5; Marijan Drobež, dr. Aleksander Nardin, Za trajni spomenik prof. dr. F. D., Delo 1973, 141, 2; Goriško bolnico bodo poimenovali po pokojnem dr. F. D., Pdk 1973, 129; Ciril Zupanc, Novogoriška bolnišnica poimenovana po prof. dr. F. D., PrimN 1974, 25, 4; [isti], Profesor dr. F. D., v knjigi: Splošna bolnišnica »Dr. Franca Derganca« Nova Gorica 1945-1975, Sempeter pri Gorici 1975, 2-3 s. sl.; MSE I, 357.

Brj.

DERMASTIA Ivan, socialni delavec, politik, publicist, r. 29. avg. 1871 v Lj. (Vodmat), u. 26. apr. 1906 v Gor. in pokopan v grobnici Pio Sovvegno. Oče Jožef, posestnik in trgovec, mati Ana Hočvar. Po dovršeni gimn. v Lj. (1889), je zaprosil za sprejem v gor. bogosl. semenišče, ker »želi posvetiti življenje Virtuti et Musis«. Bogoslovne študije je opravil (1889-93) z odličnim uspehom, a s posvečenjem je moral počakati zaradi še nedosežene kanonične starosti. Nadškof Zorn ga je medtem poslal za študijskega prefekta v deško semenišče (1893-94), ki ga je vodil ravnatelj A. Mahnič. Ord. 1. febr. 1894. Služboval je kot kpl. v Solkanu (1894-1903), vikar v Plaveh in provizor v Desklah (1903-06). Ker si je 31. marca 1906 zlomil nogo, so ga odpeljali v bolnišnico usmiljenih bratov v Gor. Tetanus ga je komaj 35-letnega spravil v grob. D. je bil zavzet učenec in sodelavec A. Mahniča in J. E. Kreka ter eden izmed utemeljiteljev kršč. soc. gibanja »nove struje« na Goriškem. Kreka je spoznal kot srednješolec v Lj., Mahnič pa mu je bil prof. v bogoslovju in prijatelj za prefektovanje v malem semenišču. Že kot bogoslovec je podpiral Mahničevo zahtevo, naj se v slov. javnem življenju dosledno izvajajo kat. načela ter Krekov krščansko-socialni program. Zato se je oklenil PrimL, v katerem je Josip Pavlica obsojal Gregorčičevo slogaško politiko in naglašal potrebo, naj se osnuje samostojna kat. kulturna, polit. in socialno-gospodarska organizacija. Novo kršč. soc. gibanje je tudi na Goriškem zajemalo vedno širše kroge. Med duhovniki se je brž uveljavila »trojica kaplanov«: Ivan Dermastia, kpl. v Solkanu, Franc Knavs, kpl. v Sempetru, Ivan Koršič, kpl. pri Sv. Ignaciju v Gor. PrimL, ki je veljal za glasilo »nove struje«, je vodil ostro ideološko borbo razčiščevanja z liberalnim krilom slov. polit. društva »Sloga«. Medtem ko se je A. Gregorčič previdno izmikal, je A. Grbršček v Soči in Primorcu jedko napadal »razbijače«. Borba se je zaostrila, ko je PrimL objavil izjavo, ki so jo podpisali A. Mahnič, I. Dermastia, F. Knavs in F. Pavletič, da se bodo nepopustljivo borili zoper »prikriti liberalizem« (Gabršček I, 403, 408, 410). D. je v Solkanu začel organizirati mizarje in ko je Gabršček razbil v Sempetru (26. jun. 1896) prvi gor. kršč. soc. shod, na katerega sta prišla iz Lj. Krek in Gostinčar, je D. povabil Kreka v Solkan, da je spregovoril mizarjem. Po prihodu nadšk. Missie v Gor. se je kršč. soc. struja okoli PrimL tako okrepila, da je tudi sam A. Gregorčič moral z njo računati.

Na občnem zboru Sloge 1898 se je z njo sporazumel. Do preloma med katoličani in liberalci je prišlo aprila 1899 na občnem zboru Gor. ljudske posojilnice, ki je prešla v Gabrščkove in Tumove roke, in še zlasti na občnem zboru Sloge, ko je bil poleg Gabrščka izvoljen v odbor tudi Tuma. Po razkolu sta Gabršček in Tuma ustanovila narodno-napredno stranko (1900) in si ohranila glasilo Sočo, A. Gregorčič pa si je ust. list Gorica in še poprej Centralno posojilnico. V tem prelomnem razdobju je D. igral vodilno vlogo bodisi z govori na obeh občnih zborih bodisi z ostrimi članki v PrimL, ki mu je bil urednik (»glavni matator pri PrimL«, mu pravi Gabršček). Medtem ko se je A. Gregorčič opiral na srednji stan, so se kršč. socialci zavzemali za kmete in delavce ter ustanavljali polit., delavske, kmečke organizacije, posojilnice, zadrug: Knavs je ust. v Šempetru Ljudsko posojilnico (1896), brata J. in A. Pavlica v Gor. Slov. kat. delavsko društvo (1898), Rojcc v Biljah Zadružno opekarno (1898), Jože Abram v Bovcu Kat. polit. društvo (1901) itd. Po zgledu Krekovega delavskega lista »Glasnik« so D., Knavs in Koršič ust. list Delavski prijatelj (1898), a izšlo je le 14 števk. D. je bil poleg Mahnič in J. Pavlice vodilni v krogu kršč. socialcev, dokler ni bil premeščen v Plave (1903) in niso nastopili svetni izobraženci (F. Pavletič, A. Breclj, K. Capuder, dr. J. Dermastia). Bil je član odbora Sloge, Centralne posojilnice, Goriške zveze, Narodne tiskarne, Slov. kat. delavskega društva. Kot sijajen govornik je nastopal na shodih Sloge, Slov. kat. delavskega društva, na volivnih shodih (v Čepovanu in Šempetru 1901). Veliko je pisal v Gorico in še posebej v PrimL, ki ga je tri leta tudi urejeval. Člankov ni podpisoval, a gotovo so njegovi načelni članki *Na delo*, *Za slogo*, *Kmetje, organizirajte se!* (PrimL 1901, 26.9. - 27.12.), *Naloga duhovščine in sedanji družbi* (PrimL 1905, 30.11. - 1906, 4.1.)

Prim.: NadškAGor: akti, dopisi, šematizmi; PrimL 1901, 7.3.; 22.8.; 26.9.; 31.10.; 7.11.; 1903, 7.5.; 27.8.; 1905, 6.4.; 18.5.; 1905, 30.11.; 7.12.; 1906, 5.4.; 26.4.; 3.5.; Erjavce 137, 138, 140; J. Abram, Dr. Janec Ev. Krek, Gor. 1928, 32, 41; Gabršček I, 403, 408, 410, 501, 504, 506, 524; II, 201, 293; Tuma, 247.

R. K.

DERMASTJA Josip, pravnik, politik in organizator kršč. soc. delavstva na Goriškem, r. 5. apr. 1879 v Vodomatu, Lj., u. 21. jan. 1952 v Lj. Oče Jožef, kmet in posestnik, mati Ana Hočevar z Vrhnike. Gimn. končal v Lj., pravo v Gradcu,

kjer je 24. nov. 1903 doktoriral. Že kot dijak je zahajal na Goriško k bratu Janezu (gl. čl.) in se odločil, da bo tu deloval. Po končanih pravnih študijah se je zaposlil v Gor. kot odvetn. kandidat in praktikant na dež. sodniji. Brat Janez ga je brž uvedel v javno življenje v krogu nastajajoče »nove struje«, ki ji je bil utemeljitelj A. Mahnič in ki so jo po njegovem odhodu za škofa na otok Krk vodili sprva brata Josip in Andrej Pavlica, kpl. J. Dermastja (gl. čl.) in odv. Fran Pavletič, po 1908 pa Josip Srebrnič, Josip Ličan, Ivan Rejcc, zdravnik Anton Breclj (PSBL III, 126-30), časnikar Franc Kremžar, prof. Karel Capuder (PSBL III, 166). D. je predvsem podprl kršč. socialne ustanove Andreja Pavlice in zaslovel kot izboren govornik Sloge, SKSZ in SLS. Ko je 1909 nastal razkol v SLS in je nastopila nova struja samostojno proti A. Gregorčiču, se je D. polagoma umaknil iz javnega življenja in se 1910 odselil v Lj. Tam je bil med drugim tudi v drž. službi (1916-24) in nato upokojen kot svetnik oddelka za soc. politiko; zatem pa zaposlen pri Vzajemni zavarovalnici kot generalni tajnik in po vojni (1945-46) kot preds. Zavarovalnega zavoda Slovenije, ko se je upokojil. Kot sodalavec OF je bil med vojno zaprt v Lj. Kot strokovnjak v zavarovalstvu, zlasti še v zavarovalnem pravu, je pisal strokovne članke v glasilih zavarovalnice, v raznih tednikih, v aktuarskem glasniku Jsle in tudi občasno v dnevnem časopisju. Poročil se je v Mirnu (4. aprila 1908) z Ivano PaHOR in imel več otrok, med njimi Marjana, ki je bil po vojni nekaj let lj. župan. D. je razvil v Gor. prav razvejano dejavnost na soc. in polit. področju. A. Pavlica ga je takoj pritegnil k svojim ustanovam. Na ustanovnem občnem zboru Slov. Sirotišča (14. jun. 1904) je bil D. izvoljen za odbornika (kot namestnik Frana Pavletiča) in to mesto obdržal do odhoda iz Gor. (PrimL, 1904, 16.6.; 1909, 19.5.). Pavlica ga je pritegnil v vodstvo Slov. katoliškega delavskega društva, ki sta ga bila 1898 ustanovila z bratom Josipom in s tem dala pobudo za ustanovitev vrste podobnih katol. delavskih društev na podeželju. D. je kot društveni preds. nastopil na zborovanju slov. katol. delavskih društev pri Devici Mariji v Polju (9.7.1905) in poročal o razvoju strok. del. društev na Goriškem (PrimL 1905, 20.7.). Na prvi »delavski akademiji« na Jesenicah (8.12.1906) je predaval o delavskem varstvu v rudarskem zakonu (PrimL 1906, 13.12.). Medtem je postal preds. gor. Slov. katol. del.

društva, Pavlica pa je ostal duhovni voditelj. Odslej je D. vodil del. društvo, ki je tedaj štelo kar 500 članov, nastopal kot govornik na njegovih shodih in vsakoletnih romanjih na Sv. goro (na Sv. gori je 14. 5. 1905 imel govor *Liberalizem in socializem*, PrimL 1905, 8. 6.), pomagal organizirati podobna društva na podeželju (PrimL 1906, 25. 1.; 8. 11.; 1909, 6. 6.). Bil je skupaj z A. Pavlico med ustanovitelji Slov. kršč. socialne zveze (SKSZ), v katero naj bi se včlanila vsa katol. nepolitična prosvetna društva (PrimL 1907, 8. 8. in 22. 8.), in v njej obdržal ves čas mesto odbornika. SKSZ je 1909 štela 52 društev s 5.047 člani. D. je avg. 1907 predsedoval zborovanju SKSZ na Jesenicah (PrimL 1907, 29. 7.), predaval na socialnih tečajih, ustanavljal društva po vaseh (PrimL 1908, 2. 1.; 18. 3.; 25. 6.; 1909, 9. 6.; 8. 7.). D. je ust. v Gor. Telovadni odsek SKSZ in bil njegov predsednik, pospeševal je Orle in imel 22. avg. 1909 pri otvoritvi Društvenega doma in nastopu Orlov v Mirnu govor o zmagujoči ideji krščanstva (PrimL 1908, 3. 9.; 1909, 26. 8.). S predavanji in govori na shodih je sodeloval pri narodno-političnem društvu Sloga, ki ga je 30. marca 1905 izvolila za odbornika in pozneje tudi za podpredsednika. Izvoljen je bil tudi v nadzorstvo Centralne posojilnice (PrimL 1905, 6. 4.; 1906, 13. 6.; 1907, 27. 6.). Na Sloginem zaupnem shodu 31. jan. 1907 je predaval o volivnih odborih in volivni dolžnosti ter bil sprejet v Slogin osrednji volivni odbor skupaj z A. Gregorčičem, F. Pavletičem, A. Brecljem in A. Pavlico. Velik je bil njegov delež pri volivni propagandi v drž. (1907) in v dež. zbor (1908). Nastopal je kot govornik, najraje skupaj z A. Gregorčičem, na volivnih shodih v Gor. in na podeželju, npr. v Sežani, Rihemberku, pri Rebku v Vipavi, v Mirnu, Vrtojbi, Cerknem, Bovecu, Kobaridu (PrimL 1907, 7. 2.; 14. 3.; 21. 3.; 11. 4.; 18. 4.; 25. 4., 9. 5.; 1908, 6. 2.). Pomagal je organizirati Goriško zvezo gospodarskih zadrug in društev, Kmečko zvezo in bil soustanovitelj Slovenske ljudske stranke (SLS) na Goriškem ter član njenega vodstva (PrimL 1906, 8. 11.; 1907, 28. 11.). V svojih govori na shodih Kmečkih zvez je ostro nastopal zoper Frankovo »agrarno (kmečko) stranko« (PrimL 1907, 25. 7.; 3. 10.; 21. 10.; 19. 12.).

Prim.: Podatki Melhiora Goloba, žpk sv. Petra v Lj. in Lada Peternefja, direktorja Pozavarovalne skupnosti SAVA v Lj.; PrimL, pass. (poleg gornjih navedb); A. Breclj, Dr. A. Gregorčič in stranka, Čas 1924-25, 324-26; Gabršček I, 524; II, 293. R. K.



DERMOTA Anton, politik in publicist, r. 1. jan. 1876 v Zeleznikih, u. 3. maja 1914 v Gor. Oče Jakob, mati Frančiška Klemenčič. Gimn. je obiskoval v Lj. (1889-96), študiral pravo v Pragi (prom. 1905). Kot praktikant in odv. koncipient je služboval v Lj. in Kranju. L. 1907 je

nevarno zbolel in se je zaradi zdravljenja 1908 preselil v Gorico, kjer je ostal do smrti. Bil je tu nekaj časa koncipient pri odv. dr. H. Tumi, 1912 pa je odprl v Gor. lastno odv. pisarno. Umrl je za tuberkulozo star 38 let. D. je bil v mladih letih pod vplivom idej Janeza E. Kreka, s prihodom v Prago pa se je navzel ideologije T. G. Masaryka, vseučiliškega prof. v Pragi in kasnejšega preds. češkoslovaške republike. Masaryk se je zavzemal za široko zasnovano demokr. gospodarsko, kulturno in polit. delo med množicami in zlasti za socialno reformo v korist malega človeka. Sprejemal je minimalni program socialne demokracije, a je odklanjal marksizem in preobrazbo družbe v socialističnem smislu. D. je tako postal poleg dr. D. Lončarja vodilni slovenski masarikovec. Poleg sodelovanja v masarikovskem glasilu praških dijakov jugoslovanskega rodu (Nova Doba, 1898), je v času njegovega študija pomembno sodelovanje pri shodu slov. radikalne mladine v Lj. 10. sept. 1900. D. je nato sodeloval pri brošuri »Kaj hočemo« (1901), ki kaže da so D. in tovariši že simpatizirali s socialno demokracijo. Pojasnili so svoja polit. načela, za dosego katerih so naglaševali umsko in etično izpopolnjevanje posameznika. Njih glavni filozofski nasprotnik je bil klerikalizem, zaradi reakcionarnih tendenc so odklanjali tudi liberalizem. Sprejemali pa so marksizem kot moderno obliko socializma. D. je bil ustanovitelj ljudskega izobraževalnega društva »Akademija« v Lj. (1904), ki je delovalo zlasti v slov. delavskih središčih. Nameraval je ustanoviti Slov. gospodarsko stranko, a ni našel dovolj podpore pri mladih liberalnih opozicionalcih. Tedaj se je odločil za socialno demokracijo in postal socialist. 1907 je nastopil kot socialistični kandidat na državnozbornih volitvah; na svojem prvem volivnem zborovanju v Mestnem domu v Lj. je nastopil skupaj z E. Kristanom in I. Cankarjem. Kot kandidat tedaj ni uspel, prav tako tudi ne 1911, ko je zopet kandi-

diral na Gorenjskem. D. je že od nastanka dalje sodeloval pri reviji NZ (1902/3-7 Ljubljana, 1911-4 Gor., 1919-1922 Lj.), l. 1909 je postal ur., febr. 1913 pa je urejanje NZ prepustil dr. H. Tumi zaradi razlogov »zasebne vrste«. NZ so spočetka izhajali kot »socialna revija«, 1913 so postali »socialistična revija«; v Gor. so izšli in bili natiskani (Gor. tisk. A. Gabršček) 4 letniki. NZ so šele pod dr. Tumovim vodstvom postajali odločneje marksistični, kar kaže, da se D. ni povsem opredelil za marksizem. D. je bil »pravzaprav vse življenje masarykovec in ne socialist« (F. Zwitter). D. publicistično delo zlasti pri NZ zrcali neodločenost, da bi se oprijel marksizma. Če zapiše, »da socialistični svetovni nazor prehiteva in bo prehiteval vsak buržuazni svetovni nazor« (NZ, 1911, 5), pa si je zaradi stališča, da kdor »veruje v razvoj, bo proti nasilni revoluciji« (NZ, 1913, 165-9) naprtil Tumov očitke, da je na pozicijah revizionizma. Kljub neizrazitemu opredeljevanju je D. z ur. NZ ustvaril široko glasilo slov. leve meščanske inteligence; list je dejansko urejal še preden je postal formalni urednik (1909). Poleg tega se je D. s publicističnimi prispevki oglašal še v Delavskem listu, RP, Zarji, LZ, SP, Narodnem gospodarju, Slovanu, Omladini, DP, Pokretu, Slovanskem prehledu, Vedi in drugod. Na Gor. je zelo aktivno sodeloval pri socialističnem gibanju in v slov. javnem življenju. Tuma, ki je o D. govoril, da »marksizma ni nikdar prebavil«, omenja, da se je s svojimi mirnimi, logičnimi in nedemagoškimi govori zelo priljubil delavcem; pri odločanju o radikalnih rešitvah je šel zmerno pot, zato sta se z bolj levo usmerjenim Tumo razhajala. D. je sodeloval na tako imenovani »tivolski konferenci« JSDS v Lj. 21. in 22. nov. 1909, izrekel se je proti kult.-jezikovnemu jsl. »tivolske resolucije«, češ da se bo jsl. edinstvo izvršilo »le na podlagi enakopravnosti in enakovrednosti — osobito kulturne — vseh plemen« (NZ, 1912, 291-2). Bil je tudi proti jezikovnemu novoilirizmu (Veda, 1913, 376). D. je dalje deloval pri VIII. zboru JSDS v Lj. (26.-9.5.1912) ter v okviru deželnih konferenc JSDS na Goriškem. Na Gor. je D. veliko javno nastopal kot predavatelj, zlasti med delavci; poleti 1912 je v svojem stanovanju v Gor. priredil prvo razstavo slov. gor. slikarjev. D. je tudi z uspehom prevajal iz češčine. Prva njegova prevoda sta izšla v Gor. pri zal. A. Gabrščka (Slovanska knjižnica) in sicer A. Rehákové »Povesti s potovanja« (skupaj z J. Kunšičem, 1897) ter G. Preissove »Mladost« (1899). Potem je pre-

vajal prozo in pesmi J. S. Macharja (NZ), v Zarji (1914) je izhajal njegov prevod Lichtererejevega romana »Za resnico«. V svojih delovnih načrtih je D. imel razprave o slov. polit. literaturi, o najvejših smereh v socializmu ter o zgod. delavskega gibanja. Smrt je izvedbo načrtov prekinila. D. priljubljenost dokazuje tudi posebna njemu posvečena številka NZ (7-8, 1914). Izbor člankov je izšel pod naslovom »Slovenski politični problemi« (Lj. 1940). Že z delom pri NZ si je D. zagotovil posebno mesto v slov. polit. in kulturni zgodovini. V svojih prispevkih je bičal negativne idejne poteze obeh vodilnih slov. polit. taborov, opozarjal je na reakcijo slov. družbe v kapitalističnem družbenoekonomskem položaju, ugotavljal nov »slovenski tip socializma« in najostreje bičal vsak pojav zaostalosti. Veljal je za teoretika socialistične stranke na kulturnem in zlasti polit. polju (delavski voditelj). A. Gradnik ga vključuje med imena pomembnih mož na Goriškem, ko ga omenja v 2. sonetu cikla Na Erjavčevem grobu (Pot bolesti, 65).

Prim.: NZ 1914 s sl.; Lončar, 139; SBL I, 128-9; A. Prepeluh, Pripombe k naši prevratni dobi, Lj. 1938, 32-40; D. Kermauner, Dr. A. D., Sd 1940, 81-3; C. Strukelj, Dr. A. D. v: A. Dermota, Slovenski politični problemi, Lj. 1940; Tuma 302, 317-8, 326-7, 346, 366; Gabršček II, 390, 409, 433; EJ 2, 691 (D. Kermauner); B. Berčič, Prezrti jubilej dr. A. D., Loški razgledi 1956, 183-204; Zgodovinski arhiv KPJ, V. Bgd 1951, 156, 197, 203-4, 215, 218, 222, 225, 231, 240-2, 247, 344, 472; Zbornik fotografij iz delavskega gibanja in dejavnosti Komunistične partije na Slovenskem 1867-1941, I/1, Lj. 1964, 132 s sl.; F. Gestrin-V. Melik, Slovenska zgodovina, Lj. 1966, 303-4; R. Savnik, Pomembni rojaki iz Selške doline, v: Selška dolina v preteklosti in sedanosti, Železniki 1973, 361-2; B. Pahor, NL 1976, 1097, s sl.; Slovensko Primorje in Istra, Bgd 1953, 110; F. Rozman, Naši zapiski 1902-1914, PZDG 1971-2, 1-2, 187-198; NE I; MSE I, 358; F. Koblar, Moj obračun, Lj. 1976; 24, 91, 101; Joža Mahnič, Nekaj spominov na prof. Koblarja, Jis 1975-76, 3, 95; Delavski oder na Slovenskem, Lj. 1964, 61.

B. Mar.

DEVETAK Danilo, libretist in slikar, r. 20. avg. 1891 v Tolminu, padel v Lokvici na Krasu 10. okt. 1916. Oče Anton, mati Antonija Ivančič. Lj. š. je obiskoval v rodnem kraju. Zivel je v dobi, ko je bilo na Tolminskem izredno razgibano kulturno in prosvetno življenje, ko je po odhodu skladataelja Danila Fajglja (gl. čl.) tu glasbeno deloval kot organist, na dramskem polju tudi komponist (kupletov, posebnih točk itd.) Hrabroslav Otmar Vogrič. Ta je med rokopisnimi neobjavljenimi

kompozicijami ustvaril tudi opereto *Prvi maj*, za katero je napisal besedilo D., ki je bil tudi slikarsko nadarjen (tako je npr. portretiral pevovodjo in komponista Vinka Fillija; gl. čl.).

Prim.: Krstne matice Tolmin; [Marta Filhl], *Življenjepis Andreja H. O. Vogriča*, *TolmZb* 1, 65; ista, osebno sporočilo, (Fillijeva hrani tudi Devetakovo sliko svojega očeta); *Cvetko III*, 366.

Brj.

DEVETAK Gabrijel, glasbenik, profesor, r. 6. nov. 1924 v St. Mavru pri Gor. Oče Hektor, vodni inštalater, se je izselil v Ameriko, mati Valerija Radinja je morala sama skrbeti za družino. Ker je bil D. od rojstva slep, ga je mati poslala v zavod Rittmeier v Trst, kjer je obiskoval šolo za slepe (1933-39). Ker so v dečku odkrili nagnjenje za glasbo, so ga usmerili v ta študij. 1939 se je vrnil v Gor. in do 1945 nadaljeval študij glasbe na konservatoriju pod vodstvom prof. Costantinidesa in Curellija (Kuralič), ki je bil organist pri Sv. Justu v Trstu. Istočasno je opravil tudi tečaj za orgle. Zatem je študiral na lj. Akademiji za glasbo s prof. Jankom Ravnikarjem (1945-47) in kompozicijo v Benetkah, kjer je 1949 diplomiral iz klavirja. Izpopolnjeval se je še v Sieni na Accademia Musicale Chigiana (1951) in v Salzburgu (1956) na glasbenem tečaju, ki ga v okviru vsakoletnega salzburškega festivala organizira konservatorij Mozarthum. Kot prof. glasbene vzgoje je poučeval na slov. učit. in nižji srednji š. v Gor. (1962-70); od 1971 pa poučuje isti predmet na it. srednji š. Ascoli v Gor. Vrsto let se ukvarja z otroškimi in moškimi pevskim zborom v St. Mavru; zanju je priredil več cerkvenih pesmi (ki so v originalu namenjene mešanim zborom), npr. Kristus je vstal (S. Premrla), Jezus naš je vstal od smrti (G. Riharja), Skalovje groba se razgane (L. Cveka). Za moški zbor je komponiral *Aškerčevo Ribičevo jutranjo pesem*. S svojim zborom je nastopal skoro na vseh Cecilijankah v Gor.

Prim.: Goriška pesmarica, Gor. 1969, 24; KatG 1959, 3. dec.; 1963, 28. nov.; 1965, 25. nov.; 1970, 26. nov.; 1971, 25. nov.; NL 1954, 29, 7.

Lo

DEVETAK Josip, politik in podjetnik, r. v Tolminu 5. mar. 1825 in tu u. 22. apr. 1899. Obiskoval nižjo gimn. v Vidmu (1837-42) in bil nekaj časa pri frančiškanih, potem pa služboval pri davkarji v Vidmu, Trstu in Tolminu. Ko je bila odprta v Tolminu pošta (1. okt. 1850), je njegov oče, premožen posestnik, zakupil poštni promet za Tolminsko. Tako se je tudi on pridružil očetu

in prevzel zakup pošte. Organiziral je poštno prevoznništvo v Soški dolini s kočijami in 34 konji ter odprl linije Tolmin-Grahovo, Tolmin-Bovec, Tolmin-Kanal (pozneje še druge). Bil je tudi glavni založnik za tobak, dolga leta tolminski župan (1865), preds. okrajnega cestnega odbora (1876) in načelnik gasilskega društva (1891). 10. apr. 1881 je bil izvoljen za deželnega poslanca kmečke kurije za sodnijske okraje Tolmin, Bovec, Cerkno in Kobarid (1881-83). D. je bil zaveden Slovenec in velik lokalni patriot, znal si je pa vedno pridobiti tudi naklonjenost vladnih krogov. V politiki je podpiral Andreja Winklerja in je bil npr. 1876 zelo aktiven v agitaciji za njegovo izvolitev v deželni zbor. Ker je v njegovi hiši imel svoje prostore tolminski »Leseverein«, ga je že 1861 skušal s Simonom Tavčarjem preurediti v slov. čitalnico, kar jima takrat ni uspelo. Zato je dal svojo hišo na razpolago slov. rodoljubom, ki so se pri njem shajali in brali slov. časnike, ki jih je bil naročil; tu so tudi snovali ustanovitev čitalnice. Končno je z odvetnikom Karlom Lavričem, notarjem Janezom Premersteinom, okrajnim predstojnikom Francem Grossmannom in Valentinom Luznikom dosegel, da je vlada odobrila pravila in je na ustanovnem občnem zboru 20. febr. 1862 čitalnica bila odprta (preds. J. Premerstein, tajnik V. Luznik). Kot župan je veliko storil za Tolminsko. Zgradil je novi veliki most čez Sočo (1880) in nove ceste Tolmin-Kamno (ob levem bregu Soče), Kobarid-Breginj in Sv. Lucija-Ušnik. Sicer je pri tem imel tudi svoje lastne račune (zlasti pri vzporedni cesti Tolmin-Kobarid). Ob volitvah 1883 ga je gor. Soča ostro napadala in končno dosegla, da ni bil ponovno izvoljen v deželni zbor. Odvetnik Josip Stanič je imel z njim posebno hude spore; napisal je celo brošuro zoper Devetaka in ga tožil na sodišču, nakar je Devetak na to odgovoril s tiskanim pamfletom. Devetak je tudi pomagal vsem kulturnim in gospodarskim akcijam na Goriškem, založil S. Rutarjevo Zgodovino Tolminskega (1882) in bil vedno pripravljen za gmotno pomoč slov. študentom. Njegov sin **Anton** (u. 5. avg. 1905) je po 1890 prevzel od očeta upravo pošte in poštnega prometa, pomnožil poštne linije, moderniziral prevoz s poštnimi kočijami lastnega izdelka in po 1901 nabavil prvi poštni avtobus, za katerega so karoserijo izdelali tolminski obrtniki. Bil je tudi navdušen planinec in si je pridobil zaslug za odprtje kočee na Krnu (5. avg. 1901).

Prim.: N 1861, 418; 1862, 22, 62, 68, 77; Rutar, *Tolm.*, 212; Soča 1883, 21, 22; 1899, 33; A. Pirjevec

(SBL 1925-32, 131, 621-24); Gabršček I, 63-64, 70, 72, 199, 201, 216-17, 226-27, 303-4, 341; II, 51, 169; M. Rutar, TolmZb I, 1956, 55-63; F. Klavora, *ibid.* 88-91; B. Marušič, JKol 1962, 179; V. Melik, Volitve na Slovenskem 1861-1918, Lj. 1965, 375; A. Vidic, PrimN 1966, 5; F. Juriševič, Primorska pošta skozi zgodovino, Koper 1967, 62, 102-4; B. Marušič, ZC 1969, 1-30; V. Močnik, Baška grapa, Lj. 1974, 89; M. Rutar, TolmZb II, 305-14.

Lc.

DEVETAK Silvo, družbeni in politični delavec, publicist, pravnik, r. 31. dec. 1938 v Gorici. Oče Alojz, sodar, mati Marija Špacapan. Osn. š. obiskoval v Gor., nato na Pristavi, nižjo gimn. v Šempetru pri Gor., maturiral v Novi Gorici (1957). Pravno fakulteto študiral na lju, diplomiral 1961. Ves čas študija na U je bil družbeni delavec, ki se je udeleževal v Zvezi študentov in ZK. V poletnih mesecih je delal pri listu PrimN. Bil je sekretar komisije za vprašanja mednarodnih odnosov skupščine SRS (1968-74), posebni svetovalec v ZSZZ SFRJ (od 1974 -), član komisije za mednarodne odnose CK Slovenije (1969-74), predsednik jsl. delegacije v mešanem jsl. odboru za manjšine (1975-77), član komiteja OZN za preprečevanja rasne diskriminacije CERD (1975 -), član jsl. delegacije na seminarju OZN o izboljšavi človeških pravic manjšin (Ohrid 1974), član jsl. delegacije na beograjski konferenci KEBS (1977). V svoji publicistiki se je veliko ukvarjal z odnosi med It. in Jslo., tako je pisal v Sreč (1971): *Stanje in perspektive v odnosih med Jugoslavijo in Italijo; Ustavni položaj Slovenije v odnosih s tujino; Politični trenutek ob sprejemu dopolnil k ustavi SR Slovenije; 1972: V jugoslovansko-italijanskih odnosih je potrebno več dinamike ter nov in svež veter...*, sodeloval je v knjigi Nations and nationalities of Yugoslavia (Bgd 1974), pa še v vrsti časnikov in revij, tako: Delo, NRazgl, Vprašanja naših dni, TiP, LD, Medunarodna politika (Bgd), Pogledi (Skopje), Odjek (Sarajevo), PDK, časopis trečjega programa Radia Sarajevo, itd.

Prim.: PrimN 1962, 15, 7 s. sl.; SB; osebni podatki.

Brj.

DEVETAK-BIGNAMI Iika, partizanska obveščevalka, r. 17. jun. 1896 v Tolminu, u. 16. dec. 1944 v taborišču Oswicim (Auschwitz) na Poljskem. Od 1914 je bila poročena z it. planinskim (alpinskim) polkovnikom Riccardom Bignamijem, ki je 1940 napredoval v čin generala in so ga kasneje ujeli ameriški vojaki kot poveljnika it. padalskih enot ter spravili v ujetništvo. D. ova je tedaj ži-

vela v rojstnem Tolminu in se zaradi moževega visokega položaja lahko zadrževala v družbi it. vojaških poveljnikov v Tolminu in Idriji ter njihovih družin. Partizani so z D.-ovo vzpostavili zvezo v začetku 1943. Novice, ki jih je zvedela, je do sept. 1943 sporočala partizanom. Tako je za it. državni udar, ki se je pripravljal, ko pade Tunis, zvedela že jan. 1943. Po kapitulaciji je pomagala okrožnemu vodstvu v Tolminu, da se je z it. generalom pravočasno dogovorilo o razorožitvi. Iste jeseni je bila izvoljena v NOO Tolmin. Kot prej pri Italijanih, je sedaj pri nemških oblasteh posredovala, da so izpustili kakega aretiranca. Jun. 1944 so jo Nemci na ovadbo domobrancev aretirali in odpeljali v taborišče, kjer so jo golo izpostavili v sneg, zaradi česar je kmalu potem umrla. V Tolminu je po njej imenovan otroški vrtec. Tolminski muzej hrani lep portret v mavcu, delo neznanega it. kiparja.

Prim.: Ciril Zupanc, Obveščevalka Katra, PrimN 1973, 10, 9 s. sl.

Brj.

DEŽELA Matej, podobar, r. v Ledinskih Krnicah 3. sept. 1845 Tomažu, kočarju, in Elizabeti Gostiša, u. doma 16. dec. 1924. Učil se je pri podobarju Razpetu iz Idrije in se pozneje kot pomočnik pridružil Stravsu iz Ravnih nad Cerknim. Izdeloval je kiparska in rezbarska dela za c. na Slovenskem. S Stravsom je izdelal oltarje v c. sv. Katarine v Otaležu. Njegovo najboljšo delo je skupina v glavnem oltarju c. sv. Janeza Krstnika v Planini pri Cerknem. V c. sv. Jožefa nad Tržičem in v c. sv. Anc pod Ljubeljem je prenovil in pozlatil vse oltarje. V c. sv. Mihaela v Rovtah je skupaj z Jeršičem izdelal vse lesene dele na stranskih oltarjih.

Prim.: krstna in mrliška knjiga župnije v Ledinah; S. Stanič, Iz zgodovine upodablajoče umetnosti na Goriškem, JAlm 1924, 143-7.

Ur.

DEŽMAN (DESCHMANN) Karel, znanstvenik in politik, r. v Idriji 3. jan. 1821, u. v Lj. 11. marca 1889; oče Klemen, sodni aktuar, mati Terezija Schlegel. V krstni knjigi je priimek zapisan kot Deschmann; v prvi dobi javnega delovanja, ko je vneto zagovarjal pravice slovenstva, se je sam podpisoval Dragotin Dežman. Po prestopu na nemško stran je rabil obliko Deschmann. Ko je D. imel tri leta, mu je umrl oče. K sebi je vzel njega in brata Andreja stric Mihael v Lj.; to je bil premožen trgovec, navdušen Slovenec in prijatelj jezikoslovca Metelka. Stric je oba poslal študirat v zavod Rudolfinum v Salzburg (1831-34).

Nato je D. obiskoval višje tri razrede gimnazije (1834-37) in dva razreda liceja (1837-39) v Lj. Potem se je na Dunaju vpisal na medicino; po daljši bolezni se je prepisal na pravo. Zraven se je bavil z naravoslovjem. Studija na univerzi ni dovršil. 1849 se je vrnil v Lj. Po odhodu Mateja Cigaleta (PSBL III, 186-7) na Dunaj je urejal prvi slov. polit. list Slovenija (1849) in v Bleiweisovi odsotnosti nekaj časa tudi N (1849). Isto leto je začel kmetijski pouk v slov., namenjen učiteljskim in duhovskim pripravnikom. V l. 1851-1852 je poučeval v gimn. naravoslovne predmete. 1852 je postal kustos deželnega muzeja v Lj. To službo je opravljal do smrti. V njegovem javnem delu razlikujemo dve dobi: 1. bil je slov. pesnik, pisatelj, politik (od začetka 1861); 2. renegat (od 1861 do smrti). Kot dijak se je pod stričevim vplivom navdušil za slovenstvo. Ko je jan. 1839 u. v Lj. poljski izgnanec pisatelj Emil Korytko, ki je spadal v ožjo družbo Prešerna, je bil D. med dijaki, ki so nosili njegovo krsto. Ob začetku Bleiweisovih N (1843) se je takoj naročil nanje. V drugem letniku N je D. objavil svojo prvo pesem, in sicer v spomin svojega rojaka Franca Hladnika, ki je u. v Lj. 25. nov. 1844. V naslednjih letnikih N je do 1847 priobčil še nekaj pesmi. V revolucionarnem letu 1848 so se D. domoljubnim motivom pridružili še politični. Takrat je pisal pesmi v listu Slovenija (1848-49) in pozneje v Bleiweisovem Koledarčku (1854-56). Znamenita je pripovedna satirična pesem *Proklete grablje* (Koledarček slovenski 1855, 55-57) po motivu koroške ljudske pripovedke, katero je bil 1844 v N objavil Matija Majar. Ker je ta pesem D. tolkla do smrti, je vredno označiti na kratko njeno vsebino. Sin iz slov. kmečke družine gre v gimn. Ko se o počitnicah vrne domov, govori le nemško; slov. noče več znati. Pomaga pa pri kmečkem delu. Pri spravljanju sena nehoti stopi na zobe grabelj, ki ga močno udarijo po ustih. Tedaj zarobantni prav po domače: »Proklete grablje!« To je bila zadnja D. pesem. Zanimivo je tudi, da sta D. in Bleiweis pozvala Koseskega, naj prevede v slov. celo Iliado (Dr. Janko Lokar, Bleiweis in novičarji. Koseskega pismo Bleiweisu 13. apr. 1852. Bleiweisov zbornik str. 106). V politiko se je spustil že kot študent na Dunaju. Podpisal je spomenico (adreso), katero je 44 dunajskih Slovencev 29. marca 1848, torej štirinajst dni potem, ko je cesar dovolil tiškovno svobodo in obljubil ustavo (15. marca 1848), poslalo kranjskim deželnim stanovom, to je fevdalnemu deželnemu zboru osrednje slov. de-

žele. V tej spomenici so zahtevali zavarovanje slov. narodnosti v vseh slov. pokrajinah, slov. osn. š., stolice za slovenščino, kmetijske š., kreditne zavode za pospeševanje obrti, poslovenitev vseh zakonov, uradništvo, ki popolnoma obvlada slovenščino, in še druge pravice (Apih, Slovenci, 77). V aprilu 1848 je D. sestavil *Poziv na narod slovenski* proti volitvam v nemški drž. zbor v Frankfurtu (Apih l. c. 94). Pisal je tudi politične in slovstvene članke v slov. in nemščini in sodeloval je pri prevajanju občega drž. zakonika. Bil je tajnik Slovenskega društva v Lj. Močno je vplival na mladino. Vajevcem je 1854 obljubil, da do začel izdajati slov. leposlovni list. Za Wolf-Cigaletov nemško-slovenski slovar (1860) je sestavil prirodopisno terminologijo. Po 1849 se je vedno bolj čutil pritisk Bachovega nemškega absolutističnega centralizma. Izmed slov. časnikov so ostale le N in cerkveni časopis Zgodnja Danica. Vsako polit. delo in pisanje je postalo nemogoče. D. je v teh letih delal zlasti za muzej. Pisal je tudi kritične ocene zgodovinskih razprav raznih avtorjev, kot so bili Peter Hicinger, Davorin Trstenjak in drugi. Polit. življenje se je spet začelo, ko je cesar dal novo ustavo (oktobrsko diploma 1860 in februarški patent 26. febr. 1861). D. je bil izvoljen v deželni in drž. zbor. Sprva je delal skupaj z dr. L. Tomanom. Podpisal je z vsemi slov. poslanci peticijo na vlado za ravnopravnost slov. Z govorom v drž. zboru 27. jun. pa se je odmaknil od svoje dotedanje odločno slov. polit. linije. Še je zagovarjal vpeljavo slov. v osn. š., a v drugih š. naj se ohrani nemški učni jezik. Izrazil se je proti narodnostnemu boju med Slovenci in Nemci in trdil, da je nemška kultura višja. S tem govorom je polit. prestopil na stran kranjskih Nemcev. V kranjskem deželnem zboru se je pridružil nemški nacionalistični ustavoverni stranki ter bil nekaj let njen preds. Boril se je proti vpeljavi slov. v srednje š., v urade in gledališče, proti slov. univerzi. Srednje š. da ne bodo mogle poslovati, ker ni slov. učnih knjig. Dosledno je odklanjal federalistično ureditev Avstrije po narodnostih in zahtevo po zedinjeni Sloveniji. Mišlno je vedno ostal Kranjec. V deželnem zboru je bil glavni nemški govornik. Bil je soudeležen pri ustanovitvi nemških časnikov Laibacher Tagblatt (1868) in Laibacher Wochenblatt (1881). Pomagal je ustanoviti več nemških organizacij z zagrizenim protislovenskim programom. Od 1861 do smrti je bil deželni poslanec; najprej je zastopal Idrijo (1861-66), pozneje pa veleposestvo. Od 1867

naprej je bil tudi deželni odbornik. Razvijal je nenavadno živahno delavnost v raznih odsekih, npr. v finančnem, gospodarskem, šolskem in zdravstvenem odseku. Bil je poročevalec za gradbo cest, za deželne ustanove, za organizacijo občin, prisilno delavnico, gledališče, lj. barje, za dobrodelne zavode in sirotišča; govoril je o deželni bolnišnici, o gorenjski železnici. V drž. zboru je bil od 1861 do 1867 in od 1863 do 1879. Bil je član železniškega in nagodbenega odseka in odseka za reformo notranje drž. uprave. Vedno se je zavzemal za gospodarske koristi Kranjske. V Lj. je bil občinski svetovalec (1861-83) in župan (1871-73). Nenavadno uspešno delo je opravil pri lj. muzeju. Oživil je 1855 Muzejsko društvo, uredil nekaj njegovih publikacij in prirejal mesečna predavanja. Dal je pobudo za zidavo novega muzejskega poslopja, ki je bilo odprto 2. dec. 1888 in ki še danes služi svojemu namenu. Sestavil je v nemščini vodič po muzeju (*Führer durch das krainische Landesmuseum Rudolfinum*. Lj. 1888). Ko so novo poslopje odprli, je imel nemški in slov. govor, v katerem je navajal Vodnikove besede: »Kranjc, tvoja zemlja je zdrava...« in slavil lepote in znamenitosti kranjske dežele. Obširno je njegovo znanstveno delo. Baval se je z botaniko, zoologijo, mineralogijo, geologijo in meteorologijo. Svoje spise je objavljaval v muzejskih izvedstvih in v drugih lj. nemških in dunajskih znanstvenih revijah. Raziskoval je rastlinstvo na Kranjskem, zlasti na lj. barju in v Polhograjskih Dolomitih ter v Alpah. Pisal je o pticah na Kranjskem, o lovu na polhe, zbiral poročila o vremenu in o potresih ter vodil izkopavanje mostišč na lj. barju. Zanimal se je tudi za predzgodovinska in rimska grobišča (seznam važnejših razprav o teh predmetih objavlja Avgust Pirjevec v SBL I, 134). D. je zbiral narodno blago; med drugim je zapisal triglavsko pripovedko o Zlatorogu, ki je preko Baumbachove pesnitve (PSBL II, 48-9) prešla v visoko evropsko literaturo. D.-ovih je tudi zelo veliko nepodpisanih člankov o dnevnih političnih vprašanjih v Laibacher Tagblatt, Triester Zeitung in v drugih nemških listih. Do dna še ni pojasnjeno vprašanje D.-ovega narodnega odpadništva. V njegovem primeru ne gre za povprečnega človeka, ki je od otroških dni živel v neslovenskem okolju ter se je brez notranjih konfliktov slovenstvu odtujil. Odloča pač takšno okolje, ki po dincu ne vcepi narodne zavesti. D.-ov primer je mnogo hujši. Vzgaljal se je v slov. rodoljubnem okolju, bil je nadpovprečno nadar-

jen, narodno zaveden in aktiven član vodilne intelektualne plasti tedanjega slovenstva. Ko mu je bilo 40 let, pa je politično in kulturno prebežal v nemški tabor, med najbolj zagrizene nasprotnike Slovencev in njihovih pravic. Postal je celo njihov voditelj. Dimenzije in politične, za slovenstvo negativne posledice njegovega odpadništva si danes težko predstavljamo. Psihološko je D.-ov primer težko razložljiv. Kulturni zgodovinarji (Dragotin Lončar, Ivan Prijatelj, Avgust Pirjevec) domnevajo, da so ga k temu usodnemu koraku pripeljali pogosti spori s slov. kulturnim in polit. vodstvom (Bleiweis, Costa, Toman), morda tudi častihlepje in želja po oblasti. Costa se je v uvodu Vodnikovega spomenika (1859) dvakrat obregnil obenj. Vse to pa ne more biti zadosten razlog za tako oster in globok prelom. Z Bleiweisom, Costo in drugimi slov. prvaki je bil še bolj sprt Fran Levstik, ki pa nikoli ni odstopil od svojega narodnega stališča. Pri D. so morali delovati še drugi vzroki. Levstik namiguje na vzroke psihološkega značaja, ko pravi, da je D. mizantrop (*Offener Brief an Herrn Karl Dežman, Musealcustos etc.* in Laibach, Triglav, 11. jun. 1869; Levstikovo ZbD IX, 176-185; 523-24). Levstik pravi v tem pismu, da je D. v življenju doživel mnogo razočaranj Tega naša politična zgodovina še ni razčistila.

Prim.: SBL I, 131-5 (navaja precej virov, katerih tu ne ponavljamo); Arko, Idrija, 242; Dragotin Lončar, Dr. Janez Bleiweis in njegova doba, Bleiweisov zbornik, Lj. 1909, 186-190; isti, Iz politične korespondence dr. Janeza Bleiweisa, NZ 1909, 10-15; 34-37 (Dežmanova pisma); (Fr. Levec), K. D., LZ 1889, 254-6; Ivan Prijatelj, Janko Kersnik, njegova doba, Lj. I., 1910, 61, 85, 150, 207; II., 1914, 30, 31, 36, 46, 53, 180, 209, 253, 255, 269, 295, 493, 495; Ivan Prijatelj, Slovenska kulturna in politična zgodovina, II, 1956, 63-82 s sl.

K-n

DIDEK Smiljana, akademska slikarka, asistentka patološkoanatomskega inštituta v Lj., r. v Voloskem pri Opatiji 18. jan. 1911. Slikarstvo je študirala v Zgbu, diplomirala 1933. Od 1938-43 učila na gimn. v Glini in bila suplentka v Sarajevu. Od 1943 ima izpit za prof. srednje š., 1944 delala izpit za asistentko vsučilišča v Zgbu ter se tu zaposlila v histološkem inštitutu medicinske fakultete, 1946 bila imenovana za slikarico patološkoanatomskega inštituta v Lj., kjer je bila 1947 izvoljena za asistentko. 1955 je bila na dvomesečnem študiju v Parizu, 1957 spet v Parizu in Londonu. 1962 postala višja strokovna sodelavka, 1966 je

sprejela članstvo mednarodne organizacije medicinskih ilustratorjev na University of Cincinnati, Ohio, ZDA. Z risbami in barvastimi slikami je opremila vrsto medicinskih tekstov, med njimi: F. Kogoj, Dermatovenerološka propedeutika (Zgb 1947), V. Duančič, Embriologija (Zgb 1948), Zbornik kirurške klinike v Lj. ob desetletnici (1950), F. Hribar, Uvod v splošno in morfološko patologijo (1950), A. Župančič, Uvod v patološko fiziologijo človeka, Kri (1952), F. Derganc, Osnovni pojmi iz ortopedije in fizioterapije (1953), V. Krennik, Redek primer razvojne anomalije srca in žil (ZdrV 1954), C. Božič, Ulkusna obolenja pri dojenčkih (ZdrV 1955), Ivan Lenart, Dvoje redkih razvojnih nakaz (ZdrV 1955), P. Lenče, Farmakologija za medicinske sestre (1956), F. Derganc, Široki pristupi do žila na ekstremitetama u traumatologiji naročito u ratu... (Acta chir. Iug. 1959), L. Detela, Usvajanje neživega sveta (1960), S. Rakovec, Akutna insuficienca ledvic (ProM 1966), P. Jerina Laht, in F. Derganc, Transfuzija krvi v bolnišnicah IX. korpusa (ZdrV 1966). Izdelala je 90 barvastih reprodukcij patohistoloških preparatov in 78 shem patomorfoloških procesov v tabelatni velikosti 100r70. Kot soavtorica je izdelala grafično-slikarski del anatomskega atlasa Muskulatura ekstremitet. Izdelala je večje število risb za diapozitive, ki so jih učitelji medicinske fakultete uporabljali za ponazoritev na kongresih ali strokovnih posvetovanjih.

Prim.: UljBB 1957, 375; 1969, 478.

Brj.

DIETZ Zoran (Zorislav), zdravnik, r. 14. jun. 1901 v Šturjah (Ajdovščina). Oče Janez, uslužbenec v ajd. tekstilni tovarni, mati Zolija Bratina. 6 razr. lj. š. v Šturjah (1907-13), gimn. 1913-15 (1-2 razr.) v Gor., v Celju (3. razr.), v Novem mestu (4-8 razr.), tu matura 1921. Medicino študiral v Padovi 1921-30. Do okt. 1934 imel zasebno zdravniško prakso v Gor. (via Arcivescovado), nato služboval v bolnišnici, kasneje (do febr. 1943) zdravnik mestne občine. Premeščen v Vipavo po odhodu dr. Pavlice k vojakom, je potem od tu šel v partizane maja 1944, potem ko je že od začetka pošiljal tem zdravila in sanitetni material. Najprej je bil pri sanitetnem odseku IX. korpusa, nato zdravnik na severnoprimorskem okrožju v Cerknem, od tu pomagal pri evakuaciji ranjenecv na Notranjsko. Skupaj s Franjo Bojc-Bidovčevo (PSBL II, 94-5) uredil v oktobru 1944 v Zakrižu pri Cerknem civilno bolnišnico, kjer so se zdravili aktivisti in civilni pacienti, vse to v te-

snem sodelovanju s komando mesta Cerkno oz. Idrijskim vojnim področjem. Aprila 1945 se je z operativnimi enotami IX. korpusa premaknil v Čepovan in na Banjško planoto, odkoder je prve dni maja 1945 prišel v Kanal; tu je najprej vodil krajevno lekarno, a že 9. maja odšel v Gor. Do 15. sept. 1947 je D. delal kot zdravnik gor. okrožja. Od tu je po nekaj dni na teden odhajal v cono B v krajevne ambulante (Grgar, Ravne, Banjšice, Srednji Lokovec, Čepovan, Lokve, Tinovo, Ravnica). Od 1947 do 1952 je bil zdravnik splošne prakse v ambulanti v Solkanu, se kasneje preselil v Ajdovščino, bil tu zdravnik v krajevni ambulanti, ki je ob kasnejši reorganizaciji prišla pod upravo Zdravstvenega doma Nova Gorica. Upokojen 1976. V visokošolskih letih je bil član TIGR. Na njegovem stanovanju so se zbirali v času bazoviškega procesa. D. se je vključeval tudi v kult. in strok. delo; bil je član upravnega sveta GorM na občnem zboru sept. 1939, ko je ta predlagal izredni občni zbor. V KolGorM je objavil članka *O hormonih* (1938, 71-75) ter *O vitaminih* (1939, 73-8).

Prim.: Pirc, Bibl. 37; rkp. zapisnik sej GorM 1933-41 (rkp. oddelek GK); 225 let novomeške gimnazije, Novo mesto, 1971, 437; Ciril Zupanc, Dva goriška portreta, PrimS 1977, 3, 44-6; osebni podatki.

Brj.

DIMNIK Ivan, šolnik in publicist, r. 7. jan. 1889 v Postojni v znani učit. družini: oče Jakob in brat Slavoj sta bila učitelja, brat Stanko inž. (gl. niže čl.), u. 29. mar. 1970 v Lj. Dovršil je nižjo realko in učit. v Lj. (1908), tečaj za metodo in pouk slaboumnih otrok na Dunaju (1909), tečaj za pouk gluhonemih in strokovno risanje na obrtno nadaljevalnih š. (1910, 1912), strok. izpit za učit. defektologa 1912 v Lj. Služboval je na 3. m. osn. š. v Lj. (1909-11), na 6-razr. deški ljudski š. CMD v Trstu pri Sv. Jakobu (1911-19), nato se je moral umakniti v Lj., kjer je postal v jeseni 1919 strok. učit. na lj. pomožni š. za slabo nadarjeno deco, pozneje upravitelj. 1928 se je preselil v Bgd in prevzel organizacijo jsl. učiteljstva. 1934 so ga izvolili za preds. Udruženja jsl. učiteljev (UJU). Nemci so ga prve dni 1944 zaprli v taborišče na Banjici; spustili so ga ob osvoboditvi Bgda v jeseni 1944. Nova vlada ga je dodelila Zveznemu zavodu za statistiko. Tedaj je pisal študije o metodoloških in organizacijskih delih statistike šolstva, prosvete, znanosti, umetnosti in kulture. 1958-60 je kot strokovnjak vodil v zvezni skupščini skupino za izdelavo statistične analitične

dokumentacije za reformo višjih in visokih š. 1961 je stopil v pokoj in se vrnil v Lj., dve leti pozneje ga je zadel inlarkt, a se je rešil in se ukvarjal s problematiko stanovanjskega upravljanja; oglašal pa se je tudi s članki v Delu. D. je začel že v prvih letih učit. službe delovati v stanovskem društvu, od 1908 je sodeloval v UT in ga od avg. 1919 do 1931 tudi urejal. 1924 mu je ustanovil mesečno prilogo Prosveta. Dalje je urejal knjižno zbirko Šolski oder. 1910 je vodil po šolah anketo za reformo drž. zakona o osn. š. in učiteljskih iz 1869 in njegovih kasnejših dopolnil. Pod vplivom Svobodne šole na Dunaju in Volne šole v Pragi je 23. avg. 1918 objavil v UT razpravo *Reforma šolstva in naša stališča do vladinega predloga za reformo učiteljskih*. Njegov program »svobodne šole« temelji na ločitvi države od Cerkve; šola se mora otresti vseh vplivov, ki zavirajo njen svobodni razvoj in delo, mora se demokratizirati in socializirati, v njej mora vladati sanouprava, pri kateri sodelujejo predstavniki šolstva, starši in zastopniki zainteresiranih družbenih dejavnikov. Po prvi svetovni vojni je sodeloval pri demografskem zemljevidu Julijske krajine, ki je bil predložen na pariški mirovni konferenci. 1923 je sestavil brošuro *Drugi kongres UJU v Ljubljani*, souredil je *Učiteljski koledar za 1924* (Bgd 1923) in *Ročni katalog za š. l. 1924/25*. Sestavil je knjižico *Pomožno šolstvo za slabo nadarjeno deco v Jslj in drugih državah* (Lj. 1930 in v Bgd). Njegova razprava *Razvoj pomožnega šolstva v Slov. in Jslj je izšla* v knjigi Pomen pomožnega šolstva in njegov razvoj v Jslj ob 25-letnici pomožne šole v Ljubljani (Lj. 1936). S pedagoškimi članki in razpravami je sodeloval še v P, Glasu nedužnih, Narodni prosveti (1922-23) in Učitelju (1923) iz Bgd.

Prim.: podatki sina Petra in brata inž. Stanka; SBL I, 136; Koledarji CMD 1911-20; V. Mlekuž: I. D., Delo 2. apr. 1970, 5 s. sl.; sl. v IS 1934, 335; KL Sje I, 264.

Jem.

DIMNIK Jakob, šolnik, pedagog, pisatelj in organizator, r. 3. avg. 1856 v Jaršah pri Lj., u. 1. sept. 1924 v Lj. Oče Janez je bil kmet, mati Uršula Dolničar. Normalko, nižjo gimn. in učiteljske je dovršil v Lj. (1879), služboval v Tunjicah pri Kamniku, Šmarju, na Igu, 10 let v Postojni, od 1891 v Lj., kjer je bil od 1902 do upokojitve 20. maja 1924 nadučitelj in vodja (od dec. 1919 z naslovom šolski ravn.) na I. mestni deški šoli; vodil je tudi 3-razr. trg. gremialno in 3-razr. obrtno nadalje-

valno š. Sodeloval je z dopisi, članki in razpravami vzgojne in metod. vsebine pri UT (od 1882), med drugim je »po najboljših virih spisal slovenskim materam, vzgojiteljicam, učiteljicam, vzgojiteljem in učiteljem« *Domačo vzgojo* (UT 1889, št. 1-24, v knjigi Lj. 1895), metodična navodila za branje (UT 1893, št. 7-18), *Domoznanstvo v ljudski šoli* (Lj. 1894), listke iz UT 1895 je zbral v knjigi *Učiteljski večeri* (Lj. 1896), nabral in priredil *Pripovedke iz avstrijske zgodovine* (Lj. 1896), sestavljal knjige: *Zlati jubilej preljubega cesarja Franca Jožefa I.* (Lj. 1898), *Cesarica Elizabeta* (Lj. 1898), *Avstrijska zgodovina za ljuške šole* (Lj. 1900), *Avstrijski junaki* (Lj. 1902), *Kralj Peter I. Osvoboditelj* (Lj. 1922), *Kralj Aleksander I.* (Lj. 1924), kot mladinski pisatelj pa je izdal v *Slavoju in Ljudmili* (Gor. 1896) kratkočasne in poučne pogovore o živalih. Obširno je pomnožil in popravil 6. natis *Praprotnikovega Malega šolskega besednjaka slovenskega in nemškega jezika* (Lj. 1898). V letih 1894 do 1903 je urejal UT in ga iz strokovnega glasila spremenil v stanovsko-polit. list. V letnih poročilih I. mestne deške ljudske š. je od 1898 priobčeval domovinske, življenjepisne in šolsko-zgod. sestavke. Opisal je narodopisno češko-slovansko razstavo v Pragi 1895 (UT 1896). Ustanovil in urejal je poljudni pedagog. mesečnik *Domače ognjišče* (1907-13), sodeloval pri Zk, Naši bodočnosti, P, Pedagog. letopisu, SSM (1901-20) in SN. Bil je ustanovitelj in častni član Postojnskega okr. učit. društva, več let preds. Lj. učit. društva, upravni odb. in častni član Zveze jugosl. učit. društev, ustanovitelj in 30 let blagajnik Društva za zgradbo učit. konvikta v Lj. (od 1895), ki naj v lastnem poslopju skrbi za vzgojo učit. sirot in otrok; organiziral je Učiteljski gosp. program v korist Učit. konvikta, se trudil za ustanovitev šolskega muzeja slov. in istrskohrv. učiteljstva v Lj. (UT 1897, št. 16, 17 in P 1897, 260; 1898, 7). Z E. Ganglom je sprožil misel za ustanovitev Učit. hranilnice in posojilnice v Lj., ki je začela delovati 1904. Bil je soustanovitelj in načelnik nadzorstva Učit. tiskarne, blagajnik SSM, 25 let obč. svetnik lj. nar. napredne stranke (od 1896), 25 let član kuratorija višje dekleške š. (mestnega dekl. liceja), 16 let upravni svetnik Mestne hranilnice lj. itd.

Prim.: Z. arh. Sv. Peter v Lj.; SBL I, 136-7; Dimnikova 60-letnica, UT 1916, št. 15, ponat. E 7. avg. 1916, Zk 1916, 205 s. sl.; E. Gangl, UT 1924, št. 35, 36; I. Trošt, UT 1924, št. 40.

Jem.

DIMNIK Slavoj, šolnik in kartograf, r. 31. jul. 1887 v Postojni v znani učiteljski družini: oče Jakob in brat Ivan sta bila učitelja, brat Stanko inž. (gl. čl.), u. 1. okt. 1931 v Mrbu. Dovršil je nižjo gimn. in učiteljsiše v Lj. (1907), učiteljeval v Postojni (1907-09) in na drž. pripravnici za srednje š. v Trstu (1910-19). V Trstu je veliko deloval v slov. organizacijah, posebno pri slov. gledališču v Narodnem domu. Konec julija 1919 je moral zapustiti Trst; naselil se je v Mrbu, kjer je postal ravn. Deškega zavetišča v Strossmayerjevi ul. 1930 je uredil na Pohorju še deško poletno zavetišče Dom kraljice Marije. Najvažnejše pa je njegovo kartografsko delo. Ker ni bilo primernih zemljevidov za š., ampak so še vedno uporabljali samo nekdanje avstrijske zemljevide s ponemčenimi imeni, so se nekateri mariborski prof. zemljepisci odločili, da bodo uredili tiskanje slov. š. zemljevidov v Mrbu. V sodelovanju s prof. M. Pircem je D. narisal *Ročni zemljevid slov. ozemlja* (1 : 600.000 v 4 in 8 barvah), *Ročni zemljevid mariborskega okrožja* (1 : 150.000 v 7-8 barvah), posebej pa so izšli: I. *Pohorje-Kozjak*, II. *Slovenske gorice, Dravsko-Ptujsko polje*, III. *Prekmurje in Medmurje*, IV. *Savinjska kotlina in gričevje do Sotle*. Sledili so zemljevidi: *Celjska kotlina in Spodnje slov. Posavje, Dravska banovina, Kanniške planine, Gorenjska ravnina in Ljubljansko polje*. S prof. Bašem in drugimi je D. izdelal še š. zemljevid Jugoslavije in Evrope. Zaradi naporov pri tem delu ga je zadel infarkt, ko je imel šele 43 let.

Prim.: podatki brata inž. Stanka; SBL I, 137; članka ob smrti v GV 1932, 148 in S 23. marca 1932 (V. Bohinec); sl. v IS 1934, 335 skupaj s sl. očeta Jakoba in brata Ivana.

Jem.

DIMNIK Stanko, dipl. in avtoriz. gradbeni inž. statik, šolnik, pisec planinskih in zgod. tehnol. razprav, r. 17. apr. 1891 v Postojni v znani učit. družini; oče Jakob in brata Ivan in Slavoj so bili učitelji (gl. čl.), živi v pokoju v Lj. Dovršil je realko v Lj. (1910) in se vpisal na gradbeni odd. Tehnične visoke šole (TVŠ) na Dunaju. Po en mesec počitnic je preživel pri bratu Ivanu v Tistu in se izpopolnil v it. Dne 1. avg. 1914 so ga mobilizirali k železniško-mostnemu polku v Korneuburgu ob Donavi in ga 15. jan. 1915 poslali na vzh. bojišče, proti koncu 1916 v Romunijo. 1918 je dobil večmesečni dopust, da je dovršil 6. semester na TVŠ. Julija 1918 je moral na bojišče ob Piavi in ob zlomu je prišel okt. v it. ujetništvo ter eno leto preživel v južni It. Napadla ga je

malaria, zato so ga nov. 1919 spustili v Lj. Jan. 1920 je odšel na TVŠ za 10. sem. na Dunaj in 23. jul. 1920 diplomiral za gradb. inž. Dne 1. avg. 1920 ja dobil službo v Drž. tehn. uradu, sept. pa je odšel za prof. tehn. predmetov na Drž. obrtno š. (poznejša TSS) v Lj. Okt. 1923 je bil imenovan še za honorarnega predavatelja za enciklopedijo inž. ved in enciklopedijo nižje geodezije na Tehniški fak. Lj. U, kjer je ostal do 1938. Ko je Pokojninski zavod v Lj. pripravljal zgradbo lj. Nebotičnika, je načrt arhitektonsko obdelal arh. VI. Šubic, statične račune in potresno varnost pa je izračunal D., ki je vzel na TSS neplačan dopust (1930-33) ter vodil in nadzoroval delo. To je bila prva tako visoka stolpnica (60 m) iz železobetona v Jslj. in med prvimi desetimi v Evropi. 1934 je D. zgradil lesen mostič čez Savo v Mednem, ki visi na loku iz jeklenih kablov z razpetino 100 m. Drug tak most je zgradil 1938-39 čez Kokro v Kranju in ima 85 m razpona (leseni model je bil razstavljen na obrtniško lesni razstavi 1938 v Berlinu in je zbudil veliko zanimanja). D. je sodeloval pri gradnjah v tovarni pri Št. Pavlu pri Preboldu (1934), pri Delavskem domu v Murski Soboti, pri železobet. mostu čez Hudinjo v Skofji vasi pri Celju (1936), pri hotelu Slon v Lj. (1937-39), pri Bonačevi tovarni celuloze Videm-Krško (1937-38), pri Rudarskem inštitutu v Lj. (1938-39) in pri drugih tovarniških in š. poslopijih po Slov. Zadnje leto vojne so ga Nemci zaprli (27. dec. 1944) in 22. apr. 1945 izpustili. Dne 3. jun. 1945 ga je nova jsla. oblast zaprla in dec. 1945 obsodila na 12 let kazenskega dela. Jan. 1948 poslan na delo v Litostroj in tu bil marca 1951 pomiloščen. V Litostroju je ostal do 15. okt. 1952, ko so ga predstavili v elektroželezarno v Šibeniku. V obeh tovarnah je gradil temelje strojev, žerjavne proge, ostrejša ipd. Dne 15. jan. 1953 je prevzel v Lj. pri novo ustanovljenem podjetju Projekt-Nizke gradnje službo v odd. za načrtovanje mostov. Mostovi so navadno imeli 10 do 20 m razpona in samo pri avtom. cesti Lj.-Zgb jih je nad 200. Večja sta čez Savo pri postaji Laze in viseči leseni pri Jevnici. Ko so predstavili staro Plečnikovo cerkev sv. Cirila in Metoda v Lj., je D. izračunal statiko novega stolpa po načrtu arh. T. Bitenca, v katerem so sobe in stanov. celice (opis v Družini 25. XII. 1966). 1966 je stopil v pokoj. D. je veliko pisal. Najprej je sodeloval v Izvestjih TSS s strokovnimi članki, 1930 je izšla knjižica *Logaritmično računalo (premo, krožno in valjasto)* s teorijo in navodili za uporabo. Svojo šolo je opi-

sal v članku *Ustroj in namen TSS* (Mladina 1924/25, št. 7-10). Ko so v Jsl. spremenili format opečnih zidakov, jih je opisal v *Standardizaciji opečnega formata* (Trg. list 1932, št. 1 in 3). Nebotičnik je opisal v *Ljubljanski trinajstnadstropnik* (Tehnički list 1933). Leto pozneje *Obračunske norme za železo betonske konstrukcije* (Arhitektura 1934). 1929 se je obrnil lj. obč. svet na Društvo inž. in arh., naj izdela načrt za rešitev cestno-železniškega vprašanja. D. je vodil tehn. delo in predlagal, da bi postajo in železnico poglobili za 5 m, in načrt opisal v dveh revijah: *Lj. železniški problem in predlog za rešitev* (Tch. in gosp. 1935/36) in *Rešitev lj. žel. problema s poglobitvijo železnice* (Kron IV). Razpravi *Lesene mostove na pravo mesto* in *Tlakajmo ceste v gozdnih pokrajinah z lesom* sta izšli za velesojemsko razstavo lesa v jeseni 1936. Ko se je bližala druga svetovna vojna, je napisal knjigo *Kako naj si uredimo naše domove za obrambo proti letalskim napadom?* (Tovarn. vestnik KID, Jesenice 1939 in knjiga v Lj.). Po zadnji vojni se je poglobil v prazgod. in začel odkrivati slov. zemljepisna imena, lepo pa je opisal tudi planine. O tem je pisal v PV: *Grintavec in Grintavci* (1958), *Ozebniki okrog Jalovca* (1959), *Gorsko ime Kuk odkriva zgodovino* (1960), *Josip Wester, 1874 do 1960* in *Podrta gora in Tolminska Lokev pod njo* (1961), *Komna, ko je dobila prve prebivalce in svoje ime* (1962), *Studor, torišče staroselcev* (1965), *Na jenski dan na bohinjskem Studorju* (1966), *Misli in besede o gorskih imenih* (1967), *Svinjak nad Bovcem* (1971), *Spominska plošča na dolomitu bovškega Svinjaka in Mišelj in Vernar* (1972), *Norranji Norik* (1973), *Še enkrat: Geografska imena Kuk odpirajo zgodovino* (1975). V KMD: *Megla s tolminske strani* (1971), *Korenine slov. železarstva segajo globoko v čas* (1973), *Banjska planota* (1975). V NRazgl: *Keltski spomeniki v naših geografskih imenih* (1961). V Delu: *Staroselci na Vrhnikih* (»Tu imate pa Kelte!«) (25. V. 1968), *Turi in Vendi* (Vindi) (31. VIII. in 7. IX. 1968), *Pege na Soncu najavljajo potrebe na Zemlji* (19. XII. 1968.), *Dvom ob našem. »Durerju«* (20. VI. 1971). Pripravljala knjigo o Vendih v nem.

Prim.: vprašalna pola; Izvestje TSS 1920-21, 1937-38 s sl. zborn. Zgodovina slov. univ. v Lj. do 1929, Lj. 1929, 480, Nebotičnik ponos slov. dela, S 22. febr. 1933; A. Gaber, Naš les, Lj. 1936 sl.; Nov most in nova šola v Kranju, J 18. dec. 1938; U Kranju su juče osvećeni veliki drveni most na reci Kokri i nova osnovna škola, Politika, Bgd 20. dec. 1938; o mostu čez Kokro v Kranju sta pisala nem. strok. časopisa Der Bauin-

genieur (30. jun. 1939) in Deutsche Bauzeitung 1939 ter franc. strok. list Constructions des Point par R. Vallette 1947 s sl. mostu; Spominska knjiga — 1888-1938 — ob 50-letnici TSS v Lj., Lj. 1938, dve sl.; Spominski almanah slov. strok. pisateljev, publicistov in projektantov, Lj. 1939, življenjepis; 17 smrtnih obsodb za božične praznike, Glas zaveznikov, Trst 26. dec. 1945; Zločini nad lastnim narodom ter Junaki iz »nam nasprotne skupine«, PDK 27. dec. 1945; Zgodba o stolpnici, ki je zvonik, Družina 15. dec. 1966, 276; Fr. Saje, Belogardizem, Lj. 1952, 102, 196, 219; KL Sic I, 264.

Jem.

DIVINAR Filip, D. J., šolnik in vzgojitelj, r. 1597 v okolici Kanala, u. 3. okt. 1636 v Lj. Kot 18-letni mladenič je stopil in jezuitski red v Brnu (1615-17), nato je bil v Gradcu slušatelj logike (1618), fizike (1619) in treh letnikov teologije (1619-22); bogoslovne študije je nadaljeval v Pragi (1623-24) in v Lj. (1624-25), kjer je že nastopil kot duhovnik in prof. retorike. 1627 je bil premeščen v jezuitski kolegij na Dunaju, kjer je deloval kot katehet, prof. dialektike in voditelj Mar. družbe. Naslednje leto je bil v Gradcu prof. etike, katehet in voditelj Mar. družbe, a 1629 se je vrnil na Dunaj in tu poučeval logiko (1629), fiziko (1630) ter metafiziko (1631). Nato se je vrnil na Primorsko (1631-32) in deloval v gor. kolegiju kot dušnopastirski delavec (operarius), spovednik v cerkvi sv. Ivana, voditelj Mar. družbe meščanov, hkrati pa je v zavodu vodil reševanje moralnih primerov in bil tudi konzultor. Zatem so ga poslali v Lj., da bi v tamkajšnjem kolegiju poučeval teologijo. Ker pa se je bil na Dunaju kot prof. in katehet akademskih izobražencev seznanil z aristokratnimi krogi, mu je vlada odkazala važno službo pri avstrijskem poslanstvu v Carigradu. 1634 se je skupno z dunajskim poslanikom vrnil iz Carigrada v Gor. in daroval jezuitski c. svoje turško okrasje v vrednosti 200 cekinov. Za gradnjo gor. zavoda pa je daroval 1635 polovico svojega premoženja, ki ga je imel v okolici Kanala. Ker se mu je zdravje poslabšalo, so ga 1636 poslali v Lj. in mu odkazali mesto prof., šolskega prefekta in spovednika latinske kongregacije, a je umrl komaj 39-leten.

Prim.: Historia Collegii Goritiensis pro annis 1615-1772 (rkp. v dveh delih, ki se hrani v Antonianumu v Padovi) pod leti 1632, 1634, 1635; Historia Collegii Labacensis, pass.; Curia Generalizia della Compagnia di Gesù, Roma, Austria 25 in 123; Historia Societatis 45, 34; podatke posređoval tudi France Dolinar ml. iz Rima.

R. K.

DIVUS (DIVO, DEV, BOXICH, BOŽIČ) Andreas Justinopolitanus, humanist in prevajalec, r. v Koprju okrog 1490, u. po l. 1548 neznano kje in kdaj. Bil je sodobnik in prijatelj koprškega škofa Petra Pavla Vergerija ml. (1498-1565), kardinala Aleksandra Farneseja (1467-1549, poznejšega papeža Pavla III.), pesnika in humanista Ottoniella Vide (1495-1551) in padovanskega škofa Alvisa Pisana. Šolal se je v Koprju, Benetkah in Padovi ter zaslovel kot latinist, ki je uspešno prevajal dela grških klasikov Homerja, Aristofana in Teokrita, katerih natisnjeni prevodi so ohranjeni, a verjetno tudi drugih, ker on sam omenja Hesioda v posvetilo svojega prevoda Homerjevih del («sublimia magni Hesiodi scripta»). Njegovi prevodi so bili zelo cenjeni pri sodobnikih in tudi pozneje, saj je prevod Homerja imel vsaj 13 izdaj (1537-1656), prevod Aristofana vsaj deset izdaj (1538-1625) in prevod Teokrita dve izdaji (1539-1554). Njegovim prevodom, zlasti po amsterdamski izdaji, ki jo je 1656 pripravil Cornelius Schrevelius, so očitali slabo lat. in neupoštevanje slovnčnih pravil. Zato so najbrž izostale nadaljnje izdaje, čeprav dve njegovi posvetili k prevodom Homerja pričata nasprotno. Napisani sta v elegantnih in celo vzornih ciceronskih stavkih, a tu ni mogoče oporekati dejstva, da sta to izvirna sestavka, ki ju je napisal sam Divus. Prvo posvetilo je v prozi in je naslovljeno na koprškega škofa P. P. Vergerija ml., drugo pa v verzih (41 heksametrov) in je namenjeno študentom grške književnosti (prim. delni prevod: ZC 1970, 276-78). Sicer pa je lat. njegovih prevodov sistematično pretresel G. Babuder (Atti dell'I. R. Ginnasio superiore di Capodistria 1865). Dela: *Homeri poetarum omnium principis, Ilias Andrea Divo Justinopolitano interprete ad verbum translata...* (Venetiis 1537, Lugduni 1538). Posvetilo P. P. Vergeriju ml.; *Homeri Ilias ad verbum translata A. Divo Justinopolitano interprete...* (Parisiis 1538, Salingiaci 1540); *Homeri poetae clarissimi Odyssea Andrea Divo Justinopolitano interprete...* (Venetiis 1537, Lugduni 1538, 1539); *Homeri opera graecolatina quaequidem nunc extant omnia...* (Basileae 1561, 1567; Argentorati 1564; Aureliae Allobrogum 1588, 1609; Lugduni 1656); *Aristophanis... Comoediae undecim e graeco in latinum ad verbum translatae* Andrea Divo Justinopolitano interprete... (Venetiis 1538, 1548; Basileae 1539, 1542, 1552; Lugduni Batavorum 1554, 1624, 1625); *Aristophanis... Comoediae: Plutus, Nebulae, Ranae, Equites, Acharnes, Vespae, Ares, Pax, Con-*

cinantes, Sacra Cereris celebrantes, Lysistratae. E graeco in latinum ad verbum translatae Andrea Divo interprete (Venetiis 1597); *Aristophanis Comoediae undecim... interpretatione* Nicodemi Frischlini, Florentis Christiani et Andreae Divi (Aureliae Allobrogum 1607, 1608); *Theocriti Syracusani... Idyllis trigintasex, recens e graeco in latinum ad verbum translata*, Andrea Divo Justinopolitano interprete... (Venetiis 1539, Basileae 1554). Posvetilo Ottoniellu Vidi.

Prim.: G. B. Goina, De ingeniis Istriae, Venetiis 1540 (Lugduni Batavorum 1722); N. Manzuoli, Nova descrizione della provincia dell'Istria I., Venezia 1611, 89; F. Argellati, Biblioteca degli Volgarrizzatori IV., Bologna 1767, 231; G. Pray, Index rariorum librorum bibliothecae univ. regiae Budensis I., Budae 1780, 74; G. Carli, Opere, XV., XVI., Milano 1784, 1786; I. Weiss, Biographie universelle, ancienne et moderne... XI., Paris 1811-28, 427-28; Stancovich, Biografia I, 414; II, 84; 2^a ed. Capodistria 1888, 129-30, 176-77, 425; G. B. Goina, v Archeografo Triestino, 1830, 65-68; N. Manzuoli, v Archeografo Triestino, 1831, 168-208; G. Babuder, Atti dell'I. R. Ginnasio superiore di Capodistria 1865, 21-29; E. Teza, Rivista di storia antica, Padova 1903, 85-98; B. Ziliotto, Capodistria, 2^a ed., Trieste 1910, 17, 40, 43; isti, La cultura letteraria di Trieste e dell'Istria I. Dall'antichità all'umanesimo, Trieste 1913, 123-25; isti, Storia letteraria di Trieste e dell'Istria, Trieste 1924, 25; isti v Pagine Istriane 1959, n. 38, str. 34-36; Cella, 72; K. Gantar v ZC 1970, 273-78; Jugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis, Pars II, 1972, 14-15, 38, 64-65, 133; Stancovich, Atti III. Trieste 1972, 278; isti Atti V. Trieste 1974, 251; M. Breyer, Slavica (Kat. XXIII), Zgb 1912, 15; (Kat. XXVII), Zgb 1914, 27.

Lc.

DOBRAVEC Alojzij, vitez Saldapenna, časnikar, publicist in diplomat, r. 2. jun. 1811 v siromašni družini v Trstu, u. 24. jan. 1871 v Parizu. Od 1823-29 je obiskoval lj. gimn., filoz. v Milanu, pravo na Dunaju in v Parizu. 1837 je zapustil sodno službo v Milanu, živel dalj časa v Neaplju v diplomatskih krogih, se preselil v Pariz, stopil v uredništvo dvornega konservativnega lista »La Presse« in v kratkem postal eden najvplivnejših franc. časnikarjev. 1840 je z Girardinom in Lamartineom strmoglavil Thiersovo ministrstvo, ker je doživelo poraz v zunanji politiki: ko je egiptovski paša Mehmed Ali zavzel Sirijo, je Francija stopila na njegovo stran, Anglija, Avstrija, Prusija in Rusija pa so ga prisilile, da jo je moral vrniti turškemu sultanu. Tako je D. pripravil prostor Guizotu. V tem času sta izšli njegovi deli: *La question de la régence, exposée d'après les principes du droit e les usages des états con-*

stitutionnels de l'Europe (1842) in Guizot et Lamartine. Ko je Lamartine prešel v opozicijo, se je D. držal Guizota, ki ga je porabil za razna poslanstva v Nemčiji, Italiji in Španiji. 1845 je izdal programatični spis *L'enseignement supérieur en harmonie avec les besoins de l'Etat. Projet de réorganisation des Facultés de droit en France, précédé d'une Lettre approbative de M. le ministre de l'instruction publique*. Zato ga je vlada poslala študirat organizacijo nem. in it. pravnih fakultet. Načrt, izdelan po teh študijah, zaradi revolucije ni prišel v razpravo. 1848 je Avstrijo v franc. in angl. listih tako spretno zagovarjal, da franc. vlada ni priznala L. Kossutha na Madžarskem in ni pomagala it. revolucionarjem. Na poziv kneza Schwarzenberga je te članke 1849 izdal v posebni knjigi *La question italienne*. Na poziv ministra Brucka je reorganiziral avstr. konzulate na Francoskem in v Španiji ter postal zato sekcijijski svetnik v trg. ministrstvu s sedežem pri generalnem konzulatu v Parizu. 1853 je prepoval Španijo in Portugalsko, pregledal avstr. konzulate in študiral razmere za avstr. trgovino. Plod teh študij so poročila v *Mittheilungen aus dem Gebiete der Statistik 1854*. Za krimske vojne (1853-56) je izstopil iz drž. službe, da je mogel nemoteno voditi časopisno gonjo proti Rusiji. Po pariškem miru je izdal znamenito knjigo *Le traité de Paris, ses causes et ses effets*, 1856. Prav tako je napisal življenjepis in oznako Napoleona III., čigar zaupnik je bil. 1857 je bil tajnik III. mednarodnega statističnega kongresa na Dunaju. 1859 je ustanovil tednik »Le mémorial diplomatique«, ki ga je sam urejal in večinoma tudi pisal. 1862 je izdal *Solution de la crise hongroise*. Bil je med tistimi, ki so 1864 pregovorili avstr. nadvojvodo Maksimilijana, da je sprejel mehikansko krono.

Prim.: SBL I, 137-138; N 1863, 333, 342 (v rubriki: Dopisi); Wurzbach III, 188 in XXIV, 386; Fridolin Kaučič, Znameniti Slovenci. Dr. A. D. (Debrauz) vitez Saldapenna, IMK 1899, sešitek 2, 58-62. V opombi navajaja Louandre et Bourquetot, *La littérature française contemporaine 1827-1844*, Pariz 1846, Daguin, I, 161. Jem.

DOBRILA Evgen, šolnik in sindikalist, r. 2. sept. 1929 v Hrpeljah na Krasu. Oče Anton je bil tranvajski sprevodnik in godbenik v Trstu, mati Jospina Benčič. Dovršil je it. osn. š. in učiteljišče v Trstu (1944), nato 2. razr. realne gimn. v Trstu (1946), 2. razr. učiteljišča v Tolminu, potem slov. učiteljišče v Trstu (1949). Izpopolnil se je na Višji pedagoški š. v Lj. (1965-66); natečaj za stalno

učit. mesto je opravil 1967. Učiteljeval je od 1949 v Štarmarju, na Školijah, v Mačkoljah, v Ricmanjih, pri Sv. Jakobu v Trstu in v Domju. 1973-74 je bil pov. didaktični rav. pri Sv. Ivanu v Trstu. Bil je pobudnik in preds. društva slov. šolnikov Sloga (19. apr.-21. okt. 1953). Po združitvi Sloge in Sindikalnega strokovnega združenja je nastal Sindikat slov. šolnikov na STO. D. je bil v novi organizaciji podpreds. in v zadnjem poslovnem letu preds. 18. febr. 1956 so razpustili dotedanje tri sindikalne organizacije šolnikov (Sindikat slov. šolnikov na STO, Zvezo prosvetnih delavcev v Trstu in Sindikalno strok. združenje slov. šolnikov na STO) in na občnem zboru 26. febr. 1956 ustanovili Sindikat slov. šole v Trstu. D. je bil od ustanovitve do 1969 član odb. in eno leto glavni tajnik. 1951 je bil med pobudniki in po ustanovitvi preds. pevskega zbora »Magdalenski slavček«. 1972 je sodeloval v pripravljalnem odboru za ustanovitev Tržaškega partizanskega pevskega zbora. Objavljal je članke sindikalne vsebine v tiskanem glasilu Sloga, ki ga je izdajal Sindikat slov. šolnikov na STO (1953-55). Več let je urejal ciklost. *Sindikalni vestnik* Sindikata slov. š. v Trstu. Priobčil je vrsto člankov o šolski problematiki v PDK in nekaj v Gosp. Od 1973 piše tekst za ilustr. prilogo šolarskega lista Galeb, spisal pa je tudi več sestavkov za oddajo Radio za šole. Sodeloval je pri sestavi pomožnih učnih knjig *Naša pot* za 3., 4. in 5. razr. slov. osn. š. (Trst 1963) in napisal zanje slov. slovnico, računstvo in geometrijo. Prav tako pri *Okno v svet* za 3., 4. in 5. razr. slov. osn. š. (Trst 1974), za katere je sestavil računstvo in geometrijo.

Prim.: vprašalna pola; IzvTrst 1963, 73.

Jem.



DOBRILA Juraj, poreško-puljski in tržaško-koprski škol., apostol Istre, r. 16. apr. 1812 v vasi Ježenje pri Tinjanu v Istri, u. 13. jan. 1882 v Trstu. Sin siromašnih staršev Ivana, kmeta, in Katarine Živčič je obiskoval osn. š. v Tinjanu, ki jo je vodil kpl. Ivan Radetič, nemško pripravnicu v Pazinu, humaniora (4.-6. gimn.) v Karlovcu, filozof. (7.-8. gimn.) in teolog. v Gor. Trž. škof Matej Ravnikar ga je 11. sept. 1837 posvetil v duhovnika in poslal za kpl. v Mune v Čičarjio

in od tu za kpl. v Hrušico. Ker se je odlikoval po izrednih zmožnostih in vrlinah, ga je škof 1839 poslal v Avguštinaj na Dunaj. Na dunajski U je 1842 z odličnim uspehom doktoriral iz teologije. Vrnil se je v Trst in bil kpl. in nemški pridigar pri Novem Sv. Antonu ter katehet in ravnatelj dekliške š. Leta 1849 je bil imenovan za ravnatelja novega trž. semenišča za bogoslovce četrtletnike in za prof. pastoralne teologije. Tri-četrtletnike in za prof. bogoslovju. V letih je 1852-53 je zavladala v Istri strašna lakota. D. je sestavil dobrodelni odbor in zbral za lačne v Istri nad 50.000 florintov. 1854 je postal kanonik in stolni žpk v Trstu. Ko je v Poreču umrl škof Anton Peteani, Goričan po rodu, ga je lj. knezo škof Anton Alojzij Wolf priporočil cesarju Francu Jožefu za škofa v Poreču: »Veličastvo! Dobrila je za to škofijo najbolj vreden in sposoben. Prav je, da tako verno ljudstvo dobi po tolikih stoletjih škofa, ki mu bo oznanjal evangelij v materinem jeziku!« Pij IX. ga je 12. okt. 1857 imenoval za poreško-puljskega škofa in gor. nadškof Andrej Gollmayer ga je 2. maja 1858 v Gor. posvetil v škofa. Tako je novi poreško-puljski škof po dolgih stoletjih prvi spregovoril svojim rojakom v hrv. jeziku. Svoj prvi pastirski list je 16. maja 1858 izdal tudi v hrv. jeziku (ZD 1858, 89). Kot kmečki sin je zastavil vse svoje moči, da zapušče- no ljudstvo v Istri versko, narodno in gospodar- sko dvigne. Z narodom je živel v tako tesnem stiku, da je kmetom delil boljša semena in žveplo za žvepljanje trt, sam je na svojem vrtu obrezoval sadno drevje, tako da so ga nasprotniki po- rogljivo nazivali »il vescovo contadino«. Udeležil se je I. vatikanskega cerkvenega zbora (1869-70) in je podobno kakor trž. škof Jernej Legat ter križevski unijatski škof Jurij Smičiklas podprl djakovskega škofa Strossmayerja, ki je zaradi ekumenskih razlogov nasprotoval proglasitvi pa- peževe nezmotljivosti. Vendar je D. pozneje urad- no objavil vse koncilске zaključke in tudi to ver- sko resnico. Kot škof poreško-puljski in kasneje tržaško-koprski je bil virilist, član dež. odbora v Poreču od 6. apr. 1861 do smrti. Dež. zbor v Po- reču ga je izvolil za poslanca v dunajskem par- lamentu (1861-1867). V deželnem zboru v Poreču je Dobrila podprl predlog posl. Mata Jurinca, naj bodo sejni zapisniki tudi v hrv. jeziku, a it. liberalna večina je predlog odbila; zagovarjal je uporabo hrv. jezika v šolah, uradih, zavodih itd.; nastopal v polit., gospodarskih in socialnih vpra- šanjih, o stroških za gradnjo c. in župnišč, o ce-

stah in bolnišnicah, o dež. štipendijah za dijake, o znižanju drž. davkov za Istro. Zlasti se je po- tegoval za slov. in hrv. šole, naj vsi uradniki znajo tudi hrv. in slov. jezik, toda it. večina je redno vse to odbijala. Tudi kot poslanec v du- najskem parlamentu je zagovarjal hrv. in slov. narodne pravice, govoril o dajatvah in zemljiški knjigi, zahteval ustreznih ukrepov, da se odpravi beda v Istri, kjer so ljudje jedli hrano brez soli. Sodeloval je tudi s češkimi poslanci. Na oster napad v dež. zboru v Poreču je D. odgovoril: »Slovani, ki tvorijo dve tretjini istrskih prebival- cev, še spijo, toda, gospodje, kdor spi, še ni umrl. Ta se bo zbudil. A najbolj uspešno sred- stvo, da se zbudijo, je kršitev njihovih naravnih pravic.« Avstrij. ministru Ungeru, sovražniku Slo- vanov, pa je zaklical: »Gospodje, tri stvari so, v katerih značajan človek ne popušča. Mati ni ro- dila Dobrile, da bi popuščal v zadevah vere, na- rodnosti in zvestobe cesarju!« Po 17-letnem delu v Poreču je bil 25. maja 1875, po smrti trž. škofa Jerneja Legata, imenovan za trž.-koprškega ško- fa. Tako je med Slovenci deloval nad 20 let. Tudi v Trstu je nadaljeval z verskim, dobrodelnim in narodnim delom. Navezal je stike s hrv. in slov. narodnimi delavci, ki so se borili za napredek svojega ljudstva na narodnem, polit. in gospo- darskem polju. Že 1848 se je vpisal v »Slavjansko društvo«, kasneje je kot trž. škof podpiral šte- vilne slov. pobude; tako je pozdravil ustanovitev Slov. matic in bil njen član. Bil je pravičen tudi do Italijanov, naglašal pa je, da mora bolj skr- beti za Hrvate in Slovence kot zanje, ker da so bolj potrebni njegove pomoči. Zaradi rodo- ljubja in neustrašenega nastopa si je nakopal mnogo nasprotnikov, a tudi ti mu niso mogli odreči spoštovanja zaradi velike nesebičnosti. Nad vse si je prizadeval, da bi vzgojil čim več narodno zavednih duhovnikov in laikov. Bistre dečke je pošiljal v osn. š. v Kastvu in potem v reško ali senjsko gimn. Bil je soustanovitelj »Bratovščine hrv. ljudi u Istri«, s sedežem v Kast- vu, ki naj bi podpirala istrske dijake. Snoval je semenišče za istrske dijake in v ta namen vložil veliko vsoto, ki si jo je bil z velikim varčevanjem prihranil. Ker ni mogel načrta izvršiti zaradi po- manjkanja sredstev in nasprotovanja, je namenil denar za dijaške ustanove. Sam je ustanovil 80 štipendij, nekaj za slov. dijake. Delal je za pov- zdigo ljudskega šolstva, pošiljal med ljudi knji- ge za pobudo narodne zavesti in širjenje ljudske izobrazbe: med Hrvate knjige Društva sv. Jero-

nima v Zgbu, med Slovence pa knjige Družbe sv. Mohorja v Clcu. Istrski Hrvati niso imeli političnega lista. Na nasvet dr. Janeza Bleiweisa je sodeloval pri ustanovitvi lista »Naša Sloga«, ki ga je urejeval trž. duhovnik Anton Karabaić. List je izhajal sprva (1870) dvakrat na mesec, nato je postal tednik in je izhajal do prve svetovne vojne. Ko je bil D. ravnatelj v trž. semenišču, je spisal molitvenik *Oče, budi volja tvoja!* (Trst 1854; do leta 1964 17 izdaj). Ta molitvenik je postal med Hrvati »narodna čitanka«, iz katere so se otroci učili branja. Sestavil je tudi molitvenik za mladino *Mladi bogoljub*, ki pa je izšel po njegovi smrti 1889. Cesar Franc Jožef ga je odlikoval 1862 z redom železne krone za zasluge na versko-prosvetnem področju. V rkp. je zapustil zgodovino prvega vat. cerkv. zbora. Škof Strossmayer, s katerim je D. študiral v Avguštiniju na Dunaju in mu je do smrti bil velik prijatelj, je večkrat rekel, da je bil D. od samega Boga poslani apostol Istre. V NG 1926 so bila objavljena *Nekojna pisma biskupa De.*

Prim.: SBL I, 138; N 1858, 167; ZD 1882, 36, 44; Kres 1882, 120; LZ 1882, 123; Cvjetko Rubetić, Vjekopis dr. J. D., Zgb 1882; Biskup dr. J. D. Spomen knjiga stogodišnjice njegova rođenja, Pazin 1912; Stojan Brajša, Prinosi za poznavanje Dobrih dobe, Hrvatska škola, Lj. 1916, 114-123; Oberški, Bogosl. Smotra 1924, 29; Nikola Zic, D. u istarskom saboru, Zgb 1936; Vinko Rapotec, Škoi dr. J. D., politik in voditelj Istranov, PDK 1952, 148-9; F. Barbalić, Prvi istarski sabori (1861-1877), Zgb 1954; Stojan Brajša, Škof J. D. istrski preroditelj, KolGMD 1965, 29 s sl.; Božo Milanović, Hrvatski narodni preporod u Istri, I, Pazin 1967, 211-254 in 319-21; Spomin slovesnega kronanja... 1896, Plesničar 392. Brajša



DOKTORIČ David Fortunat, gospodarstvenik, publicist, skladatelj, izseljenski dušni pastir, rojen 24. oktobra 1887 v Našicah v Slavoniji, umrl 12. apr. 1962 v Montevideu (Uruguay). Oče Ivan, uradnik, mati Terezija Paronitti, Furlanka iz Cervignana. Ko so očeta,

ki je bil v službi kot oskrbnik na veleposestvu grofa Pejačevića, umorili, se je mati z dveletnim Davidom vrnila v Cervignan. A ker se je tu le borno preživljala, je neka teta otroka vzela na Dunaj, kjer je deček obiskoval osnovno šolo. Po smrti strica Franca Schwarzja je

bil Doktorič sprejet v ljubljansko Marijanišče in tam opravil dva gimn. razr. (1899-1901), nato je prišel v Gor. kot Missijev štipendist in tu z odliko dovršil gimn. (1901-07) ter bogoslovje (1907-11). Ord. 26. jul. 1911. Služboval je najprej kot kpl. na Placuti v Gor. in bil hkrati po odstopu Josipa Ujčića, vodja Alojzijevišča (1911-13), kpl. pri Sv. Roku (1913-14) in po izbruhu vojne kurat v Gaberju pri Stanjelu (1914-18). Se pred koncem vojne, apr. 1918, ga je nadšk. Sedej poklical v Gor. za kancelista v nadšk. pisarni, kjer je uredil razdejani arhiv. Obenem je bil imenovan za kpl. pri Sv. Roku (1918-20) in pri Sv. Ignaciju (1920-27). Dejansko je do povratka župnikov iz begunstva opravljal obe ti župniji in pomagal še v okoliških vaseh. Pri Sv. Ignaciju je bil tudi organist in pevovodja. Politična oblast ga je zaradi razvejane narodnostne dejavnosti preganjala in mu 1927 dokončno odbila it. državljanstvo. Bil je razrešen vsake službe (mesto kpl. pri Sv. Ignaciju je 1. okt. 1927 prevzel Ivo Juvančič) in 17. marca 1928 odšel v Slovenijo. Bil je sprejet v lj. škofijo in služboval na Brniku in zatem v Radomljah pri Kamniku (1928-36). Po prvi vojni se je veliko Slovencev, posebej s Primorskega, odselilo v Argentino. Škofa Sedej in Jeglič sta jim obljubila slov. dušnih pastirjev. Ko je lj. duhovnik Kastelec uvedel v Argentini redno dušno pastirstvo med Slovenci, je uvidel potrebo, da bi tamkajšnji Primorci dobili primorskega duhovnika, zato je povabil tjakaj D. Ta je 28. sept. 1936 došel v Buenos Aires kot »izseljenski dopisnik« pri jug. konzulatu. Poslanik Izidor Cankar ga je pregovoril, da je odšel v Uruguay in tam duhovno oskrboval Slovence (kakih 300) in sploh Jugoslovane (kakih 3.000). S posebnim odlokom ministra Dragiše Cvetkovića je bil imenovan začasnega honorarnega atašeja jsl. poslanštva v Buenos Airesu s sedežem v Montevideu (Uruguay). Jan. 1937 se je preselil v Montevideo, delal kot konzularni izseljenski dopisnik tudi po spremembi polit. linije do 1950 in hkrati pastiroval med slov. in hrv. verniki. Bil je za kpl. pri slov. šolskih sestrah v Coloradu in Montevideu; predaval je v Slov. krožku, ki ga je sam ustanovil. Zaradi ugleda, ki ga je užival v cerkvenih krogih, ga je škof vključil v osrednji odbor Kat. akcije in ga imenoval za asistenta akademičark KA. Sodeloval je s Kastelicem in J. Hladnikom pri urejanju DŽ, vanj pisal pesmi, članke in razprave ter nabiral naročnike v Uruguayu. Deloval je tudi kot kpl. med uruguayskimi sestrami »Ado-

atrices«. Kar je imel, je razdelil med uboge, veliko trpel v bolnišnici zaradi zloma kolka in umrl v Duhovskem domu v Montevideu. Kot dijak v Gor. je rastel med Mahničevim in Krekovim vplivom; s sošolcem Beletom sta bila prefekta v dijašk. semen. Andreanumu (1908-09), kjer je ravnateljaval Josip Srebrnič, ustanovitelj lista NC ter soustanovitelj in prvi preds. KTD. D. se je pridružil novi struji in dopisoval v NC. Bil je brž kooptiran med odbornike KTD. Kot vodja Alojzijevišča je iz bornega dijaškega bivališča ustvaril moderno vzgojevališče in vpeljal vzgojni sistem domačnosti, tako da se je število dijakov zvišalo od 45 na 80. V zavodu so mu pomagali prefekti Ciril Sedej, Peter Butkovič (PSBL III, 159-60), Lojze Res, Narte Velikonja. Kot organizator in javni delavec se je izkazal zlasti po prihodu v Gor. apr. 1918. Goriška je bila tedaj en sam kup ruševin. Vsi kulturni delavci so bili razpršeni. Kot odbornik KTD je prevzel in tako rešil opustošeno društveno trgovino in dejansko sam vodil KTD; za 11. avg. 1919 je sklical ostale odbornike na sejo (preds. Srebrnič je ostal v Jslji) in tu bil v priznanje za opravljeno delo izvoljen v preds. KTD. Na občnem zboru SKZSGor (26. febr. 1920) je bil imenovan za zvezinega tajnika in kmalu zatem še za odbornika PZGor. Tako je prišel v ospredje vsega obnovitvenega dela na Goriškem. Podprl je prizadevanje za podvratek na Goriško E. Besednjaka, J. Bitežnika, F. Trčelja. Sodeloval je pri ustanovitvi GorS, GospL in M. Skupaj s tajnikom KTD Stankom Staničem sta na Placuti kupila stavbo za sedež Zadrुžne (potem Kat.) tiskarne in knjigovoznice. Še največ zaslug je imel za obnovo in delovanje ZZGor (gl. njegov članek *Zadrुžna zveza v Gorici*, JAlm 1924, 68-72). Medtem ko je St. Brajša prevzel preds., je D. vodil tajniške posle (1918-27): uredil arhiv; vodil propagando, tako da je ZZGor zrasla od 80 na 170 članic; vodil operacije za zamenjavo avstr. kron; organiziral več tečajev za mladih zadrugarjev. Bil je tudi član Odbora za obnovo Goriške, v katerem so sedeli zastopniki obeh narodnosti in skoro vseh strank; ta odbor je vršil propagando v korist vojnim oškodovancem, pošiljal spomenice in odposlanstva na ministrstva in rešil deželi milijone. Fašisti so beno napadali D. zaradi njegovih uspehov pri ZZGor, češ da ta gospodarsko vzdržuje razne slov. ustanove na Goriškem (KatK, KatT, GorS, GMD); fašistične feder. tajnik Caccese (PSBL III, 161) ga je javno zasmehoval z izrazom »preton-

zolo«, a priznaval, da je D. duša in gibalo gor. zadrुžne organizacije; v fašist. glasilu L'Isonzo ga je napadal tudi po odhodu v Jsljo zaradi žalnega govora, ki ga je imel D. pri zadušnici za ustreljenim Vlad. Gortanom v Kamniku. D. je s članki sodeloval v GorS, GospL, M, NašC, JAlm, ZbsvP; v Južni Ameriki je sploh nosil uradni naslov izseljenskega dopisnika in bil sotrudnik pri DŽ. Pomemben je njegov članek v Slov. besedi *O Krekovicah na Goriškem*. Uveljavil se je tudi na glasbenem področju. V Gor. je kot travniški organist in pevovodja izšolal izboren mešani zbor, ki ga je ob slovesnostih spremljal orkester. Hkrati je bil vodja pevskega odseka pri PZGor, ki je štel okr. 80 pevskih zborov po deželi. D. je bil talentiran glasheni samouk; razvil se je v dobrega glashbenega teoretika in skladatelja moderne smeri. Skladbe so mu skrbno oblikovane, melodično preproste, a harmonično dobro zvenceče, vendar nekoliko obtežene z množico alteracij, modulacij in disonanc. Bil je urednik glashbene priloge v M (1922), poročal v revijah o glashbeni dejavnosti (M 1922, 29, 72, 192); CG 1928, 7-10), pisal glashbene ocene (M 1921, 96; Pevec 1930, II, 10), bil preds. iniciativnega odbora PZGor za shod dirigentov in organistov (1924), organiziral tečaj za organiste in pevovodje (1925) ter vodil akcijo za ustanovitev orglarske š. v Gor., za katero je izdelal tudi načrt (CG 1927, 153-54). Njegove kompozicije sta ocenila F. Kimovec in V. Vodopivec (M 1921, 95-96; 1922, 288). Kot praktični pevovodja je skladal v glavnem zborovske kompozicije, pa tudi *Zbirko preludijev, Sonato v treh stavkih*, dve koračnici. Skladbe mu je objavljala CG (*Regina coeli* 1910, *Najslajši spev* 1924, *Božična* 1925, *Kar ima nebeško sonce* 1932). V samozaložbi je objavil: *Svetogorski kraljici* (Gor. 1921), *Dve evharistični pesmi za mešani zbor* (Gor. 1922), *Goriške trte* (Gor. 1922, priloga M), *Sedem Marijinih pesmi za mešani zbor* (Gor. 1925). Devet njegovih pesmi je izšlo v pesmaricah GMD: *Božji spevi* (1929), *Gospodov dan* (1930) in *Zdrava Marija* (1933). Objavil je še: *Jezik moj* (Lj. 1932), *Jugoslaviji* (Lj. 1934), *Pesem izgnancev* (Lj. 1935), *Slavospev* (Lj. 1935), *V skrivnostnem belem kruhu* (tri evharistične, Lj. 1935), *Slavnostna koračnica* (Lj. 1935). Slika: IS 1926, 367.

Prim.: SematGor pass.; PrimL 1911, 20. 7.; 1912, 12. in 19. 9.; ZbsvP 1920, 20, 135; M 1921, 315; GospL 1922, št. 1; JAlm 1923, 194-204; 1924, 68; 1925-30, 106; SBL I, 139; NašC 1924, 21, 44, 241, 253; CG 1927, 153-54; Luč 1928, 66-81; MaliL 1928, 23. 3.; L'Isonzo, Gorizia, 1929, 2. 11.; 21. 11.; 23. 11.;

Fr. Caccese, Un anno di vita fascista nella Provincia di Gorizia, Gorizia 1927, 49-50; Gabršček, II, 237, 565, 568, 569; J. Proháská, Jihoslované v Itálii, Praha 1938, 118-119; N. Kuret, Slov. knjiga, Lj. 1939, 193; MohBibl 329, 346, 406; Koleričeva 9, 13, 29; Slov. beseda, Buenos Aires 1957, št. 8, 82; Duhovno življenje, Bs. Aires 1962, št. 8, 502; SvSI 1962, 19. 4.; Klinec, GMD, 50, 76; KatG 1970, 30. 4. in 7. 5.; Trobina, 188; Zbornik od 50-letnici GMD, Gor. 1974, 92-97; S. Bulovec, Prešernova bibliografija, Maribor 1975, 303; podatki A. Oreharja iz Bs. Airesa 15. 3. 1977; Janez Hladnik, † Č. g. D. D., KatG 1962, 21, 2; Msgr. J. Hladnik, Od Triglava do Andov, Gor. 1978 [1977], 165-6 (na Od Triglava do Andov, Gor. 1978 [1977], 165-6 (navaja datum smrti 10. apr. 1961). Tri obletnice Papi-rnice Količevu, 2. dop. izd. 1975, 32, 34-5.

R. K. in Lc.

DOLCI Danilo, it. pisatelj, pesnik, publicist ter družbeni delavec-sociolog, r. 28. jun. 1924 v Sežani. Oče Enrico, železničar, mati Slovenka Karmela Kontelj (sestra redovnice Celine Kontelj, prednice sester v Sv. Križu pri Trstu). Maturiral je na umetniškem liceju Brera v Milanu. Ker se je izognil vojaški službi, so ga 1943 aretirali v Genovi, pa mu je uspelo pobegniti in preiti fronto ter v Rimu študirati arhitekturo (2 leti) in jo po vojni zaključiti v Milanu. V času študija je veliko bral poezijo in verske knjige ter se navduševal za mistične ideale in kontemplativno življenje med svetom. Ker pa ga je, razočaranega nad meščansko družbo, izredno pritegovalo socialno področje, se je pridružil duhovniku Zenu Saltiniju, ki je v Emiliji ustanovil Nomodelfio, skupnost, ki se je navduševala za prvotna evangeljska načela. Da bi zaživel sredi živega boja za socialno preobrazbo, si je za kraj svojega bivanja izbral kraj Partinico pri Palermu, kjer je bil nekoč njegov oče zaposlen na železnici. Tu je skušal ostvariti svoje zamisli socialnega in moralnega varstva in zaščite v duhu nekakšne nenasilne revolucije gandhijevskega tipa. Najprej je ustanovil študijski center, otroški vrtec in vzgojni zavod Mirto. Za dokaz svojega popolnega privrženstva trpečemu in zapostavljenemu ljudstvu, ki ga je hotel prenoviti s tem, da ga je skušal dvigniti iz zaostalosti, ne da bi pri tem zamenjal to, kar nudi sodobna tehnika in znanost, toda tako, da bi ta njegova akcija bila v bistvu duhovnega značaja, se je posluževal tudi gladovne stavke, bil večkrat zaprt in imel sploh veliko opraviti s policijo, cerkvenimi in svetnimi oblastmi, pa tudi s sicilijansko mafijo. V zadnjem času je D. odšel na Švedsko, njegovo študijsko raziskovalno središče v Partinico so zasedli uslužbenci, ki jih D. ni plačeval že od sept. 1976;

D. je namreč ta študijski center zasnoval na prostovoljni osnovi, zato je bil ob zahtevah delavcev po rednih plačah prisiljen devetnajstim dati odpoved. Da bi svoje zamisli brezkompromisne socialne reforme čimbolj populariziral, je segel po peresu in napisal vrsto knjig, ki so na meji med leposlovjem, esejistiko in znanstveno razpravo. Čutili je, da mu je več do tega, kaj bo povedal, kakor kako. Med knjigami velja omeniti esejistična dela: *L'ascesa alla felicità* (1948), *Fare presto (e bene) perché si muore* (1953), *Banditi a Partinico* (1955), *Inchiesta a Palermo* (1956), *Una politica per la piena occupazione* (1958), dalje: *Spreco* (1960), *Conversazioni* (1962), *Verso il mondo nuovo* (1964), *Inventare il futuro* (1968), *Chissà se i pesci piangono* (1973), *Esperienze e riflessioni* (1974) ter pesniške zbirke: *Voci nella città di Dio* (1951), *Poesie* (1956), *Il limone lunare*, *Poema umano* (1974), *Il Dio delle zecche* (1976). Njegova dela so doživela v svetu veliko odmevnost, saj so doslej izšla v več kot 15 jezikih. Hrvatje so prevedli knjigo Anketa v Palermu, splitska revija Mogućnosti je objavila izbor njegovih pesmi, v slovenščino pa je prevedla dva večja izbora Jolka Miličeva (prim. NRazgl 1977, 2, 51; mrb. Dialogi 1977, 3, 136-38) obkrajšano in še predstavitev pesnika in njegovega dela.

Prim.: krstne matice v Sežani; podatki msgr. L. Skerla; F. Grasso, v A Montelepre hanno piantato una croce, 1956; A. Capitini, v Rivoluzione aperta, 1956; D. D. et la révolution ouverte, 1957 (zbornik); Questions Actuelles 1957 (posebna številka, posvečena D. D.-ju); Dizionario universale della letteratura contemporanea, vol. 1, Milano 1959, str. 1063-4 s sl.; Grande enciclopedia universale Curcio, vol. 9, Roma 1976, str. 3935; Il Giornale Nuovo 1977, 18. maja; Il Piccolo 1977, maja; Occupato dai dipendenti il centro di Dolci, Il Piccolo 1976, 2. jul., str. 2.

Brj.



DOLCENC (tudi **DOLÉ-NEC**) **Hinko**, pisatelj, r. 1. maja 1838 na Razdrtem in tu u. 10. dec. 1908. Oče Anton, veleposesnik, mati Josipina de Leonelli iz Gorice. Osn. š. je obiskoval v Postojni (1846-50), gimn. v Trstu, Lj., Dunajskem Novem mestu, Gor., a je po 7. razr. izstopil

in šel na Dunaj študirati tehniko. Spoznal je, da ta študij ni zanj, zato se je vrnil v 8. razr. gimn. na Reki, a so ga tu zaradi preveč svobodnjaške narave odpravili s »consilium abeundi«, nakar se

je zatekel na gimn. v Senj in tam maturiral (1858). Pravo je študiral na Dunaju in v Gradcu (promoviral 29. febr. 1864). Najprej je nastopil v Lj. šesttedensko sodno prakso, postal v juniju avskultant, napravil jul. 1866 sodnijski izpit in bil jan. 1867 imenovan za sod. aktuarja v Školji Loki; tu se je poročil s Karolino Vilhar, hčerko Miroslava Vilharja, s katero je imel osem otrok.

A tu je ostal le do 1868, ko je postal sodni adjunkt v Ložu na Notranjskem in tu ostal polnih deset let (do 1878). Tega leta se je preselil v Lj. za sodnijskega tajnika, a zaradi bolezni prisil je za predčasni pokoj in ga dobil 18. dec. 1901. Preselil se je na rojstno Razdrto, kjer si je bil pred tem (1887) kupil večje posestvo in ga je nato sam oskrboval do smrti, ki je nastopila nanageloma kot posledica zapljučnice. D-a je povabil k sodelovanju v LZ Levec. Tako je prišlo do objave prvih tekstov dveh veselih dijaških zgodbic *Fi donc, maman, le baron* (1881) in *Spomini na maturo* (1883). Toda D. je mojster opisovanja narave, človeka v tesni zvezi z njo in posebej živali, ki jih je kot navdušen lovec in ljubitelj izredno poznal. Taki so *Spomini o Cerknškem jezeru* (LZ 1881) ter vrsta veselih lovskih spominov *Izza mladih let* (LZ 1882). Po daljšem literarnem molku se je spet oglašil 1903 z dvema dognanima prozama *O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh* (LZ 1903) ter s *Črtice o burji* (LZ 1906). D. ni bil plodovit pisatelj in tudi ni čutil v sebi tistega izpovedovalnega ognja, ki bi ga gnal, da bi ustvarjal nepretrgano. Bil je preprost in naraven, iskren in dobrodušen, eno z naravo. Zato ji je znal prisluhniti kakor malokdo od slov. pisateljev in znal je ta živi stik z naravo tudi posredovati bralcu v lepem in živem, klenem jeziku. D. se je nekaj let ukvarjal tudi s politikom. V mladih letih je deloval ob strani Miroslava Vilharja, se udeleževal narodnega preporeda na Notranjskem, 1883 je bil izvoljen za mestni volivni okraj Postojna-Vrhnika-Lož kot dež. poslanec. Bil je v dež. zboru poročevalec za nekatere zakonske načrte, se zavzemal za pomoč ob povodnjih, ki so prizadevale večkrat kraje ob Cerknškem jezeru, prav tako se je boril za podaljšek Rudolfove železnice do morja. Ko se je vrnil v Lj., je bil v letih 1883-86 občinski svetovalec. Mandatu dež. poslanca se je odpovedal predvsem zaradi smrti prve žene, ki mu je zapustila 6 nepreskrbljenih otrok. V zvezi s svojim polit. delom je sodeloval s članki v E (1892-94) in v SN (1878, 1880, 1908). Svoja dela je objavljval pod psevdonimi Hinko, H. Kriček, Liberalce, -i-. Leta

1921 je Janko Šlebinger pripravil nekatera dela za ponatis v knjižici *Hinko Dolenc, Izbrani spisi*, Lj. 1921, 145 str. (vsebujejo Spomine o Cerknškem jezeru, O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh, Črtice o burji). D-ovo življenje in delo so ob stoletnici rojstva (1938) opisali v reviji ŽiS nekateri njegovi domači in lit. zgodovinarji (bogato ilustr.). D. se je ukvarjal tudi s fotografijo

Prim.: Dr. H. D., SN 1908, 10; H. D., LZ 1909, 61; H. D., Izbrani spisi, DS 1922, 43 (Ivan Pregelj); H. D., Izbrani spisi, LZ 1921, 506-7 (Ivan Zorec); SBL 1, 141; ASK 65, V; Stoletnica dr. H. D., J 1938, 1., V.; Gizela Dolenc, Dr. H. D., ŽiS 1938, 258-63 s sl.; A. Debeljak, Manom H. D., (pesem), ŽiS 1938, 262; Ivan Lah, Življenje in delo D. H. D. v našem slovstvu, ŽiS 1938, 274-6 s sl.; IŠčito-mir Dolenc, Kaj pripoveduje sin dr. H. D., ŽiS 1938, 276-80 s sl.; Anton/ Debeljak, D-ov jezik, ŽiS 1938, 317; Ivan Hribar, Moji spomini I, Lj. 1928, 135; M 1921, ošt. 14, str. II; Zgodovina slov. slov., Gor. 1946, 154-5; IIE V, 160; NE I, 539 (I. Pregelj); LP I, 657 (Vilko Novak); Alojz Štradiot, V Ljudje in kraji ob Pivki, Postojna 1975, 169-70 s sl.; ZSS III, 134-5, 161-2; IV, 220; J. Pogačnik, ZSS 4, Mrb 1970, 71. Brj.

DOLENC (DOLLENZ) Ivan, izdelovalec godalnih instrumentov, r. v Vipavi 1776, u. v Trstu 1852. Veščine izdelovanja violin se je učil v Cremoni (1792) pri zadnjem velikem mojstru Stradivarijeve šole Lorenzu Storioniju (1751-99) in nadaljeval tradicijo svojega učitelja v Trstu. Njegovi instrumenti se odlikujejo po zelo prijetnem in blesteče polnem zvoku, značilen zanje je zlatordečkast lak. V petdesetih letih svojega dela v Trstu je izdelal več desetih zelo lepih in cenjenih violin, viol in violončelov, posebno pa je zaslovel po svojih dobrih godalih izrednih kakovosti. Njegov sin **Jožef** (r. v Trstu 1831 in tu u. 1899) je nadaljeval očetovo delo, a je šele v poznejših letih dosegel mojstrstvo očetovih izdelkov.

Prim.: W. L. Lutendorff, Die Geiger- und Lautenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart, Frankfurt a/Main 1904 (1922); ME I., Zgb 1958, 374, 570-71; ME II., 2. izd., Zgb 1974, 6. Lc.



DOLENC Metod, pravnik in pravni zgodovinar, redni profesor kazenskega prava, r. 19. dec. 1875 na Slapu pri Vipavi, u. 10. okt. 1941 v Lj. Oče Rihard, vodja vinarske šole na Slapu in potem na Grmu pri Novem mestu (gl. čl.), mati Terezija Pasta. Ljudsko š. obiskoval na Slapu

in v Lj., tu I. gimn., ostale v Novem mestu, maturatura 1893. Bil nato eno leto pri vojaki, pravo študiral na Dunaju (1894-98). 1898 stopil v sodno prakso pri novomeškem okrožnem sodišču, postal kmalu avskultant, po dveh letih opravil sodni izpit (okt. 1900) in bil imenovan za sodnega pristava v Novem mestu. 1905 je bil dodeljen tajništvu višjega dežel. sodišča v Gradcu, ki je bilo tudi apelacijsko sodišče za Štajersko, Koroško in Kranjsko. 1909 je postal okrajni sodnik, 1912 pa premeščen k civilnemu okrajnemu sodišču Gradec-okolica. Tu je na U poglobljajl svoj študij, sodeloval v graškem pravniškem društvu (Juristenverein) in tudi sam predaval. Po udeležbi na tečaju za sodno medicino v Giessnu (1907) se je začel zanimati za kriminalistiko. Od 1914-18 je bil vpoklican in bil najprej oskrbovalni oficial, nato vojaški sodnik, nadporočnik, stotnik avditor pri I. armadnem etapnem poveljstvu v Rusiji, na Krasu in ob Piavi. 1917 je napredoval za sodnega svetnika, po vojni je bil prideljen novoustanovljenemu višjemu dežel. sodišču v Lj. Ko pa so sestavljali vsučiliško komisijo, je bil določen kot kandidat za stolico kazenskega in civilnega prava, kar je potem postal marca 1920. Poleg kazenskega prava in kazensko-pravnega reda je predaval tudi pomožne kriminalistične vede in imel posebna predavanja iz slov. in jsl. pravne zgodovine. Na pravni fakulteti lju je bil trikrat dekan (1921-22, 1925-26, 1935-36) in 1929-30 rektor U. Po svojem akademskem zvanju je bil od 1920 član kazensko-pravne sekcije stalnega zakonodajnega sveta ministrstva za pravosodje, aktivno je sodeloval pri redakciji kazenskega zakona in postopka ter drugih kazensko-pravnih zakonov, bil član komisije za sestavo univerzitetnega zakona in univerzitetne uredbe, od 1929-31 član vrhovnega zakonodajnega sveta, do 1933 član Svetodavnega odbora za kazenske zavode in od 1935 mednarodne komisije za kazensko pravo, od 1922 eden glavnih organizatorjev kongresov jsl. pravnikov, bil stalno član glavnega odbora, preds. in večkrat referent. Društvu »Pravnik« je bil dve desetletji voditelj, poln iniciative, njegov najstalnejši sodelavec in njegov častni član. Kot zastopnik tega društva je sodeloval pri pripravah za ustanovitev slov. AZU, si posebej prizadeval za njen pravni red, bil med prvimi člani tega razreda, do smrti njegov načelnik, pobudnik in so-trudnik ZZR, početnik serije Pravi spomeniki slov. naroda, ki so začeli serijo prav z njegovim delom *Gorske bukve* (1940). Že 1928 je bil izbran

za dopisnega člana JAZU, od 1933 je bil častni doktor bratislavske U. D-vo strokovno publicistično delo je obsežno; knjig in razprav kazenskopravne vsebine je napisal 190, pravnozgodovinskih knjig in razprav 55 in še 45 z različno vsebino. Napisal je nadalje 277 različnih poročil ter 65 krajših vesti. Podrobno bibliografijo spisov dr. M. D. je sestavil Janko Polec (ZZR 18, Lj. 1942, str. 77-95), delno bibliografijo pa je prinesel SBL I, 139-40, ter Letopis AZU, knj. 1, 195-197. Tu naj bodo omenjena le nekatera zajetnejša in najbolj pomembna dela: *Tolmač h kazenskemu zakoniku Kraljevine Jugoslavije* (1929) in hrvaški: *Tumač krivičnog zakonika* (1930), *Sodni kazenski postopnik kraljevine Jugoslavije*. Sistematični prikaz (1932) (srbska izd. 1933). Skupaj s sodelavcem A. Maklecovom je napisal *Sistem celokupnega kazenskega prava kraljevine Jugoslavije* (1934) (srbska izd. 1935). S področja pravne zgodovine: *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici in jezuitske rezidence v Pleterju od konca 16. do konca 18. stoletja* (ZZR, knj. 3, 1924), *Dušanov zakonik* (1925), *Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško* (1930), *Pravna zgodovina za slovensko ozemlje* (1935). Sodeloval je s svojimi prispevki v naslednjih revijah in publikacijah: SP, Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik, Mjesečnik, Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit, Allg. österr. Ger. Ztg, NZ, SN, Njiva (1921), ZZR, Pravni vestnik, Prerod, Zeitschrift für d. ges. Strafwissenschaft, Nova Evropa, Arhiv, Kmetijski koledar, Policija, Branič, Zeitschrift für osteurop. Recht, Trgovski list, Ostrecht, BV, ZdrV, Češko-slov.-jugoslav. revue, Zprávy ústavu slovanských práv, Annuaire de l'Association Yougoslave de droit international, Zbirka zakonov Tiskovne zadruge, Pravosudje, Zeitschrift d. Akademie für deutsches Recht, ČZN, ČJKZ, Č, Gruda, LZ, Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, Rad JAZU, Bulletin international de l'Académie Yougoslave des sciences de Zagreb, Przewodnik histor.-prawni, Pravni Zbornik, Vodnikova prak-tika, Kron, GMD, Gerichtshalle in še kje. Udeleževal se je zborovanj in kongresov pravnikov v Zgbu, Bgdu, Skopju, Pragi, Berlinu, Parizu, Rimu, Bratislavi, na njih velikokrat imel referate, ki so bili potem tiskani v kongresnih publikacijah. D. je na načelna vprašanja v kazenskem pravu gledal ne le kot pravnik, temveč tudi kot človek. Na zločinea ni gledal kot na zavrženo bitje, ki ga je treba iztrebiti. Soglašal je s sta-

lišči sociološke šole, ki zahteva poglobitev v zločinčevo psiho, razumevanje in sočutje z njim. Glede smrtne kazni je bil mnenja, naj se ne uvede v edinstveni kazenski zakonik, ker je etično preveč surovo sredstvo in ne dopušča, da se skesani grešnik spokori niti da se krivična obsodba pravi. V vseh D-evih spisih je stalno prisotna zahteva, da je treba tudi v kazenskem pravu upoštevati splošna načela etike. Zato je smatral, da ni v skladu s človeškim dostojanstvom, da bi država s prisilnimi sredstvi posegala v generacijski proces človeštva; načelno je odklanjal prisilno sterilizacijo, ki bi ji sledila trajna neplodnost, odločno se je zavzemal za nedotakljivost telesnega plodu, iz človečanskih razlogov je odklanjal tudi kastracijo pri zločincih, nevarnih za spolno moralo. Odločno se je postavil proti evtanaziji. Bil je proti uvedbi vzratne veljavnosti kazenskopravnih določb za dejanja, ki so bila storjena, preden je bila razglašena norma o dotičnem kazenskem dejanju. Bil je velik zagovornik udeležbe laičnega elementa v kazenskem pravosodju, se pravi porote. D. je bil znanstvenik nenavadnega formata tako po svoji plodovitosti, neugnani marljivosti in vnemi, po znanstveni domišljiji in kombinaciji, po mnogostranski razgledanosti v pravni stroki, po visokem pojmovanju pomena znanosti in njeni oceni za kulturno življenje naroda. V dveh panogah pravne znanosti pri Slovencih je zapustil neizbrisne sledove: v kazensko-pravni vodi in v pravno-zgodovinski vedi. D. pa se je poskusil tudi v leposlovju. Že od dijaških let je sodeloval v E in SN (šifre: dr. M. D. in N. S.), kasneje pa še *Jože Razboršek je porotnik*, KMD 1913, nadalje v SV je leta 1914 objavil *Pravdarska strast - gotova propast* (1914), *Zmote in prevare* (1919), *Zdražbarji* (Kmet. list 1925), s psevdonimom L. Lipovec pa izdal veseloigro *Spodobni ljudje* (1924). V njegovo in nekaterih drugih pravnikov čast je bil izdan zbornik pravnih spisov Strena Dolenciana... (1935). Ukvarjal se je tudi z glasbo, nastopal na družabnih prireditvah kot odlični pianist in baritonist s prijetnim glasom. Slike: ASK 104, V; kot priloga v Strena Dolenciana.

Prim.: SBL I, 139-40; Zgodovina slov. univerze do 1929, 502-7 z bogato bibl. do 1928; IS 1926, 11, 88; I. R., Dekan dr. iur. et dr. h. c. M. D., Akademski glas 1936, 1; J 1938, 240, 3; Rudolf Sajovic, M. D., SP, 1941, 161-4 s sl. G. A. Kosa; I Božidar Borko, Vseučiliški prof. dr. M. D., J 1941, 240, 3; Janko Polec, † Dr. in dr. h. c. M. D., S 1941, 240a; 3; Avgust Munda, Dr. M. D., SP 1942, 3/4, 100-4; Janko Polec, v Letopis AZU I, 1938-1942-1943, 193-7,

190; isti, ZZR juridične fakultete 1941/42, 23-95; isti, Zetev tudi med našimi juristi, KMD 1945, 136-7; 220 let novomeške gimnazije, Novo mesto 1971, 351; Razgovor z rektorjem naše univerze, SN 1929, 10. okt.; Ivan Esih, Dr. M. D. u Zagrebu, Jutarnji List 1935, 16. febr.; SP 1935, 278; M. Čubinski, Povodom 60 godišnjice M. D., Policija 1936, 1-6; J 1941, 12. okt. in 28. nov.; SN 1941, 13. okt.; H. Werk, Mjesečnik, 1941, 521, 522; Janko Polec, GMD 1941, 135-8 in pril. k SP 1942, št. 1; Fr. Skaberne, PV 1942, 29-30.

Brj.

DOLENC Rihard, kmetijski strokovnjak, šolnik in pisatelj, r. na gradu Roženek (Podbrje pri Vipavi) 31. jan. 1849, u. v Novem mestu 5. febr. 1919. Sin oskrbnika Leopolda Dolenca in nečak narodnega gospodarja Jožefa Orla (1797-1874). Osn. š. obiskoval v Postojni (1857-61), šestrazredno realko začel v Lj. in dovršil v Gor. (1862-67), naka se je odločil, posvetiti se kmetijski stroki. Studiral je na Kmetijskem zavodu v Altenburgu v Tübingiji (1867-68), na Kmetijski akademiji v Magyar Ováru (1868-69), na lanarskem oddelku Kmetijske š. v Šumperku na Moravskem (1869-70) in absolviral že Vinarsko-sadjarško š. v Klosterneuburgu (1870-73). Po končanem študiju je odklonil ponujeno ugodno namestitev na Tirolskem (1873) in raje sprejel ravnateljstvo novoustanovljene dvoletne slov. kmetijske š. v gradu grofov Lanthieri na Slapu pri Vipavi (1873), s katero se je 1886 preselil v Mordaxovo graščino na Grmu pri Novem mestu in jo zelo uspešno vodil do svoje upokojitve (1907). Za kmetijstvo se je začel zanimati še kot deček, ko ga je stric odvetnik Jožef Orel jemal s seboj na poskušališča Kmetijske družbe v Lj. (1861-63), v Gor. pa je poslušal predavanja dr. K. Lavriča, F. Zakrajška in msgr. Pavletiča. S temeljito izobrazbo v vseh gospodarskih panogah, z izredno ljubeznijo za teoretski in praktični napredek slov. kmetijstva, sadjarstva, vinogradništva in čebelarstva ter z dobro organiziranim pedagoškim delom in zelo plodno strokovno publicistiko je D. veljal za gospodarskega strokovnjaka najvišje stopnje ne le doma, marveč v vsej avstro-ogrski monarhiji. S svojim nad 35-letnim vodstvom ene prvih slov. kmetijskih š. je dosegel visoko strokovno raven zavoda in njegovega vzornega gospodarstva ter vzgojil nad 400 odličnih domačih kmetijskih izvedencev. V letih 1874-86 je vodil tudi podružnico Kmetijske družbe za Vipavsko; bil je organizator kmetijskih in vinskih razstav, prirejal strokovna predavanja in oskrboval dobavo kmetijskih strojev, orodja in drugih potrebščin. Bil je sodelavec

vrste slov. in nemških strokovnih časopisov, tako: N (od 1869), Wiener landschaftliche Zeitung (od 1870), Slovenski gospodar (od 1880), Weinlaube in Weinzeitung (od 1881), Kmetovalec (od 1884), Koledar in kaŕipot po Trstu (1884), Dolenjske novice (od 1890) itd. ter objavil tri samostojne strokovne publikacije (gl. niŕe). V mlajŕih letih je bil polit. pristaŕ dr. K. Lavriča; sodeloval je s polit. članki pri gor. S (od 1871) in E (od 1876). Na pivŕkem taboru (Kalec pri Zagorju) 9. maja 1869 je govoril o ukrepih za izboljŕavo sadjarstva in vinogradniŕstva na Vipavskem. 1875-77 je bil dejanski urednik gor. gospodarskega ŕtirinajst-dnevnik Kmetovalec in v tretjem letniku tudi njegov zaloŕnik, ŕal pa je bil prisiljen ta časopis 30. jun. 1877 ustaviti zaradi pomanjkanja denarnih sredstev. Imel je tudi literarne ambicije in je za humoristične liste ŕkrat, Rogač in Brus prispeval več ŕaljvinih prigodb, ki jih je lastno-ročno ilustriral ter napisal veseloigro *Idriŕjani na Mali Smaren v Logu* (igrana 1884-87). Od njegovih strokovnih spisov je omeniti: iz sadjarstva: a) članki o pasterizaciji, o sadnem drevju ob cestah, o sadnih suŕilnicah, o povzdigu kmetiŕstva itd. (N 1872, 92, 193, 259, 305; 1879, 248, 304, 331, 366; 1881, 19; 1884, 187, 237, 316 itd.); b) samostojne publikacije: *Navod, kako se naj čeŕplje suŕe in slivovec kuha...*, Lj. 1872; *Sadjarstvo ali ovočarstvo*. I. del. *Navod k umnemu izgojevanju lepega, krepkega sadnega drevja, s posebnim odtrom na osnovno, vreditev in oskrbovanje drevesnic ljudskih ŕol*, Rudolfovo 1887; iz čebelarstva: članki o čebeloreji in njenem razvitku (N 1869; 1871, 188; 1891, 304 itd.); iz vinogradniŕstva: a) članki o obrzovanju trt, o priporočljivih sortah, o praktičnem vinograjskem orodju, o varovanju pristnosti domačega vina, o ŕveplanju in sredstvih proti peronospori, o skuŕnjah in uspehih z ameriŕsko trto na Bizeljskem, o poŕlahtnitvi ameriŕskih trtnih sort itd. (N 1880, 99; 1884, 89, 100; 1885; 1886, 9, 290; 1889; 1890, 202 itd.); b) samostojna publikacija: *Nauk, kako zasajati vinograde z ameriŕskimi trtami, da jih trtna uŕ ne more uničiti...*, Lj. 1888; Rudolfovo 1891. Razen tega je objavil veče ŕtevilno programskih in sploŕnih gospodarskih člankov v prej naŕtetih publikacijah in zapis o spomeniku P. Rostasu v Logu pri Vipavi (LZ Lj. 1882, 384); izumil je originalni tip sadne suŕilnice in razloŕil njeno delovanje (N 1884, 316). Pokazal je tudi smisel za slikarstvo, o čemer pričaŕo njegove ŕtevilne ilustracije in risbe, s katerimi je opremil svoje strokovne knji-

ge in članke ter ŕaljvne prispevke. Uporabljal je kratice: D in R. D. Slika: Kmetovalec, 1907, 211; 1928, 129; 1934, 63.

Prim: N 1873, 135; Glaser IV., 227-28, 362, 429; Simonič, 86-87, 210-11; G. Pirč, Kmetovalec 1919, 25-26; SiV 1919, 26; A. Pirjevč, SBL I, 140; Kmetovalec 1928, 129; Glonar 281; Kmetovalec 1934, 63; Petdeset let kmetijske ŕole na Grmu 1886-1936, Novo mesto 1936; J. Šlebinger, Slovenski časniki in časopisi, Lj. 1937, 20; J. Turk, v Spominski zbornik Slovenije ob dvajsetletnici kraljevine Jugoslavije, Lj. 1939, 175-226; Šlebinger-Marentič, 186; Plesničar, 28; 70 let Kmetijske ŕole na Grmu, Dolenjski list 1956, ŕt. 42; R. Kodela-J. Munda-N. Rupel, Bibliografsko kazalo Ljubljanskega zvana 1881-1941, Lj. 1962, 272; KL Sje I., 27-28; II., 518; I. Zupanič, Zgodovina vinogradniŕstva Slovenskih gor, Maribor 1969, 115, 144; B. Maruŕič, GorLtk 1974, 51-67; M. Smrdel, v Ljudje in kraji ob Pivki, Postojna 1975, 119-60.

Lc.



DOLENC Viktor, trgovec in politik, r. 22. dec. 1841 v Senožečah v gradu kneza Porcije, kjer je bila tedaj mati pri svoji materi in očimu Dejaku, grajskem oskrbniku, u. 20. jul. 1887 v Trstu. Oče Leopold, absolviran jurist in bogat posestnik, mati Ivana Laurin. Do sedmega leta je ŕivel pri starŕih na Razdrtem, nato je dovrŕil osn. ŕ. (4 razr.) v Postojni in 4 razr. realke v Gor. Eno leto je ostal doma in oče, ki je oboŕeval Francoze in njihovo literaturo, ga je učil francoŕine. Veliko je občeval s pesnikom Miroslavom Vilharjem, ki je imel za ŕeno materino po pol sestro. Po 16. letu je stopil kot knjiŕgovodja v pivovarno v Senožečah, katere lastnik je bil Ivan Dejak, nečak Viktorjevega deda. Umrla sta mu mati in oče in ostal je sam s sestro Ivano; ta je odŕla k Vilharjevim, zanj pa so skrbeli Dejakovi. 1867 se je preselil v Gor. in delal v Solkanu v mlinu B. A. Lenassija, ki je imel za ŕeno njegovo sestrično. Tedaj je zaēel s solkanskim ŕupanom Matijem Doljakom javno delovati. Pomagal je ustanoviti v Solkanu prvo ŕitalnico na Gor. (1868) in govoril istega leta na taboru v Sempasu, naj se podeljujejo javne sluŕbe domačinom. 1869 je odŕel s sestro v Cervignano k podjetju Trip e Furlani in se seznanil z Eliso Lovisoni, s katero se je 21. avg. 1873 poročil. Po letu dni se je vrnil v Gor. in bil član in odbornik polit. druŕstva Soče, poročal na občnem

zboru 23. febr. 1871 o prizadevanju odbora, da se ustanovi za vse primor. Slovence tednik, ker pa ni bilo pričakovati od tržaških in istrskih Slovencev udeležbe, naj ustanovi društvo Soča svoj organ, ki bi izhajal dvakrat na teden (Soča 1871, št. 1). 31. marca 1871 je začela izhajati Soča, organ slov. polit. društva goriškega za obrambo narodnih pravic, izhaja vsako 2. in 4. sredo meseca (od 1872 tednik), izdajatelj in odgovorni urednik Viktor Dolenc (do konca 1876). V listu je priobčil številne polit. in narodnogosp. članke. 1875 se je preselil v Trst in postal družbenik trg. podjetja Pipan & Comp. Kot trgovec je prepotoval velik del južnoslovanskih dežel. V Trstu je bil preds. Delavskega podpornega in bralnega društva, starosta Sokola, podpreds. polit. društva Edinost, prvomestnik načelstva trž. podružnice CM družbe in predlagal ustanovitev otroškega vrta pri Sv. Jakobu v Trstu (Vestnik CM I, 12). Jan. 1884 je prevzel uredništvo E, za katero je ustanovil lastno tiskarno; v njej se je tiskala E do 2. apr. 1898, ko je dobila svojo. Izdal je *Koledar za 1884 in Kažipot po Trstu* (adresni koledar), da seznanji Slovence s trg. običaji in razmerami v Trstu, ter dodatek s poučno in leposlovnino vsebino.

Prim.: Dr. H. D...c (= Hinko Dolencec), V. D., Sn 1887, 290-291, 306-307, 339-340 s sl.; 30-letnica Soče, S 30. 3. 1901; Gabršček, pass.; Lončar 140; SBL I; ž. arh. Senožec; N 1863, 265, Glas 1873, 19; Simonič 87; JKol 1970, 166; 1974, 99; Račun in poročilo Delavskega podpornega društva v Trstu 1888. Jem.

DOLENC-GOLLMAYER Viktorija Milena, operna pevka, r. 25. maja 1876 v Gor. (Placuta) in tu u. 4. febr. 1949. Oče Viktor, trgovec, z Razdrtega, mati Elizabeta Lovisoni iz Cervignana. Mladost je preživljala v dobi, ko je cvetelo politično in kulturno življenje na Goriškem. Ker je bila glasbeno izredno nadarjena, se je tri leta šolala na višji glasbeni šoli. Nato so se ji odprla vrata na velike it. odre (Benetke, Milan). Od tu je ša v okviru it. pevcev na glasbeno turnejo po Rusiji in tako pela v Varšavi, Kijevu, Peterburgu, Odesi v Kavkaziji, Tiflisu itd. Nastopala je predvsem v klasičnih operah, predvsem Trubadurju, kjer je slovela kot nedosegljiva Carmen. Pela je potem še v San Carlu v Neaplju in v milanski Scali, obenem pa opravila še vrsto turnej, ki so jo vodile po Holandiji, v dunajsko Opero in preko morja v Buenos Aires. Po prvi svet. vojni se je vrnila v rodno Gorico, kjer je imela že velike otroke. Tu je odprla glasbeno šolo, ki so jo obi-

skovali Slovenci, Italijani in celo tujci iz Amerike, do koder je prodril glas o njej. Med njenimi učenci so bili Jožko Bratuž, Lojze Šimenc in vrsta drugih, ki so se potem uveljavili v jsl. glasbenem življenju. Na gor. anagrafskem uradu je vpisana pod priimkom Dolini.

Prim.: krstne matice; Znamenita Goričanka, Soča 1949, 86, 3. Brj.

DOLGAN Anton, gledališki igralec, r. 12. jan. 1891 na Kalu pri Pivki, u. 15. febr. 1933 v Trstu. Oče Anton je bil čuvaj pri Esso-Standard v Trstu, mati Marija Smerdel. Dovršil je srednji tehn. tečaj v Trstu in postal mehanik v Tovarni strojev, potem v livarni Škabar, nazadnje v Esso-Standard. D. je bil med ustanovitelji Dramatičnega krožka v Škednju pri Trstu, ki je deloval od 27. febr. 1920 do 1927, štel 180 članov in imel lastno dramsko šolo, ki jo je vodil poklicni igralec Emil Kralj. D. je zrežiral že prvo igro, Thomasovo »Charleyevo tetko«, in potem je stalno sodeloval pri nadaljnjih igrah: Govekar »Legionarji« in »Rokovnjači«, Laufs »Vražja misel«, Milčinski »Cigani«, Strindberg »Pelikan«, Vošnjak »Lepa Vida« in Novačan »Velega«. Igral je tudi v drugih krožkih in nastopil v »Kralju na Betajnovi«, v »Jesenskih manevrih« in v »Desetem bratu«.

Prim.: NSKT, Ods. za zgod., osnovni podatki; M. Sila, Slov. gledališče na Tržaškem, GL SSG Trst 1945-46, št. 2, 33; D. Pahor, Prosvetno delo v Škednju in na Kolonkovcu od »Slovanske vile« do naših dni, v knjigi Citalnica v Škednji, 1868-1968, Trst 1968, 33 s sl. Jem.

DOLGAN Ervin (v krstni knjigi Ermin), politični in družbeni delavec, r. 13. apr. 1923 v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Oče Franc, mizar, mati Antonija Krebelj. Osn. š. obiskoval v Ilirski Bistrici, 1937 odšel v Jslu, postal tu mizarski vajenec, se 1939-40 vključil v delavske sindikate (URS), nastopal v demonstracijah in stavkah ter postal 1940 član KPS, ki ga je določila, da je delal v organizaciji SKOJ za Slovenijo. 1940 bil pritegnjen v njen pokrajinski komite. Ilegalno delo ga je večkrat vodilo v Prekmurje, na Dolenjsko in Notranjsko. Ob napadu na Jslu se je prijavil v vojsko. Po razsulu stare Jslu se je večkrat sestajal s Tonetom Tomšičem (ta je večkrat spal v D-ovi sobi); ta ga je v soglasju s CK KPS poslal na Primorsko (jun. 1941), tu v 2 mesecih vzpostavil številne terenske odbore in pridobil zaupnike v vaseh po Pivki in Ilirskobistriškem območju, pa tja do Reke. Vrnil se je v Jslu in še v avgustu

1941 pripeljal prve skupine partizanov na Primorsko. Potem ko je ta Pivška četa opravila prve sabotažne akcije (iztirjenje vlaka v Kilovčah itd.) in je D. bil na poti na pokraj. konferenco primorskih aktivistov, je padel v fašistično zasedo, bil ranjen in odpeljan v bolnišnico na Reki, od tu pa v zapore v Trst, Koper in končno v Rim, kjer je bil jeseni 1942 obsojen pred posebnim sodiščem na 30 let zopora. Iz kaznilnice San Gimignano pri Sieni je pobegnil skupaj s tovariši (10. jan. 1944) in se priključil okrožnemu KPS odboru za Brkine, postal rajonski sekr. za Jelšane, vodil nato agit-prop komisijo pri okrožnem komiteju. Po treh mesecih so ga poslali na pokraj. komite SKOJ Slovenije v Belo krajino in ga še isto leto imenovali za sekr. ObIK SKOJ za Primorsko, ker je ostal do konca vojne. Bil je nato sekr. ObIK in mestnega komiteja SKOJ v Trstu ter član mestnega komiteja KPS. Od 1946 je bil v Lj. organizacijski sekretar pokraj. komiteja SKOJ za Slov., a še isto leto odšel v Bgd na enoletno višjo partijsko š. Po vrnitvi delal kot inštruktor CK KPS. Konec 1948 imenovan za organ. sekr. ObIK KPS za Goriško (do 1951), ko je postal pomočnik ministra za kmetijstvo LRS. Od 1952 je bil sekretar okraj. kom. ZK v Sežani in poslanec v republiški skupščini LRS (od 1954). 1958 izvoljen za preds. rep. odb. Sind. komunalnih in obrtnih delavcev Sje, član rep. sveta ZSS, član njegovega predsedstva ter član predsed. tega sindikata. Avg. 1960 postal preds. komisije RS ZSS za samoupravljanje. Od 1962 imel vodilna mesta v gospodarstvu, bil član revizijske komisije CK ZKS, član centr. sveta ZSJ, član predsedstva republ. sveta ZSS, član obč. komiteja ZKS Lj.-Bežigrad, član rep. odbora ZZB NOV Sje, član uprav. odb. cestnega sklada SRS, član uprav. organa zvezne zunanjetrgovinske zbornice, preds. skupščine zavarovalnice Ljubljana. Prejel je red zaslug za narod I. in II. stopnje, red za hrabrost, red bratstva in enotnosti II. reda, red partizanske zvezde III. reda, 1977 zlati znak Zveze sind. Sje. V knjigi Vstaja jugoslovanskih narodov (Lj. 1965, 332-342) je objavil memoarski zapis *Začetki narodnoosvobodilne borbe v Primorju*.

Prim.: Janko V. Valentinčič, Kandidati za republiški zbor na Sežanskem, SlovJ 1953, 43, 11 s. sl.; Kojeko I, 145; Zbornik dokumentov in podatkov o NOV jugosl. narodov, Bgd 1952, d. VI,

knj. 1, 139; Zlati znak Zveze sindikatov Slovenije, Lj. 1977, 15 s. sl.; M. Zadnik, Požig prvih sedmih vasi na Primorskem, Trst 1972, 6-7. Brj.

DOLGAN Jostp, pedagoški delavec, r. 5. nov. 1886 v Dolnji Košani Josipu, trgovcu, in Mariji Pupis. u. 26. febr. 1965 v Lj. Po maturi na lj. učiteljski 1906 in opravljenem usposobljenostnem izpitu 1910 je bil definitivno nastavljen. Od 1911 je učiteljeval v Studenem pri Postojni, od 1923 bil didaktični ravnatelj v Trnovem pri Ilirski Bistrici, nakar je bil 1926 premeščen v Cordenons pri Pordenonu. Še isto leto se je preselil v Jslo. Do 1939 je bil š. upravitelj v Planini pri Postojni, do nemške okupacije 1941 pa okrajni š. nadzornik v Litiji. Po preselitvi v Lj. se je takoj vključil v osvobodilno gibanje. Na Rogu je sestavil učni načrt za osnovne š. na osvobojenem ozemlju ter na Primorskem in jeseni 1944 v Dobljčah pri Črnomlju vodil tečaje za partizansko učiteljstvo. Po osvoboditvi je bil vodja tečajev za mlade učitelje v gradu Rovne pri Pivki, v Kranju in Celju, nato pa do 1948 ravnatelj dvorazredne gospodarske š. v Kopru. D. je bil eden najbolj aktivnih slovenskih pedagogov. V teoriji in praksi se je zavzemal za delovno š. Propagiral je ideje pedagoga Lombarda Radice ter proučil sistem šole belgijskega psihiatra in pedagoga Decrolyja, začelnika globalnega pouka, čigar učni načrt je temeljil na človekovih gmočnih potrebah, ki naj jih učenci dodobra spoznajo. Posebej se je posvečal vzgoji in izobrazbi kmečke mladine. Zato je proučeval, kako se šola drugod, zlasti na Danskem. Sestavljal je učne načrte za kmečke nadaljevalne š., ki naj usposobijo mladino ne le za kmečki poklic, temveč da bo tudi spreminjala odnose na podeželju. Za prvi in drugi razred jih je objavil v UT 1927 in 1928. Leta 1932 jih je skupaj z E. Vrancem izdal v knjigi *Podrobni učni načrt za ljudske šole*, ki je pomenil zmago naprednih metodičnih postopkov in vsebinsko prerojenje našega osnovnošolskega pouka. 1938 sta še izdala *Nastavni plan za narodne šole Kraljevine Jugoslavije*, ki je izšel v Beogradu. Svoje poglede na delovno šolo in na šolo, prilagojeno potrebam kmečke mladine, je tolmačil v mnogih člankih ter jih širil tudi s predavanji na učiteljskih zborovanjih. Pomembnejši prispevki so: v UT LXVI št. 33, 34, 35 *Podeželska šola, vas in delo učiteljstva*; LXVIII št. 21-22 *Krožki in reforma vzgoje in pouka*; v Prosveti IV str. 141-145 *Kmetska nadaljevalna šola spoznava in oblikuje našo vas*; v P XLIX, 73-82 in 104-108 *Kmetska delovna šola*; L 161-167, 193-196 in 225-229 *Izobrazba kmetske*

mladine, kjer posebej poudarja pomembnost osebnosti njenega vzgojitelja; LI, 224-229 *Osebnost učiteljice na kmetijskih gospodinjstkih šolah*; LX, 38-44 *Obnova vaške šole pri Slovencih od 1918-1938* ter 208-211 *Setev, učna enota za III. razred vaških šol*; LXI, 10-14 *Kmečko življenje in vaška šola*; LXII, 133-136 *Otrokovo duševno razpoloženje za računski pouk*; v SodP VI, 131-136 *Učni načrt partizanskih šol*, VII, 230-237 *Zgodovina pouka o žabi*, XIV, 142-150 *Prvi tedni računskega pouka v prvem razredu*; v PD VI št. 20 *Zemlja in človek, dvoje front ene celote*, VII št. 1 *Risba kot merilo otrokovega duševnega razvoja*, št. 6 *Didaktični materializem*, št. 8 *Priroda - najboljši učbenik*, št. 10 *Učenec proučuje okolje*, št. 13 *Kmetijski pouk v osnovni šoli kot pedagoški problem*, št. 15 *Otrokovi interesi v aktivni šoli*, št. 18 *Začetek globalnega pouka*, VIII št. 15 *Načelo globalnosti v učnih načrtih za osnovne šole*, št. 21-22 *Decrolyjevo življenje in njegova šola*, IX št. 4 *Uspehi in neuspehi Decrolyjevega sistema*, št. 10 *Spomin na učitelje kmetijce*. Napisal je obširno *Zgodovino kmetijskega šolstva po slovenskem ozemlju do osvoboditve 1945*, a je izšel 1967 v knjigi *Prispevki k zgodovini kmetijskega šolstva na Slovenskem* le prvi del pod naslovom *Kmetijsko šolstvo od začetkov do razpada Avstro-Ogrske*. Celoten rokopis hrani Slovenski šolski muzej v Lj.

Prim.: W [Winkler], Sedemdeset let J.-a D.-a (s sl.), Prosvetni delavec VI., št. 17; V. [V. Winkler], D.-u v spomin, Sodobna pedagogika XVI, str. 138-40; A. Podjavoršek, J. D., Delo VI, št. 59; 100 let lj. učiteljsča, Lj. 1973, 101; MSE I, 383.

Svk.

DOLGAN Marjan, časnikar, r. 18. febr. 1923 v Trstu. Oče Anton je bil mehanik, mati Dora Stanič. Po očetovi smrti in 4. razr. osn. š. v Škedenju pri Trstu je odšel sept. 1933 v Lj. in se vpisal na gimn. Dne 17. mar. 1942 so ga aretirali in do 6. maja zaprli, nato poslali v taborišče Gonars, novembra v Monigo pri Trevisu. Febr. 1943 so ga poslali v »battaglione speciale« v San Pier d'Agliana pri Pistoii, od tod na Sardinijo. Po premirju so posebne bataljone prevzeli Amerikanci, D. je napravil tečaj za poročnika in postal poveljnik čete. Sodeloval je v glasilu slov. čet Naša zvezda in v Port de Boucu režiral Klopčičevo »Mater«. Okt. 1945 se je vrnil v Trst in 1947 maturiral na Slov. real. gimn. Nov. 1947 je nastopil službo pri PDK, najprej kot športni ur., nato kot kronist, ur. 3. strani in končno kot sef krotnike in trž. ur. gor. strani. Vključil se je v PD

Škedenj-Servolana in z dramatičnim odsekom večkrat nastopil na domačem odru, gostoval na podeželju in pri radijskih mladinskih oddajah. Istočasno je deloval v ŠD Škedenj-Servolana kot orodni telovadec (zmaga na prvem ljudskem peteroboju na Opčinah) in kot vaditelj m. in ž. vrste. Z reprezentanco STO je nastopil na balkaniadi sept. 1947 v Lj. Vadil je prvomajske nastope in zanje sestavil vajo *V boj*, ki je dobila nagrado. V lahki atletiki je bil prvak STO v skoku v višino in drugi v teku na 110 m z zaprekami, nastopal je tudi kot odbojkar in nogometaš.

Prim.: NSKT, Ods. za zgod., vpr. pola 31; IzvTrst 1948, 68.

Jem.

DOLGAN Milena, kiparka, r. 28. avg. 1917 v Studnem pri Postojni, u. kot žrtev avtomobilske nesreče na Viču v Lj. 12. jun. 1945. Oče Josip (gl. čl.), učitelj. Otroška leta je preživela v Studnem, kasneje v Trnovem pri Ilirski Bistrici (obiskovala samostanko š.). Od 1926 je že z družino živela na Blokah v Jsli, potem ko je bil oče iz Trnovega najprej preseljen v Benečijo. Od 1928 je živela v Planini pri Rakeku. Po končani nižji gimn. v Lj. se je 1934 vpisala na kiparski oddelek Srednje tehnične š. V 2. letn. je hodila poslušat na U tudi predavanja Iz. Cankarja. Po končanem 2. letn. je odšla v Bgd in se tam vpisala na štiriletno Umetnostno š., kjer sta ji bila za prof. P. Pallavicini in T. Rosandić. 1938 si je ogledala umetnostne spomenike Italije (Benetke, Milan, Firence, Rim, Sirakuza, Neapelj idr.). 1941 je končala bgd akademijo in se po nemškem napadu na Jslo vrnila v Lj., postala aktivistka OF, se pred aretacijo umaknila v Košano pri Pivki, bila sept. 1944 poklicana v grafični oddelek Centralne tehnike KPS v Črmošnjicah (Bela krajina), tu delala v slikarskem oddelku-ateljeju, še v Črnomlju do konca vojne. Ze na akademiji v Bgdu je izdelala več kipov v naravni velikosti po živih modelih, najboljši od teh je bila *Zapuščanost*, vendar so vsa ta dela bila uničena že prvi dan vojne od nemških bomb. Med vojno (1942) se je udeležila X. razstave društva Slovenski lik »Slovenska moderna umetnost. - Francè Kralj. - Generacija najmlajših« (v katalogu reprodukcija *Lastni portret*). Na tej razstavi je imela dela *Zanjici*, *Sestrici*, *Lastni portret*, več *Torzov* in nekaj druge male plastike. Med vojno se je preživljala z izrezlavljanjem ornamentov na lesenih škatlicah. V partizanih je tudi ustvarjala figuralne plastike in portretne študije. Ze od

febr. 1945 so v Centralni tehniki pripravljali obširno razstavo partizanskega tiska in umetniških del, ki naj bi bila odprta v Črnomlju 27. apr. 1945, a so jo morali zaradi naglo se razvijajočih vojaških dogodkov ob koncu vojne podreti, ne da bi bila odprta za javnost. Ohranil pa se je tiskani katalog (Umetnostna razstava slikarskega ateljeja AT (KPS), kjer je med kiparji navedena tudi D.-ova. Po vojni so bila njena dela razstavljena v Lj. v jul. 1945 v Jakopičevem paviljonu na skupinski razstavi, prav tako jeseni t. l. na razstavi Za svobodo padli umetniki (v katalogu reprodukciji dveh njenih plastik *Partizanček*, *Glava dečka* ter njen portret, delo Vita Globočnika). D.-ova je ustvarjala pretežno drobno figuralno in portretno plastiko, največ v glini, pa tudi v kamnu. Like je modelirala v zaokroženih oblikah, pri tem pa je dobro obvladala anatomijo.

Prim.: Katalog razstave Slovenskega lika, 1942; katalog razstave Za svobodo padli umetniki, [1945] (uv. F. Šijanec); Šijanec 206, 248; M. Juteršek, Razstavniki katalogi..., Likovna revija 1963, št. 6, str. XLVII-XLVIII; ELU II, 67 (M. Zr. = Marjan Zadnikar); J. Krall, Partizanske tiskarne na Slovenskem. Osrednje tiskarne, Lj. 1972, 297; Spomini Jožeta Dolgana na pokojno hčerko Mileno, Borec 1969, 255-9; R. Savnik, Pomembni Pivčani in njihovi neposredni sosedje, v: Ljudje in kraji ob Pivki, 1975, 108; Flamingo, M-i D-ovi - umetnici partizanki v spomin, LdP 1945, 47 s sl.; Pija Vavpotič, Spomini na kiparko partizanko M-o D-ovo, NŽ 1945, 6/7, 135-6 s sl.; Avtoportret na Slovenskem, Lj. 1958, 64.

Brj.

DOLHAR Alojz, zdravnik, planinec, publicist, r. 17. jun. 1902 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 23. marca 1969 pod Mojstrovko. Oče Ivan, sodar iz Kranja, mati Ana Skodlar iz Britofa pri Kranju. Osn. š. in gimn. v Trstu, medicino v Lj. in Zgbu, kjer je promoviral 1927. Diplomsko nostrificiral v Sieni in opravil državni izpit v Rimu. 1928 je nastopil zdravniško službo v Trbižu. V študentskih letih je bil aktiven član akad. društva Balkan. V Kanalski dolini je bil s svojim zgleodom in delom glavni steber slovenstva, velik podpornik dijakov in revežev. Ob koncu druge svet. vojne je sodeloval pri štiritedenski partizanski upravi in organiziral razkuževalno službo za jsl. povratnike iz nemških taborišč. Pri angloameriški upravi se je zavzemal za narodnostne pravice slov. manjšine. Pri razmejitveni komisiji je skušal doseči pravično rešitev za Slovence v Kanalski dolini. Že od mladih let je bil navdušen planinec in je bil med najboljšimi poznavalci zah. Julijcev. O njih

je večkrat predaval in pisal. V PV 1964 je objavil članek *Akutna gorska bolezen*, 1968 pa članek *S smučmi pod Matterhorn in na Breithorn*. S članki je sodeloval tudi v PDK in JKol. Smrt ga je doletela prav v gorah, kjer se mu je zdrsnilo na zmrzli gozdni strmali, ko se je v družbi vračal s Slemena pod Mojstrovko. Po njem nosi ime 1. pot planinske vertikale SPD Trst.

Prim.: JKol 1952, 136; PV 1969, št. 6; 1975, št. 12; ZdrV(ZV) 1969, 38, 225-239; PDK 26. 3. 1969, 3 s sl.; 27. 3. 1969, 3 s sl.; NL 27. 3. 1969; Vodnik po planinski poti SPD Trst, Trst 1975, 7-8.

Har.

DOLHAR Rafko, zdravnik, politični delavec, publicist in pisatelj, rojen 3. avgusta 1933 v Trbižu. Oče Alojz, zdravnik (gl. čl.), mati Ida Ehrlich iz znane družine v Žabnicah. Osnovno šolo obiskoval v Trbižu, slovensko gimnazijo in znanstveni licej v Trstu, kjer je maturiral 1952. Medicino je končal na padovanski U 1963 in tu tudi specializacijo v medicini dela 1965 ter v športni medicini 1971. Od 1968 je prof. anatomije človeka na naravoslovni fakulteti na U v Trstu. Vsa leta je v vodstvu slov. polit. stranke v Italiji SSK in sicer kot pokrajinski tajnik SSK za Trst, od maja 1975 član deželnega tajništva SSK; predsednijskega krožka za soc.-polit. vprašanja »V. Šček« v Trstu. 17. nov. 1966 je bil izvoljen na listi SSK v tržaški občinski svet, kjer je bil od 28. marca 1970 do 2. marca 1974 odbornik za socialno skrbstvo in od 2. marca 1974 do 20. marca 1976 odbornik za zdravstvo. V okviru predavateljskega in publicističnega dela je treba omeniti pet ciklov predavanj na RAITrsta: *Izleti po gorah* (1958), *Iz planinskega dnevnika* (1959), *Bližnja in daljna smučišča* (1960), *Alpske poti in smeri* (1970) ter *Človek in cesta* (1962). Napisal je 15 znanstvenih razprav, ki jih je objavil v revijah: športno-medicinske objave (Lj), Quaderni di anatomia pratica (Rim), Medicina sociale (Milan), Minerva medica giuliana (Trst). Med njimi: *Considerazioni sul peso e la statura di un gruppo di 500 bambini triestini*, 1965; *Consider. sulla planimetria indiretta nella prevenzione di incidenti stradali*, v Medicina sociale 1966; *Prime esperienze di linfografia con mezzo di contrasto liposolubile nel cadavere*, 1968; *Contributo anatomo-radiologico allo studio della morfologia del cul di sacco ducale*, 1968 (soavtorja F. Cioffi in A. Forabosco); *L'accrescimento ponderale del ratto timectomizzato in età adulta*, 1969 (soavtor. A. Forabosco); *Ricerche di antropometria durante l'accresci-*

mento I. Sulla capacità vitale teorica in bambini in età scolastica, 1968 (soavtor G. Bergamini); *Ricerche sulla linfografia, I, Modificazioni strutturali linfogliandolari in corso di linfografia*, 1968 (soavtorja G. Bergamini in A. Scagnol); *Considerazioni clinico-statistiche sul trattamento delle broncopatie croniche enfisemigene*, 1966 (soavtorja L. Ercolessi in E. Zucca). D. je sodeloval pri sestavi Vodnika po planinski poti SPD Trst (1975) ter v celoti napisal prvo poglavje *Pot dr. Alojza Dolharja*. V ZstV je 1977 objavil teljton *V kraškem sanatoriju*. D. je napisal tri knjige: *Pot v planine*, Trst 1965 (samozaložba); *Človek in cesta*, Trst 1971 (Zal. ZTT); *Pot iz planin*, Trst 1974 (Zal. Mladika). V PV je objavil članke poljudne vsebine: *Bivak pod Montažem in V viševem severozahodnem žlebu* (1962), *Dve poti s Koroške* (1963), *Dva kraška sprehoda* (1966), *Rekvijem za veliko iluzijo* (Most 1968, 18/19, 67-70).

Prim.: PV 1966, 460; dr. V. Vovk, Knjiga o gorah in njihovih imenih; M. Jevnikar, Zamejska in zdomska literatura, M(Trst) 1969, 59; Gatterer, 1208-13; dr. D. Sedmak, Za volanom in pred avtomobilom ob izidu R. D. knjige Človek in cesta, M(Trst) 1972, 31; M. Pavčnik, Storiščeva nevarnost, Delo 10. jun. 1972; j. k. (= Jože Koren), R. D., Pot iz planin, PDk 1974, 18. dec., str. 5; T. Debeljak, Se tretja planinska knjiga, SvSl 5. febr. 1976; Vodnik po planinski poti SPD Trst, Trst 1975; večkrat v PDk, NL, KatG, Gosp, M(Trst); Aleš Lokar, Razgovor z R-om D-jem, Most 1970, 25, 1-3. Har.

DOLINAR Ivan, politik in časnikar, r. 26. avg. 1840 v Škofji Loki, u. 6. jun. 1886 v Trstu. Oče Gašper, čevljar, mati Marija Wilfan. V osn. š. je hodil doma in v Lj., potem se je šel učiti slikarstva k Stefanu Šubicu v Poljane nad Škofjo Loko, a se še preden je dovršil pouk, vrnil domov in začel slikati. 1859 je prostovoljno odšel »v vojsko v Italijo, kjer se je prav hrabro boril ter bil odlikovan s srebrno svetinjo. V vojski je bil ranjen in odveden v Pariz.« (Sn 1886). Kot vojak je nekaj časa živel v južni Dalmaciji, hodil v Črno goro in se bavil s cerkvenim slikarstvom. V Trst je prišel 1865, a naslednje leto so ga spet poklicali k vojakom. Stopil je v službo na postaji v carinarnici in tu ostal do 1879. Z drugimi je ustanovil Delavsko podporno in bralno društvo in mu bil prvi preds., pozneje tajn. in končno uradnik. Kulturno in polit. je začel delovati 1868 v rojanski čitalnici, kjer je bil odbornik, režiser in nekaj časa tudi preds. Kulise in druge slike je sam narisal, igrala pa je tudi njegova žena Katarina Jereb. 1875 je ustanovil z drž. posl. Nabergojem, Trobcom in drugimi politično društvo Edinost,

ki je začelo 8. jan. 1876 izdajati glasilo E. D. je bil izdajatelj in odgov. ur. do 3. mar. 1880. Pri urejanju mu je krepko pomagal Franc Cegnar (PSBL III, 175-6). »V E boril se je D. neustrahovano za pravice tržaških Slovencev.« (Sn 1886). Z Delavskim podpor. in bralnim društvom je priredil 31. jan. 1880 »veliko veselico v gledališči Fenice. To je bila prva velika javno narodna slavnost v Trstu, pomenljiva je bila pa tudi zaradi prve slov. predstavitve v tržaškem gledališči. Igrali so V Ljubljano jo dajmo; mej igralkami je bila tudi Dolinarjeva soproga.« (Sn 1886). V E je v podlistku *Črtice iz mojega dnevnika* (1881 in 1882) opisal dogodke iz svojega vojaškega življenja pod psevdonimom Samovič. 1882 je bil soustanovitelj telovadnega društva Tržaški Sokol in njegov odbornik, dalje Tržaškega podpor. društva, Pevskega društva in Tržaške čitalnice. 1884 (od 10. apr. do smrti) je izdajal zabavno-šaljivi list *Jurij s pušo*, polmesečnik, in *Jurijev koledar* za 1885 in 1886. Založil je *Križmanova Krajna imena v tržaški okolici* (ponatis iz E 1876) in Zakrajškovne pesmi *Lira in cvetje*. Ob volitvah je bil vnet in uspešen agitator. Dpisoval je N, S in drugim listom. Psevdonimi: Podlipčan, Frickov Janez, Samovič.

Prim.: Podatki župn. urada v Škofji Loki; F-i.: I. D., Sn 1886, 265-266 s sl.; Lončar 140; SBL I; KLSje I, 381. Jem.

DOLINAR (DOLLINER) Jurij, zdravnik in botanik, r. v Radečah pri Zidanem mostu 11. apr. 1794, u. v Idriji 16. apr. 1872. Gimn. obiskoval v Zgbu (1808-09), na Reki (1809-12) in v Gradcu (1812-15), kjer je študiral tudi filozofijo (1815-18). Potem je obiskoval kirurške tečaje na Dunaju (1818-21) in postal magister chirurgiac (1821). Služboval je kot kirurg v dunajski splošni bolnišnici in hkrati kot policijski obdukcijski kirurg (1821-42). Nato je bil okrožni kirurg v Postojni (1842-46) in rudniški kirurg v Idriji (1846-48), nakar je dobil študijski dopust in na Dunaju nadaljeval študij medicine (1848-51) ter bil promoviran v doktorja medicine (1851). Po vrnitvi v Idrijo je služboval kot rudniški in mestni zdravnik še deset let. D. se je od zgodnje mladosti zelo zanimal za naravo in bil navdušen planince (tudi še v starejši dobi) in je nešteto krat prehodil celotno alpsko področje. Kot tak je vzljubil botaniko in se z njo pečal vse življenje. Že kot mlad kirurg je v času svojega bivanja na Dunaju družbi s tamkajšnjimi znanstveniki in botaniki (Kovats, Lippe, Pach, Precht, Welwitsch, Winkler) sistematično raziskal floro dunajske okolice in

sosednjih alpskih predelov ter sodobnemu strokovnemu časopisju pošiljal številne prispevke, sad teh ekskurzij. Tako si je hitro pridobil sloves odličnega strokovnjaka in splošno priznanega botanika. Ko je pozneje služboval v Slov., je natančno preiskal osrednje področje dežele, zlasti okolico Zidanega mosta, Idrije, Tolmina, Postojne in Žužemberka. Rezultati njegovega znanstvenega dela so velikega in trajnega pomena. Botaniko je obogatil z vrsto novih cvetnic in praprotnic, ki so dobile po njem poimenovanje (Dollineriana). To so v Idriji *krebuljica* (*Anthriscus rivularis*) in *petoprstnik* (*Potentilla micrantha carniolica*), na Črni prsti *dimek* (*Crepis montana*) in *zali klobuček-vsedobro* (*Abstrantia gracilis carniolica*), v Radečah *popkoresa* (*Mochringia diversifolia*), v Zagorju *šebenik* (*Erysinum carniolicum*) in v Postojni *sita* (*Heleocharis carniolica*). S tem si je zagotovil tudi mesto enega največjih slov. botanikov. Njegov sloves je šel tudi čez meje slov. domovine in avstrijske monarhije. Tako je bil izvoljen za dopisnega člana Königliche Bayerische botanische Gesellschaft v Regensburgu (23. marca 1830), The British Association for the advancement of science v Edinburghu (9. nov. 1837), Schlesische Gesellschaft für vaterländische Cultur v Breslauu (10. apr. 1841) in za častnega člana bavorske naravoslovne družbe »Pollichia« v Pflazu (14. marca 1852). Njegova najpomembnejša dela so: *Nachtrage und Berichtigungen zu Steudel-Hochstetter's Enumeratio plantarum* (Flora, Regensburg 1829, 541); *Enumeratio plantarum phanerogamicarum, in Austria Inferiori crescentium*, Vindobonae 1842; *Drei für Landesflora neue Arten* v Jahreshfte des Vereines des Landesmuseums Krain, Lj. 1856, 54; *Über eine neue krainerische Abstrantia-Art*, p. t., Lj. 1858, 57. Njegovi številni prispevki so še v 26 zvezkih dela L. Reichenbach, *Flora germanica exsiccata, sive Herbarium normale plantarum criticarum Germania propria vel in adjacente Borussia, Austria et Hungaria, Tyroli, Helvetia, Belgiaque nascentium, concinnatum editumque a societate Florae germanicae*, Lipsiae 1830-1845. Narodni muzej v Ljubljani ima dragocen Dolinarjev herbarij rastlin idrijske okolice (z avtorjevim indeksom).

Prim.: Verhandlungen des zoologisch-botanisches Vereines in Wien V., Wien 1855, 57; Laibacher Zeitung, 22. apr. 1872; Flora, Regensburg 1872, 256; Allgemeine deutsche Biographie V., Leipzig 1875-1912, 314; W. Voss, Jahresbericht der Staats Ober-Realschule in Laibach für das Schuljahr 1884, 1-59, 1885, 3-41; K. Križnik v I. Zoch, Hrvatska enciklopedija, priručni rječnik sveob-

šega znanja II., Osiek 1890, 299; O. Gratzy, Repertorium zur 50-jährigen Geschichtschreibung Krains 1848-1898, Lj. 1898, 4; A. Heimerl, Schulflora von Österreich: Alpen- und Sudetenländer. Küstenland südlich bis zum Gebiete von Triest. 2. Aufl., Wien 1912, 91, 228, 273-74, 300, 387, 389, 555; NE, 272-81; SBL I, 142; Glonar, 286; Krajevni leksikon Dravske banovine, Lj. 1937, 268; A. Pišskernik, Ključ za določanje cvetnic in praprotnic, Lj. 1941, 76-77, 145; 172-73, 221, 229, 233-34, 280-81; EJ II, 162; Novosti antikvariata Cankarjeve založbe štev. 20, Lj. 1957, 42; Österreichisches biographisches Lexikon 1815-1950, I., Graz-Köln 1954, 192; Simoniti, 38; KLSje III, 1976, 194.

Lc.

DOLJAK Francišek, cerkveni govornik, ljudski misijonar, r. 5. marca 1829 v Grgarju (Zagorje), u. 10. okt. 1905 v St. Andražu na Koroškem. Oče Anton, kmet, mati Terezija Calfau (Kafol). Gimnazijo in bogoslovje (1849-53) v Gor. Ord. kot tretjeletnik 21. sept. 1852. Sprva prefekt v sementišču v Gor. (1852-53), zatem kpl. v Kamnjah (1853-54), kpl. in učitelj v Zgoniku (1854-56) ter kpl. v Komnu (1856-58). Ko je v časopisju bral krivičen napad na jezuite, se je odločil, da sam vstopi v ta red. Prva Slovenca, ki sta 1843 vstopila v novo avstr. jezuitsko provinco, sta bila Janez Stare in Jože Kos, kot tretji je 24. apr. 1858 vstopil D. Redovno življenje je začel kot novince-sholastik v Trnavi na Slovaškem (1858-60), nato je ponovno študiral filoz. in teolog. v Innsbrucku (1860-62). Vrnil se je v Trnavo kot nemški in slovaški pridigar (1863-64) in odšel v Požego (1864-67), kjer je deloval kot hišni spiritual, spovednik in ljudski misijonar. V St. Andražu v Labotski dolini je pod vodstvom gor. jezuita Anastazija Bosizia (1868) opravil tretjo probacijo (leto duh. obnove, nekaj drugi noviciat), nakar se je vrnil v Požego (1869-70) in vodil misijonsko dejavnost. 1870 so se jezuiti ponovno naselili v Slov. Hišo so odprli v Repnjah, vodili duh. vaje za razne stanove in ljudske misijone po vseh slov. deželah. D. je bil hišni predstojnik, ekonom in ljudski misijonar. V Repnje je poklical sestre, da so vodile š. A čez tri leta (1873) je kranjsko deželno predsedstvo izgnalo jezuite: Kos se je zatekel v Kaločo na Ogrskem, Stare na Dunaj, Doljak v Steyr (30 km od Linza) in od tam v Trnavo. Tu je bil 4 leta rektor kolegija, kjer je bil noviciat (1875-78) in praznični slovanski pridigar. Ker se je kot izboren govornik želel posvetiti ljudskim misijonom predvsem med Slovenci, so ga poslali v St. Andraž za hišnega svetovalca in misijonarja (1879-87). Škof Missia je 1887 kupil jezuitom v Lj. hišo pri Sv. Florijanu ter jim po-

veril dušno oskrbo Nemcev v Lj. in skrb za slov. ljudske misijone v podeželju. D. je bil določen za organizatorja ljudskih misijonov. Brž je dospel v Lj. (1888-94), navezal stike s številniki žpk in izpeljal nepretrgano vrsto misijonov. 1895 se je vrnil v noviciatsko hišo v St. Andražu, bil tam do 1903 še vedno misijonar za slov. vernike, četudi je bil slabotnega zdravja in so se sobratje čudili, da toliko zmore. Ko je zaradi starosti obnemogel, je kot »operarius« nadaljeval s pastoralnim delom (spovedi, pridige, duh. vaje) do smrti. D. je bil v dveh redovnih hišah predstojnik, zaslovel pa je predvsem kot izboren govornik, ljudski misijonar in organizator ljudskih misijonov. Na misijone v Slov. je prihajal celo iz Požge. Tako je s sobratom Valjavcem vodil misijon v Prihovi na Stajerskem, v Smedniku in pri Sv. Ignaciju v Gor. Misijon v Gor. se je vršil v treh jezikih: v nemšč., v furl. in slovenščini: D. je pridigal slov. Goriški Slov. so tedaj zahtevali lastne, ločene misijone in naj tudi gor. jezuiti znajo slov. (ZD 1866, 261). Intenzivno misijonsko dejavnost pa je razvil iz Repenj in od tu zelo rad prirejal ljudske misijone po Primorskem, npr. v Kobaridu in v Šentvidu (Podnanosu) pri Vipavi (ZD 1870, 283, 389). Pa tudi iz St. Andraža je prihajal na Primorsko: na misijonu 1880 v Sempasu je s svojo blestečo govorniško silo ljudi naravnost očaral (ZD 1880, 52); na ljudskem misijonu pri Sv. Antonu v Trstu je »ta pridigar, da malo taktih«, trž. Slovence tako razgibal, da se jih je sklepne slovesnosti udeležilo kar 7.000 (ZD 1880, 308). Naslednje leto je vodil misijone v Sežani, na Opčinah in v Čepovanu, kjer se je udeležila sklepa misijona množica 9.000 vernikov (ZD 1881, 181, 215). Ko je na misijonu v Zgoniku D. zaklical poslušalcem: »Reši dušo!«, je vsa cerkev zaplakala in »nastal je tak jok in stok, da je pridigarja preglasil« (ZD 1881, 350). »Doljak, po vsem Jugoslovanskem znan misijonar in sloveč govornik« (ZD 1882, 221) je z ljudskimi misijoni tudi na Primorsjem opravil nad vse važno versko-nravno in narodno delo, ker je znal razgibati tisočglave množice in jih utrditi v verski in narodni zavesti. Znal je tudi vrsto jezikov (slov., ital., hrvaški, ogrski, slovaški in nemški), zato se je čutil poklicanega za ljudskega misijonarja. Od 1865 pa do smrti (z izjemo let 1874-78, ko je bil v Trnavi) se je posvečal misijonarjenju. Sam je izjavil, da je vodil 484 ljudskih misijonov, od teh 162 iz St. Andraža.

Prim.: NadškAGor, akti, šematizmi; izpisi iz matrik in »Kronike« župnije Grgar; ZD, pass.;

Domovina 1869, 211; Slovenski jezuiti, št. 50, Maribor 1975 pass.; podatki iz provinc. arhivov D.J. na Dunaju in v Zagrebu, ki jih je poskrbel p. Janez Jauh iz Maribora.

R. K.

DOLJAK Josip, sodnik, politik, r. 29. maja 1820 v Grgarju, u. 17. maja 1861 v Trstu. Oče Jožef, kmet, mati Katarina Urbančič. Je brat Matije (gl. čl.) in Andreja, ki je bil podpolkovnik v avstrijski vojski in je padel v Schleswig-Holsteinu. Gimn. je obiskoval v Gor. (1832-37), nato študiral pravo. 1848 je bil izvoljen v drž. zbor kot zastopnik gor. okolice (od 7. jul. do 23. okt.). Bil je eden najbolj aktivnih slov. poslancev v dunajskem parlamentu, precej konservativno usmerjen. Zagovarjal je najprej Kudlichov (26. jul.) in nato Lasserjev (30. avg.) predlog za odpravo položništva ter se zavzemal za to, da bi v čim krajšem času začeli z njegovim izvajanjem. Zahteval je, naj bi zbrali poseben sklad za izplačevanje odškodnine in sestavili poseben odbor za določanje odškodnin (10. avg.). Podprl je Bachovo zahtevo, da se morajo sklepi o zemljiški odvezi predložiti cesarju v potrditev (6. sept.), se protivil ustanovitvi odbora za javno varnost (13. sept.), zagovarjal dinastijo (17. sept.) in obsojal revolucijo. Vendar pa je vedno odkrito nasprotoval nemški in ogrski nadvladi, zagovarjal neodvisnost raznih narodov v okviru avstrijskega cesarstva in zahteval uvedbo narodnih jezikov v š. in urade. Ko to it. poslanci iz Dalmacije in Primorja zahtevali, naj se jim zbornične obravnave tolmačijo v it., se je D. kot poročevalec postavil za jezikovno enakopravnost vseh narodov. Na volvnem shodu 23. okt. 1848 je odložil mandat, ker so mu očitali, da je s svojim zavzemanjem za izplačilo odškodnine za kmečko odvezo zagovarjal graščake. Ker pa je D. v članku *Austrija in Slavljani*, ki je 1848 izšel v listu Slovenija, zahteval združitve Slovencev v samostojno narodno življenje ter izrekel napoved, da če Avstrija propade, »si bodo slavjansko zemljo Slavljani vzeli«, ga je Slovenija priporočala v ponovno izvolitev v dunajski drž. zbor, kar pa je preprečil Anton Gorjup, ki je nasvetoval volivcem Josipa Čerнета. D. se je tedaj umaknil iz polit. življenja. V kulturno življenje je D. posegal v Gor. in Trstu. V Gor. je bil nekaj časa preds. Slavjanskega bralnega društva v Trstu pa preds. začasnega odbora Narodne slovanske čitalnice. Ko je bil v službi v Gor. pri dež. sodniji, se je 1850 poročil s Pavlino Milharčičevo. Njena mati, Terezija Milharčič Premerstein je bila nekaj časa dvorna da-

ma pri Burboncih, ki so tedaj živeli v Gor. Po poroki je bil D. premeščen v mesto Pavia. Tam so se mu rodili Teodor (1851-93), poznejši dež. sodniški svetnik v Trstu (poročil Leopoldino pl. Lindemann), Pavlina Marija (1854-1901), poznejša pisateljica P. Pajkova. D. je bil nato v službi v Milanu, kjer sta se mu rodili hčerki Henrijeta in Teodolina. Ko je 1859 izbruhnila vojna med Piemontom in Avstrijo in se je avstrijsko uradništvo umikalo iz it. dežel, se je D. naselil v Trstu, kjer je bil v službi na sodišču kot dež. svetnik. Udeleževal se je slov. družabnega življenja. Na pomlad 1861 je zbolel in kmalu nato umrl. Otroke je izročil bratu Matiju (gl. čl.), ki je dečka dal v zavod na Dunaj, deklice pa obdržal pri sebi.

Prim.: Glas 1873; SBL 1, 143; J. Apih, Slovenci in 48. leto, Lj. 1888, pass.; D. Lončar, Dr. Janez Bleiweis in njegova doba, v Bleiweisivem Zborniku (J. Tominšek), Lj. 1909; Lončar, pass.; ZS 1924, 27; F. Erjavec, Starejše pesnice in pisateljice, Lj. 1926, LXXXVI-LXXXVII, 262-263; Gabršček I, 13, 15, 26; J. Humar, Goriški Slovenci in 48. leto, v GorZb 1, 18-28; B. Marušič, Razvoj polit. življenja gor. Slovencev od uvedbe ustavnega življenja do prvega polit. razkola, ZC 1969, 1/2, 1-30; M. Jevnikar, Josip Doljak, KolGMD 1970, 68-69. Vh



DOLJAK Matija, veleposestnik, politik, rojen v Grgarju 6. febr. 1822, umrl v Solkanu 5. januarja 1875. Oče Jožet, kmet, mati Katarina Urbančič. Brat Josipa (gl. čl.) in Andreja. Imel je več otrok, med temi Josipa, poznejšega inženirja v Zagrebu, Angelo (por. Kav-

čič; njena hči je por. dvor. svet. Jegliča) in Gabrijele, ki se je poročila z dr. A. Frankom, kasnejšim lastnikom Doljakove domačije v Solkanu. 14. jul. 1867 je ustanovil čitalnico v Solkanu, prvo v bližnji gor. okolici in med najbolj delavnimi na Slovenskem (imela nad 250 knjig 1869). Bil je njen preds. do smrti. Ker je zaradi izrednih sposobnosti užival splošen ugled, je bil po smrti župana Franceta Bartolomeja izvoljen za župana v Solkanu (20. marca 1867). Uvedel je celotno uradovanje samó v slovenščini. V polit. življenju se je pojavil 1868 med organizatorji šempaskega tabora (18. okt. 1868). Sprva je izrazil pomislek glede zahteve po »Zedinjeni Sloveniji«, ker bi bilo dovolj zahtevati, »da se naše narodne pravice ne

kratijo«, zatem pa je sprejel taborov dnevni red in na taboru tudi sam nastopil z voščilom, naj seme, ki je bilo tu vrženo, dozori v bogato žetev. Bil je član širšega odbora za pripravo briškega tabora (25. apr. 1869) in je na taboru govoril o »Predelski železnici«, ki naj bi preko Predela povezovala Koroško z gor. pokrajino. Bil je med ustanovitelji polit. društva Soča (2. sept. 1869) in je 1871 stopil v njen ožji odbor; po Lavričevi vrnitvi v Tolmin je bil izvoljen za društvenega preds. (29. jan. 1874), kar je ostal do smrti. Ob polemiki za Zedinjeno Slovenijo, ki se je razvnela ob dejstvu, da sta zadevno interpelacijo, sklenjeno v društvu Soča, v dež. zboru podpisala samo Tonkli in Zigon in ne še drugi slov. poslanci, je D. v imenu solkanskega županstva poslal podpisnikoma zaupnico, ki je sprožila vrsto podobnih zaupnic drugih županstev. Na Sočinem občnem zboru 23. febr. 1871 je proti Tonklju podprl Jugoslovansko zvezo, ustanovljeno v Lj. dec. 1870, kajti »z združenjem vseh Jugoslovanom.« je poudaril, »zidamo svojo bodočnost na trdnjšo podlago.« V začetku 70. let je njegova hiša v Solkanu postala zbirališče številnih slov. domoljubov (Lavrič, Klavžar, Levec, Šukljec). Pri volitvah v dež. zbor 1870 je bil D. izvoljen za poslanca v veleposestvu in za Lavričevega namestnika v dež. zboru (1870-75). Sodeloval je v komisiji za finančne zadeve in kasneje za zdravstvo. Bil je tudi član cenilne komisije in okrajnega šolskega sveta ter preds. okrajnega cestnega odbora. Dopisoval je v razne liste (SN, Soča). Ob prvi obletnici po smrti so mu v solkanski čitalnici odkrili sliko in mu posvetili slavnostno »kantato« na besedilo Cegnarija v Lebanovi glasbeni spremiljavi. Slika: IS 1926, 343.

Prim.: Grgarska Kronika 28 in 29; N 1863, 265; 1868, 343; Domovina 1869, 20, 45, 49, 84, 153, 172, 175; 1876, 41; 1868 154; Claricini 302, 408, 428; Glas 1872, 12; 1873, 18, 19; Pertrattazioni 1870-1874; SN 1875, 5-8; N 1875, 2, 14; C 1921, 78; F. Erjavec, Starejše pesnice in pisateljice, Lj. 1926, 263; SBL 1, 144 (Pir); Gabršček I, pass.; Koblar, Gregorčič 58; E. Klavžar, Tabor pri Sempasu, N. Gor. 1968 (ponatis), pass.; S. Trojar, Društvo 'Soča' za obrambo narodnih pravic, Sreč 1968, 13/14, 18-21; B. Marušič, Razvoj političnega življenja gor. Slovencev od uvedbe ustavnega življenja do prvega političnega razkola, ZC 1969, 3/4, 235-251; B. Marušič, Doneski k politični zgodovini gor. Slovencev v razdobju 1870-1875, ZC 1971, 3/4, 213-241; Domovina 1869, 84, 153, 172, 175; C 1921, 78. Vh

DOLJAK (DOLIAK) Štefan, šolnik in narodni buditelj, r. 14. dec. 1819 v Grgarju, u. 6. sept. 1876 v Devinu. Oče Tomaž, kmet, mati Katarina Bone

iz Kromberka. Gimn. in modroslovno učilišče (1831-39) ter bogoslovje (1839-43) je obiskoval v Gor. Kot četrtoletnik je bil prefekt v bogosl. semenišču. V mašnika posvečen 28. sept. 1843. Nadškof Luschin ga je sprva poslal za učitelja in dušnega pomočnika v rodni Grgar (1844-45) in brž nato premestil za učitelja in kateheta v gor. gluhonemnico (nov. 1845-1847). Od tu je odšel za kpl. v Prvačino (1847-51) in potem za vikarja in učitelja v Štmaver (1851-60). Nadškof Gollmayr, ki ga je zelo cenil zaradi izrednih sposobnosti, ga je poslal za župnika in dekana v Devin (1860-76). D. je že kot dijak pod vplivom Valentina Staniča postal narodno zaveden in bil že pred 1848 naročnik na Bleiweisove N (Gabršček I, 8). Ker je kazal lepe vzgojiteljske sposobnosti, mu je nadškof določal duhovniška mesta, ki so bila združena z dolžnostmi »ludimagistra« (= ljudskega učitelja). Po vaseh so se tedaj šole odpirale, životarile zaradi pomanjkanja šolskih prostorov in sredstev ter umirale. D. je v Štmavru najprej poučeval kar v svoji sobi: otroci so sedeli na nizkih stolčkih ali kar na tleh. 1857 je preuredil bližnji hlev v sobico-učilnico. Pozimi so prostor tako ogrevali, da je vsak učenec prinesel v šolo »poleno«. Devinska župnija je bila zelo zahtevna, saj je imela številne vikariate in kuracije. Župnik je odgovarjal ne samo za dušno pastirstvo, ampak tudi za zidanje in popravila cerkvenih poslopij ter za primeren obstoj duhovnikov. D., ki je bil »izvrsten bogoslovec in goreč dušni pastir« (ZD 1876, 294), ni nikakor pozabil na razvoj šolstva: nadškof ga je imenoval za šolskega nadzornika v sežanskem okraju. Bil je tudi član okrajnega šolskega sveta (NadškAGor., akt 585/1874). V Devinu je dal razširiti cerkev Sv. Duha, kupil nove zvonove in orgle; zlasti pa je skrbel za župnijsko c. sv. Ivana v Štivanu. Nadškof ga je v priznanje imenoval za častnega konzistorialnega svetnika, papež pa za častnega komornika (1868).

Prim.: NadškAGor., šematizmi, arhivalije (zlasti akti št. 1152/871, 585/874, 874/868); Domovina 1867, 76 in 79, ZD 1876, 294; Eco 1876, 7. 9.; A. Rudež, 115; Anton Kutin, Opis St. Mavra, Gorica 1905, 48-49.

R. K.

DOLNIČAR (DOLNITSCHER) Jožef, zdravnik in vzgojitelj, r. 26. febr. 1801 v Smartnem ob Savi, u. 16. jun. 1883 v Trstu. Oče Jernej je bil kmet in prevoznik, mati Marija Mačkovka. Zaradi franc. okupacije je šel študirat šele v 13. letu, dovršil nižjo gimn. in logiko v Lj. in se skoraj ves čas

sam vzdrževal, fiziko z odliko v Milanu, doktorat iz medicine na Dunaju (23. jul. 1832). Že 26. avg. istega leta ga je poslala dun. vlada v Horn v Nižji Avstriji, da je nadomeščal okrož. zdravnika in oskrboval pet vasi, v katerih je razsajala azijska kolera, ter o vsem poročal okrož. uradu v Kremsu. Nalogo je opravil tako dobro, da so ga 1833 imenovali za zdravnika v kaznilnici in poboljševalnici v Kopru, pozneje še v bolnišnici in na občini. Ker ni bilo vojaškega zdravnika, je v letih 1835-36 zdravil tudi vojaštvo, ki je zbolelo za epidemijo griže z bruhanjem. Na vseh mestih je nastopal človečansko in pravično, da si je pridobil naklonjenost vseh. Med njegovim službovanjem v Kopru je dvakrat izbruhnila epidemija kolere in D. je obakrat pokazal tako zdravniško izkušnost in delavnost, da mu je izrekla občina ob odhodu javno priznanje. 20. maja 1838 je postal D. mestni fizik (zdravnik) v Trstu in na tem mestu ostal do 13. apr. 1873. V tej dobi je v Trstu šestkrat izbruhnila epidemija griže z bruhanjem, dva napada sta bila po obsegu in sili taka, da sta opustošila mesto, štirje so bili milejši. D. je bil izvršilni član Centralne zdravstvene komisije in ob vsakem napadu bolezni je pokazal neustrašenost sredi nevarnosti, vzdržnost v nečloveških naporih, toplo ljubezen do ljudi in veliko znanje. Ko so 4. dec. 1848 preuredili v Trstu učiteljišče, je D. tri leta brezplačno poučeval antropologijo in ljudsko higieno, prav tako je bil več let neplačan član zdravniške in izpitne komisije za finančne stražnike. Večkrat je zastopal protomedika pri c. k. primorskem namestništvu, pet let je bil član stalne zdravniške komisije pri tem namestništvu, od 1870 do upokojitve je bil član zdravstvenega sveta. Pri vsem tem je našel časa za lastno ordinacijo in družino (poročen je bil s Caterino Pellegrini). Bil je zaveden Slov. in je rojakom veliko pomagal, mlačne je spodbujal k narodni zavednosti, udeleževal se je slov. kult. in polit. življenja. Vstopil je v Slavjansko društvo, ki so ga ustanovili okt. 1848, in bil na sejah 11. in 25. febr. 1849 izvoljen za odbornika. Nečaka Jakoba Dimnika (gd. čl.), poznejšega šolnika in pedagoškega pisatelja, je imel deset počitnic pri sebi v Trstu, ga učil nemšč. in it. ter mu pomagal pri š. predmetih. Za svoje delo je dobil 1851 srebrni civilni križec za zasluge, pozneje še zlatega, za zasluge med kolero 1855 viteški križec Franc-Jožefovega reda, 1868 naslov c. k. zdrav. svetnika.

Prim.: Z. arhiv Sv. Petra v Lj.; Dr. Josef Dolnitscher, Neues Illustriertes Volks-Blatt, Dunaj

15. avg. 1881 s. sl.; † Dr. J. D., E 16. jun. 1883; osmrtnica in zahvala v L'Osservatore Triestino 16. in 19. jun. 1883, enako v L'Indipendente 16. in 19. jun. 1883, 17. jun. pa novica o smrti; S. Renko, Slavjanski rodoljub, Trst 1971, 20; pismo inž. Stanka Dimnika 23. apr. 1976. Jem.

DOLZAN Angel, skladatelj, organist in izdelovalec orgel, r. v Trstu 2. maja 1839 in tu u. 17. febr. 1906. Oče Nikolaj, mati Rozalija Paconzio. Bil je organist pri cerkvi sv. Marije Velike in pri Sv. Antonu Starem v Trstu. Uglasbil je 18 maš in več nabožnih pesmi. Kot izdelovalec orgel se je omejil na nakupe materiala za glasbila v Benetkah pri Bazzaniju, sam je imel v Trstu le mi-zarsko delavnico in sestavljal orgle. Postavil je nove orgle v Pičnu v Istri (1888), Dobroti v Dal-maciji (1890), v Momjanu (1896), Suhorju (1900) ter popravil orgle v Vodnjanu (1887). V Trstu je imel redno v oskrbi Tonolijeve orgle v stolnici sv. Justa. 1869 in 1876 je popravil orgle na Opčih-nah, 1871 male orgle v stolnici sv. Justa in 1880 pri Sv. Antonu Starem. 1891 se je udeležil nate-čaja za postavitev orgel v Škednju. Izdeloval je tudi harmonije.

Prim.: Zgod. arh. trž. obč.; G. Radole, L'arte organaria in Istria, Bologna 1969, 136.

Šah

DOMENIS Valentin, beneški ljudski pesnik, r. 3. apr. 1857 v Ruoncu (Ronc) v Slov. Benečiji, u. 1. avg. 1944 v Čedadu. Po vojni so njegove telesne ostanke prenesli v Ruonac. Oče Anton, kmet, ma-ti Marijana Marsen. 1877 je postal orožnik in po 15 letih službovanja orožniški stražmojster (ma- resciallo dei carabinieri). Vrsto let je služboval v Južni Italiji (Basilicata). 1908 je stopil v pokoj in se vrnil v Ruonac. Zatem je živel nekaj let v Benetkah in se nato za stalno naselil v Slovenski Benečiji (Brišče, Podbonesec, Laze). Kljub orož-niškemu poklicu je ostal narodno zaveden, velik prijatelj slov. duhovnikov, zlasti A. Kufola, ki jih je po svojih močeh branil. Rad je prepeval slov. pesmi, neustrašeno in javno izpovedoval svojo narodno pripadnost, pisal tudi pesmi. Tako je sorojaku Valentinu Birtiču (PSBL II, 85-6) spe-nil za novo mašo (1933) in pri »ojceti« recitiral novomašniško pesem *Moje oči so vidjele...*

Prim.: Podatki msgr. Valentina Birtiča; H. Špe- konja I = Metod Turnšek I, Rod za mejo, 52.

R. K.

DOMICELJ (DOMIZEL) Anton, publicist in poli- tik, r. v Zagorju na Notranjskem 10. jun. 1834, u. v Sempetru pri Gor. 12. febr. 1892. Brat Franca Domicelja (gl. čl.). Gimn. obiskoval v Lj. (1847-55),

tam študiral teologijo (1855-59) in bil ordiniran 26. jul. 1859. Služboval je kot kpl. v Dragutusu (1859-62), v Kostelu (1862-63), v Mozlju (1864-65), v Črnomlju (1865-67), v Starem trgu pri Poljanah (1867-68), v Smarju na Dolenjskem (1868-70), v So- rici (1870-71), v Cerknici (1871) in v Orehku (1872-75), nato pa bil vikar v Črnem vrhu nad Idrijo (1875-91) in od 1882 tudi š. nadzornik. Po upoko- jitvi je živel v Sentvidu (Podnanosu) pri Vipavi (1891-92) in v Sempetru pri Gor. (1892), kjer je tudi u. V politično življenje Slovenije je posegel po 1863, ko je začel delovati s politično publici- stiko. Zlasti aktiven je bil v letih 1865-69, ko je redno objavljaval svoje polit. članke, uvodnike in podlistke v cle Slovencu (1865-67) in SN (1868-69), vmes pa tudi v N (1865-68), s katerimi je sicer obširno polemiziral zaradi oportunistične politi- ke lj. veljakov. 9. maja 1869 se je udeležil pivške- ga tabora (Kalec pri Zagorju) in govoril o uva- janju slov. jezika v šole. Nato je utihnil. Isto- časno je bila objavljena tudi vrsta njegovih do- pisov in člankov v hrvaških, čeških, poljskih in ruskih časnikih. Njegovo polit. stališče je bilo iz- razito narodno, odločno za zedinjeno Slov. in sploh naklonjeno težnjam mladoslovencev, usmer- jeno na federalistično preureditev Avstrije in za enotnost v nastopanju vseh avstrijskih Slovanov ter njih združitvev v narodni Cerkvi («staroslo- vansko rimsko-katoliško pravoslavje sv. Cirila in Metoda»). Posebno je dokazoval škodljivost dua- lizma v državi, ki zlasti škoduje Hrvatom in Po- ljakom. 1891 se je ponovno oglasil z odprtimi pi- smi F. L. Riegerju (SS, 1891, 49-55) in L. Bilinske- mu (SS 1891, 140-42), v katerih je po obsodbi staro- in mladočeškega spora ponovno zagovarjal enotno fronto avstrijskih Slovanov, nacionalno avtonomijo v okviru federalistične Avstrije in združitvev v nacionalni Cerkvi. Od njegovih član- kov je omeniti posebej: *Prihod sv. Cirila in Me- toda v Velehrad 863* (N 1868, 168) in poziv, naj se napiše Prešernov življenjepis: *Koliko časa bomo še odlašali?* (N 1865, 85). Članke je podpisoval s šiframi: A. D., A. D. P., A. D. Z., A. D. Zagorski, D. A., P., Z.

Prim.: Catalogus cleri tum saecularis tum regu- laris diocesis Labacensis 1860-1893; SS V. Trst 1892, 52-53; Glasce I, 26; III., 256; SBL I, 144; Glonar I., 288; A. Pirjevec, Levstikova pisma, Lj. 1931, 146; I. Prijatelj, Kulturna in politična zgo- do- vina Slovencev 1848-1895, III., Lj. 1938, 75, 115; IV., Lj. 1939, 222; S. Bulovec, Prešernova bibliografija, Mrb. 1975, 369; R. Savnik v Ljudje in kraji ob Pivki, Postojna 1975, 98-112, 119-160; B. Marušič, GorLtk I., 51-67. Lc.

DOMICELJ (DOMICEL, DOMIZEL) Franc, pesnik, r. v Zagorju na Pivki 1. okt. 1832 in tu u. 21. avg. 1855. Sin ubogih kmečkih staršev, brat Antona D. (gl. čl.). Po dovršeni lj. š. v domačem kraju obiskoval v Lj. gimn. (1844-50), nakar je v lj. semenišču (licej) študiral filoz. (1850-52) in teologijo (1852-55), a je ni dokončal, ker je v tretjem letniku umrl za kolero. Zgodaj se je začel zanimati za literaturo in je že v gimn. zlagal pesmi, zapisoval narodne pravljice, delal sestavke in pošiljal dopise v ZD in N. Kazalo je, da se bo razvil v dobrega pesnika in pisatelja, a ga je smrt nenadoma pobrala v cvetu mladosti. Njegov brat Anton je po njegovi smrti izločil iz njegove zapuščine nekaj poezij in proze ter jo v njegov spomin objavil. Pesmi (npr. Zastavica, Pri koscu, Narod moj, Poletni večer) pričajo o pesniškem talentu, romantičnem čustvovanju, navdušenem domoljubju in velikem smislu za ritem in poetske oblike. Da so sodobniki polagali v njegov talent veliko upanja, je v dokaz tudi sonet Jožeta Novaka, ki ga je objavil ob prvi obletnici D-eve smrti (N 1856, 274). D-eve pesmi so prinesle ZD 1853, 23; 1861, št. 10, 14;; N 1856, 238; 1859, 243; 1862, 259, prozne sestavke pa: *Znamenitosti Notranjskega* in *Popis Pivke*, N 1856, 110, 114-15, 118-19, 122, 126, 134, 139, *Narodna pravljica*, ibid. 208-09 in *Zvestoba psa*, ibid. 241-42, ter več dopisov, od katerih dva o kolero in Notranjskem (N 1855, 267-68, 296). Podpisoval se je: D., F. D. Pivčan, Fr. Domicel-Pivčan, P. č., Pivčan.

Prim.: *Juventus caesareo regii gymnasii academici labacensis e moribus et progressu in literis...* 1845-1846, 1848-1849; *Jahresbericht des k. k. Gymnasiums zu Laibach...* 1850, 26; *Catalogus clericum saecularis tum regularis dioecesis labacensis...* 1853-1855; N 1855, 272; Marn 1887, 81; Glaser III., 86, 256; J. Tomišček, Jos. Stritar, analiza njegovega življenja in delovanja, LZ 1906 in posebni odtis; F. Kobal v ZMS 1911, 61-158; J. Lesar (SBL I, 144); Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova IV., Zgb 1959, 630; VII., Zgb 1963, 58; Ljudje in kraji ob Pivki, Postojna, 1975, 119-60.

Lc.

DOMICELJ Silvester, upravni jurist, r. 30. dec. 1868 v Zagorju na Pivki, u. 3. nov. 1938 v Lj. Gimnazijo je študiral v Lj., pravo v Gradcu; 1893 je stopil v službo pri finančnem ravnateljstvu v Lj., a že naslednje leto (1894) jo zamenjal za službo pri polit. upravi na Kranjskem ter bil dodeljen okrajnemu glavarstvu v Radovljici. Tu je 1896 postal vladni koncipist. Od 1897 do 1900 je služboval v Lj. pri deželni vladi, postal 1899 okrajni

komisar, bil 1901 premeščen v Logatec, napredoval tam 1906 za vladnega tajnika in bil 1907 imenovan za vodjo okrajnega glavarstva v Postojni. 1908 je bil premeščen k okrajnemu glavarstvu v Lj., naslednje leto pa v Črnomelj. Tu je 1912 postal okrajni glavar. 1917 je bil zaradi bolezni začasno upokojen, a se po prvi vojni v novi državi ni več vrnil v službo. Živel je pretežno v Gradcu in se le zadnja leta (1933) vrnil v Ljubljano. D. je bil eden redkih slov. upravnih juristov, ki se je resno ukvarjal s slov. pravnim jezikoslovjem. Upri se je dotedanji praksi doslovnega prevajanja terminoloških izrazov in iskal čisto nova potta. Napravljal se je, da bi napisal na psihologiji zgrajen sistem slovenske frazeologije, a dela ni uresničil, ker ga je mučila kronična želodčna bolezen. Kot spreten in vesten uradnik se je izredno poglobil v duha slov. jezika. V SP 1906 je objavil anonimno razpravo *Govor, psihologija, terminologija*. Gre za karakteriološko študijo, v kateri odkriva temeljne razločke med slov. (objektivnim) in nemškimi (subjektivnim) načinom mišljenja in govora ter predlaga korenito preosnovno terminološkega raziskovanja, kateremu naj bo predmet ne več samo beseda, ampak misel. Študija je bila začeta, kot da ji bo sledilo nadaljevanje, ki ga pa potem ni bilo. O istem predmetu je kasneje napisal študijo v nemškem jeziku *Über den Geist der slovenischen Sprache* (Gradec 1924). Zanimal se je tudi za dramatiko, zlasti za Shakespearja. Prevedel je njegovo dramo *Romeo in Julija*; njegov prevod je lj. D uprizorila 1. jan. 1901. Kritika z D-evim jezikom ni bila zadovoljna, češ da je pogosto »rokovnjaške barve« (S 4. jan. 1901). D. je bil več let gledališki poročevalec SN (1898-1906).

Prim.: Pol stoletja, 87-88; *Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach* 1880, 70; 1881, 75; 1882, 61; 1883, 59; 1884, 94; 1886, 61; 1888, 55; S 4. jan. 1901; SN 7. in 9. jan. 1901; F. Koblar, NZ 1906, 192; D. Moravec, Shakespeare pri Slovencih, Lj. 1965, 211-12; isti, Slovensko gledališče Cankarjeve dobe 1892-1918, Lj. 1974, 136-37; Rudolf Andrejka, SP 1938, 355-6.

Brj.

DOMINICO Andrej Nikolaj, pravnik, višji sodnik, r. 20. nov. 1869 v Pevmi pri Gor., u. 5. jul. 1961 v Gor. Oče Anton, kmet, mati Terezija Sossou. Obiskoval je osn. š. v Pevmi, vadnico in nemško gimn. v Gor. ter pravno fakulteto na Dunaju. Vrnil se je v Gor. in se zaposlil na sodišču. Kot sodnik je služboval v Sežani, Vodnjanu (Istra) in bil 21. jun. 1910 imenovan za sve-



toval. tajnika na najvišji sodniji (pri ministrstvu za pravosodje) na Dunaju. Tu je spoznal in se sprijateljil z nekaterimi predstavniki slovenske Moderne, predvsem z Župančičem. Tudi Cankarja je osebno poznal in rad o njem pripovedoval. Med prvo svet. vojno je bil avditor (preiskovalni sodnik) pri vojaškem sodišču na soški fronti. Po končani vojni se ni vrnil v domače kraje. Služboval je najprej v Celju kot državni pravdnik in nato postal generalni prokurator kraljevine Jslu in služboval v Zgbu pri Stolu sedmorice, to je vrhovnem državnem sodišču. V tej službi je ostal do upokojitve 1939. Tudi po upokojitvi je ostal v Zgbu, le v poletnih počitnicah je rad zahajal v svoj rojstni kraj, kjer je v 92. letu starosti u. in bil pokopan na pevmskem pokopališču. D. je mnogo potoval in obiskal skoraj vse dežele Evrope; bil je v Indiji in Ameriki. Govoril je deset jezikov.

Prim.: Gabršček II, 334; PDK 6.7. in 15.7.1961.

Lo

DOMINIK KOPRČAN (Domenico di Capodistria), arhitekt in kipar, r. v Kopru menda 1387, u. v Benetkah 1463. Učil se je v Benetkah in v Firencah, bil pa tudi učenec Filipa Brunelleschija, a vsekakor je v drugem desetletju XV. stol. že bil znan mojster, kar priča njegov gotski tabernakelj cerkve v Raklju (Castelnuovo Boccasarsa) z napisom: Anno Domini MCCCCXXV die XXV Dec. Magister Dominicus fecit. Njemu pripisujejo spodnji del pročelja katedrale v Kopru (1428-48), omenjajo ga med arhitekti pri gradnji hospitala Sforziade v Milanu (1450-60) in ene etape doževne palače (Palazzo ducale) v Benetkah (1442-60). Njegovo najbolj znano delo pa je čudovita oktogonalna kapela v Vicovaru (Lazio), katero je izdelal po naročilu Francesca Orsinija iz plemenitega belega marmorja; ni pa utegnil dovršiti vse skulpture in cvetnih okrasov v notranjščini. Njegova dela se odlikujejo po enostavni in skladni arhitekturi, delno še v stilu pozne gotike, a oplemenitene z elementi cvetoče beneške renesanse.

Prim.: A. Averlino-Filarete, Trattato d'architettura Milano 1460-64, ms.; G. Vasari, Vite dei più eccellenti pittori, scultori e architetti, Firenze 1550, J. Morelli, Bibliotheca manuscripta graeca et latina I., Bassani 1802, 405; G. Cadorin, Pareri di XV architetti e notizie storiche intorno al palazzo ducale di Venezia, Venezia 1858, 135; Kukuljević, 196-97; I. Kukuljević, Leben südslavischer Künstler, II., Zgb 1868, 118, 196-97; G. Milanese, Le vite de' più eccellenti pittori, scultori ed architettori, scritte da Giorgio Vasari Aretino, con

nuove annotazioni e commenti..., II., Firenze 1878, 385; Veggasi Schmarsow, Melazzo da Forlì, Berlin-Stuttgart 1886, 25-28; P. Tedeschi in Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trentino 1890, 127-29; J. Burckhardt, Der Cicerone, II., 9. ed., Leipzig 1904, 141-6; G. Gronau-A. Gottschewski, Die Lebensbeschreibungen der berühmtesten Architekten, Bildhauer und Maler, III, Strassburg 1906, 149; G. Caprin, L'Istria Nobilissima, II., Trieste 1907, 54-55; B. Ziliotto, Capodistria, 2. ed., Trieste 1910, 19-20; U. Thieme-F. Becker, 404; A. Alisi, Il Duomo di Capodistria nella storia e nell'arte, Roma 1932, 19; F. Semi in Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, 1933, 161-254; F. Semi in Popolo di Trieste 14. febr. 1934, Lj. Karaman in Historijski zbornik, II., Zgb 1949, 115-30; Stelè, Umetnost, 37; Cella, 74; J. Mikuš, Slikarstvo XVI. in XVII. stoletja na slovenski obali, Koper 1964, 9.

Lc.

DOMINKO Fran, sodnik, deželni odbornik, r. 13. dec. 1870 v Kobaridu, u. 5. maja 1921 v Ilirski Bistrici. Oče Fran, mati Josipina Juretič. Gimn. v Gor. 1883-91, pravni študij na Dunaju, diplomiral, tri rigorozne, juridični praktikant pri dež. sodišču v Gor., od 1898 sodni avskultant pri dež. sodišču v Gor., od 1900 sodni adjunkt v Vodnjanu, dec. 1904 sodnik v Vodnjanu, 1906 premeščen v Komen kot adjunkt pri okr. sodišču, od 1906 okrož. sodnik v Komnu, 1913 imenovan za sodnega svetnika pri sodišču v Komnu, pri splošnih deželnozbornih volitvah za pokneženo grofijo Goriško-Gradišansko je bil avgusta 1913 izvoljen kot kandidat narodno-napredne stranke za poslanca volivnega okrožja »d« volivnega reda kmečkih občin, na 2. seji deželnega zbora so ga izvolili za dež. odbornika (1913), 1914 izvoljen kot dež. odbornik v Upravni svet Vipavske železnice. Kot odbornik se je zavzemal za povišanje učiteljskih plač, izpeljal pomembna cestna dela in vodovode ter skrbel za bolnišnice. Ob izbruhu vojne maja 1915 se je preselil s celim gor. dež. odborom na Dunaj, odkoder so upravljali v zmanjšanem obsegu Goriško, ki jo je fronta razdelila v dva dela. Po kobariški ofenzivi oktobra 1917 se je dež. odbor vrnil v Gor. D. je bil član gor. Narodnega sveta, ustanovljenega v Gor. 30. okt. 1918 tik pred razsulom avstroogrške monarhije. D.-a so nove oblasti začasno postavile za sodnega svetnika na novo službeno mesto pri okrajnem sodišču v Komnu. Nominalno so ga premestili za sodnega svetnika pri okrož. sodišču v Trstu, toda prej je moral opravljati začasno sodniško mesto v Ilirski Bistrici. Tu pa je nenadno umrl.

Prim.: Gabršček II, pass.

A. R.

DOMINKO Fran, diplomirani fizik, izredni prof. za astronomijo, r. 26. jul. 1903 v Vodnjaju pri Pu-lju. Oče Fran, sodni svetnik in slov. dež. odbor-nik za Goriško (gl. čl.), mati Caterina Bregato, roj. v vasi Nerezine na Lošinju. Osn. š. v Komnu, prva dva razr. na slov. gimn. v Gor., maturiral 1921 na it. gimn. v Gor. Fiziko absolviral na U v Bologni, doktoriral 1929. Za doktorat so mu po-delili zlato kolajno »Augusto Righi« za 1929-30, ki jo je tedaj dajalo mesto Bologna za pospe-šitev raziskav na področju eksperimentalnih zna-nosti. Od 1929 do 1931 asistent pri astronomskem inštitutu U v Bologni na osnovi javnega nateca-ja. Tu je objavil svoje strokovne prvence v astro-nomski reviji *Coelum* (1931). Iz službe so ga od-pustili, ker se ni hotel vpisati v fašistični sindi-kat. V času univerzitetnega študija je bil več let preds. slov. dijaškega društva Adrija (1927-30). 1928 je društvo organiziralo tridnevni seminar vseh srenj društva v Cvetrežu pri Kalu na Banj-ski planoti. 1931 se je poročil z Vero Primožič, hčerko sodnega svetnika Mateja. 1932 je šel v Jslu in se naselil v Bgdu. Ko mu je bilo priznano jsl. državljanstvo, je moral opraviti še dopolnil-ni zrelostni izpiti na gimn. v Mariboru (1933). Od 1932 delal honorarno kot kalkulator pri Astro-nomskem observatoriju v Beogradu, 1934 so ga postavili za astr. observatorja, 1935 za asistenta (do 1938). Tu je vodil službo astr. časa in sodelo-val v službi astr. računov (Astr. efemeride, Nauti-kiški godišnjak za potrebe mornarice ipd.). Vrsto letni strokovnih člankov je objavil v letni publikaciji observatorija Godišnjak našeg neba (1934-38). Je soustanovitelj Jugosl. astr. društva ter soustano-vitelj in sourednik poljudno znanstvene revije Saturn (1935-40). Od 1938 do začetka vojne je bil predavatelj na V. realni gimn. v Bgdu. Od okt. 1941 do apr. 1942 v zaporu gestapa in v taborišču na Banjici pri Bgdu. Po večmesečni brezposelnosti so mu dovolili poučevanje matematike in fi-zike na gimn. Po osvoboditvi Beograda 1944 je predsedoval prvemu mitingu štajerskih in gorenj-skih izgnancev ter emigrantov s Primorske okt. 1944. Bil je izvoljen za preds. odbora, ki naj po-skrbi za ustanovitev posebne bojne enote pro-stovoljcev iz teh slov. pokrajin; bil je član od-bora OF za Bgd. Nov. 1944 se je kot prostovol-jec prijavil za borca te enote. Bil je v V. bata-ljonu I. brigade V. Udarne Krajiške divizije, ka-sneje v brigadi »Italia« I. Proletarske divizije do konca vojne. Honorarno je poučeval kemijo pri Pešadijskem vojnem vseučilišču v Topčideru.

1946 so ga postavili za astronomskega observa-torja, 1947 za znanstvenega sodelavca pri astr. observatoriju v Bgdu. 1948 ob ustanovitvi stolice za astronomijo pri naravoslovni fak. U v Ljub-ljani je bil izvoljen za izrednega prof., obenem je prevzel tudi vodstvo katedre. Predaval je tri astronomske predmete: splošno astronomijo, sfer-no astronomijo in uvod v astrofiziko. D. je po-stavil astronomsko-geofizikalni observatorij na Golovcu v Lj.; pri tem mu je pomagal kot pro-jektant tedaj že upokojeni arhitekt inž. Franc Vrhovnik. Pri observatoriju je potresna postaja, ki stalno registrira potrese in je vključena v ev-ropsko omrežje. Strokovno je vodil raziskovalno ekipo, ki je po večletnih opazovanjih in meritvah določila vrednosti astronomskih parametrov ob-servatorija (astr. dolžino, širino in smer meridia-na), ter objavila rezultate v publikacijah observa-torija. Bil je od samega začetka ur. Astronom-skih efemerid (sedaj: Naše nebo) za Lj., ki jih izd. Prirodoslovno društvo kot letno prilogo re-vije Proteus, vse do leta, ko so dobile ustaljeno obliko. Vodil je akcijo za vključitev predmeta astronomija v srednješolski pouk. D. je pisal in formativne članke v razne revije in časnike, pre-daval je na radiu in TV in v prosvetnih društvih na podeželju. Vodi sekcijo ljubiteljev astronomije pri Prirodoslovnem društvu Slovenije ter je iz-dal poljudno knjigo *Pogled v vesolje*, 1957. Bil je večletni podpredsednik Zveze društev matemati-kov, fizikov in astronomov Jslu ter je aktivno sodeloval na njenih kongresih. Je častni član Pri-rodoslovnega društva Slovenije, član Mednarod-ne astronomske unije in njene komisije za pouk astronomije, član Astronomskega društva Italije, odbornik SM ter načelnik njene naravoslovne sekcije kakor tudi urednik ZZNT. Je član giba nja Pugwash. Za svoje delo je prejel Povelja za-služnog člana Saveza društava matematičara, fi-zičara i astronoma 1974, Red zasluge za narod III. stopnje (1951), Red dela z rdečo zastavo.

Prim.: ULjBB 1957, 33-4; 1969, 221-2; Objave ULj 1963, 33, 102-3; I. Kuščer, Ob sedemdesetletnici F. D., Delo 1963 (27. sept.); L. Cermelj, Proteus, 1972/73, 23-4 s. sl.; KolMD 1975, 195-6 s. sl.; A. Re-jec, PDK 1973; -ar- [Albert Rejec], Nemirna 70-letnica astrofizika dr. D., Gosp 1973, 955, 3; Ko-jeko 2; Delo 1970, 304, 19.

A. R.

DOMPIERI Sergio, gor. prefekt, odvetnik, r. 13. okt. 1884 v Trstu, u. pt. 3. marca 1970; oče Carlo, mati Ana Vigola. Ob nastopu fašizma se vključil v fašistično stranko, a bil zaradi nesoglasij iz-

ključen 1924 za nekaj mesecev, 1925 zapustil mesto občinskega odbornika in se posvetil advokaturi. Jul. 1929 imenovan za gor. prefekta, kar je ostal do nov. 1930. V tej kratki dobi se je izkazal kot odprt in razgledan človek. Zastopal je zmernejšo linijo nasproti slov. manjšini in tako prišel navzkriž s faš. stranko in njenim tajnikom Avenantijem, kar je prišlo predvsem do izraza ob ukinitvi Besednjakovega (PSBL II, 69) NL. Tedaj je D. pisal v Rim, da »ni politično modro pustiti slov. prebivalstvo v deželi brez vsakega lista, kajti sicer bo seglo po tujem tisku, ko je tako navezано na branje, kar spričuje tudi dejstvo, da med njimi ni analfabetov.« Poskrbel je, da sta Besednjak, s katerim se je dobro razumel, in Bitežnik dobila opozorilo in potne liste, da se izogneta konfinaciji. V svojih spominskih *Episodi di vita pubblica*, (PO 1966, 27-274; 1967, 73-97, 135-143, 211-226; 1968, 187-196) negativno ocenjuje faš. nacionalno politiko, češ da je bila »negotova, nespametna, protislovna«, sam pa da je ob službovanju v Gor. želel vzpostaviti »človeške in korektnе odnose s Slovenci«. O zločinu v vasi Koprivišče (Kal nad Kanalom), ko je bil 30. nov. 1930 ubit finančar, trdi, da je ta postal žrtev ljubosumja med kolegi in ne žrtev 13 Slovencev, ki so jih 1932 obsodili na 30 in 20 let ječe. Goriški federali so D-ja tožili v Rim in tako je bil odstranjen, ne da bi se mogel zagovarjati. Za D-jevo Slovence še kar pravično politiko je najboljši dokaz fascikel gor. federalnega faš. tajnika Avenantija, ohranjen v arhivu IZDG v Lj., ki zagovarja nasprotno politično delovanje od D-jevega. D. je bil iz Gor. premeščen najprej v Ravenna, kot podestà v Bocen, ponovno kot prefekt v Trapani, Imperio in Ancono. Tu se je zavzel za Jude in ponovno prišel v spor z oblastjo. Zato je bil 1. sept. 1942 na lastno željo razrešen službe. V drugi svet. vojni se je udeležil bojov v Dalmaciji z divizijo »Zara«, predvsem pri obrambi Zadra 8. sept. 1943. Po drugi svet. vojni ni aktivno posegel v politiko, pač pa je v njegovih člankih in spisih, s katerimi je sodeloval v PO in La Rivista Dalmatica, čutili nacionalistično noto, posebej ko gre za probleme Istre.

Prim.: Cermelj, Slovenci 133, 213; Apih, Italia 283; G. Fogar, Dall'irredentismo alla Resistenza nelle provincie adriatiche, Udine 1966, 80, 267; A. Tamaro, Vent'anni di storia, II, Roma 1954, 299; Gatterer 467; M(Trst) 1973, 2, 23; I. Juvančič, Leto bazoviških žrtev 1930, Kron 1974, 2, 114-115, 119-190.

Češč.

DORBOLO' Lin Mihael, beneški kulturni delavec in vzgojitelj, r. 17. dec. 1888 v Biarči (Biarzo) pri Špetru ob Nadiži, u. 20. jul. 1943 v Vidmu in pokopan v Špetru. Oče Anton, kmet, mati Roza Juša (Jussa). Ko so ga poklicali k vojakom, se je vpisal v vojaško akademijo in kot artilerijski poročnik služil v prvi svetovni vojni. Na U v Neaplju je dosegel doktorat iz leposlovja (lettere). Po vojni je stopil v bogoslovje v Vidmu in postal duhovnik 1921. Služboval je najprej kot kpl. v Špetru ob Nadiži (1921-23), nato je poučeval na ženskem učit. v Vidmu in končno na gimn. ter na liceju v semenišču v Vidmu (1924-43) it., lat., gršč. in tudi slov. Predaval je na ljudski U v Vidmu o Virgilu in dokazoval, da je preko biblije dojel prvine hebrejskega monoteizma in menda zaslužil jedro krščanstva. Zanimal se je za slov. beneške dijake in jih med počitnicami pripravljaj na vstop v semenišče. Kot Trinkov učenec se je posvečal vzgoji beneške mladine. O počitnicah je več let duhovno oskrboval Sv. Višarje in tu vedno globlje spoznaval vernost in kulturo slov. ljudstva. Ob stikih z duhovniki in izobraženci iz Gor. in Lj. postal ognjevit branilec slov. koristi v Slovenski Benečiji in sploh v zamejstvu. Cuffolo je o njem zapisal v Dnevniku: »Nadarjen, izobražen, nepremagljiv v svoji stroki; učil je tudi slovenščino v semenišču. Priznan slov. rodoljub, neizmerno je ljubil svojo domovino, kateri je delal veliko čast v Furlaniji... Noben drugi profesor ali duhovnik ni imel v Vidmu toliko duhovnikov pri pogrebu: 300 duhovnikov in 70 bogoslovcev...«

Prim.: Zpk arh. v Špetru ob Nadiži; H. Špekornja I = dr. Metod Turnšekl, Rod za mejo, 60 in 69; ustna poročila sobratov; I. Juvančič, Beneško-slovenska duhovščina, Znamenje 1977, 144.

B. Z.

DORČIČ Branko, ekumenski delavec, publicist, r. 1. sept. 1905 v Gor. Oče Fran, finančni uradnik v Gor., iz Baške na Krku, mati Ema Zarli, učiteljica, iz Tolmina. Osn. š. v Gor. do maja 1915, ko se je družina zaradi vojne umaknila na Sušak; 4 gimn. na Sušaku (1915-19); višja realka z maturo v Lj. (1919-22); na tehniki v Lj. dosegel diplomu (1922-25). Nato se je zaposlil kot diplomirani geometer v Prekmurju (1926), poučeval matematiko na drž. gimn. v Koprivnici in v Virovitici (1927) in prevzel na prošnjjo škofa Gnidovca mesto prefekta v dijaškem semenišču v Prizrenu (1928). Studiral je bogoslovne vede v Zagrebu in Innsbrucku (1928-32) in bil ord. 19. marca 1932. Zatem je bil ravnatelj semenišča v

Prizrenu (1932-41), žpk v Janjevu (1942-46), župni upravitelj na Ravnah pri Cerknem (1946-47). Nato se je vrnil v Makedonijo in prevzel katoliško župnijo v Skopju (1947-63) in v Kosov. Mitrovici (1963-68). Od 1968 oskrbuje katol. kapelo v Ohridu. Od 1932 je bil kot ožji sodelavec škofa Janeza Gnidovca konzultor, poverjenik za duh. naraščaj (srednješolci v Prizrenu in Pazinu, bogoslovci v Zagrebu in v Djakovem), sourednik Blagovesti, spovednik redovnic v Makedoniji in na Kosovem. V ekumenskem duhu je vzdrževal stike s pravoslavnimi in muslimani. Prvi njegov tiskani tekst je bila novela *Čuden invalid* (Narodni dnevnik, Lj., 11. maja 1924); v Blagovesti je objavil vrsto člankov o pastoralnih problemih, verske statistike, misijonska poročila; v Hrvatski straži je pisal o diaspori: *Hrvati-katolici u diaspori* (Zgb 1939). Ko je po vojni prišel na Primorsko, je sodeloval pri SlovPrim s članki o narodnih Cerkvah, o ljaramanih, o izseljevanju (značilen je misijonski proglas *Osvojiti moramo svet Kristusu*, okt. 1946) in pri Duhovnem preporodu (njegovi so uvodniki v št. 8-12 leta 1946: *Naša duhovščina in zunanji misijoni*; *Duhovnikova zunanja pobožnost*; *Skrb za umirajoče*; *O grehu, ki ga ljudje duhovnikom najtežje odpuščajo*). Se vedno se oglašja pri KatG [*Vsak šesti Jugoslovan je musliman* (1972), *Nedolžna Avstrija?* (1973), *Obisk pred božičnim večerom* (1976)] Več prispevkov je objavil v djakovskem verskem glasilu Vjesnik (1961-62), v Glasu koncila in v Družini. Pri Ognjišču je izšla novela *Birmanec Fedja* (maja 1975). V KolGMD 1976, 146 novela *Božični dar male Eleonore*. V rkp. čaka na objavo obširen roman *Popotniki skozi življenje*.

Prim.: Osebno dopisovanje; vprašalna pola; A. Geržinič, Božji služabnik Janez Gnidovec, Buenos Aires 1972, 12, 16, 90, 105, 140; Opći šematizem katoličke Crkve u Jugoslaviji, Zgb 1975, 413.

R. K.

DORNBERG (DORIMBERGER, DIRIMBERGO), ugledna gor. plemiška družina. Verjetno izhaja iz istoimenske družine, ki je v 12. stol. prebivala v Frankoniji (nosila naslov »advocatus« Schalkhausen in je imela na grbu upodobljeno aloo v zlati vazi na srebrnem polju), razne družinske veje pa so segale še na Bavarsko in v Azijo. Zgodovinar Della Bona trdi, da izhaja gor. veja D. iz frankonske združene z bavarsko iz Ansbacha (Anspach); opira se na dejstvo, da so si gor. grofje, ki so gospodovali na ozemlju Pusterthala, najraje izbirali upravnike (ministeriale) med Ba-

varci in Korošci; družina Dornberg pa je bila že od najstarejših časov v službi gor. grofov. Coronini pa trdi, da ima gor. veja D. svoj izvor na Štajerskem in prišteva med njene člane samega patriarha Pelegrina (1195-1204). Okrog 1430 zasledimo Dornberžane tudi v Vidmu, a se ta veja kaj kmalu izgubi in propade (1477). Verjetno so se v 15. stol. nekateri njeni člani uveljavili tudi v Krminu, nimamo pa iz tega obdobja zaneslivejših podatkov. Dornberžani so imeli med Slovenci v gor. grofiji važno vlogo: njihova ozemlja so se širila prav po predelih, kjer je bila večina prebivalstva slov. rodu; sodna oblast teh področij je bila izročena njihovim milosti. Tako so izvrševali sodstvo na področju Strani, Tolmina, Steverjana, Lok, Zalošč (Dornberga) in Stražic. Veliko članov dornberške rodbine je imelo visoke službene položaje pri gor. grofih in nato pri avstrijskih nadvojvodih vse do leta 1630. Pozneje pa so bili izrinjeni iz javnega življenja, zaradi česar so zabredli v ubožanje in v skorajšnji propad (v 18. stol.). - **Volcher (Folcher, Fulcherio)** je prvi član rodbine D., ki je prebival na Goriškem. Nastopa v vlogi razsodnika pri sporu v začetku 13. stol. (1202) med gor. groli in oglejskim patriarhom Pelegrinom II. 1205 je bil imenovan za viteza zlatega reda (eques auratus). Posedoval je tudi grad v Miljah (Muggia). 1206 je gor. grof Mainhard podaril **Henriku** 10 kolonij v okolici Strani (Kromberk). 1224 je grof Mainhard II. izročil **Volcherju D.** grad, ki je po dornberški družini dobil ime Dornberg. 1281 se je **Oton** odpovedal tej posesti v korist patriarha. Ta je nato prepustil grad Rihemberžanom. V zameno za glavarstvo v Tolminu so Dornberžani po 1400 oddali celotni fevd v Dornbergu gor. grofom. 1407 je grof Henrik IV. prepustil omenjeni fevd družini Rabatta. **Friderik in Gregorij** sta kot poslanca službovala pri patriarhu Raimundu (1273-74), preden je ta dospel v Furlanijo, **Nikolaj in Volcher** pa sta spremljala grofa Alberta II. na konferenco v Čedad (1274). **Leonhard in Volrih** sta bila v letih 1315 odnosno 1318 namestnika (viceodmina) grofa Henrika II. **Leonhard** je bil v letih 1401 do 1415 večkrat imenovan za glavarja gor. grofije. **Gregorij** je bil 1462 eden najstarejših članov dež. stanov. **Ulvin** je 1446 kot glavar upravljal gor. grofijo in 1465 bil poslanec v beneški republiki in v otomanskem cesarstvu. Njegov brat **Ahac** se je izkazal kot svetovalec gor. grofov in vojaški poveljnik (1460), **Jurij** pa kot glavar gor. grofije in poslanec pri cesarju

Frideriku III. (1558). Pod Leonardom, zadnjim gor. grofom je še drugi **Jurij** opravljal službo podglavarja gor. grofije in Krasa. Tudi po Leonardovi smrti (1500) so ostali Dornberžani vse do 1630 v posesti uglednih mest tako v diplomatskih kot v vojaških službah. **Maksimilijan** je bil državni svetovalec cesarja Maksimilijana I. (1501). **Maksimilijan II.** se je bojeval na furlanskih tleh v letih 1508-1516 in bil nato postavljen malteškemu redu za priorja. Bratje **Leonard**, **Erazem** in **Rajmund** so se skupno s cesarjem Maksimilijanom I. bojevali proti Benečanom v Furlaniji. **Erazem** pa je po vojni 1518 postal vladarjev namestnik (luogotenente) na Kranjskem. Prav tako kot on sam so se uveljavili njegovi sinovi: **Franc** je bil od 1570 do 1581. vlad. nam. v gor. grofiji. **Maksimilijan** je zapisan med sestavljalci gor. statuta, obenem pa je kot poslanec služboval pri cesarjih Ferdinandu in Maksimilijanu II. **Vid** je vrsto let živel kot vlad. nam. v Gor., od 1576 kot guverner v Trstu, nato kot poslanec v Benetkah in Rimu. Na lastne stroške je na svojem zemljišču v Gor. zgradil cerkev sv. Janeza Krstnika (1585). V teh letih je družina dobila plemiški naslov baronov s pridevkom Dornegg (ali Dornech). 1575 je **Erazem** spadal v krog patricijev, ki so v deželi nalagali javne davke. **Gašper Vid**, glavar na Tolminskem, se je 1617 bojeval proti beneškim četam, ki so se pomikale med hribi in jih potisnil globoko nazaj proti Čedadu. Po njegovi smrti je tolminsko glavarstvo prevzel Bonaventura d'Egk, ker je bil Gašper Vid verjetno brez naslednikov. Pozneje je to gospostvo prešlo v roke družini Breuner (1633), ki je bila štajerskega rodu, in nato v roke Coroninijev (tolminska veja, 1651). Družina Dornberžanov je odslej živela odmaknjeno in se začela polagoma bližati propadu. V 18. stol. zasledimo samo še tri ženske: **Klaro** (u. 1744), **Terezo** (u. 1748), **Ano** (u. 1774) in dva moška, **Karla Leonarda**, duhovnika (u. 1719) in **Ivana Ignacij** (u. 1779) kot edine predstavnike in zadnje potomce nekdanj tako slavne družine. **Ivan Ignacij** je dosegel visoko starost 102 let in je bil kot zadnji član družine pokopan v kapeli samostana sv. Frančiška. Hiša, v kateri so prebivali zadnji Dornberžani (potem zavod Contavalle), je kmalu postala last družine Petazzi.

Prim.: M. A. Nicoletti, Vite dei Patriarchi di Aquileja, rkp v Biblioteca Civica di Udine, pass.; de Rubeis, Monumenta Ecclesiae Aquiliensis, Venetiis 1740, pass.; Lirutti, Delle cose del Friuli, Udine 1776-7, pass.; R. Coronini, Fasti Goriziani

(prev. L. Da Ponte), Gorizia 1780, 10-11; O. Susans (Susanna), Thesaurus Ecclesiae Aquilejensis, Udine 1847, pass.; G. D. Della Bona, Sunto storico delle principate Contee di Gorizia e Gradisca, Gorizia 1853, 15-16, 33, 42; isti, Sulle antiche famiglie dei Reitenberg e dei Dornberg nella Contea di Gorizia, Trieste 1854, 15-39; isti, Strenna cronologica per l'antica storia del Friuli e principalmente per quella di Gorizia sino all'anno 1500, Gorizia 1856, 59-144; Manzano, Annali, pass. (zlasti III, 166-168); Rutar, Tolm. 58, 90-92, 95, 96, 99-103, 143, 172; di Crollalanza, Dizionario storico-blasone delle famiglie notabili italiane estinte e fiorenti, I, Bologna 1965, 369; Czoernig 1969, pass. (zlasti 542-544); Morelli, pass. (zlasti III, 340-344). Vh

DORNIG Jožef, zdravnik, r. 8. dec. 1850 v Trstu, u. 1. okt. 1913 v Salzburgu. Oče Edvard je bil trg. zastopnik, mati Antonija Jagodic. Gimn. je dovršil v Gor., medicino v Gradcu (1876). Služboval je kot sekundarij v bolnišnici v Gradcu (1876-80), postal asistent dermatologa prof. Lippa (1880-81), od 1881-92 bil primarij dermatološko-venerološkega oddelka v Lj., nato bil na lastno prošnjo premeščen za ravn. bolnišnice v Salzburgu, kjer si je pridobil zaslug za njeno povečanje in moderniziranje. V Lj. je bil član dež. zdravstvenega sveta (1882-85) in knjižničar društva zdravnikov na Kranjskem (1885-86), v katerem je večkrat predaval o strokovnih vprašanjih. V Lj. se je posebe no zavzemal za preskrbo s pitno vodo. Udeležil se je skupaj z Valento in Prosinaggom 9. avstrijskega zdravniškega dne v Tropavi kot delegat Društva zdravnikov na Kranjskem.

Prim.: Zpk arhiv Novega sv. Antona v Trstu; SBL I, 145; Festschrift des Vereines der Aerzte in Krain, Lj. 1886; Programm des k. k. Gymnasiums zu Görz 1864-62; Poslanstvo, Lj. 1965, 42, 46. Lc.-Jem.

DOUGAN Danilo, pravnik, družbeni delavec, r. 27. marca 1909 v Gor. Oče Janko, sodnik apelacijskega sodišča v Lj., mati Olga Drufovka, go. spodinja. Osn. š., 8 razr. realne gimn., pravna fakulteta in doktorat, vse v Lj. Služboval je kot sodni pristav v Škofji Loki (1937-41) in nato kot sodnik okrajnega sodišča v Dol. Lendavi (1941-43). V letih 1943-45 je bil sodni inštruktor Glavn. štaba NOV Slovenije, načelnik sod. odseka Štaba VII. in IX. korpusa, pomočnik načelnika sod. odseka pri Glav. štabu NOV Slovenije. Od 1945 do 1974 pa je bil šef kabineta preds. vlade, generalni sekretar vlade SR Slovenije, preds. rep. Komiteja za fizkulturo, glavni direktor podjetja Triglav-Film, javni prvobranilec SRS, drž. sekretar za proračun in občo upravo SRS, sekretar

za splošne gospodarske zadeve SRS, preds. sveta SRS za turizem, preds. Turistične zveze Slovenije. Poleg tega je bil še preds. Smučarske zveze Slovenije, podpreds. Smučarske zveze Jsle in Turistične zveze Jsle ter član Olimpijskega komiteja Jsle. Prejel je številna odlikovanja: Red za hrabrost, Red bratstva in edinosti II. stopnje, Red zaslug za narod III. stopnje. V pokoju od 1964. Napisal je številne članke za dnevno in periodično časopisje iz področij, na katerih je delal, npr. *Razvijanje turističnega gospodarstva v Sloveniji* (TurV VIII, 109), *Smučanje - gibalno zimskega turizma* (TurV XVIII, 21), *Usposobitev Predela - imperativna zahteva za razvoj turizma v Soški dolini* (TurV XV, 124).

Prim.: Vprašalna pola; Kojecko 2; TurV 1955, 9-10 s sl.; 1960, 4 s sl.; XV, 2 s sl.; Turizem in gostinstvo, 1948, 4.

Spac.

DOVŠAK Mirko, prosvetni delavec, r. 8. nov. 1898 v Sv. Križu pri Trstu, u. pt. 29. okt. 1967. Oče Jožef, mati Marija Tence. Že kot dijak je sodeloval v prosvetnem delu na vasi zlasti še v dramatičnem odseku Ljudskega odra. V prvi svetovni vojni je bil vpoklican in se je moral odpovedati študiju, med obema vojnama je bil uradnik v gradbeništvu, po drugi svet. vojni pa uradnik pri gradbeni zadrugi v Komnu pri podjetju K. Ban. Po prvi vojni je bil med ustanovitelji PD Vesna, po 1945 pa njen preds. Bil je tudi zadnji preds. PD »A. Sirk«. Veliko je delal za prosvetno življenje v Križu in vzgojil več mladih kadrov. Med vojno je sodeloval v OF in preprečil internacijo več vaščanov. Skupaj z župnikom Gracarjem in Markom Toncetom je interveniral pri nemški upravi, da niso v zadnjih dneh vojne požgali vasi.

Prim.: PDK 5. nov. 1967.

S. P.

DRAGONJA (DRAGOGNA) Matej, kronist, r. 1674 v Sempetru pri Gor. in pt. u. 1750. Oče Valentin. Pripadal je plemeniti družini Dragonja, ki je imela v Sempetru lastno grobnico. Najbrž je bil brat Jožefa Dragonje, sprva kpl. (1708-35) in nato vikarja (žpk) v Sempetru (1735-41). Jožef D. se je namreč rodil v Sempetru 1681 in tam umrl 21. jun. 1741. Matej D. je spisal obširno kroniko gor. grofije (*Cronaca Ms. della Contea di Gorizia*), ki jo je v rkp. hranil v svojem arhivu grof Jožef Coronini. Kronika je obsegala dobo 1663-1722 in je bila izčrpna (datumi, dogodki, imena). Prošt Codelli je zaradi različnosti pisave in sloga

domneval, da sta pri spisovanju Mateju pomagala oče Valentin in sin Jožef, a še bolj je verjetno, da mu je pomagal (brat) Jožef, ki je kar 33 let pastiroval v rodnem Sempetru. Popis tolminskega punta iz leta 1713, ki ga je objavil gor. koledar »Lunari di Gurizza« za leto 1858 (slovenski prevod v tedniku Domovina 1867), je povzel po Dragonjevi kroniki.

Prim.: Codelli, Scrittori (izd. 1793), 89; Manzano, Cenni, 78; Kociančič, Parochia S. Petri prope Goritiam, FoliumGor 1878, 169; Cossar, Storia, 131, 158, 170, 192, 196; Zbornik »Veliki tolminski punt leta 1713«, Tolmin 1973, 15.

R. K.

DRAGUTINOVIC Lev, igralec, režiser in organizator, r. 14. avg. 1873 v Zgbu, u. 7. mar. 1917 v Osijeku. Na Slovensko je prišel 1901. Kot igralec, režiser in dramaturg zaposlen pri SDG v Lj. do 1910. Potem štiri leta vodil slov. gled. v Trstu, kjer je bil igralec in režiser. Režiral je slov. in tuja odrska dela. Njegov prispevek v Trstu pomeni premik od diletantskega igralsva in ustvarjanja na raven sodobne dramatike in zahtevnega igralsva. Po odhodu iz Trsta je bil ravnatelj gledališča v Osijeku.

Prim.: SGL I, 131; SDL I, 78; Obzor, Zgb 11. mar. 1917; Narodne novine, Zgb 10. mar. 1917.

Har.

DRAGUTINOVIC Štefka, igralka, r. 16. jan. 1876 v Zagrebu, u. 17. maja 1949 pt. Na Slovenskem je bila ista leta kot mož Lev. Po njegovi smrti je igrala v Mariboru v letih 1919-22 in od sezone 1929-30 do upokojitve 1935. V Lj. in v Trstu je najraje oblikovala karakterne in komične vloge, tako npr. Martejono, Mrmoljevko, Hano, Katjo Kabanovo idr.; po vojni je nastopala v Mariboru v številnih epizodnih vlogah in tudi v operetah. V Trstu je doživela poseben uspeh v Vojnovičevi Smrti matere Jugovičev.

Prim.: ŽS 1936, 17; GL Mrb. 1948/49, št. 13; SGL I, 132; SDL I, 78.

Har.

DRASČEK Albert (Berto), izseljenski publicist v Argentini, r. 24. avg. 1907 v Solkanu. Oče Alojzij, mizar, mati Antonija Gomišček. Izučil se je za mizarja. Ob času hude gospodarske krize v Italiji in fašističnega pritiska se je izselil v Argentino (1930). Najprej je bival v Córdoba, nato v Buenos Airesu. Bil je član propagandnega odseka DKD Ljudski oder. Tu je v okviru DKD Ljudski oder Ivan Cankar izhajala od 1937 do 1942 revija Njiva. Sprva ji je bil urednik Franc Birsa, potem pa D., zato je objavil tudi več organiza-

cijskih prispevkov: *Kako ojačiti Zvezo?* (Njiva 1942, 1, 11), *Zakaj se trudimo?* (Njiva 1942, 6-7), več pa je prispeval tudi splošno kulturnih član- kov: *Kulturne vesti*, *Naši kulturni delavci* itd. Uredil je tudi tretji koledar, ki ga je izdalo to društvo in je bil posvečen Ivanu Cankarju; v njem je napisal tudi uvod v španščini. Ko so slov. izseljenci v Argentini priredili ob 100-letnici rojstva S. Gregorčiča veliko slavje in izdali Gregorčičeve *Zbrane poezije* (1945), jim je D. napisal (priredil) *Kratek življenjepis pesnika* (str. 15-29). Bil je urednik Njive od 5. štev. 1937/38, vanjo je tudi dopisoval (npr. *Slovenci in slovenstvo*, *Le- ningrajska simfonija*, *Lev Nikolajevič Tolstoj*, itd.). Ko je bil marca 1942 osnovan Pripravljalni odbor jugoslovanske narodne odbrane, je bil D. izvoljen vanj kot predstavnik Ljudskega odra. Prav tako je postal član Odbora prijateljev sov- jetske Rusije, ki je izdal proglas »Slovenskemu delavstvu« (Njiva 1942, št. 8, 139-40). Ta odbor je pošiljal ekonomsko pomoč Rusiji, za kar je pre- jemal tudi zahvale (prim. sporočila v Njivi). Pred nekaj leti se je D. mudil na obisku v stari do- movini. Podpisoval se je z začetnicama A. D. Po- dobno kot brat se udeležuje tudi **Jože Drašček**, r. 3. apr. 1903, ki je odšel v Južno Ameriko leto dni pred Albertom.

Prim.: Krstne matice v Solkanu; Njiva 1940, 237; 1941, 118; 1942, 200; Ciril Kren, *Kulturno živ- ljenje Slov. v Argentini*, SlovIK 1954, 217; Fran- ce Kurinčič, *Slovenski izseljenci v Argentini in narodnoosvobodilna borba*, SlovIK 1954, 74; JKol 1954, 130; SIK 1966, 204.

Brj.

DRAŠČEK Ivan, duhovnik, kulturni delavec, r. 12. maja 1874 v Podgori, u. 13. maja 1952 v Kob- jeglavi. Oče Franc, kmet, mati Katarina Perko. Študiral v Gor., ord. 4. jul. 1901 v Gor. Bil je kpl. v Cerknem (1901-04), in v Biljah (1904-06), župni upr. v Jagrščah (1906-08), kpl. v Mirnu (1908-12), provizor v Ročinju (1912-13), kurat v Štjaku (1913-25), kurat v Kobjeglavi (1925-52). D. je izrazit primer slov. duhovnika-kulturnega delavca iz prve polovice 20. stol. V prosvetno-kulturnem prizade- vanju je pokazal posebno ljubezen do ljudske igre in do zborovskega petja. Višek predstavlja velika *Pasijonska igra* v 13 prizorih (»predsta- vah«), ki jo je sam priredil po raznih predlogah (rokopis je deloma ohranjen), potem ko se je sam udeležil Pasijonskih iger v Oberammergau, o njih verjetno bral v DS 1911 in slišal za pred- stavo v Radovljici (1926). Z njo je mogel nasto- piti samo dvakrat: 6. in 12. jun. 1927. Zaradi te-

žav, ki jih je delala it. oblast, je moral odpove- dati že najavljena nastopa v Postojni in v Idriji. Takoj po prihodu v Kobjeglavo je uprizoril Ko- vačevega študenta in trodejanjo Lažizdravnik. Ko se je slov. pesem morala umakniti v cerkev in v zakristijo, je tja prenesel razne preproste igre in deklamacije. Za njegovo duhovniško de- lovanje je značilno, da se je naslonil na odrasle, zlasti še na moške. Jedro njegovih sodelavcev so bili člani moškega zbora, ki so redno vadili cer- kvene in narodne pesmi. Isto velja za številne člane (preko 70) apostolstva mož in fantov, ki so se zbirali v cerkvi v nočnih urah pred prvimi petki. Vzdevek »kraški Kristus«, ki se ga je pri- jel zaradi vloge Kristusa, ki jo je igral v pasi- jonski igri, mu gre po pravici tudi zaradi celotne zasnove njegovega duhovniškega delovanja.

Prim.: FoliumGor 1901, 101; ŠematGor 1904-26; matične knjige v Podgori in v Kobjeglavi; NašC 1927, 6, 180 s sl.; NG 1928, 157-8; semeniška knjiž- nica v Vipavi.

A. V.

DRAŠLAR Kazimir (Mirko), igralec in pevec, r. 15. dec. 1905 v Trstu. Oče Jožef, iz Lašč nad Bo- rovnico, je bil nadsprevodnik drž. žel. v Trstu (1894-18), mati Neža Moljk iz Logatca. Nemško osn. š. je dovršil v Trstu, meščansko je začel v Trstu in končal v Tržiču na Gorenjskem (1922). Po enoletnem trg. tečaju se je zaposlil pri spe- diciji Grom v Lj. kot carinski deklarant (1923-45). Med vojno je bil zaprt in interniran, nato je delal kot komercialist pri podjetju Koteks-Tobus v Lj., kjer pomaga kot upokojenec še vedno. Prvič je nastopil 1919 na mešč. š. v Tržiču v glavni vlogi Krojačka junačka, na sklepni š. aka- demiji 1922 je odigral večji violinski koncert, tri leta je sodeloval tudi na Sokolskem odru v Ra- dovljici. V Lj. je bil član Ljubljanskega zvana (1925-46) in njegov tajnik (1930-46). Leta 1927 je postal član okteta Ljubljanski zvon in do 1934 odpel z okteto nad 300 koncertov in več oddaj na Radiu Lj. 1947 je postal član Radijskega zbo- ra in zbora Slov. filharmonije. Sodeloval je pri vseh njenih nastopih, koncertih in snemanjih do- ma in v tujini, tudi v Trstu. 1961 je zaradi bole- zni izstopil iz filharm. zbora. 1932 je nastopil s kvartetom v Bučarjevi veseloigri študentje smo na odru Šentjakobskega gledališča v Lj. in tu še vedno sodeluje. Do 50-letnice SG je nastopil v 44 večjih in manjših vlogah z 885 predstavami, tako v Cankarjevih Hlapcih in Martinu Kačurju, v Župančičevi Veroniki Deseniški, v Žižkovi Miklovi

Zali, v Finžgarjevem Divjem lovcu, v Jurčičevih: Domen, Hči mestnega sodnika, Jurij Kozjak, v Haškovem Svejku, v Tavčarjevi Visoški kroniki idr.; pečl je tudi tenorske vloge v spevoigrah Na Trški gori in v Kurentu. Včasih je pečl v pomnoženem zboru Opere SNG v Lj. (Večni mornar, Gorenjski slavček, Hovanščina, Hlapec Jernej idr.). Za delo je dobil 1971 Red zaslug za narod s srebrno zvezdo, 1974 pa Linhartovo značko ZKPO.

Prim.: Osebni list; GL Sentjakobsko gledališče, Lj. 1966-67, št. 6, 8 s sl.; SGL I, 133.

Jem.



DREKONJA Ciril, pisatelj in folklorist, pedagoški pisatelj, roj. 2. jul. 1896 na Temljinah pri Podmelcu, ustreljen kot talec v Šentvidu pri Ljubljani 31. jan. 1944. Oče Ivan je bil bajtar, mati Marija roj. Čutar. Sedem otrok je v družini umrlo še pred Cirilovim rojstvom. Osn. š.

je obiskoval v Podmelcu (1905-11), učiteljsko pripravnico v Tolminu (1911-12), učit. v Gor. (1912-15). Maturiral pa je šele v Lj. 11. jul. 1916. Oproščen začasno vojaške službe je učiteljeval na Pečinah (1917-18), a moral kasneje pod orožje. Po vojni je učiteljeval na Slapu pri Vipavi (1919), zatem skoraj deset let na Šentviški gori, Pečinah in Slapu ob Idriji. 1928 so ga it. oblasti prestavile v Demonte (Piemont), toda že 1929 je pobegnil v Jsló. Tu je učiteljeval v krajih: Kobilje (1929-30), Turnišče pri Ptujju (1930-37), Jarenina pri Mariboru (1937), Pobrežje pri Mariboru (1938-39), kjer je bil okrajni š. nadzornik. Nemci so ga takoj po zasedbi Gorenjske zaprli in vlačili po ječah v Kamniku, Kranju, Begunjah, Celovcu, narkar so ga po šestih mesecih mučenja izpustili. Delo je našel v neki tovarni usnja. Medtem ko se je pripravljaj, da bi s sinom, ki so ga Nemci vtaknili v redno vojsko, pobegnil k partizanom, ga je gestapo 7. dec. 1943 aretiral, mučil na Jesenicah in Begunjah, odpeljal v Mauthausen, od koder so ga v skupini 25 talcev pripeljali v Šentvid pri Lj. in tam ustrelili. D. je bil že od rojstva šibke narave. V š. so ga starši poslali na nasvet učitelja Josipa Kende, vendar brez vsakih sredstev za vzdrževanje. Tako je moral v Tolminu bivati na stopnišču v podstrešju. Ves čas učiteljišča se je vzdrževal sam z inštrukcijami. Za-

radi marljivega študija in pomanjkanja hrane ter prenaprezanja pri delu z inštrukcijami je bil vedno slabega zdravja, droban in nežen. Literarno je D. začel delovati na učiteljišču, ko je objavljaj v listu, ki so ga izdajali dijaki. Prva tiskana pesem pa je izšla v trž. Njivi (1919, *Ljubici*). Seveda je sodeloval kasneje v vrsti revij in zbornikov, tako: pri M (1921), KolGM (1921, 1929), NG (1927-1928), Novi rod (1925-1926). Kresnice (1928-1929), NR (1929-1930), Mladi Prekmurec (1940), V (1938-1940) ter v Biblioteki za pouk in zabavo in Zborniku Luč. Strokovno pedagoško gradivo pa je tiskal v UL (1920-25), Roditeljski list (1939). Za življenja mu je uspelo izdati v samostojni izdaji povest *Čuvaj Suta*, Trst 1930 (BZPZ 9, 3-29), povest *Dolg*, Trst 1931 (Književna družina Luč), povest *Beg iz življenja*, Trst 1936 (BZPZ 19, 3-37), po vojni pa je iz rokopisne ostaline izšla povest *Listi bele marjetice*, Koper 1956 (napovedana že v KolGM 1934, 118), ki jo je avtor spočetka naslovil *Na vasi*. Takoj po vojni pa je izšel še en odlomek iz rokopisnega dela (*Grivar razmišlja*), medtem ko je ostalo v zapuščini več del (*Rozalka*, *Prilogarjevi*, *Življenje nad grobovi*, *Grapa*). Snov za svoja dela je D. zajemal iz domačega okolja Baške grape in bližnje okolice domače vasi. V njih se zrealijo težke socialnoekonomske razmere na vasi, čas prve svetovne vojne, deloma tudi nove politične razmere po njej (it. okupacija). Ker je v njih skoraj vedno v ospredju ljubezenska motivika, je v njih tudi vpogled na нравstvene razmere vasi, ki se večkrat ne sklada s tradicionalnim v takratni slov. kmečki povesti (primerjaj Drekonjeva pisma F. Bevku cit. v prim.). Jezik in zgradba povesti sta realistična, tu in tam je čutiti Bevkovo literarno prisotnost, tudi v obravnavanju motivike sta se nekajkrat srečala. V povesti je tudi nekaj folklornih elementov (leksika in vsebina), kar je značilno za D., ki je bil tudi nabiralec narodnega blaga. Na tem polju gre D. velika zasluga, da je poleg starejšega Kende, ki mu je bil vzornik, in Ivana Šavlija nabral večje število narodnih pravljic s Tolminskega in jih izdal v knjigi *Tolminske narodne pravljice*, Trst 1932. Knjigi je napisal uvod, jo uredil, ji dodal Kendove in Šavlijeve tekste. Prav tako je poskrbel za objavo enega dela *Recil, rekov, resnic in modrosti s Tolminskega* (Trst 1931, v 7. zvezku poljudnoznanstvenega zbornika Luč). Svoje in tuje pedagoške izkušnje je podal v knjigi *Pod domačim krovom*, Gor. 1930. Nekatera njegova dela so prišla v ne-

katere izbore in antologije, tako v Reči na delu 1941-1945, zbornik I, Bgd 1961 (odlomek iz Listov bele marjetice), Iz krvi rdeče (Lj. 1961, 128-37), njegov zapis tolminske narodne pravljice *Železni prstan* prišel v Bolharjev izbor Slovenske narodne pravljice, Lj. 1964¹ (1972⁶). V nekaterih delih, ki so izšla pred vojno, se je moral delno podpisati s psevdonimom (Cirill Ivanov), enkrat pa z it. obliko imena (Cirillo).

Prim.: UL 1920, 8, 3; 1921, 9, 2/3; 1922, 19/20, 154-5, 170; KolGM 1934, 118; NL 1930, 37, 7; A. Savlr: C. D. KolGZ 1946, 59-61 s sl.; isti, Razgl 1947, 1, 26-30; isti, C. D., LdTd 1947, 51, 8; isti, Dva, ki sta že tedaj verovala v našo svobodo, Tov 1953, 1077 s sl.; [Ludvik Zorzut] l. z.: Odkritje spomenika v Temljinah na Tolminskem, PrimN 1954, 23; isti, Slavje na Temljinah, PrimN 1954, 24, 4; [Andrej Slavil]: Počastili so dva zaslužna moža, LdP 1954, 136, 10; Ravbar, 47 s sl.; TolmZb 1956, 116; [Krista Hatner] A. B.: C. D., KolMD 1956, 135-6 s sl.; France Bevk, Primorski pisatelji med obema vojnama, Vestnik (Koper) 1957, 7/8, 2; [Marijan Breclj] N. J.: Obrobni zapisek o primorski založbi »Lipa«, PrimN 1957, 42, 6; isti, Primorska založba »Lipa« stopa v sedmo leto delovanja, PrimN 1957, 15, 6; Stanko Janežič, Zgodovina slovenske književnosti, 2. pregled. izd.; Listi krizanteme na grobu, C. D.; Listi bele marjetice, Večer 1957, 84, 3; Oživljanje pozabljenega C. D., LdP, 80, 6; [Slavko Sušnik] ik: Izšla je pred 23. leti napovedana knjiga, SlovJ 1957, 15, 5; France Bevk, Mrak za rešetkami, Koper 1958, 110, 121; [Milko Matičev] M. Mov, D. C., EJ 3, 87; Reči na delu, 76 pisaca, I, Bgd 1961, 285-297 s sl.; [Zorko] Jelinčič, C. D. in njegovo podzemno delo proti tašizmu, Pdk 1962, 24, 3; M. B., Koprive na pisateljevem spomeniku, PrimN 1964, 23, 8; Lino Legiša, V ekspresionizmu in novi realizem, Lj. 1969, 193, 410 s sl. (ZSS VI.); Viktor Smolej, Slovstvo v letih vojne 1941-45, Lj. 1971, 30-1, (ZSS VII.); Pogačnik, 15; Sltanel Suhadolnik, DC, LPJ I, 692-2 s sl.; MSE I, 393; Marijan Breclj, Življenje in delo C. D., TolmZb 2, 1975 s sl. in popolno bibl. Brj.

DRENIK MARUSSIG Katarina gl. **MARUSSIG-DRENIK** Katarina.

DROBEŽ Marijan, časnikar-komentator, publicist, r. 6. jan. 1931 v Lj. Oče Ignac, krojač, mati Franja Zalar. Osn. š. v Lj.-Vič, gimn. Lj.-Sentjacob (kot izredni slušatelj), pravno fakult. na lj. U (izredno). Od 1949 časnikar najprej pri DE (do 1950), pri LdP (do 1959), pri PrimN (do 1960), od 1960 dalje pri Radio Lj. Svoje prispevke je objavljval v DE, LjP, SPor, Slovenskem vestniku (Clc), Večeru, Tov, PrimN, LD, PDK, Gosp., SlovJ, Matajurju, Soči, pa tudi v revijah Kaplje in Sreč. Po prihodu na Primorsko se je ves posvetil informiranju slov. javnosti o tej deželi. To je še posebno storil kot akreditirani dopisnik

Radia Ljubljana. Kot tak se je udeleževal Srednjeevropskih kulturnih srečanj v Gor., o njih stalno poročal. Je tudi stalni honorarni sodelavec Radia Koper, dalje sodelavec v informativnih programih TV Ljubljana; za to delo je tudi absolviran tečaj za TV snemalce pri RTV Ljubljana. Sodelavec Tanjuga (od 1967). Od okt. 1977 je dopisnik komentator za F.-J. K. za lj. RTV. Bil je član uredn. odb. gor. Srečanj, član pododb. Društva novin. Slov. v Kopr. V reviji Sreč je prispeval vrsto člankov, prikazov in ocen, ki so posebej govorili o življenju na mejnem področju; imel intervjuje z vidnejšimi predstavniki oblasti v stari Gorici (župan M. Martina, nadškof Cocolin), se odlikoval pri poročanju iz porušenega Skopja in Tolminskega po potresu. Skupaj z dr. Nardinom predložil, naj bi se novogoriška bolnišnica poimenovala po dr. Francu Dergancu. Uredil je tudi vrsto priložnostnih brošur, tako: *10 let Tekstilne tovarne v Ajdovščini* (Ajdovščina 1959); *Deset let delavskega samoupravljanja v ElektroGorici* (Nova Gorica 1960); ur. in napisal *Edvard Rusjan - prvi pilot in žrtev jugoslovanskega letalstva* (Nova Gorica 1960), ur. je še brošuro *Partizanski tabor Lokve Čepovan* (1960). Skupaj z Lojzeto Kantetom je napisal *Kaj bo novega v komuni? Družbeni načrt občine Nova Gorica* (1962). Pri Goriški turistični zvezi je sodeloval s pisanjem besedil za prospekte (npr. za Kras). Za svoje delo je prejel: red dela, 1966 (za poročanje iz potresnega Skopja); nagrado Sklada Toneta Tomšiča, 1970; listino o priznanju in plaketo občine Tolmin (za poročanje o potresu s Tolminskega), 1977. Slika: Delo RTV 1975, 27. dec.; 1977, št. 103, 17.

Prim.: Delo - pril. RTV 30. IX. 1977; os. pod. Brj.

DROL (DROLLI) Anton, beneški duhovnik in ljudski pesnik, r. 8. jan. 1808 v Škrutovem v županiji Sv. Lenart, u. pt. 27. sept. 1888. Oče Mihael, kmet, mati Lucija Podreka. Njegovi predniki so v 17. stol. prišli iz Goriških Brd v Benečijo. Družini so po domače pravili »Lampertovik«. Mati Lucija je bila v sorodstvu s Petrom Podreko, kpl. pri Sv. Lenartu, ki je uspešno vodil tamkajšnji pevski zbor. (Ta Peter Podreka je različen od soimenjaka Petra Podreka, pesnika iz Špetra.) Bil je več časa za kpl. in učitelj v Kravarju. Tudi kot upokojenec v Škrutovem je še poučeval. Bil je narodno zaveden in je slovel kot ljudski pesnik. Več njegovih pesmi je bilo uglasbenih, udomačile so se zlasti v rodnem St. Le-

nantu, kjer jih še zdaj prepevajo. Posvetna pesem *Slavič, ponočni tičac*, in novomašniška *N. N. preljubi, novožegnani mašnik, ti si dosegu oblast veliko od Boga*, ki jo je D. leta 1877 posvetil novomašniku Petru Cernotu, sta kar ponarodeli, kajti tudi glasbeni kompoziciji sta prav posrečeni. Bil je dober prijatelj prvega beneško-slovenskega pesnika žpk Petra Podreke. Hkrati sta se navduševala za literarno ustvarjanje v književni slovenščini.

Prim.: Žpk arhiv v Sv. Lenartu; ljudsko izročilo in spomini starejših ljudi; H. Spekonja [dr. Metod Turnšek], *Rod za mejo*, 52; A. Cracina, *A ricordo della I. messa di D. Paolo Caucig*, 1958 (tu je pesem novomašniku P. Cernoti objavljena v celoti); brošura A. Cracine o novomašniku Lovrencu Kavčiču, Gorica 1966, 2 (tu ponatisnjeni dve kitlici iste novomašniške pesmi).

B. Z.

DROLC Štefka, igralka, r. 22. dec. 1923 v Ponikvi pri Grobelnem. V sezonah 1945-47 igralka v Mariboru, v sezoni 1947-48 pri Triglav filmu v Lj. V sezonah 1948-49 do 1958-59 pri SG v Trstu, ko je odšla v Lj. Tu je nastopala najprej honorarno; od 1960 pa je stalna članica v D. Povsod je oblikovala vodilne ž. vloge in umetniško hitro napredovala; med njimi so najpomembnejše: Vesna (Držič, Plakir), Aksjuša (Ostrovski, Gozd), Marianne (Molière, Skopuh), Jacinta, Julija, Urška (Goldoni, Primorske zdrahe), Karenina, Ljudmila (Gorki, Vasa Zeleznova), Maša (Cehov, Utva), Izmena (Smole, Antigona), Klitajmnestra (Ajshil, Oresteja), Helena (Shakespeare, Troilus in Kresida), Amelia (Pirandello, Kje je resnica), Kesonija (Camus, Kaligula) idr. Za svoje stvaritve je dobila najvišja priznanja: 1959 prvomajsko nagrado ZDUS in 1970 Prešernovo nagrado. Nastopa tudi v eksperimentalnem gledališču v Lj. Kot filmska igralka je debutirala 1948 v filmu *Na svoji zemlji*. Igrala je v celovečernih filmih *Zarota in Naš avto* in oblikovala glavno vlogo Franče v filmu *Na klanecu*. Oblikovala je vrsto uspešnih likov. Na RAITrsta in predvsem na RLj. tako: Antigona (Sofokles, Antigona), Marta (Tavčar, Pekel je vendar pekel), Katarina Ivanovna (Dostojevski-Dardi, Zločin in kazni), Minnia Giorri (G. Dessi, Pravica), Doña Diana (A. Moreto y Cabaña), Marija Stuart (Schiller, Marija Stuart), Anna (V. Calvino, Stolp nad koškošnjakom), Lavinia (O'Neill, Elektra naj žaluje), Juka (Morris, Cvetje iz Hiroshime), Sestra Marija (Stehlik, Linija zaupanja), Doña Maria (Hieng, Cortesova vrnitev), Ruža (Bajsič, *Obraz za steklom*), Sfinga (Cocteau, *Ojdip in sfinga*),

Ethel Rosenberg (Decaux, Rosenberga ne smeta umreti), Marta (Bieler, Missa) idr. Na TV nastopa od 1958. Nekaj vlog: Ona (Hartog, Sopotnika), Inge (Lustig, Sinji dan), Polona (Ocvirk, Ko bi padli oživeeli), Profesorjeva žena (Roksandič, Odločitev), Giga Barić (Brez tretjega) idr.

Prim.: SDL, I, 81; SGL, I, 135; arhiv RAITrsta.

Har.

DRUŽINA Andreana, komisarka bataljona in pomočnica šefa obveščevalnega centra v VII. korpusu, r. 6. jan. 1920 v Trstu. Oče Gabrijel, krojač, ki so ga ustaši 26. sept. 1944 obesili v Zgbu. 3 razr. it. osn. š. je obiskovala v Borštu. Oče je kot antifašist 1929 emigriral v Jslo, naslednje leto še žena s štirimi neboljenimi otroki. V Lj. je D. končala osn. š., 2 razr. mešč. š. in 1 razr. poklicne, nato se je pri očetu izučila za šiviljo. 1936 se je družina preselila na Sušak, a konec istega leta v Zgb v predmestje Kustošija. Tu je D. obiskovala 2. letnik poklicne š. in opravila pomočniški izpit. V Lj. se je vključila v Sokol, bila aktivna pri pevskem zboru in dramskem odseku emigrantskega društva Tabor, v Zgbu pa pri dramski sekciji Slovenskega društva ter v Društvu grafičarjev. V očetovi delavnici je navežala prve stike s komunisti. Ob okupaciji je zbežala v Lj. k materi in se v začetku 1942 povezala z aktivisti OF. Obiskovala tečaj za bolničarke in se jun. 1942 pridružila 1. četi 1. bataljona Dolomitkega odreda. Tu je bila najprej pomočnik nitralskega, nato politdelegatka v 3. četi 3. bat., pomočnik komisarja čete, nato komisarka bataljona in končno pomočnica šefa obveščevalnega centra VII. korpusa. Udeležila se je dolge vrste bojev (Polhov gradec, Dobrova pri Lj., Toško čelo, Sv. Jošt, Log pri Lj., Topol pri Novi vasi, Bloška planota itd.), bila petkrat težko ranjena, vse v letih 1942 in 1943. Jan. 1944 je postala sekretar in politkomisar partizanske bolnišnice na Planini, lebr. 1944 bila na enomesečnem tečaju za obveščevalce in kasneje delala v 15. div. Od aprila 1944 pri OZNA. Po vojni je ostala v UDB za Slovenijo vse do upokojitve (1964), ko je postala delavka v družbeno-političnih organizacijah. Je rezervni kapetan 1. klase in član sveta SRS. Za narodnega heroja je bila proglašena 1953. Ilegalno ime Olga, znana kot »Serčerjeva Olga«. V 3. knj. Spomini na partizanska leta je objavila svoje spomine pod naslovom *Po naši zemlji* (Lj. 1949, 197-213 ter v ponatisu v 1. knj., Lj. 1974, obakrat s sl.).

Prim.: Spomini na partizanska leta, knj. 3,

1948, 197; isto, ponatis, knj. 1, 193; Borec 1953, 324 s sl.; Narodni heroji Jugoslavije, knj. 1, Bgd 1975, 190-1 s sl.

Brj.

DRUŽINA (DROŽINA) Anton, časnikar, prosvetni delavec, r. 3. dec. 1900 v vasi Kozjane, Istra, kmečkim staršem. Dve leti osn. š. doma. 1920 se je izselil v Ameriko. Kot industrijski delavec v Clevelandu je obiskoval večerno š. Nato je šel v Massachussets, obiskoval sr. š. v Mount Hermon Academy, a jo dokončal (Glenville High) v Clevelandu. Na University of Chicago je študiral angleško literaturo in sociologijo. Študije je nadaljeval na Americal University v Washingtonu. Ko je študiral v Chicagu, je sodeloval pri slov. publikacijah. V odsotnosti Andreja Kobala je urejal Mladinski list. Poslanik Leonid Pitamic ga je povabil v Washington, kjer je pomagal pri gojenju zvez z ameriškimi zakonodajalci in ministrstvi. Med vojno in v povojni dobi je služboval v statističnem oddelku vojnega ministrstva; postal je šef oddelka. Bil je referent za statistično premikanje in analize 64 ustanov, podrejenih vojnemu ministrstvu. V njegovem oddelku je bilo zaposlenih okoli 80 uradnikov; cenili so ga kot sposobnega voditelja. Vlada mu je pred upokojitvijo (1969) podelila častna priznanja. D. se je stalno udeleževal v raznih družabnih in kulturnih ustanovah; večkrat je bil izvoljen za predsednika te ali one organizacije. Bil je vnet lovec in ribič. V gozdovih Virginije je kupil obsežno posestvo in ga namenil temu športu. Hodil je na lov po raznih državah, v Skalnato pogorje, v severno Kanado in na Atlantik. Na svojem domu v Bethesda, Maryland, ima posebno sobo za lovske trofeje.

Prim. A. Kobal, Svetovni popotnik pripoveduje, I, Gor. 1975, 123.

A. Kobal

DUGAR Luka, narodni delavec, r. 27. sept. 1845 v Dobljarju pri Ročinju, u. 9. okt. 1919. Oče sodar, čevljar, krojač. D. se je udeležil vojne v It. (1866), Dalmaciji, Bosni. Bil nato postrešček v trž. hotelu, kasneje redar. Zaradi nesreče pri delu postal invalid in se preselil v Gor. (1894). Tu postal desna roka dr. Andreja Pavlica in njegovega brata dr. Josipa. Pomagal je ustanavljati Krojaško zadrugo (1898), postal odbornik Slov. katol. delavskega društva ob njegovi ustanovitvi (1898), deloval pri Ženskem delavskem društvu Skalnica (D.-eva žena je bila tu blagajničarka), veliko agitiral za ustanovitev Slov. sirotišča v Gor. (1898), za Zavarovalno društvo za govejo živino gor. slov.

kmetov (1899), za Centralno posojilnico (1899), Goriško zvezo (kasneje Zadružno zvezo - 1903), Zvezo slov. kolonov (1908). Od 1898 je vodil upravo PrimL, Krščansko socialno zvezo (1906), zbral nad 4.000 podpisov za peticijo na škofa Missio za uvedbo krščanskega nauka v slov. v gor. c. Med prvo svetovno vojno se umaknil v Stično na Dolnjemskem, od koder ga je dr. J. Dermastja spravil kot pomoč pri upravi S in drugih listov. V začetku 1918 se vrnil na Goriško. V oporoki je zapustil 800 kron Slov. sirotišču. Sam velik revež je bil velik dobrotnik revežev, za katere je nabiral darove in pomoč. Za svoje delo je prejel priznanje Pro Ecclesia et Pontifice.

Prim.: Dr. Andrej Pavlica, Gospod Luka (življenjepis), Gor. 1927 s sliko na ovitku.

Brj.

DUGULIN Avgust, politični delavec, r. 16. avg. 1905 v Škrbini na Krasu. Oče Ivan, kmet in delavec, mati Ivana Bunc. Izučil se je za čevljarja (1924). To leto ga je Albert Vrabec vključil v organizacijo komunistične mladine in ga skupaj z Alojzom Pahorjem iz Svetega določil za delovanje med mladino. 1926 je služil vojaški rok v Turinu; tu navezal stike s KPI. Po četah I. bataljona organiziral protifašistične skupine, pripravljaval razne sabotaže, za kar je bil večkrat zaprt. Ob vojaških vajah na francoski meji se mu poskus pobega v Francijo ni posrečil. Po vrnitvi od vojakov je skupaj z Alojzom Pahorjem organiziral protifašistične skupine na Krasu, sodeloval s TIGR. Sestanki na Trstelju. Povezal se je tudi z Albinom Vodopivcem, sekr. komit. KPI za Goriško; ta je v Škrbini na Krasu osnoval prvo trojko, v kateri sta bila poleg D-a še Oskar Bunc in Mirko Batista. 1932 se je D. zaposlil pri gradnji ceste v Postojni. Tu skušal pobegniti v Jso, a je bil odkrit in zaprt v Postojni. Še isto leto se je povezal s Pinkom Tomažičem. 1934 se je povezal z Alojzom Budinom iz Koludrovic, ki ga je zadolžil v rajon. komit. za Kras, da je organiziral trojke po Krasu (Temnica, Vojsčica, Kostanjevica, Opatje selo), posebej še iz članov TIGR. 1935 se je udeležil konference na Trstelju, kjer je bil sprejet sklep o organiziranju ljudske fronte. Od 1937 spet redno zaposlen v Renčah kot čevljarski pomočnik; 1938 delal s Pinkom Tomažičem, od 1939 skupaj z Leopoldom Štolfo, ki sta svoje delo razširila tudi na Vipavsko in Goriško. V tem času je organiziral »rdečo pomoč«. Na D-ovo pobudo se je 1941 vršil na Kremancah nad Renčami sestanek antifasistov

in komunistov Krasa in Vipavske. Ko so poleti 1941 prišli na Primorsko po nalogu CK KPS O. Kovačič, A. Velušček in J. Lemut, je stopil z njimi v stik in bil izvoljen za sekr. OK KPS za Kras. Tega leta je D. ustanovil ročno tehniko za letake, ki so jih potrebovali za trosilne akcije. Sam je izdeloval štampljke iz gume, v kovačnici Derman v Škrbini pa je organiziral izdelavo ročnih bomb; delavnico samo je vodil Anton Šibeljan Stjenka. Pozimi 1942 je organiziral rajonske KPS in OF v Škrbini, Dutovljah, na Opčinah, v Nabrežini, Opatjem selu, Doberdobo, Sežani, Trziču (v ladjedelnici). V prvi polovici 1942 se je udeležil pokraj. konference, nato je obnavljal vaške odbore na Krasu. Dec. 1942 se je udeležil I. pokraj. partijske konference v cerkvi sv. Katarine na Vrhu. To leto je poleg terenskega dela opravljal tudi politično delo v I. kraški četi, organiziral stike s to četo in stanico P-13 ter komitejem. Po sept. 1943 je postal kot član CK KPS član vseh okrožnih forumov in PNOS za Slovensko Primorje. 1944 je postal načelnik izpostave ONZ za Kras in član OK KPS. Od avgusta 1944 je deloval kot referent pri PNOO v komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov. To leto je tudi slušatelj partijske šole v Cerknem. Od maja 1945 je v kriminalnem oddelku PNOO. 1947 je štiri mesece zaprt pod Zavezniki zaradi napada na zavezniško policijsko postojanko, a zaradi pomanjkanja dokazov izpuščen. Sekretar oblastnega odbora ZB NOV postane 1948, 1954 pa član okraj. komit. KPS za Gor., preds. okraj. odbora ZB NOV in član odbora OF. 1954 nastopi službo namestnika upravnika Goriškega muzeja, kjer ostane kot kustos NOB do 1962, ko je upokojen. Po vojni je opravil dva upravno-politična tečaja in nižjo partijsko šolo v Lj. 1952 je bil na nižji oficirski š. Je nosilec spomenice 1941, reda hrabrosti, reda zaslug za narod, reda bratstva in edinosti in reda z zlatim vencem (1961) ter reda dela z rdečo zastavo (1975). Je tudi rezervni kapetan v pokoju. Za četrti zvezek Beril, ki jih izdaja Goriški muzej, je napisal članek *Škrbina v boju za svobodo* (str. 49-80), spominskega značaja pa je njegov prispevek *Smrti sem ušel* (PrimN 1961, 9). Ilegalno ime Maks Potokar.

Prim.: Duša Ferjančič, To je temelj, na katerem gradimo, PrimN 1969, 40, 3 s. sl.; Tesno povezani s Primorsko, PrimN 1975, 39, 8 s. sl.; Delo 1975, 281, T. K., Berilo o Škrbini, NL 1975, 3; Škrbina na Krasu, Nova Gorica 1975, 80.

DUJC Albin, politični, družbeni in turistični delavec, r. 31. avg. 1911 v Školljah pri Vremah, u. 12. jun. 1966 v Koprju. Po nižji gimn. se je izvežbal za zobnega tehnika. Zgodaj se je vključil v vrste KP (1934). Pred faš. oblastmi je pobegnul v Islo in tu nadaljeval revolucionarno delo v Mrbu, kjer je z večjo skupino prišel zaradi tega pred sodišče. Obsojen je bil na leto in pol robitve. V Sremski Mitrovici, kjer je prebil del svoje kazni, se je ob velikem revolucionarju Moši Pijade poglobil v marksizem in leninizem, pa še stalizmu, ki ga je odlikoval. Kakor pred zaporom, tako je tudi potem imel tesne stike s kraško komunistično skupino. Ker ni bil jsl. državljani, so ga oblasti izgnale. Vrnul se je domov in izvrševal zobotehnični poklic pri zobozdravniku v Divači in ustanavljal politične celice. Ko se je Pinko Tomažič vrnul 1938 od vojakov, sta skupno z Budinom in Negrijem osnovala vodstvo KPS v zamejstvu. Od takrat dalje sta obstajali dve KP na Tržaškem. Fašistična politična policija OVRA je ti skupini strogo ločila in imela Tomažičevo skupino za iredentistično, ker se je bil Tomažič povezal s TIGR zaradi orožja, se pravi sabotažnega dejanja, do katerega pa ni prišlo. Prišlo pa je zaradi Negrijevega izdajstva do aretacije celotne skupine in tudi D. je bil 12. jul. 1940 aretirani. Preiskave so trajale leto in pol in 14. dec. 1941 je bil na znanem drugem iredentističnem procesu v Trstu obsojen na 30 let zapore. V kaznilnici Castel Franco Emilia je nadaljeval s politično propagando, se povezal z jsl. komunisti v zaporu, kot npr. z Mihom Marinikom, ki je postal njegov mentor. Po nemški okupaciji Italije je bil s pomočjo Mednarodnega rdečega križa izpuščen iz zapore, kot pač vsi, ki so se poslužili te poti. Jan. 1944 je že bil na terenu in takoj postal sekretar brkinskega okrožja. Pozneje je bil kot inštruktor KP pri PNOO poslan k IX. korpusu na Goriško. Postal je član okrožnega odbora, ki se je preselil 1. maja 1945 v Gor., kjer je sodeloval pri čistkah. Ko so Zavezniki prevzeli oblast v Gor., ga je KP poslala na Koroško, kjer pa je med samimi pristaši OF naletel na negotovanje in ko so Zavezniki prevzeli oblast tudi tu, je bil poslan v Tolmin na Okrožni odbor. Kljub prizadevanjem, zlasti gospodarske narave, mu Tolminci niso poverili pri volitvah mandata. Tedaj je bil premeščen v Koper, kjer je 1955 postal preds. tedaj ustanovljenega koprškega okraja in tu delal do upokojitve 1963. V tem času se je udeleževal na političnem in go-

škodarskem področju, kjer so se uresničevale velike industrije, kot npr. Tomos in Iskra, pa tudi pristanišče in zveze z zaledjem. Po upokojitvi je posvetil svojo skrb turističnim ustanovam in postal preds. koprške turistične zveze in pozneje Medobčinske turistične zveze pa tudi član upravnega odbora Turistične zveze Slovenije. Bil je poslanec v republ. svetu ljudske skupščine, član glavnega odbora SZDL in rezervni kapetan. Nosilec partizanske spomenice 1941, reda Bratstva in enotnosti 1. stopnje, reda hrabrosti, reda za slug za narod 2. stopnje.

Prim.: R[ado]l G[oljak]l, A. D., Turistični vestnik 1966, 139; Umrl je A. D., PDK 1966, 139, 4; A. D., Delo 1966, 159, 2 s. sl.; A. D., PrimN 1966, 25 s. sl.; Rastko Bradaškjal rb, Zadnje slovo od A. D., PrimN 1966, 25, 3 s. sl.; Kojeko 1, 155; GorZb 2, 109; Aula IV, ANPPA, tutti i processi del Tribunale Speciale fascista; Aula IV (slovenski izvleček ZTT 1970). Gradivo pri Tribunale Militare Territoriale v Rimu (dokumentacija za proces od 2. do 14. dec. 1941); arhiv pisca članka.

S. T.

DUJEC ZACCARIA (CAHARIJA) Angela, gledališka igralka, r. 13. 7. 1913 v Trstu. Oče Franc, policijski nadzornik, mati Frančiška Sila, gospodinja. Po osn. in sr. š. obiskovala v Trstu še tri letnike konservatorija (oddelek za petje), nato se je izpopolnjevala privatno pri Francetu Maroltu (teorija in petje), pri prof. Adu Darianu (petje) v Lj. ter pri Lauri Gasparini v Trstu (petje). Od 1. avg. 1929 do 31. marca 1933 uradnica pri mariborski podružnici Zadružne gospodarske banke; od 1. apr. 1933 do 30. nov. 1939 uradnica pri tvrdki Pergler v Mrb.; od 1. dec. 1939 do 31. maja 1940 igralka v Šentjakobskem gledališču v Lj.; od 1. jun. 1940 do maja 1945 igralka v Drami v Lj., kjer nastopa tudi v operetah; od junija 1945 do 28. febr. 1953 igralka pri Slov. narod. gledališču v Trstu; od 1. marca 1953 do vklj. sezone 1956-57 solistka v beograjski komediji; v sezoni 1956-58 solistka v Berlinu in v Munchnu; nato je še honorarno nastopala kot igralka pri Slov. gled. v Trstu do sezone 1966-67. Nastopala je kot Angelca Sancinova in Angelca Caharijeva. Med drugim je nastopila v naslednjih igrh: Krefit: Celjski grofje (Barbara); Cankar: Pohujšanje v dolini šentflorijanski (Jacinta); Linhart: Matiček se ženi (Nežika); Ostrovska: Donosna služba (Julin-

ka); Shaw: Kako zabogatiš (Blanche); Goldoni: Primorske zdrahe (Pepka); Nušič: Dr. (ministrica); Colière: Skopuh (Marianne); Držić: Dundo Maroje (Lavra); Lehar: Zemlja smehljaja (Liza); Schubert: Pri treh mladenkah (Grizi); Dostal: Klivija (Klivija).

Prim.: osebni podatki; poročila v časopisih: S, SN, J, LdTd, NL, KatG, Gosp, Delo, Večer, Borba, Politika.

Har.

DULICA Pasha gl. SIEGA Pasqua

DURN Josip F. (v krstni knjigi Duren), organizator izseljencev v ZDA, r. 22. marca 1894 na Gradišču pri Vipavi, u. 13. febr. 1959 v Clevelandu, ZDA. Oče Franc, kmet, mati Marija Janežič. V Ameriko je odšel že pred prvo svet. vojno (1912?). Tu je kmalu postal navdušen in poštenvalen delavec predvsem na društvenem polju, v vrsti gospodarskih in kulturnih organizacij ter društvih slov. izseljencev. Bil je preds. društva »V boj, št. 35«, ki je delovalo v okviru SNJP. Vse svoje sile je dolga leta zastavil za zgraditev Slovenskega delavskega doma v Clevelandu; tako je bil tajnik pripravljalnega odbora za ta Dom in v direktoriju Doma preds. publikacijskega odbora. Poleg tega je njegovo ime povezano s pevskim zborom Jadran, dramatskim društvom »Verovšek«. Bil je aktiven član socialističnega kluba, dolgoletni član glavnega odbora SNPJ. Med zadnjo vojno je sodeloval pri zbiranju pomoči za rojake v domovini. Po vojni pa je to delo nadaljeval in zbiral hrano, obleko in obutev za Jslu, posebej je večkrat poslal otrokom Vipavske doline šolske potrebščine. Vodil je tudi akcijo za zbiranje prispevkov za Kulturni dom v Trstu. 1956 se je mudil na obisku v domovini; takrat je v imenu ameriških Slovencev govoril ob odkritju spomenika Louisu Adamiču v Grosupljem (8. avg. 1956). Bil je v prireditvenem odboru I. ameriškega piknika v »starem kraju« in tu govoril na grobu Etbina Kristana. Veliko je pisal v ameriški slov. tisk, pa tudi v SlovIK (prim. Slovenski delavski dom v Clevelandu, SlovIK 1957, 64-70 s. sl.).

Prim.: Krstne matice Gradišča, zdaj v Vipavi; PrimN 1959, 11, 5 s. sl.; [Branko Marušič], J.F.D., GorZb 2, 109; SlovIK 1957, 64-70 in 120-1 s. sl.

Brj.

E

ECK (ECKH, EGK, EGKH) von UNGRISPACH (UNGERSBACH, UNGRICHSPACH), plemiška rodbina, ki je odigrala pomembno vlogo na Goriškem in bila v tesnih stikih s Primožem Trubarjem. Rodbina se je najprej uveljavila na Kranjskem, kjer je med drugim posedovala grad Brd (Egg) in dvorec v Kranju. S Kranjskega so Ecki prišli na Goriško v 15. stol. Tu so že pred 1500 imeli gospostva in posesti v Medei, Coroni, Moraru; od 1511 so gospodovali v Kanalu in si pridobili posest v Ročinju in na Tolminskem. Ko je 7. marca 1511 umrl Simon Ungrispach, gospod na Vogrskem, glavar v Trstu in Devinu brez moških potomcev, je njegovo gospostvo na Vogrskem prešlo po hčerki Margareti na njenega moža **Henrika Ecka**, ki si je tedaj privzel naslov »Egkh von Ungrichspach«. Krepko se je na Goriškem uveljavil **Jurij E.**, nekdanji vicedom na Kranjskem (1504-12) in poveljnik med prvo vojno z Benetkami (1508-09). Po smrti zadnjega gor. grofa Leonarda (12. 4. 1500) je Goriška pripadla Habsburžanom. To je sprožilo prvo beneško vojno. Gor. dež. stanovi so se hoteli pokloniti cesarju Maksimilijanu in mu izreči prisego zvestobe in vdanosti. Ker pa cesar ni mogel priti osebno v Gorico (1511), je imenoval posebno komisijo (član te je bil tudi Jurij E.), ki naj bi ga pri poklonitvi zastopala. Jurij je 1512 postal glavar v Gor. in si ta položaj ohranil do 1527, ko je kralj Ferdinand zastavil gor. grofijo svojemu tajniku Gabrijelu Salamanca, grofu Ortenburškemu. Glavar Salamanca je imenoval Jurija za svojega namestnika in podglavarja, a ga je 1532 odstavil zaradi zlorab in na njegovo mesto imenoval Hieronima Attemsa. Rodbina E. je bila 1535 prišteta med gor. patricije, 1560 med barone in kasneje med grofe. Prvi, ki se je ponašal s častjo gor. patricija je bil **Bonaventura**, glavar v Tolminu (1530-41). Da bi lažje vršil razna poslanstva, si je imenoval za podglavarja in namestnika Jurija E. (rodnega brata?). Gor. stanovi so 1532 naročili Bonaventuri, naj zaradi kuge, ki je divjala po Koroškem in Stajerskem, zapre vse prehode, ki so vodili na Primorsko, zlasti bovško sotesko. Kot gor. patricij je bil Bonaventura poveljnik konjenice, ki so jo gor. dež. stanovi 1539 poslali na Kranjsko v pomoč zoper Turke; zatem pa poslanec dež. stanov na dvoru za go-

zdarske zadeve (1547). Oprijel se je luteranstva in podprl dez. stanove v Pragi, ki so 1541 zahtevali od kralja Ferdinanda svobodno izpovedovanje Lutrovih nauk. Na stanovskem zborovanju v Brucku ob Muri 1578 je v imenu gor. dež. stanov zahteval svobodo za luterance, toda gor. stanovi so to obsodili, češ da je to storil brez njihovega pooblastila. Nadvojvoda Karel je zato 1579 ukazal dež. glavarju Juriju Thurnu, naj zatre luteransko gibanje na Goriškem in izžene vse, ki se ne bi hoteli vrniti v katol. Cerkev. **Janez**, prvi izmed baronov von Eck, je bil feldmaršal pod Karlom V. in Ferdinandom I. in zatem guverner v Transilvaniji. Važno vlogo je odigral na Goriškem **Hanibal E.** Ko je 1567 nadvojvoda Karel prišel v Gor., so ga na gradu v imenu dež. stanov pozdravili Hanibal E., Franc Dornberški in Lovrenc Lanthieri. Kot odposlanec gor. dež. stanov je Hanibal 1571 prisostvoval poroki nadvojv. Karla in bil 1578 na kongresu avstrijskih dežel v Brucku, kjer so razpravljali o obrambi proti Turkom. Goriška je tedaj obljubila poslati 500 lokostrelcev na hrv. mejo in stotnijo vojakov pod vodstvom **Sigismunda E.** na Kranjsko. Hanibal je bil dejanski voditelj luteranske skupnosti na Goriškem. Rodbina Eckov je namreč inela tesne zveze s Primožem Trubarjem. Ko se je 1562 Trubar vračal z Nemškega v Lj. preko Podkorena in Bleda, je prenočil v Kranju pri bar. **Ivanu Jožefu E.** Ta ga je zaupno opozoril, da sta dospela v Lj. dva cesarska ukaza, naj ga primejo, komaj se tjakaj prikaže. Nov. 1563 je Trubar opravil agitacijsko potovanje po Goriškem. V Gor. ga je povabil Jurij Thurn. O obisku v Gor. je Trubar poročal Ungnadu: »V Gor. sem 14 dni zapovrstjo pridigal nemško, slovensko in laško v hiši gospodov Eckov, v Rubijah pa v gradu, zakaj duhovni me na našo prošnjo niso pustili v cerkev. Delil sem obhajilo v vseh treh jezikih in Hanibalu Ecku krstil sina.« Trubar se je kasneje sam imenoval »pridigar grofije Goriške v Rubijah«. Ko so kasneje izgnali iz Gor. vodilne luteranske privržence, se je Hanibal odselil na Koroško. V imenu Korošcev je šel na stanovsko zborovanje v Prago, kjer so dež. stanovi ponovno zahtevali od nadvojv. Ferdinanda, naj prizna luteranom versko svobodo in tam febr. 1601 umrl. O Hanibalovi hiši v

Gorici (še vedno stoji na oglu Raštela in Cavourjevca trga), kjer so se zbirali luteranski plemiči in meščani poslušat Trubarjeve slov., it. in nemške pridige, so razpravljali 1586, ko so tekla pogajanja za ustanovitev škofije v Gor. Šempe-trski žpk Hieronim Catta (PSBL III, 171) je predlagal, naj se odkupi hiša Hanibala Eeka in v njej uredi školovo stanovanje. Po smrti nadvojvode Karla (1590) se je luteranstvo na Goriškem spet dvignilo, med njimi je bil tudi **Lovrenc E.** Toda s kanonično vizitacijo patriarha Barbara (PSBL I, 36) 1593 je skupaj z luteranstvom izginila tudi rodbina Eckov.

Prim.: Czoernig, 583, 673, 719, 753; Rutar, Tolm., 92; Kociančič, Vogersko v FoliumGor 1880, 331; Doc. Hist. Gor., 261; K. Capuder, O luteranstvu na Goriškem, v Sechzigster Jahresbericht des K. K. Statsgymnasiums in Görz, Gorz 1910, 13; R. Bednarik, Kriva vera na Goriškem, v KolGMD 1931, 76; Gruden IV, 609, 645, 561; V, 149, Jacobis, La nobiltà goriziana, 255, rkp. v BiblStIs; Cossar, Gorizia, 68; ZSS I, 225; M. Rupel, Primož Trubar, Lj. 1962, 121, 151, 152, 196.

R. K.

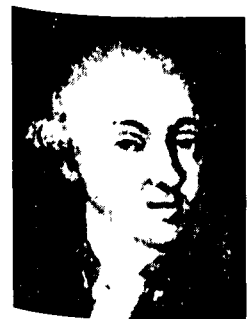
EDLING VON LAUSSENBACH, plemiška družina, izhaja po Czoernigu iz Svabske, kjer naj bi že v 13. stol. posedovala številna posestva in bila v sorodstvu z drugimi plemiškimi rodbinami (Thurn, Marrach, Gallen); po Jacobisu in Coroniniju pa naj bi z večjo verjetnostjo izhajala iz družine svobodnega koroškega kmeta, koseza (Edling, Edlingen), ki je imela pravico umeščati koroške vojvode na Gosposvetškem polju. Edlingi so se že v 13. stol. razširili po Štajerski in Kranjski. Prvi izmed Edlingov, ki nastopa 1366 na Goriškem, je **Friderik**. Njegovi predniki naj bi bili tu zgradili »Edlingium Castrum«, o katerem ni točnejših podatkov. Cesar Maksimilijan je **Gvidu E.** potrdil plemiški naslov in grb, tako da je bil 20. febr. 1501 povzdignjen v gor. plemstvo. Jurij je 1511 prodal svoje posestvo v Biljani Erazmu Dornberškemu. Kasneje se pojavijo v Gor. **Ivan E.** in njegova sinova Ivan Jakob in Jurij. Nadvojvoda Ferdinand je 1565 imenoval **Jurija** za svojega komisarja pri podeljevanju fevdalnih investitur na Goriškem. Vse vplivnejši je bil njegov brat **Ivan Jakob**, ki se je 1585 potegoval za mesto gor. dež. upravitelja in tudi dosegel mesto pretorja na Kranjskem; 1594 se je udeležil vojne na Hrvaškem (Bellum Petriense) in 1595 postal ožji cesarjev svetovalec. Kot cesarski komisar je sodeloval pri sklenitvi miru z Benetkami in še isto leto (1618) umrl. Ivan Jakob se je poročil z Margarito de Moscon,

in si po njej pridobil gospostvo na Vogrskem. Rodbina se je polagoma razdelila v trojno vejo: dvojno, vogrsko in ajdovsko, je cesar Leopold I. povzdignil 1697 med grofe sv. rimskega cesarstva, tretja pa si je ohranila naziv »gospodov Solkanskih«. Edlingi so imeli v Gr, v sedanji ul. Municipio, znamenito Edlingovo palačo, na podeželju pa poleg gospostva na Vogrskem več posestev: v Vipavi, Rubijah, Kromberku in Lokah, v Kanalu, Döberdovu, Škrbini. Največjo moč in ugled si je priboril **Rudolf** (1640-1711), grof in gospod na Vogrskem, cesarjev ožji svetovalec in vrhovni poveljnik v Senju. Poročen je bil z Elizabeto Terezijo Attemsovo, si kupil palačo v Gor. (1705) in razširil svojo posest po Goriškem. V testamentu (30. nov. 1706) je določil, naj vse njegovo imovino podeduje prvorojenec **Ivan Jakob**; če ta ostane brez moških dedičev, naj vse dobi drugorojenec **Julij Ignac**; če bo ta brez moških dedičev pa hčerka **Marijana Angela**, poročena s Petrom Suardijem; ako bi ti ne imeli moških dedičev, vse pripade bratranču **Francu Baldasarju E.**, gospodu v Ajdovščini, in če bi bil tudi ta brez moških dedičev, **Ferdinandu d'E.**, gospodu Solkanskemu (1769 je še živel **Janez Krstnik**, gospod Solkanski). Po Rudolfovi smrti (8. 3. 1711) je grof (Ivan) **Jakob** (r. ok. 1698, por. z Elizabeto Kobenzl, u. v Gor. 3. marca 1780) prevzel vso posest. Imel je več otrok: **Jožefa**, gospoda na Vogrskem, **Venceslava**, kanonika pri Sv. Stefanu na Dunaju, **Filipa** ter **Rudolfa Gundekarja Jožefa**, drugega gor. nadškofa (gl. čl.). **Jakob** je dosegel čast gor. dež. maršala in postal namestnik gor. dež. glavarja. Ko je 1728 dospel v Gorico cesar Karel VI., mu je ob poklonitvi in zaprisegi dež. stanov na gradu stal na desnici Jakob E. in imel uradni govor. Po Jakobovi smrti je družinska imovina prešla na sina **Jožefa** (1731-87) in po njegovi smrti na brata **Filipa**, gospoda na Vogrskem. Ta se je rodil v Gor. 29. dec. 1734, bil ožji svetovalec cesarja Jožefa II. Ob francoski zasedbi se je umaknil na Dunaj, kjer je u. 14. sept. 1817. Ker ni imel otrok, je z njim izumrla vodilna veja Edlingov. Njihova imovina je po oporoki z dne 30. nov. 1706 pripadla grofu Jožefu Suardiju, moškemu potomcu Rudolfove hčerke Marijane Angele. - **Edlingi ajdovske veje** so od srede 17. stoletja imeli v posesti Ajdovščino in ondotno sodstvo. Grofu **Francu Baldasarju** je sledil sin **Ivan** in temu vnuk **Albert E.**, gospod in sodnik v Ajdovščini. Albert se je r. 1717, se por. 7. apr.

1750 v Gor. z grofico Karolino Saurau in u. 12. apr. 1796 v Ajdovščini, kjer je večinoma živel. 1742 je postal glavar v Bovcu in zapovednik tamkajšnje trdnjave. Za slov. šolstvo je posebno zaslužen njegov sin **Janez Nepomuk Jakob** (gl. čl.). Po Albertovi smrti je gospostvo v Ajdovščini pripadlo sinu **Karlu** (1755-1803) in po njegovi smrti vnuku **Karlu ml.** (1796-1854). - Zadeva dediščine grofov Edlingov se je spet odprla, ko je 23. jan. 1829 umrl grof Jožef Suardi brez zakonskih moških dedičev. Grof Karel ml. E. je 30. nov. 1830, sklicujoč se na že omenjeno oporoko, zahteval, naj mu sodna oblast v Gor. prizna pravico do vsega premoženja grofov Edlingov. Pravda je tekla več kot 40 let, dokler ni bila 2. avg. 1873 izrečena razsodba, po kateri je vsa še preostala zapuščina dokončno prišla v roke prof. Emiliju de Suardiju.

Prim.: Archivio di Stato di Gorizia, Corte di Giustizia, B 33, E 1850-22, akti 1, 4, 24, 59, 69, 93, 134, 172; Antonio Jacobis, La nobiltà goriziana 1924, 245, 247 (rkp. v BiblStIs) in A. Jacobis, rkp. p. t. zbirka E, 17, 25-33, 49-55; R. Coronini, Bellum Petrinense, Goritiae 1779, 55; Morelli, pass.; Czoernig, pass.; Kocijančič, Vogersko, v Foliium-Gor 1880, 331; Rutar, Tolm., 127; Ludwig Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken Grafschaft Görz und Gradisca, Gorz 1904, pass.; Gruden II, 247; SBL I, 146; Milko Kos, Zgodovina Slovencev, Lj. 1955, 86; Bogo Grafenauer, Zgodovina slov. naroda I, Lj. 1964, 362.

R. K.



EDLING Janes Nepomuk Jakob, grof, šolnik, krščen 1. maja 1751 v Gor., u. 1793 na Dunaju. Oče grof Albert, mati grofica Karolina Saurau. O njegovi mladosti in šolanju ni nič znanega, vemo le, da se je dobro naučil slov. na domačem gradu v Ajdovščini. Med 1772-74

postal uprav. škofjeloških posesti freis. škola in obdržal to mesto do 1782. Tu se je še izpopolnil v slov. in kmalu posegel v javno življenje. Ko je izšla 6. dec. 1774 na Dunaju splošna šolska naredba, je kranjsko deželno glavarstvo naročilo Kumerdeju, da jo posloveni; ker je ni, je glavarstvo sporočilo dvorni pisarni, da je delo prevzel E. Izšla je 1775 v Lj. Naslednje leto je E. predložil nasvet o ustanovitvi normalke v Škofji Loki in menda na Dunaju navezal osebni stik z opatom Ignazom Felbingerjem, ki je od 1. sept.

1774 vodil vse delo za ureditev osn. šolstva v Avstriji. Spomladi 1777 je vložil prošnjo za mesto referenta ljud. š. komisije in ga maja dobil na priporočilo gor. šol. referenta grofa Emanuela Torresa in najbrž opata Felbingerja, čeprav mu je nasprotoval kranjski dež. glavar grof Marija Jožef Auersperg. V poletju je bil menda nekaj mesecev na Dunaju, da se za novo službo še posebej usposobi, vendar je prevzel posle še isto leto. Bil je svetnik pri dež. glavarstvu in član treh komisij: za študije in gimn., za normalno šolstvo in knjižno revizijo. Svoje zmožnosti je razvil predvsem v komisiji za normalke. Ko so ga 7. maja 1778 vnovič potrdili za njenega poročevalca, je bila odslej ureditev kranjskega osn. šolstva več let skoraj povsem na E. skrbi. V delu se je tako izkazal, da ga je cesarica 21. avg. 1779 imenovala za svojega šol. komisarja v Notranji Avstriji. Tako je do 11. jul. 1780 nadzoroval š. na Štajerskem, tudi v Celju. Ko so 1783 odpravili posebno kranjsko dež. glavarstvo in ustanovili v Gradcu skupni gubernij za Kranjsko, Štajersko in Koroško, je postal E. notranjeavstrijski šolski referent in gubernialni svetnik v Gradcu. 1786 so prvič imenovali okrožne š. nadzornike in E. je sodeloval pri izbiri, da so dobili: Linhart Lj., Koller Postojno, Grimšič oz. kmalu Schwarz Novo mesto, Kumerdej Celje, Škofjeločan Matevž Košir Maribor, Anton Skamperl 1787 Celovec (njegov imenovanje je E. sopedpisal). 31. jan. 1791 je bil E. imenovan za pravega dvornega svetnika in referenta notranjeavstrijskih pokrajin v češko-avstr. dvorni pisarni na Dunaju in prideljen direktoriju, pod katerega je spadalo tudi šolstvo. V tej funkciji je npr. 11. jun. 1792 nadziral mrb. gimn. Posebna komisija, ki ji je predsedoval E., je imela 1791 pripraviti *Ilirsko enciklopedijo*, nekak besednjak srbskega jezika. E. je poslal načrt Linhartu v presojo, a ta ni bil navdušen zanj. Delo ni izšlo, E. pa je ostal še nadalje v stiku z razvojem slov. šolstva. E. je po prihodu v Lj. občeval s tedanjimi slov. razsvetljenci: Kumerdejem, Kuraltom, Japljem, Devom, Linhartom, Pohlinom, Zoisom idr. Z Linhartom sta se sprijateljila za vse življenje in E. mu je večkrat pomagal. Ko je Linhart izstopil iz stiškega samostana, ga je E. poslal na Dunaj študirat s priporočili za svoje idejne somišljenike-prostozidarje, ki so ga sprejeli v svojo sredo, »kajti tačas v prestolnici skoraj ni bilo ambicioznega, napredno mislečega izobraženca, ki ne bi bil pripadal eni ali drugi teh tajnih družb, ki so bile v bistvu nekakšen

zametek vladne politične stranke» (A. Gspan). Na Dunaju ga je najbrž denarno podpiral in ko se je po dveh letih vrnil, ga je sprejel za nekakega osebnega tajnika; 1781 ga je spravil v *Academio operosorum*, pozneje mu je pomagal do državne službe. Najbrž po njegovem posredovanju je izšla Linhartova igra *Miss Jonny Love* v Augsburgu (1780) in avtor mu jo je tudi posvetil. Močan je zikovni vpliv na E. je imel Pohlen, kar je očitno v prevodih š. del. Za II. zv. *Pisanic* (1780) je E. prevedel Devovo dinastično hvalnico iz I. zv. *Die Menschenliebe Josephs des II.*, ki je prva slov. pesem v nem. Leto pozneje je E. napisal edini nem. pesmi: *Iseuz un die Laybach*, eine Idylle, Augsburg 1781, in *Ein Gedanke des. Gr. v. E. an einen jungen Barden Freih. v. S.*, Lj. 1781. V prvi proslavlja Cobenzla in Gusića, preds. gor. in lj. Akademije, primerek druge se ni našel. Od maja 1779 je bil E. član Kumerdejeve jezikoslovne akademije, ki je štela 15 članov in imela v delovnem načrtu preureditev slovnice, sestavitve besednjaka in ureditev pravopisa. Dve leti pozneje je bil med ustanovitelji *Academie operosorum*, ki je imela 5. mar. 1781 ustanovni zbor in sprejela 24 članov, ki so si po tedanji rabi nadeli lat. akademska imena. E.-Vivax (Živahni) je postal podpreds. Najvažnejše delo pa je opravil E. pri organiziranju slov. osn. š. Ko je postal 1777 dež. šolski poročevalec, so se na njegovo pobudo vsaj enkrat na mesec zbirali pri njem ravnatelj (Kumerdej) in učitelji normalke ter razpravljali o š. vprašanjih. To je bil nekak pedagoški seminar, kjer so pregledovali opravljeno delo in delali načrte za bodoče delo. Verjetno je v tem krožku nastala zamisel, da bi prevedli Felbingerjevi deli *Kern des Methodenbuches* in izvleček *Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen*. Obe deli je po lastni izjavi prevedel E. in vsaj prvo je dal v jezikovni pregled. Prvo delo ima naslov *Zern ali vonuzetek teh Metodneh buqui*, Dunaj 1777, posvetil ga je cesarici in ni le prva pedagoška knjiga v slov., temveč tudi prvi poskus uporabiti slov. kot jezik znanosti. S to knjigo so se slov. učitelji lahko seznanili z glavno vsebino taktatnega pedagoškega izobraževanja osnovnošol. učiteljstva v Avstriji in Nemčiji. Učiteljem trivialk pa je bil namenjen izvleček praktičnih navodil iz tega dela, ki ga je tudi prevedel E. pod naslovom *Pogervajna na šulmastre inu učenke teh trivialk - ali gmejn šuli...* u krajnsku prestavlene od gospuda Janeza Nepom., grofa inu gospuda od Edlinga, cesarskega ka-

merskiga gospuda inu svetovavca per ljubljanskim svetovavstvu, Lj. 1778. Ker v tej knjigi ni bilo navodil, kako naj uskladijo učitelji pouk slov. in nemšč., je to metodiko vključil Kumerdej v svoja pedagoška predavanja in jo na E. pobudo objavil še na koncu svojega prevoda bralnih vaj (*Vodenja za brati...*, Lj. 1778). Metodna knjiga je določala smer novi osn. š., ki je hotela v nenemških deželah poleg splošne izobrazbe širiti tudi znanje nemščine, vendar je določala, da se vrši začetni pouk v narodnem jeziku in da se prevedejo nemške š. knjige. Za maksimum upoštevanja nemščine v š. nenemških krajeh je bil določen »v višjih razredih glavnih in normalnih šol samo nemški učni jezik«, za minimum pa »prevladovanje nemščine v zadnjem polletju na normalkah in glavnih šolah«. E.-ova stvar je bila, da določi ali vsaj predloži, katere š. knjige naj se prevedejo v slov. in do katere mere naj se v š. na Kranjskem upošteva slov. jezik. Učenci so potrebovali vsaj 12 učnih knjig in več pomožnih (prim. SBL I, 147-8), nekaj tudi učitelji posebej. Pri tolikih možnostih je imel E. težko stališče, ker smo bili Slov. brez ustaljene slovnice in slovniške terminologije, brez tiskanega slovarja za prepariranje lat. s pomočjo slov., brez uporabnih vzorcev posvetne proze in poezije, brez zgod., zemlj., naravoslovne in tehniške literature in sploh brez tradicije slov. š. knjig. S smotno in vztrajno gorečnostjo je E. kmalu dosegel, da je prišlo vprašanje nove š. na Kranjskem v pravi tir. Ni mu šlo za slovenjenje cele vrste novih š. knjig, vendar pa je hotel oskrbeti prevode knjig, ki bi naj omogočile na Kranjskem kmečko osn. š., zlasti pa tudi prevode takih knjig, ki so se mu zdele primerne, da se iz njih kmet »na lastne oči uveri o koristi nove metode in začne po njej sam poučevati svojo še blebetajočo deco«. Velik del vprašanja je bil rešen, ko je pregovoril lj. tiskarja Egerja, da je prevzel 1777 zalogo š. knjig v območju lj. kresije. S tem je olajšal in pospešil tisk slov. in nemško-slov. učbenikov. Med njegovim delovanjem v Lj. so izšle vse najnujnejše knjige za slov. š. in vse so nastale po E.-ovi spodbudi ali vsaj v sporazumu z njim. Dvorna pisarna mu je zaupala tudi prevod katekizma, »ker je s prevodom Zrna metodne knjige svoje prevajalske sposobnosti prepričljivo dokazal« (V. Schmidt). Prevajati ga je začel 1777, toda škof Herberstein ni maral laičnega prevajalca, zato je prijavil Japljev prevod. E.-u so najprej naročili, naj s tiskom počaka, ko pa Japljev prevod ni prišel v določo-

nem roku, je dobil E. 19. jun. 1778 dovoljenje, da sme prevod posvetiti cesarici in natisniti. Prevod mu je jezikovno pregledala posebna komisija in je izšel skupaj z nem. tekstom kot *Izveščik tega velikiga katehizma z uprašajnami inu odgovorami*, Lj. 1779. Sredi 1779 se je moral umakniti Japljevemu prevodu (Ta veliki katekizmus, Lj. 1779), ki je bil jezikovno boljši, prešel pa je v dunajsko šol. zalogo. Dne 3. mar. 1779 je E. poročal vladarici, da so prevodi najvažnejših knjig izdatno ugladili pot novi š. na Kranjskem. Kranjske knjige so rabili tudi v š. na Goriškem in v celjskem okrožju. Ko je bil E. 1779-80 izredni komisar na Štajerskem, je v poročilu grajal, da ni našel v štajerskih š. sploh nič slov. knjig. Prišlo je vse lj. knjige in jih priporočal za marijorsko in celjsko okrožje, češ da je »tamkajšnji jezik jeziku na Kranjskem tako soroden, da se razlikujeta le v narečju in izgovoru«. Uresničenje E.-ove namere so zavrli štajerski Slov. sami: ko je prispel v Gradec Japljev prevod katehizma, sta ga dobila v presojo ptujski župnik Plohel in cmureški župnik Jakob Kampust, ki sta izjavila, da je zaradi jezika za slov. župnijo na Štajerskem nerabljev (Kidrič), in tako so ostale med štajerskimi Slov. v rabi samo nemške knjige (razen v celjskem okrožju). E. je položil temelje slov. osn. šoli, to mu priznavajo vsi zgodovinarji, imel pa je tudi smisel za lit. in duševno delovanje. Ni bil samo podpreds. lj. akademije, ki jo je sploh šele on »nekako hipoma dvignil iz starih tečajev in obudil k novemu življenju«, ampak član tudi gor. Slika: IS 1926, 415.

Prim.: SBL I; Rutar, Gor., 126; J. Apih, Ustanovitve narodne šole na Slovenskem, LMS 1894, 253-317; 1895, 146-233; V. Steska, Academia Operosorum, IMK 1900, 37-54, 77-94; Dr. M. Remeš, Abbe Martin Kuralt, ZSM 1912, 1-80; Kidrič, Zgod., 190-195, 217-220, 253 idr.; ZSS I, 362-3, 375 idr.; V. Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, I, Lj. 1963, 215-6, 221, 234-8, 241-3, 308 idr.; Pogačnik-Zadravec, II, 28-9, 50, 88, 159, idr.; Grafenauer 1973, 190.

Jem.



EDLING Rudolf Gundekar Jožef, grof, drugi gor. knezonadškof in metropolit, r. 1. avg. 1723 v Gor., u. 8. dec. 1803 v mestu Lodi (Lombardija), tam pokopan v cerkvi sv. Filipa, a jun. 1958 prenesen v Gor. in pokopan v stolnici. Oče grof Jakob, mati grofica Elizabeta Kobencel

(Cobenzl). Studiral v jezuitskem zavodu v Gor. in v Germaniku v Rimu, tam doktoriral iz modrosl. in bogosl. ter ord. 4. sept. 1746. Vrnil se je v Gor. in postal 1748 kanonik oglejskega kapitlja. Ko je bil zatrt oglejski patriarhat (6. jul. 1751), je prevzel mesto dekana v gor. stolnem kapitlju (2. febr. 1752). Papež Klement XIV. ga je imenoval za naslovnega škofa v Kafarnaumu in ga dodelil gor. nadškofu Karlu Attemsju za pomožnega škofa. Skofovsko posvečenje je E. prejel v Gor. 5. febr. 1770. Ces. M. Terezija ga je imenovala za ožjega dvornega svetnika (29. dec. 1773). Ko je nadškof Attems umrl (8. febr. 1774), ga je cesarica predlagala papežu za nadškofa v Gor. (22. maja 1774), papež Klement XIV. ga je potrdil v Konzistoriju (27. junija 1774); slovesno je bil ustoličen v Gor. 22. febr. 1775. M. Terezija mu je naklonila naslov »kneza sv. rimskega cesarstva«. Cesar Jožef II. je medtem začel izvajati daljnosežne prenovne na vseh področjih javnega življenja in je segel tudi na strogo versko in cerkveno področje (jožefinizem). E., tankovesten in zavzet za pravice kat. Cerkev, ni razpošiljal župnikom za objavo s prižnic cesarjevih »versko-političnih odlokov« in se je uprl objavi »tolerancijskega patenta« (13. okt. 1781), ki je dovoljeval versko svobodo pripadnikom drugih kršč. veroizpovedi. Cesar je zelo ostro nastopil zoper E. in zahteval (21. febr. 1782), naj v 24 urah razpošlje vse zadržane odloke in pride na zagovor na Dunaj, sicer naj se odpove škofiji. Ko se je E. na Dunaju javil dvorni komisiji za cerkv. zadeve, ga je ta na cesarjev ukaz strogo ožigosala in postavila pred odločitev, naj še isto uro izda konzistoriju v Gor. ukaz, da razglasi vse neobjavljene odredbe, ali pa podpis odgovor gor. nadškofiji (21. marca 1782). E. je podpisal ukaz o objavi odlokov, moral pa je še istega dne odpotovati z Dunaja domov, da bi se ne srečal s papežem Pijem VI., ki je imel dospeti na Dunaj naslednjega dne. Po povratku v Gor. je E., duhovno zlomljen, prepustil kanclerju Matiji Godini, da je podpisoval kasnejše cesarjeve »cerkvene« odloke, sam se je docela posvetil pastoralnim dolžnostim. Papež je poslal E.-ju poseben »breve«, toda cesar je apost. listino zaplenil. Nadškofova tragedija je dosegla svoj višek leto kasneje. Jožef II. je sklenil preurediti celoten sestav školij v Notranji Avstriji, tako da bi se cerkvene pokrajine skladale s civilnimi deželami in da bi bil metropolitni sedež v glavnem mestu. Tako naj bi lj. školija obsegala vso Kranjsko (z izjemo devinskega okrožja), gor. pa vso

Primorsko (goriško-gradiščansko grofijo, devinski okraj, ozemlja ukinjenih škofij v Trstu in Pičnu), metropolitni sedež pa naj bi se prenesel iz Gor. v Gradec, glavno mesto notranje Avstrije. Pogoj za tako korenito cerkveno preuredbo je bila odstranitev E. iz Gorice. Jožef II. je 9. sept. 1783 ukazal E.-u, naj se takoj odpove škofiji; ta je 24. sept. poslal papežu pismeno odpoved, cesarju pa prepis odpovedi. Papež je 23. nov. odgovoril, da odstopa ne more sprejeti, ker ni kanonično utemeljen, cesar pa je imel odpoved za pravno veljavno in je nadškofu že določil pokojnino. Dne 10. marca 1784 je prišel v Gor., obiskal mestece Gradiško ob Soči in se v Lj. dogovoril s škofom K. J. Herbersteinom, ki je veljal za razsvetljenca in zagovornika jožefinske politike. Ker je salzburški nadškof Colloredo vztrajal pri svojih metropolitnih pravicah nad Gradcem, je Jožef II. opustil prvotni načrt notranjeavstrijske cerkve. provinca s sedežem v Gradcu in sklenil ustanoviti metropolijo s sedežem v Ljubljani. Zaukazal je, naj E. odpotuje v Rim in ponovno predloži papežu svoj odstop, hkrati mu je zaplenil cerkveno premoženje. Nadškof je 22. jun. 1784 odšel v Rim na prigovarjanje avstr. poslanika kard. Franca Herzana (Hršana) 7. avg. podpisal odpoved gor. nadškofiji, ki jo je papež tudi sprejel. E. bi bil rad ostal v Rimu in je s posebnim pismom prosil cesarja, naj ga pusti tam, toda cesar je odločil, da se mora naseliti znotraj avstr. dežel, ako si hoče ohraniti pokojnino. Tako je maja 1787 odšel v Lodi in se nastanil v samostanu oo. filipincev. Tu se je posvečal dušnemu pastirstvu: pridigal, birmoval, učil otroke kršč. nauka, podpiral uboge, docela prenovil cerkev sv. Roka, sv. Antona in svetišča »della Pace«. Umrl je v sluhu svetosti, tako da so uvedli celo proces za beatifikacijo. Žrtev jožefinizma pa ni bil samo nadškof E., temveč tudi sama gor. nadškofija. Po nadškofovem odstopu je škofijo vodil konzistorij pod vodstvom kapiteljskega vikarja Matije Godine. Pij VI. je z ap. bulo »In universa« (8. marca 1787) zatrl gor. nadškofijo, porazdelil njeno ozemlje med sekovsko, krško, lavantinsko, briksenško, ljubljansko in bodočo gradiščansko škofijo ter povzdignil lj. škofijo v nadškofijo ter lj. katedralno cerkev v metropolitansko. Imenovanje lj. škofa Herbersteina v nadškofa je pa papež zavrnil, ker je bil zaradi drznega pastirskega pisma obtožen, da je »heretično okužen«. Ko pa je Herberstein umrl (7. okt. 1787), je papež imenoval za prvega lj. nadškofa Tržačana

Mihaela Brigida (PSBL III, 138-40). Z ap. bulo »Super specula« (20. avg. 1788) je Pij VI. ustanovil novo primorsko škofijo v Gradiški ob Soči ter jo kot sufragantko podredil lj. nadškofiji. Za škofa v Gradiški je bil imenovan dotedanji trž. škof Franc Filip Inzaghi, ki se je sicer dal umestiti v Gradiški (27. 4. 1789), a se je vrnil v Trst. V Gor. je prišel, ko je papež ponovno tja prenesel škofijiški sedež (12. sept. 1791). E. je globoko posegal v versko življenje slov. ljudstva, saj se je njegova duhovna vlada raztezala na večino slov. ozemlja tja do Drave in Kolpe, z izjemo lj. škofije, ki pa je bila le otok sredi gor. nadškofije. Ker je dobro govoril slov. jezik, je na pastoralnih obiskih v slov. krajih ljudstvu spregovoril v materinščini (»facto sermone lingua sclabonica«), župnike je spraševal, če pridigujejo in uče kršč. nauk v ljudskem jeziku (lingua vulgari), sam je vrsto let v gor. stolnici ob nedeljah razlagal kršč. nauk v slov. jeziku, tako da so mu očitali, da »hoče vse poslovenčiti« (ZD 1867, 120). Tako je celo stoletje pred dobo narodnih tabarov, ko ni bilo niti govora o kaki narodni zavesti, vzdrževal zlasti med obrobni Slovenci, izpostavljenimi asimilaciji, njih govorico, navade in izročila, njihovega »narodnega« duha. Vzdrževal je stike z Janezom Nep. Edlingom, organizatorjem slov. osn. šolstva v Lj. (gl. čl.), ki ga je prosil za mnenje o svojem prevodu katekizma; te katekizme je E. naročil tudi za gor. škofijo. Skrbel je za duh. naraščaj, povečal semeniško stavbo, izdelal nova pravila, semenišču je zapustil 1793, ko je bil v pregnanstvu v Lodiju, vse svoje premoženje v Gor. Ko je zastavljalnica »Monte di Pietà« v Gor. propadla, je daroval 30.000 fl. za njeno obnovo. Odlikoval se je po pobožnosti in pastoralni gorečnosti: dnevno je spovedoval v gor. stolnici, učil kršč. nauk, pridigoval in s pastoralnimi vizitacijami po prostrani škofiji organiziral in poglobljal versko življenje. Cesarica M. Terezija ga je močno cenila, bogato obdarila in mu v knjigo premišljevanj lastno-ročno napisala: »Vaša prijateljica Marija Terezija«.

Prim.. Stolni kapitelj v Gor., Sessiones Capitulares II, 252-56; NadškAGor., Liber Ordinatum, št. 14, III-V; SematGor 1841, II; 1842, II; 1843, IX; Morelli, III, 249; IV, 278-83; Kociančič. Hist. Archid. 88-95, 162; Sebastian Brunner, Die theologische Dienerschaft am Hofe Joseph II., Wien 1868, 100, 105-09, 144-47, 150, 153, 154, 161, 415-19; isti, Die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich. Mainz 1869, 461; isti, Joseph II., Freiburg im Breisgau 1885, 167; Archivio storico per la città

e comuni del circondario di Lodi, Lodi 1886, 105; Gruden VI, 985, 997; Kidrič, Zgod., 194, 198; R. Klinec, L'attuazione della legislazione eccl. di Giuseppe II nell'Arcid. di Gorizia, Gorizia 1942, 19-52; Paschini, III, 293; Voce Diocesana, Gorizia 1958, 8. 6. s. sl.; KatG 1958, 12. 6. in 19. 6.; Zgodovina goriške nadškofije, Gor. 1951, 38-42 s. sl. (ki v knjigi na prvem mestu in je pod njo napačen napis K. M. Attems!)

R. K.

EGGENBERGER Ivan, duhovnik in organizator šolstva, r. v Idriji 1780, u. v Trstu 1830. Osn. š. obiskoval v Idriji, gimn. (1794-98), filozofijo 1799-1801 in teologijo (1801-04) študiral v Lj. Po ordinaciji (1804) služboval kot kpl. v Idriji (1804-06) in na Vrhniki (1806-07). V apr. 1807 je bil postavljen za ravnatelja normalke v Lj., obenem pa je poučeval katehetiko in pedagogiko v Lj. bogoslovju. Ob času francoske okupacije je bil jun. 1809 pregnan v Avstrijo in tam bil žpk v Waldegu (1809-14). Z odlokom gubernija se je 25. okt. 1814 vrnil na mesto ravnatelja lj. normalke (bil učitelj Matiji Čopu 1814-15), a bil že v apr. 1815 postavljen za glavnega š. nadzornika za Istro in kvarnerske otoke. Obenem je bil tudi podravnatelj gimn. v Kopru. 1820 je dobil tudi nadzorstvo vseh lj. š. na področju trž. škofije in tako imel v rokah vse ljudsko šolstvo v avstrijskem Primorju (6 istrskih in kvarnerskih škofij, delno tudi modruške in zagrebške nadškofije). Tržaški gubernij je 1819 predlagal zgb škofu Maksimiljanu Vrhovcu, naj imenuje Eggenbergerja za zgb kanonika, kar pa je škof odklonil. Nato je 1822 postal častni kanonik trž. škofije. Eggenberger je bil sicer širitelj in organizator nemškega šolstva, ni pa nasprotoval idejam dvornega komisarja grofa Saurana, ki je dunajski osrednji komisiji priporočal pouk tudi v slovenščini povsod, kjer prevladuje ta jezik, kar je dvorna komisija 1815 tudi sprejela. Na Eggenbergerjevo pobudo je bila v Pulju 1816 odprta it.-nemška š., 1817 š. v Labinu, 1818 v Valturi, Premanturi, Motovunu, Oprtlju, Kostanjici, Peroju in Šišanu, 1819 v Novigradu in Grožnjanu, a v Pazinu trivialka, 1820 trivialka v Tinjanu, 1822 pa v Zminaju. 1818 je Eggenberger postavil za hrvaškega šolskega nadzornika v bujščini žpk M. Prodana. On je tudi organiziral trimesečne pedagoške tečaje 1820 v Kopru, Piranu, Rovinju, Pazinu, na Cresu in na Lošinju.

Prim.: SKATrst, SematTrst 1825, 1831; SematTrst 1822, 149, 151; Dimitz, Gesch. IV, 324; Glaser, II, 13; A. Weiss, Geschichte der österreichischen Volksschule unter Franz I. und Ferdinand I. 1792-

1848, Graz 1904, 806-35, 970-97; A. Cuvaj, Gradja za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, II., Zgb 1910, 423-24, 426-28, 443; F. Plevnjak, Prilozi za kulturnu povijest hrvatskog svećenstva, Zgb 1910, 58-59; SBL I, 97-109; Mal, 386, 410; F. Kleinmayr v Luč III, Trst 1928, 12-37; C. Cottone, Storia della Scuola in Istria da Augusto a Mussolini, Capodistria 1938, 70; D. Milanović, Istra u osvitu narodnog preporoda 1797-1860. Pazin 1960, 126-29; Milanović, 92-105.

Lc.

EHRlich Lambert, bogoslovni pisatelj, organizator, r. 18. sept. 1878 v Zabnicah v Kanalski dolini; ustreljen 26. maja 1942 zjutraj v Streliški ul. v Lj.; oče Ivan, posestnik, mati Magdalena Mikosch. Osn. š. je obiskoval v Zabnicah, gimn. v Clcu (1889-97), bogoslovje v Innsbrucku (1897-1902) in v Rimu. Ord. 20. jul. 1903. Isto leto je bil promoviran v Innsbrucku za doktorja teologije. Služboval je kot kpl. v Beljaku (1903), stolni kpl. v Clcu (1903-07), škofov tajnik (1907-10), prof. v clc. bogoslovju (1910-19). Kot izvedenec za razmere na Koroškem je bil 1919 imenovan v jsl. delegacijo na mirovni konferenci v Parizu. Tam je objavil obsežno poročilo *La Carinthie* (1919). Potem je v Parizu in Oxfordu nadaljeval etnološke in verstveno primerjalne študije zlasti glede na prvotne kulture (1920-21). O tem je napisal knjigo *Origin of Australian Beliefs* (1922). Isti predmet je obravnaval v razpravi *Tribal Initiation and Secret Societies in Australia*, obj. v Comptes rendus de la III Semaine d'Ethnologie religieuse, 1922. Leta 1922 je postal prof. primerjalnega veroslovja na teološki fakulteti v Lj., kar je ostal do smrti. V nemaščini je 1920 napisal v založbi Slov. kršč. soc. zveze na Koroškem knjižico o višarski Mariji, 1912 *Dr. Aigner und Lourdes*, 1917 pa razpravo o načrtovanju rojstev *Ein angeblicher Kompromiss der katholischen Kirche mit dem Neomalthusianismus* (Theologisch-praktische Quartalschrift 1917). V slovenščini je začel objavljati krajše sestavke v KolMD (1909, 1910, 1922, 1925). V DPast je izšlo nekaj njegovih cerkvenih govorov (1913, 1917). Voditelj v bogoslovnih vedah je prinesel njegovo razpravo *Kantova kritika naših dokazov za hivanje božje* (1910). V SMI je napisal: *Državni šolski načrti v Jugoslaviji in šolska zakonodaja po drugih državah* (1923). Največ pa je objavljaj v C: *Veliki pomor XX. stoletja (neomalthuzianizem)*, 1914; *Sola in Cerkev*, 1922; *Prazgodovinski človek*, 1922; *Starost človeškega rodu v luči prazgodovine*, 1922; *Prazgodovinski grohovi*, 1923; *Ruski boljševizem*,

1923/24; Čudež, 1930/31; Razvojna teorija, 1938/39, 1939/40. Sodeloval je tudi pri Bogoslovnem vestniku z razpravami: *Predmet in metoda primerjalnega veroslovja*, 1922; *Bogovi (Entia suprema)*, 1924, 1925; *Notranje razmere v anglikanski cerkvi (De interno statu ecclesiae anglicanae)*, 1927; *Spiritizem (De spiritismo)*, 1928; *Okultizem v grških orakljih in misterijih (De occultismo in oraculis et mysteriis Graecorum)*, 1928; *Šamanizem (Le chamanisme)*, 1929; *Magija primitivnih narodov (De magia primitivorum)*, 1934; *Osební značaj Kristusov (De indole Christi)*, 1935. Vmes je pisal ocene strokovnih bogoslovnih knjig. Objavil je tudi dve knjigi, namreč obširno delo *Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji* v treh zvezkih (1919, 1927, 1928), ter *Irska* (S 27 maja 1942). Obe sta izšli v Clcu. E. je deloval v raznih organizacijah. Več let je bil odbornik clc Družbe sv. Mohorja. Bil je vodilni duh kat. prosvetnega dela med koroškim ljudstvom. 1904 je dal pobudo za ustanavljanje delavskih in izobraževalnih društev. Sam je 1905 ustanovil Slov. del. društvo v Podljudelju. Ustanovil je tudi Slov. kršč. soc. zvezo za Koroško in bil duša njenega dela. 1906 je ustanovil duhovniško združenje *Sodaliteta presv. Srca Jezusovega* in pozneje razne organizacije za podpiranje misijonov. 1913 je v Clcu izdal knjižico *Aus dem Wilajet Kaernten*; v njej prikazuje, kako se slov. narod bori za naravno pravo svojega obstoja. 1931 je v Gor. izšel njegov višarski molitvenik *Na sveti poti* (nepodpisan). Zlasti se je zanimal za dijaštvo. Bil je cerkveni zastopnik pri Slov. dijaški zvezi, pri Akademski zvezi, pri akad. klubu Straža ter pri marijanski kongregaciji za akademike. Večkrat je predaval na dijaških tečajih na Sv. Višarjah.

Prim.: SBL I, 150; S 27. (slika) in 28. maja 1942; Erjavc 258, 304; Fr. Koblar, Moj obračun 131-133, 164-165, 173; Dr. Fr. Z., Trije veliki molivci za narod, KatG 1. jun. 1967; žpk arh. v Žabnicah v Kanalski dolini; NE I, 644; Naši duhovniki, Clc 1968, 62-73; J. Pogačnik, KMD 1945, 51-2; ZSS VI, 317, 333; VII, 322, 348; Petdeset let slovenske U v Lj. 1919-1969, Lj. 1969, pass.; M. Mikuž, Slovenci v stari Jugoslaviji 1917-1941, Lj. 1965, 14, 182, 435; Dokumenti o Varnostno-obveščevalni službi OF, Narodni zaščiti in pravosodju 1941-1945, Lj. 1976, 29, 50-3, 69, 107; M. Zecvič, Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917-1921, Mrb 1977, 217.

K-n

EHRlich Martin, prelat in stolni kanonik, r. 7. maja 1871 v Žabnicah, u. 5. apr. 1929 v Celovcu, brat Lamberta E. (gl. čl.). Oče Ivan, gostilničar,

posestnik in lesni trgovec, mati Magdalena Mikosch. Gimn. je obiskoval v Clcu (1881-89), tam tudi bogoslovje (1889-93) in od 1893-97 kot član Avguštnēja nadaljeval študije na Dunaju, kjer je bil promoviran za doktorja teologije. Svoje prve službe je opravljal kot kpl. v Pliberku in Beljaku, od 1900-02 je bil prefekt v clc Marijanišču, obenem pa veroučitelj v clc deželni gluho-nemnici. Zaradi izrednih sposobnosti je bil imenovan za podravnatelja avstrijskega romarskega gostišča v Jeruzalemu (1902-06) in kasneje za ravnatelja (1906-10). Dobo bivanja v Sveti deželi je pridno izkoristil za študij sv. pisma nove zaveze na samem kraju, kjer so se odigrali svetopi-semski dogodki, po drugi strani pa je z vso vne-mo in ljubeznijo pomagal avstrijskim romarjem 1909 je bil imenovan za papeškega prelata, odli-kovala pa ga je tudi Avstrija. Po devetih letih bivanja v Sveti deželi je po vrnitvi v svojo ško-fijo prevzel mesto prof. nove zaveze na clc bogoslovju (1909-20), za kar ga je usposabljal med drugim tudi znanje jezikov, tri od katerih je pri-nesel že od doma (slovenščino, nemščino, itali-janščino), tem je kasneje pridružil še francošči-no in arabščino. Z bratom je okoli 1910 usta-novil slov. kat. dij. dom v Ahacljevi ul. Po pre-vratu 1918 in usodnih dogodkih na Koroškem 1919 in 1920 je postal prošt v Tinjah. Tu ga je čakalo ogromno delo, zakaj proštija je bila v razvalinah. Popravlil je cerkev in proštijo, sam oskrboval šolo, ogromno pa je delal na duhovni-škem in dušnopastirskem polju (dekan), pri tem pa so ga morali bratje in oče materialno vzdrževati, ker ni imel nobenih rednih dohodkov (pla-če) za preživljanje. V Tinjah je pustil vse, celo svoje zdravje. Leta 1928 je bil imenovan za stol-nega kakonika v Clcu, a je bil telesno že uničen. Novo službo je nastopil že bolan in prvi petek v aprilu se je zgrudil ob svojem bratu. Pokopan je bil v grobnico clc korarjev pri Sv. Rupetu.

Prim.: SBL I, 151; Dr. G. Rožman, Prelat dr. M. E., KolMD 1930, 110-1 s sl.; Naši rajni duhov-niki, Clc 1968, 19, 62, 73-6. Brj.

ELERSIĆ (ELLERCIC, ELLERSIG) Janez Krst-nik, duhovnik, graditelj svetišča na Mirenskem Gradu, r. 23. jun. 1802 v Renčah, u. 29. maja 1876 v Mirnu, pokopan na Mirenskem Gradu. Oče Blaž, kmet, mati Marija Špacapan (Spazapan). Gimn. in bogosl. v Gor., kjer je bil 21. sept. 1828 tudi ord. Službe: kpl. v Šempetru (1829-31), kpl. pri Sv. Ignaciju v Gor. (1831-50), žpk. v Mirnu (1850-76). V času službovanja v Gor. je pridigal

in spovedoval tudi v slovenščini; v tem obdobju je bil med drugim tudi katehet na trivialki ter vojaški kpl. pri garniziji in v vojaški bolnišnici. Izredno ustvarjalnost je razvil kot žpk velike mirenske fare, obsegajoče sam Miren z dvema cerkvama (žpk sv. Jurija in romarsko M. b. na Gradu), Rupo (sv. Marko), Peč (sv. Katarina), kot vikariat pa so bile od mirenskega žpk odvisne še Sovodnje. Zupnik E. je povsod pokazal svoje velike organizatorske in graditeljske sposobnosti. V Sovodnjah je zgradil novo š. s stanovanjem za učitelja, za c. oskrbel nov oltar in orgle, v Rupi in na Peči uredil novo pokopališče, v Mirnu postavil novo š. s stanovanjem za učitelja, povečal pokopališče, oskrbel za c. tri zvonove in opravil razna obnovitvena dela v c. Največ pa je E. naredil za Mirenski Grad. Tako je že 1857 pod njegovim vodstvom nastala nova vozna pot na Grad (sedanja cesta na Grad, ki je bila več kot sto let kasneje, 1968, asfaltirana). Ob novi poti je bilo še istega leta postavljenih enajst postaj križevega pota, ki ga je z veliko slovesnostjo in pontifikalno mašo blagoslovil gor. prošt Avguštin Codelli. Na Grad pa je prihajalo veliko romarjev, precej več, kot jih je mogla sprejeti obstoječa manjša c., ki jo je v letih 1753-56 zgradil mirenski žpk Ivan Marušič; po E.-evi oceni je ta c. sprejela 300 romarjev, na Grad pa jih je prihajalo tudi do 3.000. Tako se je E.-u rodila misel na novo, veliko cerkev, ki naj bi bila posvečena Žalostni Materi božji - Mariji sedmih žalosti (dočim je bila obstoječa c. posvečena Materi božji). Uresničitev ideje o novem svetišču pa je zahtevala veliko poguma in iznajdljivosti. E. si je omislil »Zlate bukve«, tj. veliko, rdečo, z zlato obrezo vezano knjigo za vpisovanje dobrotnikov in njihovih darov. E. je posebno resno računal na pomoč iz Trsta, saj je na Grad prihajalo veliko romarjev s Tržaškega. Največja dobrotnica »Zlatih bukve« je Marija vdova Kalister (33.000 kron), prav iz Trsta; med vidnejšimi darovalci so bili cesar Franc Jožef, rodbina vitezov Tosi iz Skrlj v Sovodnjah ter Anton Drufovka iz Mirna. 28. jul. 1862 je bil postavljen vogelni kamen. Gradnja je bila dolgotrajna. E. je doživel, da je bila c. pokrita in da je celo že javno v njej maševal, posvečena pa je bila šele deset let po njegovi smrti. Na Gradu je tako nastalo mogočno svetišče s tremi ladjami in dvema zvonikoma, peto po velikosti v tedanji gor. nadškofiji. Nadškof Alojzij Zorn je 5. sept. 1886 posvetil c. in glavni oltar na čast Žalostne M. b. (Marije sedem žalosti), kakor

je želel pok. E. Med prvo svetovno vojno je bila c. porušena, a na njenih temeljih je po vojni zraslo novo svetišče. Na Gradu ni bilo vedno stalnega duhovnika, zato ga je bilo večkrat treba iskati od drugod. Pri tem so nastajale razne težave. Tako je zaradi pomanjkanja slov. duhovnikov tu nekaj časa pridigal it. duhovnik. Marušičeva Domovina je tedaj te it. pridige ostro obsodila, nakar je E. napisal 7 strani dolg zavor *Articolo comunicato*, ki vsebuje zanimive zgodovinske podatke o mirenski župniji in o Mirenskem Gradu.

Prim.: LibBapt Renče; NadškAGor, arhivalije, zlasti št. 250/1850 in št. 2086/1886, Domovina 1869, 26. 2.; 19. 3.; 9. 4. in 27. 8.; »Articolo comunicato«, 1869 (rkp. na M. Gradu); nagrobnik na M. Gradu; Janez Volčič, Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožeta, IV., Celovec 1889, 194-196; Svetišče žalostne Matere Božje na Gradu pri Mirnu, Zgodovinska črtica in češčenje žalostne Matere Božje, Gor. 1907; Vinko Krivec, Kronika Žalostne Matere Božje na Gradu pri Mirnu, 1925 (rkp. na M. Gradu); dr. Jožef Gracar, Žalostna Mati božja na Gradu pri Mirnu, 1965 (rkp. na M. Gradu); Družina 1967, št. 13, 1. jul.; Alojzij Mlakar, Romarska cerkev Žalostne božje Matere na Gradu pri Mirnu, 1977 (rkp. na M. Gradu).

B-n

ELLNER Anton, zadnji češki duhovnik na Tržaškem, r. 30. jul. 1867 v kraju Belidla (Olomuc), u. 16. dec. 1937 v Dragi pri Trstu; oče Anton, mati Marija Gažar. Srednjo š. je obiskoval v Olomucu, bogosl. pa v Gor. in bil ord. 2. jul. 1890 v Trstu. Zelo živahno je deloval v Trstu in Istri. Bil je škofov kpl. in škofijski kancler, potem župnijski upravitelj in učitelj v Pazu v hrvaški Istri, nato v Zminju, Kršanu in Poljanah. Župnikoval je v Veprincu, Kastvu, Brestu, Dolenji vasi in v Boljunu. Končno je postal dekan v Kastvu in v Kršanu. V Trstu je eno leto vodil kot ravnatelj školijski konvikt; delal je v upravnem uradu na škofiji, bil sodnik pri cerkvenem sodišču in služboval kot katehet na drž. realki. Prejel je nekaj cerkvenih odlikovanj; postal je papeški tajni komornik (monsignor) ter častni konzistorialni svetnik. Bil je eden redkih čeških duhovnikov, ki mu je bilo po prvi svetovni vojni priznано ital. državljanstvo ter se mu ni bilo treba vračati v staro domovino.

Prim.: SKATršt.

K-ač

ENDRIZZI Guglielmo, iz reda manjših bratov (OFM) tridentinske redovne province, obnovitelj svetogorskega svetišča, r. 28. jun. 1896 v Fai della

Paganella (Trento), u. v Gor. 18. sept. 1973. Oče Guglielmo, kmet, mati Teresia Romeri. V red manjših bratov (frančiškanov) je stopil 1913, slovesne obljube opravil 1918 in bil v Tridentu ord. 30. jan. 1921. Predstojniki so ga poslali sprva v Trst (B. V. delle Grazie, 1921-24) kot kateheta, nato na Sv. goro pri Gor. (1924-40), kjer je bil samostanski predstojnik in rektor svetišča (1929-38) ter provincialni definitor. V teh letih se je učil slovenščine v Lj. (1925) in začasno pastiroval kot vikar v Gradnem (1928-30) in kpl. v Idriji (1930). Med zadnjo vojno je bil premeščen za vikarja na Kapelo (Kostanjevico, 1940-43), za predstojnika na Sv. goro (1943-44), v Trst (1944-45), spet na Sv. goro (1945-47) in v Trst (1947-48). Zatem je nekaj let bival na Tridentinskem (1948-62), se vrnil v Gor. (1963-73), kjer je bil slov. kpl. na Placuti ter kurat v civilni bolnišnici. E. velja poleg p. Serafina Iname za obnovitelja božjepotnega svetišča na Sv. gori. Prvi je vodil pozidavo bazilike, drugi dela za njeno opremo. E. si je omislil veliki oltar v baziliki kot renesančno-klasično delo, sklesano iz 16 vrst marmorja; zgradil grobnico za oltarjem, da so vanjo prenesli posmrtne ostanke nadškofa F. Sedeja; baziliko je dal preslikati, ji oskrbel barvna okna in mogočne orgle; za nadstropje je dvignil prvotni samostan in v njem uredil dom duhovnih vaj ter romarsko hišo; dal je pobudo za zgradnjo prve žičnice na Sv. goro (1939). E. je bil eden izmed redkih it. duhovnikov, ki so se dobro naučili slov. jezika in ki je na Sv. gori in kasneje na Placuti in v civilni bolnišnici duhovno oskrboval predvsem slov. vernike. V dobi najhujšega faš. zatiranja je na Sv. gori sprejemal slov. romarje, jim slovensko pridigal in spovedoval ter v zbegana srca vlival kršč. poguma, tako da so se v svetogorskem Marijinem svetišču čutili res doma. Ob proslavah 400-letnice Sv. gore je nadškof Margotti ustanovil poseben pripravljalni odbor pod E.-evim vodstvom. Poveril mu je upravo in uredništvo marijanskega mesečnika La Madonna di Monte Santo ter Svetogorska Kraljica, za katera je izposloval dovoljenje od samega Mussolinija. Mesečnika sta izhajala od 1. apr. 1938 do nov.-dec. 1939. E. je v it. listu objavljajl svoj spis *Storia di Monte Santo*, ki je v prevodu in priredbi izhajal tudi v Svetogorski Kraljici. Dasi je bil E. podpisan kot urednik tudi slov. izdaje, je dejansko puščal polno svobodo slov. urednikoma (M. Brumat, St. Stanič), tako da je bil list pisan v slovenskem duhu. Za primorske Slov., ki že od

1930 niso videli slov. časopisa, je bila Svetogorska Kraljica vir veselja in znanilka boljše bodočnosti tudi v narodnostnem oziru.

Prim.: NadškAgor: akti, šematizmu; FoliumGor, pass.; Svetogorska Kraljica, Gorica 1938-39; Kol-GMD 1940, 40; M. Perc, Svetogorske šmarnice, Lj. 1967 (dve izdaji), str. 75-96; podatki iz provinc. arhiva manjših bratov (Fрати Minorі) v Tridentu. R. K.

ENGELMAN Mira (Marija) roj. Kovač, narodno-obrambna in prosvetna delavka, r. 26. nov. 1881 v Lj., u. 15. dec. 1970 tam. Oče Franc je bil obrtnik, mati Marija Holzmänn. Osn. š. in učiteljske je dovršila v Lj. (matura 1901, učit. izpit 1903). Po maturi jo je CMD nastavila za učit. na 5-razr. deški ljudski š. pri Sv. Jakobu v Trstu, kjer je učil tudi Vinko Engelman (gl. čl.), s katerim se je 1905 poročila. 1909 je postala voditeljica 3-razr. dekleške ljudske š. v ul. Acquadotto 22, 1913 6-razr. dekleške š. pri Sv. Jakobu, ki je 1915 postala 8-razr. Ko so po vojni It. zaprli šole CMD in ji je že 10. febr. 1918 umrl mož, se je 1920 z družino preselila v Lj. Tu je bila učit. na meščanski š. v Šiški, od 1923 do upokojitve 1938 upraviteljica ons. š. na Mladiki v Lj. V Trstu je E. aktivno delovala v odb. ženske podružnice CMD (1904-14), pri trž. Sokolu, ker je bil mož starosta šentjakobskega Sokola, pri dramskem društvu in v učit. organizaciji. V Lj. je bila več let tajnica domoljubno-človečanske organizacije Kolo jugoslovanskih sester (ust. 20. mar. 1921), ki je pomagala zlasti prim. rojakom. Prepotovala je Slov. in predavala materam ob materinskem dnevu in podobnih praznikih žen in mladine. Predavala je tudi kot odb. ženskega društva. Zaradi strokovne razgledanosti so jo imenovali za voditeljico š. programa lj. radia. Za delo je bila odlikovana z redom sv. Save.

Prim.: Podatki hčere Milene por. Vrčon; KCMD 1906-21, M. Govekar, Slov. žena, Lj. 1926, 177; P. Hočevac, Pot se vije, Trst 1969, 84, 145. Jem.



ENGELMAN(N) Vinko, pedagoški delavec, narodnoobrambni, prosvetni in združni organizator, rojen 3. januarja 1881 v Starem trgu ob Kolpi, umrl 10. februarja 1918 v Trstu. Oče Kristjan, nadučitelj, mati Marija Cellar. Učiteljsko maturo opravil 1902, nakar je

krajšo dobo služboval v Velikih Laščah, nato pa v Trnju pri Šempetru na Krasu (danes Pivka), a že 1905 je prišel za učitelja in vzgojitelja na š. Družbe sv. Cirila in Metoda v Trst. Poleg tega, da je nadvse vzorno opravljal poklicno pedagoško delo, se je posvetil tudi delu v številnih slovenskih organizacijah. Tako je bil v vodstvu šentjakobske Čitalnice, kmalu ji je postal preds.; udeleževal se je pri Sokolu in po odhodu starejše Egonu Jezerška v vojsko, je prevzel njegovo mesto; močno se je potegoval in zavzemal za širjenje in utrjevanje Ciril-Methodovih podružnic; več let je bil odbornik političnega društva E, navel tajnik osrednjega odbora Narodne delavske organizacije; deloval je na združniškem polju; pospeševal in utrjeval je to panogo dejavnosti; postal podpreds. obrtno zadruga, posebej pa se je še ukvarjal s čevljarstvo in gostilničarsko zadevo. Ta njegova izredna in plodovita delavnost je trajala nekač več kot deset let, ko je zaradi naporov zdravstveno ošibel in po skoro enoletni bolezni podlegel.

Prim.: Iv. Vršaj, Letno poročilo šol CM družbe v Trstu 1918, 7 s sl.; SBL I, 159-160; E 1918, 12. febr.; KolGM 1923, 79 slika (z literaturo); Natančno pred 50 leti je umrl V. E., PDK 1968, 36, 3 s sl.; Pavla Hočevar, Pot se vije, Trst 1969, 84 (prej še kot podlistek); UT 1918, št. 46; 1921, št. 48; C. Petrovec, Kol. šol. dr. CM 1918, 36 s sl.; krstne matice Stari trg ob Kolpi.

Brij.

ERBICCHIO (HERBICCHIUS, HERBICHIUS, HERBITSC, HERBIGH, HERBEZ, GERBEC)

Gregor, vzgojni pisatelj in prvaški župnik, r. v gor. okolici, verjetno v Šempetru ali pri Sv. Roku. Študiral je humaniora pri jezuitih v Gor. in bogosl. v Gradcu, kjer je bil tudi ord. Na Dunaju je dosegel doktorat iz filoz. in teolog. Tu je bil družinski vzgojitelj pri grofu Ferdinandu Guidu Porcia, ministru ces. Leopolda. Za sinove plemičev je spisal vzgojno knjigo *Promotorium humanae felicitatis, autore Gregorio Herbicchio, Gortiansi sacerdote, AA. LL. et Phil. doctore nec non SS. Theol.*, Venetii 1661. Knjiga je bila posvečena ces. Leopoldu in se je močno razširila med dunajskim plemstvom. Cesarjeva naklonjenost in vpliv rodbine Porcia sta mu pridobila župnijo v Prvačini, ki jo je E. upravljal od 3. febr. 1665 do 26. nov. 1682. Ni znan dan smrti. Zanimiv primer tujih izpeljav slov. priimkov. St. Kociančič navaja v zgodovini župnije Šempeter priimke starih šempetrskih družin: Trebuh, Herbez (Gerbec), Zhernee (FoliumGor 1878, 133); v zgodovini župnije Prvačina navaja v duhovniškem

seznamu Mateja Noctuae (Sova) nekega »p. Georgius Herbitsch de S. Petro« (FoliumGor 1879, 131) in malo prej pravi, da je bil Gregor Herbitchius rojak iz Šempetra (str. 122). V rkp. »Gradivo za cerkveno zgodovino gor. nadškofije«, govorec o duhovnikih v Komnu, navaja: »1. V. 1644: M. Gregorius Herbigh, cooperator... 4. 5. 1651: M. Gregorius Herbigh, vicarius Comini«. Codellijev »Erbicchio« bo najbrž šempetrski Gerbec.

Prim.: Codelli, Scrittoria³, 109; Manzano, Cenni, 81; Morelli, III, 344; Kociančič, Hist. Archid., 161; Kociančič, Parochia S. Petri prope Goritiam v FoliumGor 1878, 133; Kociančič, Pervačina v FoliumGor 1879, 122 in 131; Simoniti 61.

R. K.



ERJAVEC Fran, prirodopisec, potopisec in pripovednik, rojen 4. septembra 1834 v Lj., umrl 12. januarja 1887 v Gor. Oče Mihael (1802-39), doma iz Križke vasi pri Višnji gori, je študiral na frančiškanski gimnaziji v Karlovcu, stopil v vojaško službo, od 1829 je bil užitninski paznik v lj. klavnici. Ljubil je cvetlice in E. je po njem posnel več moških likov v svojih spisih. Mati Elizabeta Bezlab (1807-65) je bila Ljubljancanka, brez večje izobrazbe, kot vdova se je 1845 poročila z železničarjem J. Klemencem, odšla v Zalog pri Lj., otroke pa prepustila materi, ki je imela branjarijo in trafiko. V sinovem lit. delu ni zapustila sledov, nikdar ne opisuje materinske ljubezni in skoraj vsi njegovi junaki so brez matere. V nem. normalki je imel težave z nemščino, zato je moral 2. in 3. razr. ponavljati. V gimn. je stopil s 13. letom 1847 in jo dovršil 1855. Že v 2. gimn. se je seznanil s prirodopiscem samoukom Ferd. Schmidtom, kar ga je pripeljalo v širšo naravo in odločilo vse njegovo prihodnje življenje, saj je s Schmidtom in drugimi kranjskimi prirodopisci po lastnih besedah »oblazil velik del kranjske dežele ter preteknil, išoč redkih žuželk in polčev, marsikatero jamo in votlino«. Še bolj kot Schmidt je nanj vplival kustos lj. muzeja K. Dežman (gl. čl.), s katerim je sodeloval od 1852 do konca univ. let. To je Dežman večkrat javno priznal, npr. 16. nov. 1857 v pismu muzejskemu kuratoriju: »Ta stremeči in omikani mladenič je dve leti posvečeval docela vse počitnice od jul. do okt. domačemu muzeju... zlasti je ureditev in določitev geognostične zbirke nje-

govo delo.« K Schmidtu je pripeljal E. tudi nekaj sošolcev in bratranca Matijo Erjavca, poznejšega vipavskega dekana (gl. čl.). Z Matijo sta o počitnicah na svojo roko raziskovala kraške jame ter iskala redke žuželke in polže, za katere je postal pozneje strokovnjak. Tako sta našla neznanega jamskega polža v jami Podpac pri Krki, raziskovala sta pod Smarno goro, okrog Ihana itd. V 8. gimn. so E., Bril, Jenko, Mandelc, Tušek in Zarnik ustanovili lit. krožek in izdali tri zvezke rokopisnega lista *Vaje*. V njih je E. priobčil oris *Zaba*, humoresko *Črtica iz življenja Schnack-schnepperleina*, črtico *Avguštin Ocepek* in po nem. viru opis in zgodovino *Odese* (1854 vojna med Rusi in Turki). Po maturi je odšel na Dunaj študirat kemijo in prirodopisje za prof. na realkah. Po izpitih 1859 je prebil poizkusno leto na realki v Gumpendorfu (Dunaj) in bil istočasno nekaj mesecev prefekt na terezijanski akademiji. 1860 je postal pravi učitelj na realki v Zgbu in tu ostal enajst let. Hitro se je naučil hrvaščine in začel ustanavljati prirodopisni kabinet in počasi ustvaril tako obsežnega, da bi bil v čast vsakemu mestu. Sam je poklonil herbarij s 500 posušenimi rastlinami, pripravil vrsto preparatov in nabral zanimivih prirodnin. V prirodopisne in narodopisne namene je prepotoval vso Hrvaško Dalmacijo, del Bosne, bil je na Češkem, v Parizu, v severni Italiji, vsake počitnice po Sloveniji. Ze 1862 je priobčil v realčnem poročilu razpravo *O postanku i razvitku trakavicah*, dve leti pozneje v Književniku *O vlasticah ili trihinah*, 1875 znamenito razpravo *Slavonija u malakologičkom pogledu* (Rad JAZU, 31. knjiga). Zaradi tega spisa ga je JAZU imenovala 23. nov. 1875 za dopisnega člana, že prej pa mu je podelila enako čast Société malacologique de la Belgique v Bruslju, ker je dal svoje gradivo Sp. Brusini za razpravo *Contribution à la malacologie de la Croatie*. Po naročilu hrv. vlade je ocenil vse tedaj natisnjene hrv. prirodopisne knjige. 1865 je bil na razstavi troedine kraljevine odlikovan »za priredjene prirodnine srebrnom medaljom«. Na prvem občnem zboru SM 1865 so E.-ca izvolili za odbornika in takrat se je odprlo njegovo delo za SM. 1871 so ga predstavili na gor. realko, in ker ni imel tukaj pravih prijateljev, je raziskoval pokrajino. »Ni ga bilo prostega dne, da bi E. ne bil obesil popotne torbe čez rame, pa hajdi na kršni Kras, v Trnovski gozd, v ravno Furlanijo, v sončna Brda ali proti vinorodni Vipavi. Časih je odšel tudi za več dni v snežene vrhove Julijskih Alp, na

Krn, Prestreljenik, Matajur ali v Triglavsko pogorje« (Levec). 1872 se je oženil z 18-letno Marijo Ferfilovo iz Senožec, varovanko v hiši gor. veletrgovca Trippa, in si ustvaril dom. Njegovi hčeri poročata, da je bila njegova gostoljubna hiša odprta vsem prijateljem in prosvetnim delavcem: »Redno vsak dan sta prihajala na črno kavo notar Ig. Gruntar in pesnik Josip Pagliaruzzi; temna dvema so se pridružili često še drugi, največkrat Simon Gregorčič in njegovi slov. kolegi prof. V Gor. je bil član Čitalnice in še kot 40-leten mož je nastopal v Klavžarjevi skupini z lepim uspehom na odru, doma in v Tolminu« (LZ 1935, 60). Cesar Franc Jožef ga je na predlog fakultetnega sveta zagrebške U, ki ga je potrdila hrv. vlada, imenoval 13. nov. 1875 za rednega prof. zoologije. E. je 22. dec. že prisegel, 31. jan naslednjega leta pa je imenovanje vrnil »zbog obiteljskih odnošaja«. Franova vdova je pojasnila odklonitev, da »ni prirodopisni kabinet v redu, da je vse pomanjkljivo, da v takih razmerah ni mogoče poučevati... Zopet drugi so pa vedeli, da je upal na rav. mesto v Lj., kar mu je baje bilo obljubljeno, a je zaradi takratnega padca vlade propadel. On sam si je vse svoje življenje želele Ljubljane, žal, se mu ta želja nikdar ni izpolnila« (Slodnjak). 1884 mu je po daljšem bolehanju za možgansko kapjo umrl sin Miljutin, kar ga je silno potrla. E. je imel jasno, odprto oko za življenje, ki ga je obdajalo, predvsem za vse živo v naravi; ta mu je bila po očetovi smrti pravi dom in smisel življenja. Imel je tudi dar jezika, ki mu teče vedno lahko in naravno, saj je vse življenje nabiral med ljudmi lepe ljudske izraze. Znal se je ljubeznivo poglobljati v predmet, ki ga je raziskoval in o njem razpravljal. Poleg teh stvarnosti ga je vodil pravi pesniški navdih, saj mu ni šlo samo za to, da bi učil, učiti je hotel v lepi, umetniški obliki. Te lastnosti so E. usposobile za klasičnega opisovalca narave in njenega življenja, pa tudi za odličnega pisatelja, narodopisca in potopisca. Poleg Levstika je bil najboljši pisatelj starejše Glasnikove dobe. Te svoje lastnosti je pokazal že v *Zabi*, ki jo je napisal za *Vaje* (SG 1863). V njej je na mojstrski način strnil oris žabe s pripovedovanim mladostnih spominov, očetovo ljubezen do cvetlic in materino praktičnost. Tako je iz prirodopisnega članka ustvaril umetnino. Še više se je povzpел v *Mravlji* (Slov. koledar za 1858), svojem prvem tiskanem delu, ki je še danes sestavni del čitank. Ta način risanja je ostal tipičen

za E.-ca tudi v nadaljnjih delih, v posameznih in knjižnih: *Vulkanske moči* (SG 1858), *Velblod* (SV 1860), *Živali popotnice* (SG 1860), *Odkod izvirajo gliste in kako se spreminjajo* (SV 1865), *Krt* (Besednik 1869), *Netopir* (ib.), *Rastlinske svatbe* (Z 1877, istočasno Vienac, Zgb, a v drugi obliki), *Domače in tuje živali v podobah* (SV 1868-73), in *Naše škodljive živali v podobi in besedi* (MD 1880-82). Obe knjigi štejeta 1160 str. in sta izšli v 12 do 26 tisoč izvodih, tako sta večino Slov. seznanili z domačimi in tujimi živalmi. Najlepše je združil ta način pisanja v spisu *Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo* (SG 1859), v katerem je opisal polža, glavni predmet svojih znanstvenih raziskovanj, v obliki leposlovnega potopisa. Napisal je tudi tri strogo znanstvene razprave v hrv. in dve v nem.: *Die malakologischen Verhältnisse der gefürsteten Grafschaft Görz im österreichischen Küstenlande* (IzvGor 1calke 1877), *Ein Molluskenfeind* (Nachrichten der Deutschen Malakologischen Gesellschaft XVIII). E. je priredil tudi prve slov. š. in za š. primerne knjige iz prirodopisja: *Prirodopis živalstva* (po Pokornem, 1864). Druga izd. je izšla pri SM 1872 pod naslovom *Prirodopis živalstva s podobami*. Za spodnje razr. sred. š. izdelal dr. Al Pokorny. Poslovenil Fr. E. Besedilo je jezikovno obnovljeno in dodan je opis človeškega telesa. Tretje, »povsem predelano izdanje«, je izšlo pri SM 1881. *Rudninoslovje ali mineralogija* za niž. gimn. in realke. Po Sigm. Fellöckerji spisal Fr. E. (1867). *Kemija* (po Fried. K. L. Schoedlerju, izšla v Knjigi prirode, II. snopič, SM 1870). *Zoologija* (po Schödlerju, v Knjigi prirode, IV. spopič, SH 1875). *Somatologija ali nauk o človeškem telesu* učiteljiščem in višjim učilnicam spisal dr. Jan N. Woldrich. Po četrtem natisu poslovenil Fr. E. (SM 1881), *Prirodopis rudninstva ali mineralogija* (1883). Delo je izvirno in nima nič skupnega s knjigo iz 1867. Za vse te knjige je E. iskal izraze in se vanje poglobljal, »zategadelj pa tudi noben učni predmet v slov. nima tako izbornih učil, noben predmet tako dovršene terminologije kakor zoologija, mineralogija in somatologija. In kar je največ vredno, to terminologijo je E. iz večine zajel naravnost iz narodovih ust« (Levec). Prvi E. potopis je *Pot iz Ljubljane v Šiško* (SG 1859), satira na slabe potopise tistega časa. V potopisih ga je zanimalo v prvi vrsti ljudstvo s svojimi šegami in navadami, naradnopolitičnim in socialnimi razmerami. *Ena noč na Kumu* (SG 1862) riše obnašanje slov. ro-

marjev, *Gostba v Mazinu* (SG 1868) družabno življenje v liškem župnišču, *Na kraški zemlji* (Z 1877) društveno prireditev na kmetih v času narodnega prebujanja, *Med Savo in Dravo* (Z 1878-79) kulturne, narodne, socialne in politične razmere na Hrv., *Božični večer na Kranjskem* (Soča 1877) je oris tega običaja. E. je bil tudi dober pripovednik. Po rojstnem kraju ter po očetovem rodu in prirodopisnem zanimanju je bil povezan z dvema krajema, z Lj. in Dolenjsko in tu se odigravajo njegove zgodbe, izjema je le zadnja. Iz Lj. je zajel tri posebne značaje, ki so ga v prvi dobi zanimali, in jih prikazal ali v dejanju ali razvoju, kakor je delal v črticah iz narave. *Črtice iz življenja Schnackschnepperleina* (Vaje, SG 1858) so šaljev opis prirodopisca Schmidta, s katerim je E. delal, avtor je ves čas aktiven sodelavec, poleg njega še čudaški in po slavi hrepeneči učenjak in njegov sluga. Ob pisanju je bil E. v zavesti Cervantesov Don Kihot. *Avguštin Ocepek* (Vaje, SG 1860) je oris duševnega reveža, ki ga je kmečka mati poslala študirat za »gosпода«, s težavo pa je postal pisar v davkariji, suženjsko zvest, priden in vdan. Po I. Grafenauerju je »Avguštin Ocepek, ta preprosta duša, ena izmed najzanimivejših osebnosti v naši starejši pripovedni književnosti« (Grafenauer, II, 413), I. Prijatelj išče vzor v Gogoljevem junaku Akakiju Akakijeviču iz Plašča (LMSrpske IV, 1907, 36). *Izgubljeni mož* (SG 1864) bi bil moral postati »gospod«, spremenil pa se je v pijanca, berača in beba. V vseh treh delih je E. prikazal Lj., domače in sebe. Večino svojih pripovednih del je postavil E. na Dolenjsko, vendar je podal pokrajino le v splošnih obrisih, kraje je stiliziral po potrebi vsebine, imena si je večinoma izmišljal. *Veliki petek* (N 1857) je prvo E. pripovedno delo, nastalo pod vplivom tujih ganljivih zgodbic, na kar kažeta nenavadna snov in okolje: logar Martin čaka na veliki petek ponoči ovčjega tatu, po pomoti pa ustrelji svojega rejenca Janeza, zaročenca svoje edinke Anke; poleg žrtve se zgrudi mrtev tudi logar, v enem letu umre še Anka. Nenavadna zgodba ima še vrsto romantičnih pripomočkov. *Na stričevem domu* (SG 1860) je nekak ljubezenski triptih, zgrajen na treh praznikih: božič, velika noč, binkošti, ko je bil pisatelj kot dijak na počitnicah pri stricu in sodoživel tragični zaključek ljubezni svoje sestrične in sosedovega rejenca. Najbolj so se E. posrečili idilični prizori iz življenja na kmetih. *Zamorjeni cvet* (SG 1861) je novela o graščaku, ki gre dva-

krat v Ameriko zaradi nesrečne ljubezni. V njej »opisuje naš oče svojo prvo ljubezen do deklice iz višjih zagrebških slojev... Na željo staršev se je morala poročiti z bogatim graščakom.« (LZ 1935, 59) Novela je romantična, malo razgibana, v njej pa je pisatelj zapel slavospev domovini in sreči: »Ako pa želiš sreče, prave sreče, ako želiš biti srečen med srečnimi — ostani v svoji domovini, ostani v hiši svojega očeta. Kjer si se rodil, tu delaj do smrti. Verjemi mi, da si boljšega mesta ne najdeš na vsem svetu.« Ko je to pisal, je bil v Zagrebu in morda je tu ključ, zakaj ni sprejel mesta na zagrebški U. *Huzarji na Polici* (SG 1863) so najdaljša E. povest s trojnim prizoriščem: grad, vas in grad Bučnik z analitično zgodbo. Dejanje je razgibano in mnogovrstno, vendar so najlepše opisani vaščani ob srečanju z madžarskimi vojaki. V povesti je precej romantike. *Hudo brezno ali Gozdarjev rejeneč* (MD 1864) je poučna povest, zgrajena na nauku, da Bog vse dobro plačuje in hudo kaznuje, grehe staršev tudi na otrocih; gozdar Kočmur je zabodel Tončkovega očeta, toda z istim nožem, ki ga je našel umorjenčev sin in ubijalčev rejeneč, se ponesreči Kočmurjeva edina hči. Najlepše so opisana Tončkova otroška leta, ker je pisatelj nanj prenašal svojo mladost: Tonček in E. sta bila siroti, oba sta izgubila očeta, kmalu še mater (ko se je E. poročila v Zalog), oba sta ljubila naravo itd. Sočno je podana tudi narava, saj se vsa povest odigrava v gozdu. V zgradbi je pisatelj dosegel višek, ker je neprisiljeno združil in zapletel sintetično Tončkovo zgodbo in analitično očetovo. Kljub poučnosti nauk ni vsiljiv, zato je doživelo Hudo brezno več ponatisov in spada med najboljše slov. starejše ljudske ali večerniške povesti. *Ni vse zlato, kar se sveti* (KMD 1387) je iz E. gor. dobc. V črtici je združil prirodopisno snov (železni kršec, ki ga ima kmet Čerin za zlato), potopis s Tolminskega v Čedad, Videm in Gor. in pisateljev doživljaj, ko pouči kot Podlogarjev prof. Čerina o njegovi zmoti in ga pripelje na pravo pot. To je E. najboljši pripovedni spis in je prešel v čitanke. E. je prevedel tudi *Kitico Andersenovih pravljic* (Cvetje iz domačih in tujih logov, 1863, posamezne že v SG 1858-59). V člankih *Iz popotne torbe* (LMS 1875, 1879, 1880, 1882-83) je priobčil obilo slovarskega in narodopisnega gradiva, ki ga je razložil in dopolnil Levstik. Kot jezikovni strokovnjak je pomagal tudi drugim pisateljem in prirediteljem prirodoslovnih knjig. Tako je ves jezikovni del knjige Julija Glowackega *Flora slovenskih*

dežel E.-čevo delo. Popravil je tudi prvi zvezek Gregorčičevih Poezij. V Z. je uporabljal psevdonim Fr. Poljanec. 1972 mu je bil odkrit na Erjavčevi c. v N. Gorici spomenik z doprskim kipom, delom B. Kalina.

Prim.: E. je opisan in označen v vseh lit. zgodovinah, zato bomo tu navedli le važnejše slov. razprave. Fr. Levce, F. E., LZ 1887, 413-25, razširjen v E.-evi Izbrani spisi II, 1889 s st.; S. Gregorčič, F. E. Životopisne črtice, KMD 1888, 36-46 s st.; J. Marn, XXVIII, 48-52; SBL I, 167-68; Avg. Pirjevec, Slovenski možje, MK 20, 1927, 184-87; A. Zigon, E. in Levstik, DS 1932, 138-140, 231-240; A. Slodnjak, F. E. Zbrano delo I, 1934, 7-112 (doslej najboljširnejša analiza E. življenja in dela, s tremi sl.); Ljudmila in Milena Erjavčevi, Opombe k Zb. delu Frana Erjavca, LZ 1935, 59-61; J. Logar, F. E. Hudo brezno, Cvetje 15, 1941, uvod; M. Jevnikar, Prispevek za določitev kraja in časa E. Huzarjev na Polici, DS 1944, 157-160; isti, Pozorščice in pomen E. leposlovnih del, IzvTrst 1964, 3-16; I. z. Feravidus [= Ludvik Zorzut], KolGMD 1973, 119-24. Jem.

ERJAVEC Matija, duhovnik in javni delavec, r. 12. febr. 1836 v Križki vasi pri Višnji gori, u. 14. jun. 1908 v Vipavi. Oče Matija je bil trden kmet. Osn. š. je dovršil v Višnji gori, gimn. in bogosl. v Lj. in bil kot tretjeletnik posvečen v duhovnika 26. jul. 1859. Solsko leto 1859-69 je prebil v bogoslovju kot semeniški duhovnik. Dve leti starejši bratranec, pisatelj Fran Erjavec (gl. čl.) ga je seznanil s prirodopiscem Ferd. Schmidtom in z drugimi kranjskimi naravoslovci in skupaj so prekrizarili velik del slov. zemlje ter iskali redke žuželke in polže. S Franom E. sta o počitnicah sama raziskovala kraške jame, Podpac pri Krki, pod Šmarno goro, okrog Ihana idr. 1860 je bil nastavljen za kpl. v Črnem vrhu nad Idrijo, odkoder je sept. 1864 prišel za kurata v Podkraj. Tu je služboval sedem let, nato bil premeščen za vikarja ponovno v Črni vrh nad Idrijo vse do 1874, odkoder ga je duhovniška pot vodila v Šturje pri Ajdovščini (28. okt. 1874-24. okt. 1882). Za žpk in dekana v Vipavi je bil slovesno umeščen 29. okt. 1882 in tu ostal do svoje tragične smrti (umiril ga je ropar Viktor Pangerc iz Vipave, ki ga je v pisarni pobil s kamnom po glavi in mu s škarjami zadal na vratu do 50 ran). Zaradi zaslug v cerkvenem in javnem življenju je bil 1882 imenovan za duhovnega svetnika lj. škofije, 1907 pa ga je cesar Franc Jožef I. imenoval za častnega kanonika stolnega kapitlja v Lj. Njegovo delovanje se je odvijalo med cerkvi in javnostjo. Bil je dober duhovnik. Škof Jeglič mu je zaupal sestavo referata *O arhivu za drugo*

lj. školijsko sinodo, mu izrekel priznanje za vzorno uradno poslovanje in dušno pastirstvo. Bil je med pobudniki reorganizacije vipavske dekanije, ki je 29. jun. 1831 prešla iz gor. pod lj. škofije. Tudi sicer se je kot dekan trudil za pomiritev duhov v župnijskih sporih v St. Vidu (Podnanosu), v Podragi (kjer so odpadli v pravoslavje), na Gočah, na Colu. Dokaj zanimanja je posvetil sakralnim prostorom. Že 1864, ko je bil kurat v Podkrajju, je sezidal po načrtih vipavskega dekana Gabrijana kuracijsko c. sv. Marjete in predelal župnišče. V Podkraj je prišel k njemu večkrat Fran Erjavec in pisatelj J. Jurčič. Pri podružni c. sv. Križa na Gradišču pri Vipavi je postavil v letih 1895-96 novo pokopališče z mrtvašnico; romarski c. v Logu je oskrbel nove orgle, delo mojstra Goršiča iz Lj. (blagoslov. 8. sept. 1907), končno je 1908 dal postaviti nov tlak v farni c. v Vipavi. V javnem življenju se je najprej uspešno uveljavljal v šolstvu. V Podkrajju je vodil krajevno š. in v njej poučeval, bil krajevni š. nadzornik in učitelj v enorazrednici v Šturjah 1878-79, bil je član vipavskega krajnega š. sveta in vipavski kraj. š. nadzornik. Na gospodarskem področju je bil glavni pobudnik za ustanovitev Vipavske vinarne zadruge v Vipavi 1894 in bil izvoljen v njen nadzorni odbor (v združenem registru je Erjavec zapisan pod št. 1 dne 3. jul. 1894). Na njegovo pobudo je bila ustanovljena Hranilnica in posojilnica v Vipavi 1896 in E. je postal njen prvi preds. Bil je tudi prvi na seznamu članov Kmetijskega društva v Vipavi 12. febr. 1900. Končno se je 1904 zelo zavzemal za gradnjo železnice skozi Vipavo (Ajdovščina-Razdrto ali vsaj Ajdovščina-Št. Vid I Podnanos!).

Prim.: šematizmi lj. škofije 1882, 86, 108; 1908, 17, 21, 137, 196; lj. škofijski list 1907, IX, 112; žpk arhiv v Vipavi, mrliška knjiga 1908 in fasc. Personalija-Erjavec; žpk arhiv v Višnji gori; Postojnsko okrajno glavarstvo, 1899, 156, 213, 223; Pravila Vipavske vinar. zadruge 3. jun. 1894; Združni register Vipavske vinar. zadruge; Sejni zapisnik Hranilnice in posoj. v Vipavi, PrimL 1908, 25; E 1908, 164, 165, 166, 167; DS 1893, 436; A. Slodnjak, F. Enjavca ZbD I, 1934, 9, 21-28; M. Jevnikar, Pozorišče in pomen Erjavčevih lep slovnihih del, IzvTrst 1964, 7, 15-6; T. Curk, Prekinjena slava (radijska drama), RAITrsta, TS/Progr/SI/CR/362; Spominske bukve fare St. Vid I Podnanos!; Spomenica župnije v Podragi; Spominska knjiga župnije Slap pri Vipavi.

Kralj + Jem.

ERZEN Viktor, prevajalec, r. 4. jun. 1857 na Razdrtem, u. 31. okt. 1881 v Lj. Že v zgodnji otroški dobi se je s starši preselil v Lj., kjer je obiskoval ljudsko š., gimn. pa začel v Kranju, nadaljeval v Lj. in končal na Reki, kjer je maturiral 1878. Na Dunaju je študiral pravo, vendar ga zaradi težkih ekonomskih razmer ni dokončal, pač pa se ga je zaradi pomanjkanja lotila jetika. V času Jurčičeve bolezni je bil nekaj časa dejanski urednik SN, kakor je bil ves čas predtem korektor lista in njegov zvest sodelavec. Da je Jurčič cenil E.-ovo pisanje, kaže tudi to, da ga je nagovarjal, naj bi napisal kaj izvirnega. Tega je E. sicer nekaj napisal, pa ne prav veliko. V Z je objavil spis *Morje* (1876), čeprav je že prej sodeloval v V (*Črna maša*, 1874; *Svetilniki in majaki*, 1876), v Tovarišu, SN (*Mati Alfonza*), N in S. Tudi pesmi je pisal, npr. *O polnoči* (Zora 1876), *Staro in novo leto* (Besednik 1877). *Svojemu bratu Franu pri odhodu v pionirsko šolo v Hainburgu* (LZ 1881), *Nočni pozdrav* (Kres 1882), *Hitra promena* (Slavjanski almanah 1879). Obširnejše in pomembnejše je njegovo prevajalsko delo za gledališče. V letih 1876 do 1881, do smrti, je prevedel osem iger za Slovensko dramatično društvo v Lj. in sicer: Barrière T., Pes in mačka (1876), Fournier N., Igralka (1878), Belly G. F., Štampilhar mlajši (1881), Trilković, K., Izbiralčka; isti, Pol vina, pol vode; Dragocena ovratnica; G. P. Cesenate, Zapirajte vrata (vse 1881). Prevajal pa je tudi prozo: Vladan Gjorgjević, Zlati bič (Kres 1881), Uhland, Spomladni počitek (Kres 1882) in sam tudi izdal knjižico *Zbirka štirih na slovenski jezik preloženih povestij* (Lj. 1881). Ena pa je ostala prevedena v rkp.: Fredro Jan Aleksander, Jedina hči (uprizorjena 1883). Prevajal je tako iz nemšč., franc., poljšč., ital. E. je bil »vnet rodoljub in vnet za vse lepo in vzvišeno« (J. Cimperman). Podpisoval se je tudi V. E., in Zmagoslav Eržen.

Prim.: Jos. Cimperman, V. E. †, LZ 1881, 736-8; LZ 1890, 565; isti, Kres 1881, 681-2; Trstenjak, Slovensko gledališče, 1892, 89, 103; Simonič 99, 518-9; SBL I, 169; Repertoar, enote 137, 139, 142, 176, 229, 237, 253, 257, 298, 313; Wollman; SDL I, 82; SGL I, 140-1; KLSje I, 263.

Brj.

F

FABIANI (FABIAN) Josip, politik, uradnik, r. 1. dec. 1805 v Kobdilju, u. neznano kje in kdaj. Oče Ivan, davkar, mati Terezija Paulig. Gimn. opravil v Gor. (1819-25), nato študiral na Dunaju (pravo?). Marca 1861, ko je bil uradnik v Bovcu, je bil izvoljen za dež. poslanca v kmečki kuriji v tolminskem okraju. Od 1861 do 1866 je bil Winklerjev namestnik v ožjem odboru. Potegoval se je (1. febr. 1863), da bi tudi podeželski učenci imeli dostop v gor. glasbeno š. V razpravi o zakonu za delitev zemljišč (24. marca 1863) je zavzel konservativno stališče, skupno s Černetom (PSBL III, 230-1) proti Winklerju in Gorjupu. Prvi na Goriškem je predlagal ustanovitev meteorološke postaje (8. jan. 1866), za katero se je pozneje zanimal K. Czörnig (PSBL III, 215-6) in ki je bila postavljena 1. nov. 1869. S Černetom si je prizadeval (6. dec. 1866), da bi se popravila cesta iz Šempetra čez Volčjo drago v Dornberg. Na njegov predlog je dež. zbor obravnaval (22. dec. 1866) zahvalnico cesarju, ki je okt. 1866 izrazil pohvalo gor. deželni za vedenje v vojni. Debata, ki je sledila, je nudila it. poslancem (Rismondo, Pajer) možnost, da so napadli ustavni sistem avstrijske monarhije. 1867 ni bil več izvoljen v dež. zbor in je postal c. kr. okrajni načelnik v Gradiški. 1869-70 je bil namestnik barona Pina v komisiji za uravnavo zemljiškega davka.

Prim. Zpk arh. v Kobjeglavi; štanjelska krstna in druž. knjiga; Juventus... (Gymnasium); Pertrattazioni, 1861-1866; Domovina 1867, 55; Glas 1873, št. 18, 19; Claricini 288, 302; Gabršček I, 141, 160, 166; B. Marušič, Razvoj polit. življenja gor. Slovencev od uvedbe ustavnega življenja do prvega polit. razkola, ZC 1969, 1/2 in 3/4; Czörnig 1969, 855.

Vh

FABIANI Maks (Maksimilijan), arhitekt, urbanist, rojen 29. aprila 1865 v Kobdilju pri Štanjelu, umrl 12. avgusta 1962 v Gorici. Oče Anton, posestnik, mati Karolina Kofler. Osnovno šolo je obiskoval v Štanjelu, realko v Ljubljani. Od 1882 do 1887 vpisan na Technische Hochschule na Dunaju (oddelek za arhitektu-

ro), kjer je 1888 z uspehom diplomiral. Dve leti je bil prostovoljni asistent na Technische Hochschule v Gradcu. Z denarno nagrado Ghega je med 1892-1894 potoval po raznih evropskih državah. S tega študijskega potovanja je prinesel veliko število skic in risb, ki jih je razstavil na Dunaju na sedežu društva inženirjev in arhitektov. 1894-96 sodelavec enega izmed takratnih vodilnih arhitektov Otta Wagnerja. 1902 dosegel doktorat iz tehničnih ved. Od 1910-20 profesor za notranjo dekoracijo in ornamentalno kompozicijo na Technische Hochschule na Dunaju. Od 1917-22 preds. Urada za rekonstrukcijo (UPRA) v Gor. 1923 sprejel mesto prof. umetnostne zgodovine na višjih š. v Gor. 1925-45 tajnik združenja inženirjev in arhitektov v Gor. Od 1926 član Škofijske komisije za nabožno umetnost (in glasbo) v Gor. Od 1935-45 občinski predstojnik v Štanjelu. Od 1938-62 honorarni inšpektor za konzervacijo spomenikov. Bil je tudi član komisij pri organizaciji raznih razstav (npr. Gorica 1929), na katerih je večasih tudi sam razstavljal (npr. Gorica 1929, akvareli, Palača Attems, Gorica 1948). Prejel je več družbenih odličij in priznanj za svoje delo (npr. Grand prix in zlato kolajno na svetovni razstavi v Parizu 1900). Bil je izredno plodovit arhitekt. Njegova dela so raztresena po raznih evropskih državah (npr. regulacijski načrt za Lj. 1895; regulacijski načrt za Bijelsko 1898; načrt za razširitev Lj.-Bežigrad 1898; Portois et Fix, Dunaj 1899; načrt za ureditev Karlsplatz na Dunaju, 1899; palača Artaria, Dunaj 1900; Krisperjeva hiša, Lj. 1902; Trgovski dom, Gor. 1903; Hribarjeva hiša, Lj. 1905; hiši Bartoli in Stabile, Trst 1905; ženski licej, Lj. 1906; Bambergova hiša, Lj. 1907; Jakopičev paviljon, Lj. 1908; Urania, Dunaj 1909; načrt za obnovo Gor. in okolice 1917-22; regulacijski načrt za Gor., 1925; načrti za c. Srca Jezusovega, Gor. 1928, 1930, 1931, 1934, 1935; nova c. in župnišče v Lokavcu pri Ajdovščini 1937; načrt za razširitev palače Attems-Heiligenkreutz, Gor. 1955; načrt za cestno omrežje v Lj., 1960 itd.). Pisal je v strokovne revije in lokalno časopisje (npr. L'arte nuova, SIs V, 1929). Objavil je komentar o Vicenzi (Dunaj 1898), *ACMA, l'anima del mondo* (Gor. 1946) in pisal študijo o Etruščanih (neobjavljen rkp., uničen med drugo svet. vojno). F. je bil vse-



Hochschule na Dunaju (oddelek za arhitektu-

stransko razgledan, po duhu svetovljan. Čeprav je več let bival v tujini, je ostal tesno povezan z Lj., kjer je deloval tudi njegov prijatelj arhitekt Plečnik. Prav onadva sta postavila temelje moderne arhitekture na Slovenskem. F. je v arhitekturi zagovarjal predvsem preproste linije v službi funkcionalnosti, kar je popolnoma ustrezalo njegovi racionalistični usmerjenosti. Bil je zelo daljnosežen urbanist. Njegovi načrti še danes niso izgubili na aktualnosti. Posebej je treba omeniti njegove načrte za obnovo Lj. po potresu 1895 in rekonstrukcijo Gor. po prvi svet. vojni. Njegove zamisli so bile velikopotezne in drzne. Po drugi svet. vojni si je celo zamislil povezavo Donave in Jadranskega morja s kanalom; Lj. naj bi pri tem postala eno izmed najvažnejših pristanišč. Kljub visoki starosti je aktivno deloval do smrti.

Prim.: Podatki v NadškAGor; ZUZ 1923, št. 1-2, 9; J. Mal, Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih, Lj. 1924, 19; Catalogo della II esposizione goriziana di belle arti 8-26, dicembre 1929; Gabršček II, 68, 120, 124, 538; Tuma 230, 231; F. M., Thieme-Becker XI, 160-161 (Grüner z lit.); Cossar, Storia, 403, 409, 457, 477; N. Sumi, Arhitektura secosajske dobe v Ljubljani, 1954; Stelè, Umetnost (1960), 63, 130, 137, 142, 143, 146-149, 184; F. Monai, M. F., StudG 1960; Sijanec 410-411; M. F., ELU II, 243 M. Muš (= Marjan Mušič); KatG 1962, 16. avg.; F. Monai, Un maestro da onorare - l'architetto F. InizI 18, 1964; V. Molè, Umetnost južnih Slovanov, Lj. 1965, 418, 429; M. Pozzetto, M. F. architetto, Gor. 1966 (lit.); F. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih, II. izd., Lj. 1966, 136, 159; Cevc, Slov. um. 172-3; Maks Fabiani (katalog), Lj. 1966; M. Juteršek, M. F., Život umjetnosti, Zgb 1967, št. 3-4, 129-131; K. Rozman, Arhitekt M. F., Umetnost št. 9, Bgd 1967, 141; M. Mušič, Veliki arhitekti III, Mrb 1968, 124-138 s sl.; S. Tarman, Arhitekt prof. M. F., nagrajeneec z zlato kolajno in grand prix v Parizu, Obzornik 1971, 128-130; Menaše, 601; M. Pozzetto, Pogled na F. urbanistično načrtovanje, Sinteza 28/29, 1973, 20-26; N. Sumi, Ljubljana - zasnove mesta skozi zgodovino, Lj. 1976, 27, 28 (Umetnost in kultura, 104); NZ 1905, 10/11, 151. V-č

FABIJAN Jožef, duhovnik, vzgojitelj in podpornik pisatelja I. Preglja, r. 28. apr. 1860 v Rihemberku, u. 11. febr. 1916 v Podmelcu. Oče Jožef, kmet, mati Ivana Kodrič iz zaselka Kodrovi. Po osn. š. v Rihemberku je kot gojencec deškega semenišča Andreanuma obiskoval v Gor. drž. gimn. (1873-81) in bogoslovje (1881-85). Bil je sošolec sorojaka Josipa Pavlice. V mašnika je bil posv. 2. nov. 1884, na začetku IV. leta bogosl. Služboval je najprej kot kpl. v Ročinju (1885-87) in zatem v Mostu na Soči (Sv. Lucija) od 1887 do 1893.

Od tu je šel za žpk v Čepovan (25. 4.-21. 11. 1893) in se čez sedem mesecev ponovno vrnil v Sv. Lucijo, kjer je nato župnikoval do smrti (1893-1916). Po vstopu It. v vojno je F. vztrajal v svoji župniji, dasi so vas večkrat It. obstreljevali: 11. febr. 1916 ga je it. granata, ki je razrušila župnišče, smrtno ranila; nezavestnega so prepeljali v vojno bolnišnico v Klavže (Podmelec), kjer je istega dne izdihnil in bil tam pokopan. Kot dušni pastir se je trudil tudi za kulturni in gospodarski napredek; tako je v Mostu na Soči ustanovil izobraževalno društvo »Soča« ter Kmečko hranilnico in posojilnico (1908), katero je vodil do smrti. V zgodovini slov. slovstva je F. tesno povezan s pisateljem I. Pregljem, kateremu je bil mentor in mecen. Se ko je bil kpl. v Sv. Luciji, je spoznal nadarjenost učenceka Preglja. Ko sta Preglju starša umrla, je babica Ana poslala siroto k žpk F-iju v Čepovan, ki mu je bil odslej, zlasti še ko se je vrnil v Sv. Lucijo za žpk, krušni in duhovni oče. F. je poslal varovanca študirati v Gor., ga denarno vzdrževal v Alojzijevišču in malem semen., opravičeval njegovo lenobo in neuspehe (dosegel od ordinariata ponovni sprejem petošolca Preglja, ki bi moral sicer iz zavoda, ker ni bil izdelal razreda). Ko je Pregelj 1903 izstopil iz bogoslovja, je F. na zunaj nekako pretrgal stike z njim, na tistem pa ga je še nadalje podpiral, ga gmotno vzdrževal na Dunaju in ga kasneje skupno z Janezom Ev. Krekom vpeljal v krog sodelavcev MD. Tako je omogočil, da je Pregelj postal eden vodilnih slov. pisateljev kat. svetovnega nazora. Pregelj je s svoje strani ohranil vse življenje na Fa hvaležen spomin. Večkrat ga je omenjal v svojih spisih, npr. v Mengorah, Baladi, Za zarjo ter vsekdar povečeval v svojih delih kat. duhovnike. V nokaterih izrazitejših duhovniških likih (Plebanus Joannes, Magister Anton, mošččniški vikar fra Jože Glavinič) je upodobil značilne poteze F-jeve duhovniške osebnosti: njegovo strogost in hkratno dobrotnost, izobrazbo in duhovno vnemo, razdajanje v pomoč potrebnim.

Prim.: NadškAGor (arhivalije, zlasti akti 241/916 in 289/916); PrimL 1908, 19; I. Pregelj, pesem srebrnomašniku »Ljubezni svečenik«, PrimL 1910, 3 (20. 1. 1910); gl. tudi Gorica 1910, 5); S 1916, 34, 35, 37; I. Pregelj, Mengore (Manom župnika J. F.), ter Balada, Slov. begunski koledar za leto 1917, Lj. 1917, 67-69 s sl., 78-80; Koledar 1920, ur. A. Pavlica, Gor. 1919, 64 sl. s F.-jevega pogreba v Podmelcu 13. 2. 1916; I. Pregelj, Za zarjo, DS 1939, 2-3; SBL, VIII., 481-86; Tine Debeljak, Moj svet in moj čas, Buenos Aires 1954, 289-290; J. Kragelj,

Pisatelj I. Pregelj in žpk J. F., KolGMD 1970, 96-97; I. Pregelj, Izbrana dela, pass., zlasti VI, 433, 496 ter VII, 215-17, 321, 408-435; ZSS VI, 117, 131; KatG 1966, 28. R. K.

FABRIS Franc, pevodnja, r. 6. apr. 1885 pri Sv. Ani v Trstu, tam tudi u. 16. febr. 1962; oče Mihael, zidar, mati Marija Vecchiet. Osn. š. je dovrši v Trstu. Kot naravno bister fant si je potem veliko pomagal sam, zlasti kot vojak na Dunaju, kjer je študiral tudi na konservatoriju. Zaposlen je bil v trž. občinski davčni izterjevalnici, kjer je bil podpreds. Svel je kot nadarjen, vesten in natančen zborovodja; od blizu in daleč so prosili za njegovo pomoč. Hodil je učiti zборе v Skofije, Plavje, Mačkolje in Nabrežino. Najbolj pa je bil uspešen pri zborih Slava na Kolonkovcu ter Vlesila v Škednju. Tu je bil tudi orglar in za velike praznike, kadar je nastopal orkester, tudi dirigent. Bil je urejen in požrtvovalen delavec in zaveden Slovenec, občutljiv za vse oblike slovenske kulture in tradicije. Bil je odbornik trž. SDZ od njene ustanovitve in več let odbornik Slov. prosvetne matice v Trstu.

Prim.: Demokr. 1. marca 1962; KatG 22. febr. 1962; žpk arh. Škedenj; podatki Hermenegilda Šušlja; Čitalnica v Škednju, Trst 1968, 42, 44 s sl. Har.

FABRIZIO Narcis, strokovni pisatelj gradbene stroke, r. 9. jun. 1924 v Hruševlju v Brdih. Oče Ludvik, kmet, mati Kristina Jakin. It. osn. s. v Hruševlju (1930-35), eno leto Scuola d'avviamento professionale v Krminu, nato 7 letn. na Istituto tecnico-commerciale e per geometri v Gor., 8. letn. iste šole pa v Vidmu (»A. Zanon«). V višjih letnikih je eno leto preskočil. Po sept. 1943 odšel v partizane, zaključne izpite na š. pa je opravil z 2-mesečno dovoljeno prekinitvijo partizanščine, v času katere je bil tudi učitelj v Brdicah pri Kožbani. Po vojni je bil dodeljen oddelku za gradnje na PNOO v Ajdovščini s sedežem v Vipavi. Nato je prišel h GP Primorje spočetka kot obračunski tehnik, kasneje kot stavbeni vodja in končno vodja gradbišča. 1948 premeščen v Novo Gorico v okviru istega podjetja z nalogo, da organizira gradbišče Primorja, ki so mu bile zaupane visoke gradnje v novonastajajočem mestu. Ko se je SGP Primorje iz Ajdovščine pridružilo GP Gorica, je prešel sem, kasneje pa h GP Soča. V SGP Gorica je bil pretežni del časa vodja gor., nato koprške (do 1956) gradbene enote, 1957 premeščen v upravo podjetja kot vodja kalkulativnega oddelka, se pravi na mesto tehničnega direktorja (od 1963-72), ko

je bil na lastno prošnjo upokojen in postal svetovalec direktorja v ekonomskem biroju. Udeležil se je več seminarjev in posvetovanj, imel referate objavljene v kongresnem gradivu, npr. *Načrt delitve dohodka in osebnih dohodkov v TOZD sestavljene organizacije združenega dela GIPP v OIK 1975, 4/6; Struktura in kalkulacija cene pri SGP Gorica, 1972; Ocena delovnega rezultata v SGP Gorica, OIK 1976, 5/7.* Dalje je objavil: *Kalkulacija cene in obračun proizvodnje po metodi variabilnih stroškov (direct costing), Produktivnost 1973, 1; Poenostavljeni model za izračunavanje osebnih dohodkov po delu (OIK 1975, 9); Informativni cenik gradbenih del v SRS, zv. 14, Lj. 1972-1975 (soavtor). F-ovo glavno delo pa je *Standardizirani opisi del. Visoke gradnje, Lj. 1969, 423 str.,* ki s preko 2100 opisi in 8000 variantami zajema praktično celotno področje visokih gradenj in je edino delo te vrste v Jslj. Bil je tudi član ur. odb. publikacije 25 let SGP Gorica, 1976.*

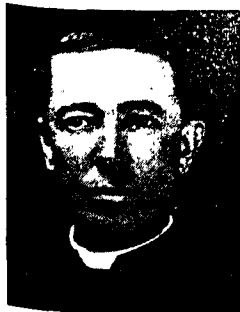
Prim.: Osebn. podatki; SB; citirane revije.

Brj.

FAGANEL Robert, slikar samouk, r. 14. jan. 1941 v Vrtojbi. Oče Franc, restavrador, mati Hilarija Markič. 1944 se je družina preselila v Trst. Po nižji srednji š. je študiral in diplomiral na konservatoriju v Trstu (violina), vendar ga je že prej pritegnilo slikarstvo. Hodil je k Ninu Perizziju v Revoltello in delal pri slikarju Riccardu Tostiju (1960-65). Že okoli 1960 je prisoten na kolektivnih razstavah v Trstu in Gor., kmalu pa se je odločil za samostojne nastope in je od 1962 do danes priredil okoli 30 samostojnih razstav. Gostoval je v raznih mestih od Rima do Milana in Vicenze, prisoten pa je bil predvsem na Primorskem. Bil je v Dalmaciji, za krajši čas v samostanu v Pleterjah, zlasti pomembno je bilo njegovo potovanje po Keniji, Ugandi in Tanzaniji (1968), kjer je upodabljal domačine plemena Masai. F. slika Kras in pokrajino na splošno, in to izključno v oljni tehniki. Je figuralist in mu je tuj hermetizem abstraktnega slikarstva, pač pa je blizu novim impresionistom. Ljubi velika platna, kontrastne barve in plastične poudarke ter teži k monumentalnosti. 1971-72 postal član Akademije Tiberine in še druge ak. v Rimu. Od 1975 vodi trgovino-antikvariat v Gor.

Prim.: Gazz. (gor. izd.) 6. 11. 1960, 6. 11. 1963 (za Vicenza) 27. 9. 1964 (za Verona), 14. 4. 1966; Piccolo 5. 11. 1963, 8. 11. 1972; Messaggero di Roma 2. okt. 1966; PDK 9. 3. 1968 s sl., 14. 1. 1971, 29. 10. 1972 (reprod.), 21. 10. 1973 s sl., 5. 11. 1975 s sl.; La Regione

1963, št. 36; Dizionario dei Maestri d'Arte 1972; Rassegna dell'Arte Italiana Contemporanea 1972; Arte Italiana nel Mondo 1972; Pittori Italiani Contemporanei 1972; m(ilko) r(ener), R. F. razstavlja v galeriji »La Bottega«, PDK 1977, 256, 3; Personale di R. F. (katalog), nov. 1977. S. P.



FAIDUTTI Luigi, duhovnik, politik, socialni delavec, diplomat, r. 11. apr. 1861 v Skrutovem, župnija Sveti Lenart v Slov. Benečiji, tedaj še pod Avstrijo, u. 18. dec. 1931 v Konigsbergu v Vzhodni Prusiji, pokopan v Kovnu v Litovski. Oče Peter, občinski tajnik in davkar

v Špetru ob Nadiži, mati Marijana Floreancig (Florjančič). V družini in sploh v Skrutovem so govorili beneško slovenščino; F., ki je opravil osn. in srednje š. v it. jeziku sredi furlanskega okolja, je znal slov., it. in furl. jezik, v gor. bogoslovju se je naučil še nemščine. Osn. š. v rojstni vasi in v Čedadu, gimn. in dva pripravljala tečaja za bogoslovje v Vidmu (1873-80). Na povabilo E. C. Valussija, stolnega prošta v Gor. (kasneje je bil škof v Tridentu), je prestopil v gor. bogoslovno semen. (1880-84) in si pridobil avstrijsko državljanstvo. Med njegovimi sošolci sta bila tudi Anton Berlot in Adamo Zanetti. Ord. 7. jun. 1884 in kpl. pri Sv. Roku v Gor. (1884-85). Zaradi izjemne nadarjenosti ga je nadškof A. Zorn poslal na Dunaj v Augustineum, kjer se je seznanil z J. Ev. Krekom (1885-88). Na dunajski U je 1888 doktoriral iz bogosl. ved. Ko se je vrnil v Gor., si ga je nadškof privzel za hišnega kpl. in ga imenoval za spirituala v bogoslovju (1889) ter prof. sv. pisma S. Z. (1890). V semen. je bil tedaj za vodjo Josip Gabrievčič ter profesorji Domenico Alpi, Anton Gregorčič, Anton Mahnič, Tomaž Čerin in Josip Marušič. Poleg sv. pisma je 1896 sprejel še pouk filozofije in obe stolici obdržal do 1905, ko se je zaradi drugačnih dejavnosti odpovedal pouku. Sledil mu je G. Tarlao. Sodeloval je tudi pri osrednjem škofijskem vodstvu: bil je prosinodalni spraševalec (1890), preds. cerkv. sodišča in konzistorialni svetovalec (1904), član dež. šolsk. sveta. Ko je kapiteljski prošt Andrej Jordan 1902 postal nadškof v Gor., je bil 40-letni F. imenovan za stolnega prošta in to mesto je obdržal do smrti (1902-31). F. je odločilno posegel v gor. javno življenje in razvil plodovito socialno ter polit. de-

javnost. Da bi gospodarsko, socialno in kulturno dvignil kmete in delavce avstrijske Furlanije (Friuli Orientale), ki jih je gor. meščanska liberalna stranka v svoji zagrizeni borbi zoper Slovence docela zanemarjala, je začel širiti med furlansko ljudstvo socialni nauk Cerkve, kot ga je bila razglasila Leonova encikl. Rerum novarum (1891), razgibal furlanske kolone in dejansko izvedel mirno socialno revolucijo. Kot nesporni voditelj kršč.-socialnega gibanja je organiziral furlansko združništvo in prepletel Furlanijo z mrežo gospodarskih ustanov: kmečke posojilnice (prvo je ust. v Caprivi 1896), zadruge in konzorcije, zavarovalnice za živino, kmečko-delavska društva. Vse te ustanove je 1899 povezal v »Federazione delle casse rurali e dei consorzi cooperativi per la parte italiana della Provincia di Gorizia e Gradisca«. Zvezo je 1907 preimenoval v »Federazione dei consorzi agricoli del Friuli«. Medtem ko je bil sam njen preds. do 1920, ji je postavil za glavnega tajnika sposobnega gospodarstvenika Pia Meyerja, rojaka iz Švice. Da bi Zveza stala na trdnih finančnih tleh, je 1900 dal pobudo za ustanovitev denarnega zavoda »Banca del Friuli«. V Zvezi je bilo 1912 včlanjenih že 98 ustanov z 9.534 člani. Njeno glasilo je bil tednik »L'Eco del popolo«. V težki borbi za osvoboditev furlanskih kolonov je F. prevzel pobudo za načrtno drobljenje veleposestev z nakupi večjih površin in s prodajo ločenih delov kolonom. Tako je bila odkupljena in porazdeljena vsa zemljiška posest grola G Panigaja v kraju Scodovacca. Na političnem področju je F. prvič nastopil pri državnozborskih volitvah 1897, ko so ga gor. krogi (Circolo Cattolico s preds. A. Jordanom in podpreds. A. Mahničem) postavili za kandidata it. kat. stranke, medtem ko je bila skoro vsa podeželska furlanska duhovščina za Adama Zanettija, dekana v Fiumicellu. Stranka se je tedaj razklala v strujo »faidutovcev« in »zanetijancev«. Ti so F-ju očitali, da je slov. rodu, da je odvrgl it. državljanstvo in si pridobil avstrijsko in da je kot legitimist prehudo prohabsburško usmerjen. Zmagal je Zanetti. Kljub porazu je F. nadaljeval z delom za kulturni in socialni razvoj ljudskih množic in si tako pridobil splošen ugled. Gor. meščani so ga izvolili v občinski svet (1902) in furlanske kmečke občine v dež. zbor (20. marca 1902). Tako so prvič prišli v dež. zbor furlanski kršč. socialci. F. je bil ponovno (1908, 1909, 1913) izvoljen v dež. zbor. Vložil je več predlogov in interpelacij, npr. za

ustan. v Gor. srednjih šol v materinščini, za ustanov. it. učiteljsišča v Gradiški, zakon o kolonatu. Za rešitev kolonskega vprašanja v Brdih sta se močno potegovala tudi Josip Fon in Andrej Pavlica. Zakon o kolonatu je bil izglasovan 28. febr. 1914 in potrjen na Dunaju naslednjega 24. maja. V SLS se je medtem pripravljala razkol: A. Gregorčič se je povezal s Pajerjevo liberalno stranko, kar pa je zaradi odpora v lastni stranki tajil, mladi pa so vedno glasneje zahtevali načelno politiko in povezavo s F-jevimi kršč. socialci. Do končnega razkola je prišlo ob volitvah v dež. zbor 1913, ko sta ločeno nastopili stara in mlada struja ter bili poraženi. Zmagala je slov. narodno-napredna stranka. Veliko zmago nad it. liberalci pa je dosegla F-jeva ljudska stranka, njen voditelj F. je postal dež. glavar, Alojzij Franko pa podglavar (ces. odlok 25. 9. 1913). Ob odprtju dež. zbora je F. govoril v ital. in slovenščini in prav tako Franko (PrimL 2. 10. 1913). Furlanska ljudska stranka je 1907 izvolila v drž. zbor F-ja in Gius. Bugatta (ponovno izvoljena 1911), ki sta ostala drž. poslanca do razsula Avstrije. Tudi v dunajskem parlamentu je F. večkrat nastopil z interpelacijami in predlogi, npr. za ustanovitev ital. U v Trstu, za prenos ital. učiteljsišča iz Kopra v Gradiško. Ko je snoval načrt za rešitev kolonskega vprašanja, si je v posebni avdijenci pri cesarju Francu Jožefu (28. 2. 1908) zagotovil njegovo oporo. Poleg družbeno-političnega dela je F. izpeljal na Goriškem vrsto pobud: ljudsko tajništvo (1899), športno društvo »Giovane Friuli« (1908), sirotišče »Orfanotrofio friulano« v Gradiški (1908, odprto 1914). Bil je preds. in duša odbora za zidavo c. Srca Jezusovega v Gor. (1892; c. dozidana 1938) ter obnovitelj »Hilarijanske tiskarne«, ki mu je tiskala strankino glasilo »L'Eco del Litorale«. Ko je 24. maja 1915 Italija stopila v vojno in zasedla skoro vso Furlanijo, je bil F. v Lipnici (Leibnitz) in urejeval begunska taborišča v Wagni, Brucku ob Litvi, Steinklammu in drugod; dal je prenesti iz Gor. na Dunaj urade dež. odbora in v njih ustanovil poseben begunski oddelek. Že avg. 1915 so ustanovili na Dunaju »Pomožni odbor za begunce z juga«, ki so ga vodili preds. Maks Beck, bivši ministrski preds., ter podpredsednika F. za Goriško in baron Mersi za Tridentinsko. F. se je zavzemal tudi za civilne in polit. internirance. Ni pozabil na slov. begunce in je zanje izdal in založil *Slov. begunski koledar za leto 1917* (Lj. 1917). Po avstrijskem prodoru pri Kobaridu okt.

1917 se je vrnil v Gor. in kot dež. glavar vodil obnovitvena dela v mestu in na podeželju (Consulta per la ricostruzione) ter skrbel za množično vrnitev beguncev in aprovizacijo (Consiglio economico provinciale). Razsulo Avstrije ga je zalotilo na Dunaju. Ko je cesar Karel I. priznal svojim narodom pravico do avtonomije, so ital. drž. poslanci iz Trsta, Istre in Tridentinske osnovali na Dunaju odbor »Fascio Nazionale« (24. okt. 1918) in naslednjega dne razglasili v parlamentu odcepitev njihovega ozemlja in združitve z Italijo. Ker pa se je furlanska ljudska stranka v Gor. 20. okt. 1918 izjavila za priključitev Goriške in Gradišćanske k Trstu, ki naj bi postal član konfederacije avstrijskih narodov, Bugatto in F. nista stopila v »Fascio« in niti ne podpisala njegove izjave, pač pa sta prebrala lastno izjavo zoper priključitev Furlanije k Italiji in zahtevala, naj se prizna furlanskemu ljudstvu pravico do samoodločbe. Dec. 1918 sta Bugatto in F. izdala proglaš na furlansko ljudstvo, s katerim sta se poslovila in pozvala svoje pristaše, naj se lojalno vključijo v življenje nove države. Po vojni se F. ni nikdar več vrnil v Gor., dasi je sam za to ponovno prošil in so se v Gor. mnogi, zlasti nadškof Sedej, potegovali za njegovo vrnitev. Nekdanji polit. in osebni nasprotniki v Gor. so mu to preprečili. Nadškof Sedej je na poskus civilnih oblasti, da bi mu odvzeli mesto stolnega prošta, zagrozil z izobčenjem. Nov. 1921 mu je ital. poslaništvo na Dunaju izdalo dovoljenje, da se lahko nastani v Rimu na Tiberijskem otoku. Ap. sedež ga je 1924 poslal na ap. nunciature v Kovno (Kaunas) v Litvi, sprva kot avditorja in nato kot vršilca poslov. Izkazal se je kot izvrsten diplomat, saj je dosegel, da je Litovska sklenila konkordat z Ap. sedežem. Maja 1930 je nevarno zbolel; kasneje so ga prepeljali v bolnišnico sv. Elizabete v Königsberg v Vzhodni Prusiji, kjer je po operaciji na želodecu umrl točno 20 dni po smrti nadškofa Sedeja (28. nov. 1931), svojega velikega prijatelja in zaščitnika. Truplo so s posebnim vlakom prepeljali v Kovno in ga pokopali 22. dec. 1931 v stolniški kripti tik svetniškega nadškofa Matulevičusa. Politični nasprotniki v Gor. so F-ju onemogočili vrnitev na Goriško in ga tako očrnilo, da se celih 25 let nihče ni drznil o njem pisati. Zarota molka je zdaj padla. Izšlo o knjige, ki povečujejo osebnost in delo »furlanskega Kreka« in gor. glavarja, ki ga je Slov. Benečija dala Goriški.

Prim.: NadškAgor., arhivalije, Catalogus Sacerr-

dotum sub F., šematizmi; FoliumGor 1896, 190; PrimL 1902, 27. 3.; 1913, 24. 6., 1. 7., 2. 10.; I. Dolenc, Dr. Janez Ev. Krek. Izbrani spisi. I. Mlada leta. Lj. 1923, 33; Eriavec, 288-94; Gabršček I, II, pass. (zlasti II, 433); Giuseppe Del Bianco, La guerra e il Friuli, Udine 1937, 242-58; Tuma, 271-74; Apih, Italia, 159; VoceI 1966, 3. 4.; 1974, 3. 8.; 1977, 9. 7.; Gatterer, 183, 668; Medcot, Preti 14, 73, 292-95; isti, Cattolici 19-33, 129-31, 137-95 s sl.; isti, L'Istituto Magistrale di Gradisca, Udine 1977, 11, 17, 21, 26; Kacinova 42; S. Beinat e P. Londero, Luigi Faidutti, Gor. 1974; I. Juvančič, Dr. Frančišek B. Sedej in fašizem, GorLtk 1974, 100, 102-103; P. Caucig, Attività sociale e politica di Luigi Faidutti, Udine 1977 (najboljši dosedani prikaz Faiduttija z bogato dokumentacijo in številnimi viri); LZ 1883, 140. R. K.

FAJDIGA Ivan, publicist in narodni delavec, pisatelj, r. 23. sept. 1854 v Kamniku in tu u. 22. apr. 1935. Oče Tomaž, oskrbnik gradu Zaprice pri Kamniku, mati Ivana Lavrič. Redno je opravljal samo osn. š., potem pa se je le »samouško« izobraževal po raznih službah in pri kulturnem delu na Dunaju (tu pisal v Wiener Tagblatt), v Trstu, Gorici, Šoštanjju in v Radovljici; povsod se je tudi kulturno udeleževal. Kot časnikar je F. močno povezan s primorskim časopisjem proti koncu stoletja in v prvih letih po 1900. Tako je najprej bival v Trstu od 1896 do 1900, potem se je preselil v Gor., od tu pa spet na Kranjsko, v Radovljico. F. se je s psevdonimom Vinko Dobrin začel javljati v E v letih 1893-98, ko je objavljala svoja *Kamniška pisma* (1-16), ki so bila povečini lokalnega značaja, pisana pa so bila nacionalno ostro, se pravi, da so hudó udarjala po nemškutarstvu in nezdravih razmerah Kamnika, tako da so nekateri prizadeti zahtevali od E, naj preneha s tiskanjem pisem. Ker pa je E ugotovila, kako pošten in naroden mož se skriva pod Dobrinom, je to javno objavila. Eno teh pisem, XIV., pa je bilo tisto, ki je sprožilo pravo literarno polemiko. V njem F. napada novo strujo (naturalizem). Ob primeru objave Govekarjevega romana V krvi trdi, da je Z odprl predale pornografiji, zaprl pa jih idealističnemu leposlovju. Sledila je objava v E najprej Govekarjevega odgovora Literarna komisija, nato F-ove replike, uspele parodije novostrujarskega pripovedništva *Pastorka*. Z Govekarjem je F. še enkrat »trčil«, ko se je Govekar spet spotaknil ob F-ovo kritiko svojega dela v polemiki z založnikom Kleinmayerjem. V ocenah naturalizma se je namreč F. izrekel za to, da mora umetnost predvsem človeka plemeniti, ne pa vzbujati nižjih nagonov in teženj, torej naj bi »blažila

duha in srce«. To je bilo F-ovo življenjsko in literarno vodilo, zakaj vse, kar je ustvaril, je služilo tema dvema ciljema. 1899 je F. začel v Trstu izdajati tednik Novi list s prilogi Mali novičar. Izdajatelj je tu ostal do 1903, ko je prišel na njegovo mesto Anton Svava, F. pa se je odselil v Radovljico. Sodeloval je tudi pri listu Gorica, medtem ko je v E bil prisoten bodisi pod starim psevdonimom, pa tudi kakim novim (Kamnoselski, Záprski). F. je bil vnet narodnoobrambni delavec in pospeševatelj razvoja sadjarstva, gozdarstva, pletarstva itd. Manj je F. znan, in to po krivici, tudi kot literarni delavec. Napisal je dolgo vrsto leposlovnih podlistkov v razne revije in časnike. Tako je v LZ 1886 objavil *Obup*, v SV 1891 *Zadnji tihotapec* (psevdonim Podgrajski), *Siroto* v Pomladnih glasih 1891, v celovškem Kresu je tiskal črtico *Lesnika*, največ pa seveda v Edinosti (*Atlet*, *Divja trta*, *Gospa Avreltja*, *Pod krinko* idr.). Izdal je tudi nekaj knjig: nacionalnega značaja so *Naši narodni grehi* (Gor. 1900) ter brošura *Ob enajsti uri*. Med leti 1903 in 1905 je izšlo njegovo delo *Deset let v peklu*, 1905 roman *Nebesa* (izšli 3 zv. od napovedanih 20). Pisal je celo pesmi v Kresu med obema vojnama. Več del je ostalo v rkp. Čeprav brez višje izobrazbe, je F. posegel v slov. lit. dogajanje v izredno pomembnem času ob začetku slov. naturalističnega vala in dovolj globoko ne le dojel, temveč tudi ocenil naturalizem, saj ga je celo klasificiral, se pravi odkril v njem več zvrsti ali odtenkov. Seveda pa je ob primerjavi Govekarjevih prvih poglavij V krvi ne ravno posrečeno pritegnil v obravnavo še druga dela svetovne literature, ki niso ravno v celoti sodila zraven (Ibsen, Dostojevski itd.). F. je bil velik zagovornik idealizma na vseh poljih ustvarjanja; podpiral je misijonsko delovanje. Iz zglede katoliške družine sta izšla tudi duhovniški poklic (dr. Vilko Fajdiga, prof. teologije in tudi sicer teološki pisatelj), pa tudi ena hčerka je izbrala poklic redovnice-uršulinke in prosvetne delavke.

Prim.: Ivan Prijatelj, Janko Kersnik, njega delo in doba, 2. seš., Lj. 1914; S 1934, 210; † I. F., S 1935, 23. apr. s sl.; KMD 1936, 158 s sl.; Na bregovih Bistrice, Kamnik 1938, 121; Marja Boršnik, Aškere, 194-8; ZSS IV, 47-8, 100, 273; podatki pisateljevega sina, prof. teologije dr. Vilka Fajdige, Simonič, 104, 274; Plesničar 460; Salamunova 40, 73 (enoti 55, 56); NL 1977, 16. jun., str. 7 (Pisma uredništvu); izpiski jurista Franca Dornika.



FAJGELJ Danilo (splošno ime **FEIGEL**), organist in skladatelj, učitelj, r. 19. nov. 1840 v Idriji, u. 8. okt. 1908 v Gor. (popravljeni datum smrti v SBL). Oče Andrej, davčni sluga, mati Magdalena Kos von Quessen. Nemško osn. š. obiskoval v Idriji, »glavne« š. je opravil z odliko.

Po vsej verjetnosti je obiskoval tudi »nedeljsko« š. Nato je šel na dveletno učiteljsko pripravnico, ki je bila v Idriji ustanovljena v tistih letih. Najprej je učiteljeval v Bučki na Dolenjskem (1857-62), naslednji dve leti v Trati na Gorenjskem, nato v Zalem logu, nakar se je ob koncu šestdesetih let preselil za učitelja in organista v Tolmin, kjer je ostal polnih 19 let. 1888 je bil premeščen za nadučitelja v Srpenco. Tu je bil z delom končno zadovoljen in je tudi veliko ustvarjal, zadevali pa so ga hudi družinski udarci (smrt več otrok, med njimi tudi sina Franca, obetajočega skladatelja - bogoslovca (gl. čl.). Ko je bil upokojen, je odšel iz Srpence in se preselil (1898) v Gor. Ker pa je tu s pokojnino težko shajal, je iskal še dodatno delo; na glasbeni š. je poučeval klavir in gosli, hodil orglat v Bilje in Miren, zadnja štiri leta pa je bil pomožni organist pri Sv. Ignaciju na Travniku, kjer je zadnjič igral še za binkošti 1908. F. je bil dober in inteligentni učitelj, ki je vestno skrbel za strokovno izpopolnjevanje v učit. stroki. Iz Tolmina so ga poslali na nadaljevalni tečaj v Gor. in kasneje še dvakrat po dva meseca na kmetijski tečaj. Za glasbo je F. že kot otrok pokazal veliko nadarjenost. Že 12-leten se je učil pri odličnem idrijskem goslarju Fr. Sinkovcu. Kasneje se je z glasbo поблиže seznanil na učit. pripravnici. Ker je v tistih časih šola spadala pod cerkveno oblast, je bilo orgljanje eden glavnih in obveznih predmetov. Tu ga je poučeval Anton Krašnar. Pod njegovim vodstvom se je F. tako izuril, da je že po enem letu igral na velike orgle župnijske cerkve, naslednje leto pa že kar nadomeščal učitelja-mojstra. Na Krašnarjev nasvet je F. poskusil poiskati službo organista in učitelja v Sv. Križu pri Trstu. Tu so ga po preizkušnji bili nadvse voljni sprejeti, a F. nenadoma ni hotel ostati in ga je vleklo na Kranjsko. Ko je služboval na Trati, je imel v sosedu, enciklopedično izobraženem župniku Dolinarju možnost, izposo-

jati si teoretska glasbena dela, pa tudi sam je kupoval dragocone priročnike, iz katerih se je sam učil harmonije, kontrapunkta, instrumentacije idr. Prav kmalu je začel tudi sam komponirati. Prve skladbe je tiskal v UT. Z glasbo se je namreč F., čeprav amatersko, vendar resno in vztrajno ukvarjal, tako s teorijo kakor kompozicijo. Zato je daleč prekašal raven takratnih organistov in se uvrščal med boljše produktivne cerkvene skladatelje, in to prvenstveno, čeprav je napisal tudi lepo število svetnih skladb. Njegov skladateljski opus je obsežen, med njim so naslednja dela: *Sveta Maša za sopran, alt, tenor in bas* (1874), *Sveta Maša v F duru* (1880), *Missa in honorem St. Josephi* (1881), *Missa in honorem B.M.V.* (1882), *Maša za troglasni moški, ženski ali mešani zbor* (1883), *Missa ad unam vocem cum organo* (1884), *Sveta Maša (Ozri z nebes se v milosti - 1892)*, *Missa 'Jesu, Rex gloriae'* (1894), *Missa in honorem S. Ceciliae* (1898). Številne so njegove darovanske pesmi (offertoria): *Veni, Sancte Spiritus, Ecce Sacerdos Magnus, Ecce Dominus*, dalje tantumi: *Osem Tantum ergo* (1887). Dolga je vrsta njegovih preludijev in fug: *Sto mediger za orglje, Predigre za orglje ali harmonijum* (1885. Op. 15a in Op. 15b. 1887), *40 prediger v cerkvenih tonovih, Postludije za polne orglje, 12 prediger za orglje ali harmonij* (1887), *24 fugiranih pred- in poiger* (1887), *Orgeljski odmevi* (1889), *Postludium za orglje* (1896), *52 prediger za cerkveno uporabo* (1907) 230 kadenc za orglje, 33 fug, fuget in verzetov za orglje. V rkp. je ostalo veliko skladb, med njimi pet latinskih maš, introitus, Rorate coeli, 24 ofertorijev, 5 latinskih motetov, 10 slovenskih cerkvenih pesmi, 3 Lavretanske litanije, 12 tantumov, fuge za orgle, verzeti za orgle, 8 raznih skladb. Med svetnimi skladbami so *Briška budnica, Zehn deutsche Lieder für Gymnasien, Rokodelska, Tri pesmi Saljivi trospev, Kantata tolminska*, več priložnostnih (ob 25-letnici nadškofovanja Gollmalka, ob cesarjevi srebrni poroki [1879], ob njegovem prihodu v Lj., ob papeža zlati maši, ob Vodnikovih proslavi v Šiški, itd.). Uglasbil je *Zazulove Jamske odmeve* (1907), ki nosijo oznako »op. 345«. Po izjavi F-ve hčerke pa so bila zložena dela z oznako »op. 361«. Svoje skladbe je F. objavljaval v NA, v številnih glasbenih antologijah, v CG, v samozaložbi, v prilogi UT, v Musik-Woche (1904) itd. Zalagali pa so mu jih še Fr. Secej, Cecilijansko društvo v Gor., Fr. Govekar, Blažnikovi dediči, Glasbena Matica. F. je pred smrt-

jo (1907) prodal vse svoje skladbe, tiskane in rokopisne (154 kaligrafično izpisanih zvezkov v teži 17 kg) Nacionalni biblioteki na Dunaju. Z Janezom Kokošarjem (in deloma Janezom Lahar-narjem) je zbiral stare cerkvene ljudske napeve, tudi iz 18. stol., in jih skrbno harmonizirano izdal kot *Cerkvene pesmi, nabrane med slovenskim narodom* (zv. 1-4, 1885-1893). Pri F-u se je izučil marsikateri kasnejši orglar in glasbenik. F. je skrbel za organiste tudi tako, da jim je pripravil 100 mediger za orgle v zbirki *Slovenski orglavec* (1879). Skupaj s Harmelom, Grčo in nadškofom Sedcem je bil soustanovitelj gor. Cecilijanskega društva. V Tolminu je bil pevo-vodja Čitalnice, dirigiral je na taborih v Šem-pasu, Višnjeviku in v Tolminu. Od naučnega mi-nistrstva je prejel na podlagi predloženih skladb umetniško štipendijo (1892). Nagrajene so bile tudi nekatere njegove skladbe; tako je *Sveta Maša* (Ozri z nebes se v milosti) dobila častno nagrado Glasbene Matice. Dvakrat ga je nagra-nistrstvo. Za osemrazredne ljudske š. je napisal *Solsko pesmarico*, prav tako *Cerkveno pesmarico za učence slov. lj. š.* (1900). F. je tudi veliko publicistično deloval. Pisal je v CG, v Gorico, glasbene ocene in zapiske v LZ. Izumil je nov, pripravnejši tip pedala za orgle. O za-misli je tudi poročal v tisku, a zanj ni našel iz-delovalca. Slika: DS 1909, 454; Cvetko, Zgodovi-na 239.

Prim.: LZ 1881, 62; 1885, 735, ovitek št. 4; 1886, 308 in ovitek št. 4; 1889, 638-9; 1892, 385; 1894, 313; 1907, 317; 1908, 703; 1913, 237-47; Rakuša 139-44; DS 1907, 330; 1909, 454-6, 514-6 s sl.; Slovan 1907, 223; 1909, 30; CG 1908, 81-3; SBL I, 170-1 (Mnt. = Jo-sip Mantuani); Gabršček II, 266; NE I, 667 (J. M. = Josip Mantuani); Vinko Vodopivec, D. F., CG 1944, 10-2; Humar-Cvetko-Hrovatin, Zgodovi-na glasbe, 98, 486, 488-90, 493-4, 496-7; Cvetko, Zgo-dovina III, pass. (gl. kazalo) s sl.; Bibl. kazalo LZ (gl. kazalo); Cvetko, Stoletja 223, 230; ME I, 1958; 1971²; Trobina pass. (gl. kazalo); Andrej Bratuž, *Musica sacra slovena nel Goriziano*, StudG 1976, vol. XLIV, 30-1.

Brj.

FAJGELJ Franc Danijel, skladatelj, r. 2. apr. 1873 v Tolminu, u. na Srpenici pri Boveu 7. apr. 1895. Oče Danilo (gl. čl.), učitelj in skladatelj, mati Marija Ana Oblak s Slapa. Osn. š. obiskoval na Srpenici, gimn. v Gor. Okt. 1893 je stopil v gor. bogoslovje, a je že nov. istega leta zbolel in se vrnil na očetov dom. V šol. letu 1893/94 ni tako opravil nobenega izpita. Naslednje šol. leto 1894/95 je bil spet redno v bogoslovju in opravljal iz-pite, a bolezen (jetika) je toliko napredovala, da

je že aprila umrl doma na Srpenici. F. je po očetu podedoval nadarjenost za glasbo. Prve nau-ke o glasbi je prejel od očeta, kasneje se je iz-popolnjeval v semenišču. Oče ga je posebej uve-del v cecilijanstvo in na tem polju je mladi F. veliko obetal, a je komaj 22-leten umrl.

Prim.: Podatki o šolanju iz semeniškega arhi-va v Gor.; Janko Leban, Danilo Fajgelj, DS 1909, 456; Cvetko, III, 238; Cvetko, Stoletja, 223.

Brj.

FAJS Rudolf, šolnik, r. 9. mar. 1911 v Šmarjah pri Jelšah, u. 4. jan. 1960 v Lj. Izhaja iz kmečke družine, oče Jožef, mati Marija Vrešak. Dovršil je realno gimn. v Celju (1932) in pravo na U v Lj. (1938). Stopil je v upravno službo, maja 1945 je odšel v It. in poučeval v osn. š. v Ronkih (1946 do 15. 1. 1947), na Trg. strok. š. v Trstu (1947-48), na sred. š. I. Cankar (1948-54), spet na Trg. strok. š. (1954-55). Ker ni imel it. državljan-stva, ni dobil več službe, zato se je vrnil v Lj. k družini. Bil je rojen šolnik in je mladini posvetil ves čas. V š. letu 1949-50 je ustanovil Literarne vaje kot glasilo razredov, v katerih je poučeval slovenščino. Že 2. št. je zajela vso srednjo šolo I. Cankar. Prvi letnik je natipkal sam v treh iz-vodih, naslednji je bil razmnožen v 300 izv., tret-je leto so začele LitV izhajati tiskane za vse slov. srednje in strok. š. na Tržaškem, pozneje tudi na Goriškem. Za LitV IV., 1952-53, je prevedel prvi del povesti Alphonsa Daudeta *Le petit chose* z naslovom *Mali Onè*; izhajala je skozi ves letnik.

Prim.: J. Tavčar, R. F., LitV 1955, 1, 14-15; M. Jevnikar, R. F., IzvTrst 1960, 77; isti, R. F., usta-novitelj Literarnih vaj, LitV 1960, 3, 65 s sl.

Jem.

FAKIN Anton, šolnik in strokovni pisatelj bio-log, r. 13. jun. 1885 v Skrbini na Krasu. Oče Ivan, kmet, mati Jožefa Čotar. Učiteljsko maturo opravi-l 1905 v Kopru, usposobljenostni izpit 1907, de-finitivno nameščen 1908. Služboval je v Temnici in Kostanjevici na Krasu (tu že kot nadučitelj) do izbruha prve svet. vojne. 1910 je opravil učit. tečaj za učitelje kmetj. nadalj. š. na dež. kmet. š. v Gor., 1913 pa učit. tečaj na drž. obrtni š. v Ljubljani in postal učitelj obrtno-trgovskih na-daljevalnih š. 1915 je postal pomočnik okraj. šol. nadzornika v Sežani in vodil na okraj. glavav-stvu v Sežani refcrat za vojaške podpore za se-žanski okraj. Po prehodu v Jslo je bil eno leto pomočnik okraj. šol. nadzornika v Lj. za lj. oko-lico. 1919 do 1920 obiskoval učit. tečaj za uč. me-ščanskih š. in 1920 je opravil diplomski izpit za stalnega učit. meščanskih š. Od 1920 do 1924 je

služboval na meščanski š. v Ribnici na Dolenjskem. Do 1921 je poglobljal znanje na Višji pedagoški š. v Zgbu. 1924 je bil premeščen na meščansko š. na Prule v Lj., a že 1929 imenovan za ravnatelja novo ustanovljene š. na Viču (Lj.). Tu je služboval do svoje upokojitve 1946. Pod njegovim vodstvom je bilo na Viču sezidano eno najmodernejših šolskih poslopij v Sji. Bil je nepretrogoma deset let preds. Društva meščanskih učiteljev za Dravsko banovino, sodeloval v Zoološkem društvu v Lj. pod predsedništvom dr. A. Šerka in bil tri leta njegov tajnik. Kot publicist se je F. najprej oglašal že kot mlad učitelj v trž. E, tu je objavljaval mnogo zemljepisnih in zgodovinskih člankov o Krasu. Kasneje je sodeloval pri strokovnih listih in pri reviji Razori ter pri Družbi sv. Mohorja (v Koledarju MD 1954 je objavil članka *O umetni svili, najlonu in polivinilu; Rastline dolgega in kratkega dne*). Napisal je več knjig in učbenikov, tako: *Šolski zoo* (1929), *Šolski botanični vrt in botanične ekskurzije* (1930), *Državoznanstvo (Družboslovje)*, I. in II. del (1936-37), *Prirodopis živalstva in rastlinstva*, I. in II. del (1938-39), *Splošna botanika* (1950), *Splošna botanika in repetitorij za I. razred gozdarskega tehnikuma* (1950), *Iz življenja rastlin* (1951), knjiga je izšla v dveh natisih. V Koledarju MD 1954 je objavil tudi narodopisni prispevek *Kraška vas Skrbina*, ki je bil ponatisnjen v publikaciji *Skrbina na Krasu* (Nova Gorica 1975; serija Berila, zv. 4).

Prim.: Ročni zapisnik lj. šoll[...] 1914-15, 128, 130; [Janko Moder], A. F. sedemdesetletnik, Kol-MD 1955, 120 s sl.; Moder; [Branko Marušič] v *Skrbina na Krasu*, 1975, 48; Srečko Vilhar, Slovensko učiteljsiše v Kopru 1875-1909, Koper 1976, 82.

Brj.

FAKIN Boris gl. TORKAR Igor

FANINGER Ana (v krstni knjigi Marijana) roj. **Gabršček**, prosvetna in socialna delavka, r. 14. maja 1860 v Kobaridu, u. 30. nov. 1947 v Lj. Oče Andrej je bil kmet, mati Marijana Urbančič (znana le kot Ana Gabršček). Osn. š. je dovršila v Kobaridu in tukaj jo je v šoli in v čitalnici Gregorčič učil deklamirati in igrati, da je nastopala na proslavah na koncu šolskega leta in na »bédedah« kobariške čitalnice. »Bila je več let stalna prikazen na kobariškem odru in zares prvovrstna moč, kakršnih na deželi ni kmalu najti. Pa saj je bila tudi iz »boljše« družine, kjer se je shajala kobariška inteligenca. Čitala je Zvon in je že vedela, da tam priobčuje tudi naš kaplan

svoje pesmi... Bila je ljubljenska S. Gregorčiča, ki jo je posebej poučeval. Mati njena, moja teta, je bila namreč Simonova duhovna mati na novi maši in ga je bogato oskrbela z vsem potrebnim... Pripomniti mi je pri tej priliki, da smo bili s Simonom v bližnjem sorodstvu« (Andr. Gabršček). Ko ji je 16-letni umrl oče in je zbolela, jo je Gregorčič odpeljal v Gor. k zdravniku, nato jo je vzel k sebi v Rihenberg. Pozneje je prihajala k njemu na počitnice in jo je jemal »povsod s seboj in jo v šali in zares predstavljal za svojo mlajšo sestro, čeprav da sta vsak drugega očeta in matere« (Koblar). Po poroki se je preselila v Trst in pomagala Mariji Skrinjarjevi, ki je 1898 ustanovila Zavod sv. Nikolaja kot zavetišče za brezposelne služkinje. 1911 ji je umrl mož, med prvo svet. vojno se je preselila na Štajersko, po vojni je 30 let živela s hčerama v Lj. 1932 je napisala spominski članek na Gregorčiča, ki pa je izšel šele po njeni smrti pod naslovom *Spomini Ane Faninger na Simona Gregorčiča* LdTd, Trst 13. okt. 1950, št. 235, 8-9, s sl. in sl. njene matere (objavil in komentiral Karel Bačar).

Prim.: Žpk arh. Kobarid, krstna knjiga, zv. VII, 65; Gabršček I, 205; II, 229, 364; LdTd 13. okt. 1950, št. 235, 8-9 s sl.; Gregorčičevo ZbD III, 286, 452, na 285-87 je Greg. pismo Ani Gabršček z dne 28. apr. 1876, tri pisma ji je odnesla Dragojila Millekova in so uničena; Koblar, Gregorčič 44, 46, 53, 344, 349, 387, 422.

Jem.

FANTON de BRUNN Jožef Ignacij, zdravnik, r. v Lj. 21. jan. 1754, u. v Idriji 21. sept. 1795. Sin kirurga in kopalničarja Ivana Adama in Marije. Gimn. obiskoval v Lj. (1765-71 in tam študiral tudi filozofijo (1771-73), nato pa medicino na U na Dunaju (1773-78) in bil promoviran za doktorja medicine 11. febr. 1779. Svoje službovanje je začel v dunajski civilni bolnišnici (1778-81), nakar je bil mestni zdravnik v Lj. (1782-92) in rudniški kameralni fizik v Idriji (1793-95). Bil je prijatelj Marka Pohlina, ki ga je pritegnil v svoj prepodni program in kateremu je napisal pozdravne verze v lat. za 2. izd. njegove slov. slovnice (1783). Pečal se je tudi z živinozdravstvom. V tisku je objavil: *Dissertatio inauguralis physiologico-medica de olfactu...*, Viennae 1779; *Bukuvze od shvinskih bolesni sa kmeteske ludy...*, Lj. 1784; ta prevod knjige Johanna Gottlieba Wolsteina predstavlja prvi slovenski živinozdravniški tekst; *Bukve od Kug inu Bolesen Goveje shivine, tih Ovaz inu Svin, popissane sa Kmete...*, Lj. 1792. Tudi to je prevod poljudne knjige Johanna

Gottlieba Wolsteina. Nekateri (Franc Simonič, Ivan Pintar, Avgust Pirjevcc) pravijo, da je to knjižico prevedel Fanton de Brunn, drugi (Josip Marn, Alfonz Gspan, Franc Kidrič) pripisujejo prevod tega dela dramatik in zgodovinarju Antonu Tomažu Linhartu. Trdnih dokazov ni niti za prvo niti za drugo mnenje. Zanimivo je, da je istočasno to delo izšlo v koroškem narečju (brez navedbe prevajalca) z naslovom *Te Bukve od teh Pomory inu Bolesni te Govedine, teh ouz inu teh suin sa prebivauze na desheli...*, Clc 1792.

Prim.: Krstna knjiga stolne župnije sv. Miklavža v Lj. in mrliška knjiga župnije sv. Barbare v Idriji; Nomina in arena literaria victorum, qui insigni munificentia inclytorum ducatus Carnioliae statuum in aula academica Coll. Soc. Jesu Labaci proemiis donati sunt aut his proxime accesserunt..., Labaci 1766, 1770; Instanzkalender 1782, 93, 95; Pohlin, 18-19; P. J. Šafarik, Geschichte der südslawischen Literatur I., Prag 1864, 34, 96-97; S. Ljubič, Ogljedalo književne poviesti jugoslavjanske II, Rieka 1869, 573; J. Kleinmayr, Zgodovina slovenskega slovstva, Clc 1881, 77; F. Levstik, LZ 1881, 692-700; Marn, XXII, 73; J. Forko v I. Zoch, Hrvatska enciklopedija, priručni rječnik sveobčega znanja, II., Osiek 1890, 442; Glaser, II., 232; I. Kunšič v ZMS I., Lj. 1899, 72-214; Simonič, 106, 581; Grafenauer, Kratka..., 84, 96-97, 101; 1920², 108; SBL I, 171, 669; Kidrič, Zgod., 177, 222, 241, 263, 350; isti, Dobrovsky in slovenski prepod njegove dobe, Lj. 1930, 24-25, 47, 55, 57, 69, 122, 198; Arko, Idrija, 99-100; M. D. Grmek v Starine JAZU, knj. 43, Zgb 1951, 97-258, pod štev. 33; EJ VIII, 485-86; Simonič, 43, 103; Grafenauer, Celje 1973, 190-92; ZSS, I, 393; Dr. Jože Pfeifer, Službeni položaj idrijskih zdravnikov ob koncu 18. stoletja, IdrR 1973, 16-37.

Lc.

FATUR Bogomil, pesnik in prevajalec, kritik in esejjist, r. 28. okt. 1914 na Premu na Notranjskem. Oče Anton, trgovec, mati Marija KljJun. 1923 je s starši pribežal v Lj., tu obiskoval gimn. in matur. 1932. Slavistiko je študiral na lju, diplomiral 1938, obenem poslušal romanistiko in umetnostno zgod. Studij te je nadaljeval v Firencah, svetovne literature pa v Pragi. 1939 je postal prof. na klasični gimn. v Lj za slov. in svetovno knjiž. Od 1945-54 je predaval na AIU v Lj. in tu bil honorarni tajnik. Prve pesmi je F. tiskal zelo zgodaj, komaj petnajstleten (Mnt 1939-30) in že še ne dvajsetleten prišel z izborom v reprezentativno antologijo Slovenska sodobna lirika (1933). Bil je dominsvetovec, objavljaval v Sdb in M, po vojni v NS, NSd, Razgl. Prvo samostojno zbirko je preprečila vojna, zato je izšla šele 1947 kot *Knjiga lirike*; v njej so predvojne in medvojne pesmi. Sledil je dolg pesniški molk, ki so ga pre-

kinjale le objave po revijah in seveda F-jevi prevodi. Druga samostojna pesniška zbirka je bil *Pesniški list* (1973), še isto leto *Teme in variacije* (1973), ob avtorjevi 60-letnici pa sta bili tiskani spet dve zbirki: *Beli galeb* (1974) in *Minuta tišine* (1974), ki sta pravzaprav antologijski izbor iz prvih štirih zbirk, prinašajo pa v razdelku *Beseda cvet neumrljivi* (str. 189-238) še neobjavljene tekste. Njegove pesmi so ponatiskovali tudi slov. ameriški listi (npr. Glas naroda), posamezne pesmi pa so bile prevedene v it. (Liriche slovene moderne, 1938; Sempreverde e rosmarino, 1951; revija La Poesia, 1938); v slovaščino (Hvezdy nad Triglavom, 1940, 1946²; revija Slovenské pohľady, 1936), v češčino (revija Smery, 1934), v poljščino (Liryka jugosłowianska (1960, Antologia poezji slowenskiej, 1973), v srbohrvaščino (revija Književnik, 1939), v ukrajinščino (antologija slov. moderne poezije, 1974). Dolga je vrsta njegovih prevodov, posebno iz francoskega, nemškega, češkega, srbohrv. in it. jezika predvsem zgodovinskih, biografskih, kulturnozgodovinskih in leposlovnih tekstov, med njimi so: Surinova, Striček (Dedek) Mraz; Trenev, Gimnazijci; Wilde, Nalagani soprog; Stendhal, Lucien Leuwen; Fadejev-Čarni, O sodobni sovjetski literaturi; Pessis, O eksistenčializmu; Makedonska poezija (skupaj z drugimi); Nušič, Dva lopova, Gumb, Analfabet; Marx, O umetnosti in književnosti; Beaumarchais, Figarova svatba; Strindberg, Katera je močnejša; Simenon, Maigret in stara gospa; Druon, Velike družine, Propad stanov; Radiguet, Vrag v telesu; Sestanek v peklu; Francolin, Utrillo; Konsalik, Pod palmami; Benzoni, Z mečem in strupom; Golon, Angelika, itd. Maupassant, Štiri zgodbe iz francosko-pruske vojne; Ibsen, Hedda Gabler; Shaw, Posnetovo prebujenje; Salacrou, Margareta; Anouilh, Antigona; Wassermann, Ulrika; Pirenne, Srednjeveška mesta; Burckhardt, Renesančna kultura v Italiji, Hazard, Kriza evropske zavesti; isti, Evropska misel v 18. st.; Gide, Ponarejevalci denarja; Kesten, Kopernik in njegov svet; Rousselot, Burno življenje Frédérica Chopina; Bourtembourg, Schubert ali Nedokončana simfonija; Vestdijk, El Greco ali Ekstaza groze; Thoorens, Molière ali Tespis v dežju in soncu; Van Thieghem, Velike literarne struje v Franciji; Thoorens, Balzac ali Blišč in beda titana; Maurois, Trije Dumasi; Momigliano, Zgodovina italijanske literature; De Gaulle, Vojni spomini I-III; Ludwig, Freud ali Čarodej brez maske; Han Suyin, Ranjeno drevo; isti, Poletje brez ptic,

itd. Kot esejist in kritik je izdal knjigo esejev *Osebnosti-dela-ideje*; od Shakespeara do Shawa, 1967, medtem ko ima v pripravi nadaljevanje od Balzaca do Camusa. Urejeval je od 1948-1952 GL ALU, nekaj časa tudi Knjižnico Slovenskega gledališča. Tu je nekaterim zvezkom napisal uvode in opombe. V Mnt je uporabljal psevdonim Onjegin.

Prim.: Slovenska sodobna lirika, Lj. 1933, str. LII, 224 s sl.; SB 1945.; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova 4, str. 553; Slovenska književnost 1945-1965, Lj. 1967, I, 95-6; II, 212, 232, 375; SDL I, 83-4; SGL I, 142-3; ZSS VI, 320, 417 s sl.; VII, 227; Slodnjak, Obrazi, 447-8, 452-3; isti, ZSS 1968, 454-5, 457; Zadravec, ZSS VI, pass.; VII, 95, 120-2; EJ III, 294; tudi uvodi in spremne besede v F-jeve zbirke, posebno F. Kalana v Knjigi lirike, ter ocene ob izidu posameznih knjig; Repertoar (gl. kazalo); Savremeni književni prevodioci Jugoslavije, Bgd 1970, 143-4; Njiva (Bs. Aires) 1938, 242.

Brj.



FATUR Lea, pripovednica, r. 15. nov. 1865 v Zagorju na Pivki, u. 1. avg. 1943 v Lj. Razen ljudske š., ki jo je le začela obiskovati v domačem kraju (1872-74), končala pa it. pri benediktinkah na Reki (1874-77), ni imela nobene druge formalne izobrazbe. Njena želja,

da bi postala učiteljica, se ni mogla uresničiti, ker se je morala podrediti družinski potrebi in je po ukazu staršev morala gospodinjiti bratom, ki so študirali. Z očetom, ki je bil večkrat premeščen, je stalno potovala. V Gor. se je izučila za šiviljo in od tega poklica tudi živila. Dolga leta je gospodinjala bratu, želez. ravnatelju v Lj. Različni kraji, kjer je živela, so ji nudili priložnost, ki jo je znala izvrstno izkoristiti, da se je namreč učila jezikov; znala je tako hrvaško nemško, francosko, italijansko in ob študiju bratov se naučila tudi latinsko. Izrazit naravni dar, ki ga je imela za pripovedovanje, ji je zgodaj potisnil pero v roke. Zagorski svet je bil v tistih časih še poln pravljic, povesti, zgodb in skrivnostnih grozot. Vse to je F-jeva nosila v sebi in je samo čakalo, kdaj bo prišla do izpovedi. K temu notranjemu svetu pa je še veliko dodajala, posebno zgodovinskega branja, ki jo je posebno privlačevalo. Prve svoje spise je začela oblikovati kot šestnajstletna (1882), prvi, ki je zagledal

objavo, pa je bil *Črni vitez in hudi grof* (Slovenski gospodar 1885). Posebnih mentorjev F-jeva ni imela, čeprav sta jo k delu spodbujala posebno Zofka Kvedrova in F. S. Finžgar. Tako je iz DP, kjer je objavila vsaj šest tekstov (*V družbi bede, Dve zakonski dvojici, Moč usode, Pravljica, Vdovec v zadregi, Na Hrvatsko*; vse v letih 1904-06). že 1905 prešla z daljšimi pripovednimi spisi v DS (*V burji in strasti, Vilemir, Takrat so cvetele akacije, Skušnja, V žaru juga, Cvete reseda, dehti jasmin, Jezerska roža, Biseri, Za Adrijo, Domovina, Komisarjeva hči, Iz naših dni, Črtomir in Bogomila, Ko je gorela grmada*), vmes pa objavljala še v S (*Pavlinka in njen hlapec, Ropar, Radi voličev, V smrt, Skrivnosten kovčeg, Svédov pot v nebo, Skopuhova skrinja, Stara in vedno nova povest, Kako se je prevarila Kata*), v Zori (*Navzgor*), v SV *Vislavina odpoved*), v knjigi *Razne povesti*, Clc 1912 (*Zvonenje v gozdu pri Ptujju*), v M (*Judovske pravljice, Dom dedov, Obleka - bogastvo, Morje - morje sinje, In težko mi je srce... Istri v spomin*) v ZS *Pričakovanje in resnica, Mati - prva učiteljica v pripovedovanju, Junakinja zvestobe, Brez strehe*) in končno v KMD (*Ruske pravljice, Zarika in Solnčika, Od belih rok do črnih tal, Galjot je vozil galjico, Desetnica, Peli so jo mam'ca moja* [ponatisnjena tudi v KolGMD 1940 s sl. Mare Kraljevel], *To storil je neznan koren*), v Slovenčevem koledarju (*Ce burja trese cvet...*, 1942, *Pravljica o kraljici gosji pastirici*, 1945), *Mladi hlevar, Zgodbe iz stare Ljubljane*. Za njenega življenja so v samostojnih knjižnih izdajah izšli teksti: *Vislavina odpoved, Pravljice in pripovedke I, II* (napisane že 1910, izšle 1941), medtem ko je knjižna izdaja zgodovinske povesti *Ce burja trese cvet...*, ki naj bi bil I. zv. njenih Izbranih spisov, naletela na it. cenzuro, ki je zahtevala, naj prej pisateljica spremeni imena krajev, ki so bili pod Italijo v it. obliko, in ko je na to pristala, zahtevala nadalje, naj bi F-jeva spremenila značaj it. junaka v povesti, na kar pa ni pristala in založnik je razdril že postavljeni stavek (ponovil se je, sicer z drugačnim koncem, primer Bevkovega dela *I morti ritornano*). 1974 je izšla v zbirki Čebelica drobna knjižica *Pšenica - najlepši cvet*, ki pa nosi napačno avtorstvo (Kristina Brenkova, glasiti bi se moralo Lea Fatur). Podobno napako je doživela tudi njena knjiga-priročnik *Zel in plevel*, ki v literaturi velja kot delo Antona Slivnika, kajti izšlo je pod psevdonimom Magister F. F-jeva je namreč svoje

pisateljsko pero posvečala tudi praktičnemu slovstvu; v M je pisala, čim je ta revija šla s Primorske v Jslo, bodisi o vzgoji, o gospodinjstvu, o prehrani, o zdravilnih rastlinah, o zdravju in higieni in še o marsičem. Članke take vsebine je prispevala tudi v Gospodarski koledar 1925-28, v ZS, v Kmečko ženo 1938-40 in še kam. »Po načinu pisanja je bila F-jeva rojena fabulistka z bujno fantazijo, a hkrati zelo pomanjkljivo psihologijo in preočitno vzgojnostjo. Zunanja akcija njenih povesti je zelo razgibana, toda dušeslovno slabo motivirana, s pogostno črno-belo karakterizacijo oseb ter z naključji in čudeži v razpletih. V pripovedni tehniki je dokaj spretna in iznajdljiva... Najbolj so ji uspeli podobe domače Notranjske okrog Zagorja in Prema s kraško burjo in ljudskimi starosvetnostmi...« (J. Mahnič). Marsikatero njeno delo je ponatisnilo ameriško slovensko časopisje (Glas naroda, 1907-1912), Nova domovina (1908), Amerikanski Slovenec (1908-11), Clevelandska Amerika (1912). Eno delo je izšlo v prevodu (Cvete reseda, dehti jaldin, Eva, Olomouc, 1911). F. je uporabljala psevdonim Magister F., zraven pa še kratice in začetnice A. R., L-A. R., L. F. Njene slike so bile nekajkrat objavljene: M 1926, 17; ZS 1926, 1; KMD 1927, 136; 1945, 142; ASK 114; ZSS V, 233; Slovenčev koledar 1942, 287; Ljudje in kraji ob Pivki, 168; IS 1926, str. 231.

Prim.: M 1925, 464; NG 1925, 79-82; SBL I, 1972 (I. Grafenauer); M 1926, 19; Pavla Hočevarjeva, L. F., ZS 1926, 1-4; Leksikon Minerva, Zgb 1936, 385; M. Mohorič, J 1940, 288a, 5; T. Debeljak, DS 1940, 574; F. Petrič, Gospodinjstva pomočnica 1940, 90-1; F. Vodnik, Mnt 1940/41, 107-8; - ar I = F. S. Finžgarl, KMD 1945, 142 s sl.; Pirc, Bibliografija str. 42; T. Debeljak, KolSvSl 1954, 229; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova I, 125, 390, 408, 415, 468, 531; II, 147, 226, 239, 521; IV, 641; Mohbibl 140, 150, 155, 189, 283, 311, 349, 354, 356-7, 396, 414, 446, 458-9, 485; EJ III, 294 (F. Dobrovolje); ZSS V, 229, 232-34, 288-89, 377; ZSS VII, 17; M. Smrdel, Ljudje in kraji ob Pivki, 168 s sl.; MSE I, 472; Vode Angela, L. F. Ob 75-letnici njenega življenja, ZS 1941, 2-3; T. Debeljak [uvod v Pravljice in pripovedke II, 5-7; Pogačnik-Zadavec 5, 175, 368, 369-71, 376, 397.

Brj. + Lc.

FATUR Silvo, slavist, publicist, r. 2. jan. 1935 v Zagorju na Pivki. Oče Stanislav, kmet in trgovec, mati Marija Urbančič. Prvi razr. osn. š. še it. Gimn. v Postojni (1947-50, 1953-56, vmesna prekinitiv zaradi smrti staršev in težkih družinskih razmer). Na lj. U študiral slavistiko (slovenščina, ruščina), 1962 prejel študentovsko Prešernovo na-

grado. Od 1961 — s prekinitvijo zaradi odsluženja vojaškega roka — v prosvetni službi; najprej na osn. š. v Pivki, od 1963 na postojnski gimn. Tu od 1965 ravnatelj (do 1976, ko je zaprosil za razrešitev), kasneje pomočnik ravnatelja in prof. slovenščine, pa tudi ruščine. Ves čas je tudi družbenopolitično aktiven, bil odbornik in poslanec prosvetno kulturnega zbora skupščine SRS itd. Zdaj je član DPZ občinske skupščine in preds. skupščine kulturne skupnosti Postojna. Publicistično začel delovati že kot gimnazijec; pisal v številne liste, se udeleževal v klubu primorskih študentov v Lj., pa tudi v domačem kraju. Sodeloval je pri SlovJ, PrimN, Mladini, študentski Tribuni, Prosvetnem delavcu, Vzgoji in izobraževanju, NRazgl, Komunistu, TV 15, Tovarišu, Obali, JiS ter nekaterih tovariških glasilih. Uredil je zbornik Ljudje in kraji ob Pivki (Postojna 1975), v katerem je prispeval članek *Pivka med obema vojnama* (str. 208-45), zbornik Brkini 74 (Sežana 1964), zbornik-izvestje Gimnazija Postojna 1945-1975 (Postojna 1975), zbornik Lesna industrija na Pivki (Pivka 1976). Zanima ga predvsem kulturna lokalna zgodovina, gledališka kritika, potopis (pedagoška esejistika) ter metodika pouka književnosti. V Obali 1972 je objavil članek *Zakaj molk o organizaciji TIGR in tigrovcih*, v JiS pa članke *O šolski interpretaciji šolskega besedila*, *Poskus šolske interpretacije Kettejeve ljubezenske pesmi*, *Pouk Sonetov nesreče*, *Prežihov Voranc kot ga lahko predstavlja mo na srednji šoli*, *Slavistična ekskurzija na Postojnsko in Ilirskobistriško* (vse v JiS od 1970 dalje). Napisal je tudi uvod v katalog ob razstavi Likovnega kluba Anton Ažbe v Postojni (1971). V knjigi Prazniki slovenskih občin (Lj. 1975) je opisal zgodovino praznika postojnske občine (str. 131-3). V knjigi Snežnik je napisal članek *Naši povojni pohodi na Snežnik* (1977).

Prim.: SB 1953-; živo gledališče III, Lj. 1975 (gl. kazalo); osebni podatki.

Brj.

FAVETTI Carlo, gor. obč. tajnik, publicist, urednik, pesnik, politik, r. 30. avg. 1819 v Gor. in tu u. 1. dec. 1892. Oče Giuseppe, uradnik, mati Caterina Cipriani, potomka gor. advokata in zgodovinarja G. B. Ciprianija, lastnica bogate druž. knjižnice. Gimn. opravil v Gor. (1830-35), nato študiral pravo na dunajski U (1837-46). Ni diplomiral, kar ga je pozneje oviralo v karieri (1877 je le s težavo spet dosegel službo obč. tajnika). Po vrnitvi z Dunaja se je vključil v krog it. li-

beralcev (Ascoli, Deperis, Petrogalli, Reggio, Rismondo), začetnikov gor. it. časnikarstva (L'Aurora, Il Giornale di Gorizia, Il Goriziano), ustanoviteljev narodno-liberalne stranke in iredentističnih društev (Società Ginnastica Goriziana, Lega Nazionale). Veliko je vplival nanj odv. G. Rismondo, dež. poslanec in iredentist. Z njegovo pomočjo je F. ustanovil in urejeval časopis Il Giornale di Gorizia (4. 1. 1850 do 31. 1. 1851), ki ga je vlada ukinila. Za obč. tajnika je bil izvoljen 4. jun. 1851. Liberalna stranka ga je 1861 predstavila kot kandidata pri volitvah za župana, kar je povzročilo nasprotovanje v raznih mestnih polit. krogih. Bil je sicer izvoljen, a vlada ni potrdila izvolitve (28. maja). Zato so Italijani 13. jul. 1861 organizirali ljudsko manifestacijo. Kot obč. tajnik je F. dal pobudo za razna dela, posebno v desetletju 1851-61: zgraditev ulice Ponte Nuovo, ureditev mestnega vrta in ulic v njegovi neposredni bližini (Corso Francesco Giuseppe, Piazza della Ginnastica); sodeloval je pri uvedbi novih obč. registrov, pri urejanju arhiva, registrature, inventarjev in pri zbiranju in urejanju zakonov in priročnikov; ustanovil je Il Casino dei Commerciali, dal pobudo za ustanovitev društva Società Ginnastica Goriziana, sodeloval pri ustanovitvi it. čitalnice (Gabinetto di lettura), bil član Società di Mutuo Soccorso degli Artigiani in Società Tipografica Goriziana ter preds. društva Lega Nazionale do smrti. Za največjo zaslugo si je štél, da je Gorico sistematično poitalijančeval. Na občnem zboru gor. Kmezijske družbe (29. maja 1865) je napadel Umnega Gospodarja (ker je it. liberalce imenoval Favetovce), da objavlja polit. vesti, medtem ko se it. glasilo Atti e Memorie strogo drži pravil družbe. To je sprožilo polemiko, ki je privedla do ukinitve slov. lista Umni Gospodar. F. je bil 29. maja 1866 aretiran in v Trstu obsojen na šest let trdega zavora. Odpeljali so ga v Carlau pri Gradcu. A že 10. febr. 1867 so ga izpustili. Vrnil se je v Gor. in se iz strahu pred novo aretacijo 1868 umaknil čez mejo v Videm, kjer se je zaposlil pri Compagnia di Assicurazione di Milano. Nato se je 1869 z družino preselil v Benetke in se po amnestiji 1871 spet vrnil v Gor. Ob izbruhu kolere 1873 so ga imenovali za tajnika sanitetne komisije. Medtem (1874) je sprejel mesto ravnatelja agencije milanske Compagnia di Assicurazione za vso Goriško. 1877 pa je bil spet izvoljen za gor. občinskega tajnika in to mesto ohranil do smrti. F. je že v mladih letih začel pisati pe-

smi v furlanskem narečju. Pripravil je zbirko *Rime e prose in vernacolo goriziano* (Udine 1893), ki je izšla po njegovi smrti. Napisal je tudi nekaj dramskih del: *1782-1882*, Gor. 1882; *Dopo cinq agn*, Gor. 1882; *Fusilir e granatir*, Gor. 1891; *Leonardo Papes*, Gor. 1892 in vrsto pratik Lunari di Gurizza (Gor. 1852, 1853, 1857, 1869).

Prim.: Juventus... (Gymnasium), 1830-1835; Clarićini, pass.; Il Corriere di Gorizia 1892, 144; 1892, 157; C. L. Bozzi, La giovinezza di C. F., Udine 1932; R. M. Cossar, Gorizia ottocentesca da Villafrauca all'armistizio di Cormons, Rassegna storica del Risorgimento, 1937, II/V; A. Venezia, Gorizia nei primi dell'Ottocento, StudG 1952; A. Venezia, Il pensiero politico di C. F., StudG 1954/ I s sl.; C. Venuti, Omaggio a C. F., Gor. 1957 (ponatis govora iz 1892 s sl.); Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1959, 754; B. Marušič, Razvoj političnega življenja goriških Slovencev od uvedbe ustavnega življenja do prvega političnega razkola, ZC 1969, 1/2, 1-30 in 3/4, 211-256.

Vh

FEBEJ (FEBEO) Ambrož, humanist, govornik in pesnik, r. v Piranu okrog 1480, u. v Trstu 1556. Solal se je v Benetkah (za učitelja imel Pomponia Leta in Marcantonia Coccija Sabellica). Bil je profesor za humaniora v lat. š. v Kopru v štirih razletjih, in sicer 1514-20, 1523-24, 1531-33 in 1550, vmes pa je poučeval na lat. š. v Trstu. OI 1511 je bil v službi Andreja Rapiccina (1533-73), poznejšega tržaškega škofa (1565-73), ki mu je v spomin ob smrti posvetil nekaj verzov v svoji pesnitvi Istria (Pavia 1826, str. 14). Izdal je delo *De virtute aquirenda ac eius fructu*, Venezia 1505, nekaj njegovih govorov pa je objavil A. Zeno (Lettere..., Venezia 1752).

Prim.: Zgod. arhiv Koper, Biletario šte. 1031; G. B. Goina, De situ Istriae da Pyranesium adolescentum Accademiam liber unus (Thesaurus antiquitatum Italiae Graevii VI. Lugduni Batavorum 1722); A. Zeno, Lettere..., Venezia 1752, 300; isti, Dissertazioni Vossiane, II, Venezia 1753, 56, 58; M. Forcellini, Lettere di Apostolo Zeno, III, Venezia 1785, 441; Archeografo Triestino, II, Trieste 1830, 47-51; C. Combi, Bibliografia, 337-38, 360; Stancovich, Biografia, 2. ed., Capodistria 1888, 173-74; R. Pitteri v Archeografo Triestino 1899-1900, 324-46; M. Breyer, Katalog, IV, Zgb 1905, 35; B. Ziliotto v Pagine Istriane V, 1907, 105-12; B. Ziliotto, Capodistria, 2. ed., Trieste 1910, 17; A. Tamaro, Pirano, Trieste 1910, 37; B. Ziliotto, La cultura letteraria di Trieste e dell'Istria. I. Dall'antichità all'umanesimo. Trieste 1913, 94, 98-102, 155, 179; isti, Storia letteraria di Trieste e dell'Istria, Trieste 1924, 21, 29; isti v Pagine Istriane X, Trieste 1959, št. 38, str. 34-36; Jugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis, Pars II, Zgb-Lj. 1972, 100; Stancovich, Atti III, 274-75.

Lc.



FEIGEL Damir (v krstni knjigi Kajetan Friderik), humorist, r. 18. jul. 1879 v Idriji, u. 30. apr. 1959 na Gradišču pri Prvačini; oče Janez, gozdni svetnik in nadarjen risar diplom, mati Julijana Premerstein. Gimn. je obiskoval v Gor. (1890-1900), nato je študiral na Dunaju pravo,

a ga ni dovršil. V maju 1904 je šel v Gor. in prevzel uredništvo Knajpovca, mesečnika »za negovanje zdravja po Kneippovem sestavu, za pouk, vzgojo otrok in zabavo« (1904-06). Izdajal ga je A. Gabršček. F. je pomagal tudi pri drugih Gabrščkovih liter. podjetjih. Sodeloval je pri lj. humorističnih listih, pri Ježu (izhajal 1902-09), pri Osi (1905-06) in pri Kurentu (1918-19). Oso je urejal znani humorist Rado Murnik. F. je pisal tudi v praški mesečnik DP, ki je pričel izhajati 1904. Udeleževal se je tudi javnega dela, spočetka pri akad. ferialnem društvu Adrija. Na dveh sestankih tega društva (sept. 1903 in avg. 1904) je bil F. zapisnikar. V letih 1904-06 je sodeloval pri liberalnem političnem listu Soča. V maju 1909 in jun. 1910 je bil izvoljen za tajnika napredne zveze narodnih kulturnih društev. V Gor. je ostal še dolgo potem, ko se je začela vojna z Italijo. 1916 je bil v slov. begunskem taborišču Steinklammu in v Lipnici na Štajerskem (Slovenski begunski koledar za 1917, SN 1916 št. 11). V vojaški službi ni bil. Po kobariškem prodoru v okt. 1917 se je kmalu vrnil v Gor. Postal je tajnik Županske zveze, katero so ustanovili na sestanku 14. in 15. febr. 1918 z namenom, da bi se pospešila obnova razdejane dežele. Po vojni je bil nekaj let v službi pri skupnih narodnih kulturnih ustanovah; sodeloval je pri listih GorS, E in M. Ko sta v začetku dvajsetih let nastopili dve politični struji, je postal sodelavec GorM in skupaj s Francetom Bevkom urednik njenega koledarja (od 1926). Po drugi svet. vojni je nadaljeval to delo pri Gregorčičevi založbi, za katero je pripravil zbirko *Nekaj ruskih humoresk* (Gor. 1945) in uredil štiri koledarje: *Goriški koledar za leto 1946 in za leto 1947*. Na teh dveh je podpisan s šifro -L. Druga dva koledarja sta: *Koledar za leto 1946 in Zepni koledar za 1947*; na teh dveh je podpisan s polnim imenom. Od okt. 1947 do okt. 1951 je bil odgovorni urednik obnovljene Soče, ki je bila takrat glasilo Demokratične fron-

te Slovencev v Italiji. 1950 je izdal skupaj z Viljemom Nanutom knjigo *Beneška Slovenija* (Gor., str. 149). Ker je bil že v letih in precej osamljen, se je preselil v dom oddiha na Gradišču pri Prvačini. Pokopali so ga v Dornberku. - 1911 je izdal svojo prvo knjigo *Pol litra vipavca*, ki obsega devetnajst humoresk. Nekatere so bile že objavljene v praškem DP (1906-11). Zadnje opisuje dogodke iz četrte dimenzije, to je iz znanstveno fantastičnega sveta. O tej zbirki je dr. Joža Glonar napisal v Vedi, goriškem dvomesečniku za znanost in kulturo, ostro, odklonilno kritiko. F. je kot tiskarniški korektor črtal iz nje najhujše stavke. To je sam priznal v fiktivnem razgovoru Leopolda Kebra (to je F. psevdonim) z Damirom Feiglom (E 20. febr. 1927). Naslednja knjiga *Bacili in bacilke* je izšla v Gor. 1920. To so spet humoreske, a že s satirično ostjo. Sledila je *Tik za fronto* (Lj. 1921), vesele črtice iz neposrednega vojnega zaledja v Gor. V gor. M 1921 je pod psevdonimom Lovre Koder napisal *Domače živali*, ki so pozneje izšle v knjižni obliki (Lj. 1924). 1923 je v Gor. objavil *Po strani klobuk*, zbirko humoresk, grotesk in pravljic. Isto leto je v M pisal svoje prvo daljše delo *Brezen* pod psevdonimom Leopold Keber. To so kulturnozgodovinski satirični paberki o naših krajih od predrimske dobe do današnjih (to je F.-ovih) časov. Pozneje je Brezen izšel v ponatisu (Trst 1931). Kmalu zatem je izdal svoj prvi roman *Pasja dlaka* (Gor. 1926). Dejanje se vrši v Sudanu in v vzhodni Afriki sploh. F. napoveduje letala brez posadke, ki bi se vodila z zemlje ter bi sama fotografirala; opisuje učinke novega kemičnega elementa, ki ga imenuje bilij po Biljah v gor. okolici. Bilij napravi človeka nevidnega. Potem je pisal večinoma daljše povesti ali romane z motivi znanstvene fantastike in tehničnih čudežev. Tak roman je *Na skrivnostnih tleh* (Trst 1929), ki je nadaljevanje romana *Pasja dlaka*. F. opisuje skok za nekaj tisoč let nazaj v stari Egipt. Tu vpelje silo, ki je nasprotna težnosti, namreč lahnost (levitas), ki dviga vse predmete, tudi človeka v zrak. V tem romanu napoveduje raketna vozila v vsemirje. Stari Egipt veže z današnjim časom *Faraon v Iraku* (Trst 1929). Faraonova mumija v mestnem muzeju oživi za pokoro točno 3000 let po smrti, dela v mestu neznanke zmešnjave, dokler ji čas ne poteče ter se vrne v muzej. *Čudežno oko* (Gor. 1930) pa je aparatič, ki prenaša tuje misli v zavest tistega, ki ga ima v laseh ali čepici. V knjižici

Ob obratu stoletja (Trst 1931) obuja spomine iz dijaških let. Naslednje leto pride na vrsto povest *Kolumb* (Trst 1932), ki opisuje posledice zamenjave možganov pri dveh istočasnih operacijah v glavi. Trgovski potnik dobi možgane časnikarja, časnikar pa druge. Zmede seveda ni ne konca ne kraja. *Carovnik brez dovoljenja* (Gor. 1933) izrablja električno silo, ki je v strelah, ter nevede ustvari aparat liliputator, ki začasno pomajšuje ljudi: odrasli postanejo po postavi majhni kakor otroci. Fantastična je tudi *Pot okoli sveta /8* (Gor. 1935) z letalom po vzporedniku. Kuhar na letalu pripravlja vse jedi iz kisika in dušika v zraku. Zadnje njegovo delo pa je *Supervitalin* (Gor. 1939), zdravilo, ki oživlja mrtve. Med vojno ni izdajal nič. V Gor. koledarju za 1946 je še napisal nekaj dijaških in drugih spominov *Strašne sanje*. Potem se mu je pisateljsko pero ustavilo. F. je uporabljal kratice in psevdonime: D. F., F., -L, Kajetan, Leopold Keber, Lovro Koder. Slika: IS 1927, 67.

Prim.: SBL I, 173; Gabršček I, 301; II, 118, 156, 159, 317, 350, 523, 541; Budal Andrej, Damir Feigel. Ob šestdesetletnici goriškega humorista. LZ 1939, 410-412; Andrej Budal, Damir Feigel - šestdesetletnik. Uvod v knjigo *Supervitalin*. Gor. 1939, 5-20 s sl.; Andrej Budal, Humorist Damir Feigel. V knjigi *Ob obratu stoletja*, Koper 1960, 169-87; Fr. Bevk, Luč 1927, 53-70; 1928, 38-74; Fr. Bevk, GorZb I, 1958, 43-48; Leopold Keber, Pri Damiru Feiglu, E 20. febr. 1927; S. Skerl, Luč 1937, 84-106; Pdk 18. 7. 1954; Jože T., Damir Feigel, KolGMD 1960, 156-57 s sl.; Lino Legiša ZSS, VI, 1969, 52-53, 156, 272, 319 s sl.; Pogačnik 15; Prijatelj, NE, I, 667; Leksikon Minerva, praktični priročnik za modernog čovjeka, Zgb 1936, 386; ASK 136; Anton Kacin, D. F., (M)Trst 1972, 25-27; žpk arhiv v Idriji; PDK 1959, 105, 2.

K-n + Lc.

FELC Jože, pisatelj, nevropsihiater, r. 26. mar. 1941 v Spodnji Idriji. Oče Viktor, rudar, mati Marija Lapajne. Osn. š. obiskoval v Spodnji Idriji (1947-52), gimn. v Idriji (1952-60), medicinsko fakulteto v Lj. 1960-66. Od 1970-73 je specializiral nevropsihiatrijo na različnih klinikah v Lj. in v psihiatrični bolnišnici v Idriji, kjer je od 1967 zaposlen in od 1973 predstojnik. Devet let vodi tudi psihiatrično ambulanto v Novi Gorici. Dve leti poučeval psihiatrijo na srednji medicinski š. v Sempetru pri Gorici (1972 in 1973). Predaval je v okviru strokovnih združenj, tako v Društvu fizioterapevtov o gerontopsihiatriji (Idrija 1975), o metodah ergoterapije (Niš 1977) ter isto v Društvu del. terapevtov (na seminarju v Idriji 1977). Udeležil se je nevropsihiatričnih simpozijev v

Puli (večkrat), sestanka predstojnikov psihiatričnih bolnišnic na Ugljenu pri Zadru, kongresa v Portorožu, sekcijjskih srečanj v Lj., kakor tudi občnega zbora Slov. zdravniškega društva v Koprju (1971), kjer je imel predavanje in je vodil pogovor med pisatelji in zdravniki o temi »Slovinci med Sredozemljem in Evropo«, objavljen nato v Obali 1971. V IdrR 1970 objavil članek *Naš alkoholni vsakdan*. Za knjigo *Shizofrenija v meni in tebi* je napisal uvod ter jo pregledal in priredil (v tisku). F. je svoje prve korake v literaturi usmerjal že kot osnovnošolec, ko je 11-leten tiskal prvo pesem *Ptiček* (Družina 1952, 5, 5). Na nižji gimn. je pisal v Prve brazde in jih urejal (mentorica prof. Slavica Božič, prim. PSBL III, 114-5), v višji pa v Glas mladosti. S pesmijo *Sreca* je 13-leten že prešel v Obzornik PD (1954, 216), nato pa v MladP: *Ivan, Njiva pod plazom, Sirota*. Pri tej reviji je na literarnem natečaju (1959) prejel 3. nagrado za prozo. Isto leto pa je bil nagrajen tudi na literarnem natečaju mladinske organizacije v Celju, kjer je bral pesem *Epilog sveta*. Sledilo je objavljanje v *Problemih* (ps. Otmar Knap); tu je npr. izšla proza *Praznik* (tudi v IdrR 1965, 2, 85-9). Od 1964 je prisoten v NSd: *Pravljica o slavi* (1966), *Pogreb* (1967), *September* (1976; odlomek iz romana *Urniki*). Medtem pa je občasno objavljval v Sreč, Obali, IdrR (prozo, kritične zapiske gledaliških predstav, koncertov, likovnih razstav, in celo pesmi — ps. S. Miran — ter splošna razmišljanja o kulturi, ustvarjanju ter narodnostnih problemih, npr.: *Teze o katalogu, Idrijska glosa ob razstavi Faniči Gostiševu, Skica o vaški kulturi, Hippijevstvo, Nobelovski humanizem, Naš dialog, Prostor, čas, narod..., Slovensko križpotje, Študijski dnevi v Dragi 1970, Druga premiera v SNG v Trstu* (Holberg: Jeppe s hriba), *Utrinki ob tržaški premieri* (Tolstoj, Moč teme), *Psihologija koncerta, Dramatično društvo v Idriji, Kaplje poslednjič, Še en glas o srečanju predstavnikov primorskega tiska v Kromberškem gradu, Odprto pismo Kurtu Waldheimu*), napisal je uvod v slikarski katalog Milana Mlakarja (1974) in spremno besedo h katalogu slikarske razstave idrijskih amaterjev (1977), dalje sodeloval v PrimN, Delu idr. Najbolj vidno pa je F-ovo sodelovanje pri idrijskih Kapljah, pri katerih je bil eden od ustanoviteljev, član uredniškega odbora od 1966-72 in ves čas glavni urednik, razen štev. 11-13. V tej reviji je objavil tudi nekaj proze (*Jutri prideva spet, Pijana armada, Eksplozija*). Med zadnjimi ob-

javljenimi teksti je *Nepredvidena inventura mojega ustvarjanja* (Literarni list 3, 1976, 14-8). 1970 je pri Mladinski knjigi izdal svoj knjižni prozni prvenec *Dobro jutro, svoboda*, ki je doživel topele sprejem in precejšnjo odmevnost. Se kot temeljni osnovošolcu in kasneje srednješolcu je ameriški list Glas naroda tiskal ali ponatiskoval vrsto pesmi, ki jih je urednica Anna Praček-Krašna pospremljala s svojimi anotacijami. Udeležil se je in aktivno sodeloval na vseh sestankih, ki so jih organizirale primorske revije (Tupelče 1968, Trst 1969, Idrija 1970, Nova Gorica 1971). Slika: ščitni ovitek knjige *Dobro jutro, svoboda*.

Prim.: Delo 1972, 17. mar.; 96, 24; 142, 25; Borec 1972, 6/7, 415-6; TT 1972, 13, 13; NRazgl 1972, 41, 413; PDK 1972, 120, 5; Knjiga '72, 4, 226; Dnevnik 1972, 111, 5; NL 1972, 24. avg.; Ognjišče 1972, 5, 39-40; PiC 1974, 1/2, 120-1; IdrR 1971, 4, 227-9 s. sl.; PrimN 1972, 32, 7; 34, 7; 37, 12, 35, 9.

Brj.

FELLINGER Johann Georg, avstrijski pesnik in prevajalec, r. 3. jan. 1781 v Peckauu na Gor. Stajerskem, u. 27. nov. 1816 v Postojni. Pravo je študiral v Gradcu, bil vzgojitelj na gradu Blagovni pri Celju, stopil kot prostovoljec v vojsko proti Napoleonu, izgubil pri tem oko in bil ujet. Po vrnitvi je bil od 1810-14 v Celcu, se spoprijateljil z Jarnikom in sta drug drugemu prevajala pesmi. 1814 je prišel kot nadporočnik v naborni urad v Postojno. S pesmimi je sodeloval od 1807 v Laibacher Wochenblatt in Laibacher Zeitung, v Celcu pa se je pridružil krogu Carinthije, ki je priobčevala tudi slov. tekste. Za ta list je prevedel naslednje Jarnikove pesmi: *Kres* (1812, št. 28), *Danica* (1812, št. 32), *Damon na Melito* (1813, št. 13), *Arfe* (1813, št. 21), in *Bližava ljube* (1813, št. 22). Jarnik pa je prevedel njegovi pesmi *Der Kampf mit dem Lindwurm* (Boj z drakonom) in *Lebensfunken* (Življenja iskre). Jarnik mu je dal tudi misel za tragedijo *Inguo*. Nad slov. se je navduševal, češ da »je včasih blagoljubna kakor španščina, njen globoki melos pa da zmore človeka ganiti do solz« (Legiša). Kot pesnik si je vzel za zgled nem. klasika F. Schillerja, prepustil se je tudi romantičnemu religioznemu pogledu na življenje in naravo ter gledal tudi pri ljubezni na trdnost šele po smrti. V Postojni je še pred najdobo notranjih delov jame opeval v izbranih verzih njeno skrivnostnost, v rkp. pa je zapustil opis Postojnske jame. Zato so mu v Postojni na zunanji steni pokopališke c. vzdali spominsko ploščo. Dopisoval si je tudi s celjskim prof. I. A. Zupančičem. Po smrti mu je gor.

kulturni delavec in Čopov prijatelj Fr. L. Savio posvetil sonet *Sonett an der Todtenurne Fellingingers* (Laib. Wochenblatt 1817).

Prim.: Fellingner, Gedichte II, 1821; Wurzbach IV, 170; Fr. Ilešič, Slomškov učitelj I. A. Zupančič, ZMS XIV, 1912, 83-107; Fr. Kidrič, Korrespondenca J. N. Primca, Lj. 1934, 77-8, 138; Kidrič 387 idr.; SBL I, 175; ZSS II, 7, 12, 43; Počučnik-Zadravec II, 97, 109, 217; KL Sje I, 261.

Jem.

FERČNIK Lambert, duhovnik in nabožni pisatelj, r. 17. sept. 1827 v Svečah v Rožu na Kor., u. 24. dec. 1887 v Žabnicah v Kanalski dolini. Gimn. in bogoslovje je dovršil v Celovcu (posvečen 1850), bil kaplan v Rožu, Žabnicah in Celovcu, od 1864-86 župnik in dekan v Žabnicah. Pisal je v razne slov. in nem. konservativne liste. V Besedniku (1875) je opisal svoja potovanja in priobčil življenjepis duhovnika Karla Dürnwirta (1829-74), ki je imel z A. Janežičem veliko zaslug, da se je Društvo sv. Mohorja preoblikovalo v cerkveno bratovščino Družba sv. Mohorja. V Slov. prijatelju in DPast je objavljala cerkv. govore. V knjigi Cvetice za mlade in odrasle ljudi je objavil razpravi: *Osoje in Boleslav, kralj poljski* ter *Božja pot k Mariji na Sv. Višarjih* (1858), v SV življenjepis svojega prijatelja Antona Janežiča (1870), sestavil *Tvarno kazalo k Življenju svetnikov* (1876), priredil, predelal in deloma prevedel *Slovenski Goffine ali Razlaganje cerkvenega leta* (4 snopiči, 928 str., 1878-81). Ko so 1859 razpravljali o preosnovanju Društva sv. Mohorja, je tehtno posegal v debato in predlagal, naj bi se Društvo spremenilo po Bratovščini sv. Janca Nepomucena na Češkem: »Na cerkveno polje se mora prestaviti, v bratovščino spremeniti, s časnimi se morajo tudi duhovni darovi deliti in društvo bo jelo v koreninah se zaraščati, to je, preprostemu ljudstvu se prikupovati.« (SPj 1859, 182). 22. jan. 1860 je bil izvoljen za odb. prenovljene MD, 5. jan. 1864 pa za odb. Čitalnice v Celovcu. Kot dekan v Žabnicah je vzorno vodil meteorološka opazovanja in o njih poročal deželnemu muzeju v Celovcu, za Kmet. družbo pa sestavljal statistiko o poljskih pridelkih.

Prim.: I. Skuhala, O delovanju družbe sv. Mohorja (o Slov. Goffine), Kres 1881, 678-80; J. Schenigg, Dekan L. F., KMD 1889, 55-57 s. sl.; Ign. Žitnik, † L. F., KMD 1889, 96-98; A. Medved, L. F., VBV 1907, 412; Glaser III, 158; SBL I, 175; Moder 189 idr., 195 s. sl.; MohBibl 36 idr. Jem.

FERFILA (FERFILLA) Franjo, uradnik, narodni, politični in gospodarstveni delavec, r. 31. jul. 1845 v Senoščah, u. 13. jan. 1915 v Gor. Oče Ju-

rij, mati Marija Sturm. Njegova sestra se je poročila s Fr. Erjavcem. V šestdesetih letih se je oče preselil z družino v Gor., kjer je dobil službo pri podjetju Zettel na Kornu. V Gor. je F. študiral. Dobil je službo v Vidmu pri tvrdki Tripp. Po ustanovitvi gor. plinarne Furlani & Tripp (1871), je postal njen direktor in bil v tej službi do smrti. V letih 70. je bil z bratom Antonom v krogu slov. domoljubov, ki so se zbirali okoli Lavriča (M. Doljak, Klavžar, Oblak, Erjavec, Suklje, Levec). 1873 je bil kot blagajnik v odboru za Prešernovo proslavo, ki mu je predsedoval M. Vodušek (deklamirala Pavlina Doljakova). Ko je 1885 posestnik Marzini začel zidati nove prostore za čitalnico in podporno društvo na vogalu med Semeniško in Vrtno ulico, je F. poskrbel za razsvetljavo, na katero je bil vedno ponosen. Bil je med ustanovitelji Goriške ljudske posojilnice (1883) in čez 20 let njen preglednik. 29. apr. 1900 je bil izvoljen v načelstvo skupno z dr. A. Frankom in Kosom. V apr. 1891 je poskrbel za prenos zemeljskih ostankov dr. Lavriča in spomenika, ki ga je on dal postaviti, na novo pokopališče.

Prim.: Žpk arh. v Senožečah: krstna in druž. knjiga; Glas 1873, 3; Gabršček I in II, pass.; Tuma, 253-256; Czörnig 1969, 843.

Vh

FERFOGLIA Luciano, vodja internistične službe v koprski bolnišnici, primarij, r. 13. okt. 1920 v Trstu, u. 3. nov. 1971 v Kopru. Promoviral je 1946 v Padovi. Specialistični izpit je opravil v Pavii 1951. Maja 1946 je postal okrajni zdravnik v Ilirski Bistrici s sedežem v Podgradu. Tu je organiziral zdravstveno službo in socialno skrbstvo. Čez nekaj mesecev, avgusta 1946 je bil postavljen za okrajnega zdravnika v Koper. Bil je organizator zdravstvene službe pri socialnem zavarovanju za celotno območje bivše cone B, bil pa je istočasno član komiteja Rdečega križa za STO. 1948 je prevzel vodstvo internističnega oddelka koprške bolnišnice in tu bil v svojstvu primarija do svoje smrti. F. je bil tudi družbenopolitični delavec. Več mandatnih dob je bil odbornik koprške občinske skupščine, član sveta za zdravstvo in socialno varstvo in njegov preds., poslanec zdravstvenega zbora SRS idr. Bil je nosilec reda dela 3. stopnje, reda zasluge za narod s srebrnim vencem, prejel je diplomo Zdravniškega društva Jsle. Sodeloval je s številnimi strokovnjaki doma in v tujini. 1950 je opisal »Q-mrzlico«, nato objavil še več del, ki se ukvarja s problemom interne medicine. Zadnje čase

pred smrtjo pa je preučeval imunske lastnosti limfocitov in v zvezi s tem uvedel nove tehnike na področju imunologije. Svoja dela je objavljaval v domačih in priznanih tujih strokovnih revijah.

Prim.: K. Š. [= Edi Fatur], Dr. L. F., Prim^N 1971, 45, 3+6 s sl.; Stojan Plesničar, Slovo ob grobu prijatelja, ZdrV 1971, 520 s sl.

Brj.

FERFOLJA Josip, odvetnik in politik, r. v Dobrodoju na Krasu 27. sept. 1880, u. 11. dec. 1958 v Trstu. Obiskoval gimn. v Gor., doktoriral dec. 1906 na pravni fakulteti v Pragi. F. se je že v študentskih letih udeleževal v mladinskih organizacijah na Gor. Bil je soustanovitelj in podpreds. Akademičnega ferialnega društva Adrija (ustanov. 9. avg. 1902), načelnik knjižničnega oddelka Narodne prosvete v Gor. in načelnik Slovenske mladine, ki je skrbel za družabne prireditve v Trgovskem domu v Gor. Sodno in odvetniško prakso je F. opravljaval dve leti v Gor., nakar je kot odvetniški koncipient delal v pisarni dr. Rudolfa Gruntarja v Tolminu. 1913 le odprlastno odvetniško pisarno v Trstu. Čeprav učenc T. G. Masaryka, katerega predavanja je poslušal v Pragi, se je F., podobno kot dr. Anton Dermota (gl. čl.), kmalu odločil za politično udeleževanje v socialni demokraciji. Od 1918 je sodeloval pri organizaciji slov. socialno-demokratske stranke, najprej na Goriškem, nato pa v Trstu. Pisal je v vse slov. socialistične liste tistega časa: NZ, Zarjo, Rdeči prapor itd. V letih 1917-18 je bil preds. Ljudskega odra, osrednje slov. socialistične organizacije, ki je bila v dobi prve svet. vojne žarišče slov. kulturnega dela na Tržaškem, ker se Narodni dom, osumljen »srbofilstva«, ni mogel udeleževati. V delavskem domu v ul. Madonnina je predaval tudi I. Cankar, ki je ob teh obiskih stanoval pri F. kot njegov gost. V dobi prve svet. vojne se je F. pridružil gibanju za majniško deklaracijo ter 1918 pristopil k Narodnemu svetu v Trstu, bil član trž. nadstrankarskega Odbora za javno blaginjo in kot slov. član posebne delegacije odbora je šel v Benetke prosit zavezniško poveljstvo za pomoč Trstu. Pri sprejemu je pogumno nastopil proti izvajanjem it. člana delegacije, ki se ni držal sklepa odbora ter je prosil za intervencijo Italije, ne pa vseh zaveznikov. Narodni svet je nato poslal dec. 1918 F. v Prago z nalogo, da poizve kaj o londonskem paktu. Tam je zvedel, kako brezupen je položaj Trsta, in Masaryk mu je svetoval, naj se Jugoslovani raje borijo predvsem za Reko in Dalmacijo. Sele na F. intervencijo pri Masa-

ryku je češko časopisje začelo poročati o it. pritisku na zasedenem ozemlju, česar prej iz obzira do zavezniške Italije ni storilo. F. se je 1918 (skupno s Pittonijem) udeležil tudi I. kongresa češke socialno-demokratske stranke v Pragi in ko je preds. odvzel Kristanu besedo, čim je ta začel govoriti o it. pritisku na Slovence in Hrvatse, so vsi delegati, med njimi tudi F., demonstrativno zapustili dvorano. Že pred pripravami za kongres v Livornu 1920, na katerem se je večina primorske socialistične stranke izrekla za komunizem, je F. odločno nasprotoval vključitvi slov. socialne demokracije na Primorskem v it. socialistično stranko. Ker je prevladalo nasprotno mnenje, se je bolj jsl. usmerjeni F. v naslednjih letih odtegnil strankarskemu političnemu delu. V času druge svet. vojne je F. skupno z dr. Jeričem organiziral pravno pomoč udeležencem na procesu proti Pinku Tomažiču ter se je aktivno pridružil gibanju OF. Ko je bil 1944 ustanovljen v Trstu širši okrožni odbor OF, je bil dr. Josip Ferfolja-Očka izvoljen za preds. Pred aretacijo se je rešil na osvobojeno ozemlje in po končani vojni je sodeloval v Mestnem osvobodilnem svetu v Trstu in v glavnem odboru Slovensko-italijanske antifašistične unije (UAIS). To pa ni trajalo dolgo. Vedno demokratično in svobodoljubno usmerjeni F. ni odobral mnogih dejanj in stališč UAIS, posebno ne njene nestrpnosti do drugače mislečih zavednih Slovencev, narodnostne mlačnosti in nejasnosti glede pogledov na bodočnost Trsta. Zato je skupno s F. Tončičem zbral skupino nestrankarsko vezanih neodvisnih Slovencev, ki je febr. 1950, skupno s trž. SDZ in SKSZ ustanovila Akcijski odbor za obrambo STO. Dosleden v svojih spoznanjih je F. na upravnih volitvah 1952 kandidiral v trž. občini na Slovenski narodni listi, ki je združevala predstavnike treh prej omenjenih političnih skupin. F. je bil vse življenje predan skrbi za izboljšanje položaja zapostavljenih delovnih ljudi, za poglobljanje izobrazbe širokih množic, pri tem pa zaveden Slovenec, ki je vedno znal širše narodne interese predpostaviti svojim osebnim idejnim pogledom.

Prim.: E 4. 11. 1918, Dr. J. F., PDK 12. dec. 1958; Dr. F. (Ferfoglija) Josip (zapiski Zorka Jelinčiča v arhivu Odseka za zgodovino in etnografijo NSKT).

B. S.

FERJANČIČ Andrej, politik, r. 30. okt. 1848 na Slapu na Vipavskem, u. 14. jul. 1927 na Bledu. Gimn. opravil v Gor. (1860-68), pravo študiral na

Dunaju, kjer je promoviral 1875. Bil je v službi pri raznih sodiščih na Dunaju (1874-76), pri okrajnem sodišču v Ptujju (1876-83), v drž. pravdništvu v Novem mestu (1883-86) in v Lj. 1886-95) ter pri dež. sodišču v Lj. (1895-1907). Zadnja leta je preživel v pokoju kot dvorni svetnik na Bledu, kjer je imel lastno vilo. Bil je v drž. zboru od 1885 do 1907; bil podpreds. drž. zbornice in član delegacij (1898-1900). Izvoljen je bil tudi v kranjski dež. zbor (1901-07) in bil odborniški namestnik. Na seji drž. zbora 13. jul. 1891 je govoril o sodnih razmerah na Primorskem in navedel primere, kako se zaradi neznanja nemškega jezika dela ljudstvu krivica na sodnijah. Zahteval je slov. in hrv. uradne napise (1894); Badenijeve jezikovne naredbe za Češko naj se vpeljejo tudi v slov. dežele in naj se izdajo odloki najvišjega sodišča v slov. jeziku (1896). Bil je član narodnonapredne stranke. Ko je jan. 1901 katoliško napredna stranka pod Šušteršičevim preds. ustanovila Slovenski centrum, so liberalni poslanci (Ploj, Robič, Tavčar, Plantar, Oskar Gabršček in Ferjančič) ustanovili Hrvatsko-slovenski klub. Kasneje so Tavčar, Ferjančič, Plantar in O. Gabršček izstopili iz tega kluba in ustanovili maja 1902 svoj »Jugoslovanski napredni klub« pod F-evim predsedstvom. 1903 se je skupaj s Tavčarjem in dr. A. Frankom udeležil zborovanja, ki ga je društvo »Pravnik« priredilo v Devinu ter imel govor o važnosti pravniškega stanu. Ko je vlada febr. 1906 predložila načrt za volivno reformo v drž. zbor, je bil z dr. Plojem, dr. Ivčevićem in dr. Šušteršičem v odsuku za volivno reformo. V drž. zboru je bil tudi član odsekov za spremembo kazensko-pravnega reda, za vinogradništvo, stalnega kazensko-pravnega odseka, obrtnega, ustavnega, justičnega odseka. Vedno je z interpelacijami zastopal potrebe svojega volivnega okraja in slov. narodnostne zahteve.

Prim.: KMD 1890, 101 s. sl.; SBL I, 175; GorS, 56, 20. 7. 1927; Gabršček I in II, pass.; I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina, Lj. 1956-1966, II, pass.; Erjavec, 75-76; IS 1927, 179. Vh

FERJANČIČ Anton, narodni heroj, r. 3. apr. 1915 na Gradišču pri Vipavi. Oče Anton, kmet, je 1927 odšel za kruhom v Argentino in pustil doma tri otroke. Po 6. razr. osn. š. se je F. udinjal za pastirja in hlapca na kmetih. 1935 se zaposlil na žagi v Vipavi, 1937 služil vojaški rok 11 mesecev v artileriji. Nato spet delal na žagi, a že 1940 spet vpoklican in bil po raznih krajih južne Italije. Neposredno pred napadom na Jslu je bil spet

poslan k topničarjem in kot tak prišel na Notranjsko. Tu je hotel prebegniti k jsl vojski, pa je prehitro prišlo do kapitulacije. Ko se je njegova vojaška enota maja 1941 vračala skozi rojstno vas, je pobegnil, a že čez teden dni so ga spet ujeli in ga obsodili na 3 leta ječe. Posrečilo se mu je pobegniti skozi okno kasarne v št. Petru na Krasu in priti v bližino domače vasi. Ko je konec 1941 prišla na Primorsko prva skupina partizanov pod vodstvom Ervina Dolgana (gl. čl.), se ji je pridružil 28. nov. 1941. Po bitki na Nanosu 18. apr. 1942 je F. ostal v skupini, ki je delovala v Vipavski dolini in iz katere se je kasneje osnovala Vipavska četa. Jun. 1942 je postal komandir čete. Ko je avgusta iz Tolminske in Vipavske čete ter iz Kraškega voda bil osnovan bataljon »Simona Gregorčiča«, je postal intendant tega. Ko je it. vojska tesno zaprla bivšo ital.-jugoslov. mejo, je postal F. kurir in vzdrževal zvezo med štabom bataljona in glavnim poveljstvom. Ko je Loški odred prišel na Primorsko in se spojil z bataljonom »Simona Gregorčiča« ter je iz njega nastal Soški odred, je F. oktobra 1942 postal komandant odreda, kasneje komandir kuriske čete tega odreda, kasneje Alpske oz. Primorske operativne cone. Po kapitulaciji It. je bil kratek čas komisar dopolnilnega bataljona v Ajdovščini, nato komandir spremene čete Pokrajinskega komiteja KP za Slov. Prim. in Istro. Okt. 1944 je odšel v oficirsko š. pri Glavnem štabu Slov., dec. 1944 dobil čin kapetana. V tem času je bil v zaledju pri štabu IX. korpusa referent za žage, do konca vojne pa še komandant mest Cepovana, Kranja in Škofje Loke. Po vojni je vodil delavski bataljon, ki je popravljaval mostove, ter bil komandant taborišča za vojne ujetnike v Kranju. Konec 1945 premeščen k milici. 1947 je prišel na Gozdno upravo v Tolminu in opravil 1. letnik gozdarske š. V lesni industriji je kasneje do upokojitve delal še pri Promlesu in v LIP Ajdovščina. Opravljal je vrsto funkcij v družbeno-političnih organizacijah (bil preds. mestne organiz. zveze borcev v Tolminu in dolgoletni preds. obč. odb. zveze borcev v Ajdovščini, član vodstva SZDL in sekr. osnovnih organizacij ZK). Za narodnega heroja je bil proglašen 27. nov. 1953. Ilegalno ime Zvonko.

Prim.: SlovJ 1953, 34; Tov 1954, pril. k št. 15; PrimN 1953, 21/22; 1962, 11, 5 s sl.; L. Bizjak, Gornja Vipavska dolina v NO vojni, Ajdovščina 1967, 22, 37 s sl., 44, 46, 83, 90, 92, 96; Koječko 1; Narodni heroji Jugoslavije, knj. 1, Bgd 1975, 231 s sl.; Aula IV (slov.).

Brj.

FERJANČIČ Duša, časnikarka, rojena 8. februarja 1921 v Vipavi. Oče Ignac (gl. čl.), mati Marija Preskar. Osnovno šolo obiskovala v Vipavi, srednjo v Gorici in Rimu. Leta 1939 postala uradščini. 1941 domača učiteljica pri knzcu Windischgraetzu na Pivki, 1942 in delno 1943 inštruktor v zavodu »Alessandro Miglia« v Rimu in »Francesco Baracca« v Loretu. Od dec. 1943 v partizanih, v XVIII. SNOUB Bazoviški, nato z dekretom SNOS za Slovensko Primorje (prvi učiteljski dekret tega foruma) nameščena na osn. š. v Kal nad Kanalom. Pozneje učiteljevala še v Ravnah. Jan. 1945 imenovana v prosvetni odsek Kanalsko-Cepovanskega okraja. Po 1945 okrajna š. nadzornica v Idriji, pedagoški inštruktor na ministstvu za socialno politiko v Lj., 1946 izvoljena za sekretarko AFŽ za vzhodnoprimorsko okrožje (cona B). Nato učiteljevala v Lozicah, 1948 upravnica dijaškega doma v Ajdovščini. Od sept. 1948 do avg. 1950 profesionalni član glavnega odbora AFŽ Slovenije, članica republiškega plenuma AFŽ od 1948 do 1952. Od 1953 do 1975 časnikarka pri PrimN. F-eva se je v svojem pisanju pretežno ukvarjala s socialno-zdravstveno problematiko, ženskimi vprašanji, prosveto in kulturo, pa tudi s politiko. Svoje prispevke, podpisane največkrat kot D. F., F. D., df in polnim imenom je objavljala v Kmečkem glasu, Kmečki ženi, TV - 15, in seveda največ v PrimN. Nekaj je tudi prevajala, krajše črtice iz it. (npr. PrimN 1961, 1, 15+2, 7).

Prim.: SB 1953 dalje; F. Bavec, Bazoviška brigada, Lj. 1970, 9; osebni podatki.

Brj.

FERJANČIČ Edko (Edvard), duhovnik, r. 14. marca 1898 v Vipavi, u. 19. sept. 1957 v Kojskem. Oče Jožef, pismonoša, mati Marija Kodelja iz Dupelj. Osn. š. v Vipavi, srednje v St. Vidu nad Lj. (1910-17). Med vojno je kot sedmošolec moral k vojakom (domobranski 27. polk) in bil v Admontu, Rottenmanu, na Soški fronti in zatem v oficirski š. v Lipnici (Gradec). Vojaško službo je končal kot koroški borec. Stopil je v lj. bogoslovje (1918-21), a 4. leto je opravil v Gor. in bil tam ord. 6. avg. 1922. Šel v dušno pastirstvo in bil kpl. v Solkanu (1922-25) in v Tolminu (1925-26), žpk upravitelj na Bukovem (1926-27), kurat v Štjaku (1927-34) s soupravo Vrabč, žpk v Slovrencu v Brdih (1934-44) s soupravo Gradnega in Fojane. Od tu se je marca 1944 umaknil v Kojsko. Kasneje ga je nadškof imenoval za žpk, kar je ostal, dokler se ni smrtno ponesrečil pri krašenju cerkve ob pripravi na birmo. V Solkanu je vo-

dil cerkv. petje in učil svetni pevski zbor čitalnice. V Stjaku so ga ponovno fašisti preganjali, ga tudi pretepli in mu uradno spremenili priimek v Feriani. V Brdih so mu sobratje hudo zamerili, da se je ob prihodu v Slovrenc šel poklonit fašističnemu mogotcu D'Ottoniju na Dobrovem in se udeležil manifestacije, ko je prišel Mussolini v Gorico. Marca 1943 je z ilegalnim imenom Taras začel prizadevno sodelovati z OF in bil jeseni izvoljen najprej za tajnika in nato za preds. okr. NOO. (Nepopisno ga je pretresla »hruševljaska tragedija«, ko so Nemci 22. maja 1944 v Slovrencu in Gradnem poklali ali vrgli v plamene zažganih hiš kar 21 oseb ter požgali 45 poslopij.) Ko je nadškof Margotti 30. 10. 1944 prepovedal, da bi duhovniki vršili službe političnega, civilnega in upravnega značaja, je odstopil; v zasebnem razgovoru z nadškofom je dobil pristane, da neuradno lahko ohrani stike z OF »na verski in nikakor ne na politični ravni«. Kana sprejel mesto verskega referenta pri PNOO in preds. OF za Zapadno primorsko okrožje, postavil pa je pogoji, da mu ne bo treba iti zdoma in da bo lahko tudi v prihodnje ostal kot žpk v Kojskem. Takoj po vojni (1946) sta z A. Bajtom (PSBL I, 30-1) osnovala primorski pokrajinski Odbor duhovnikov OF, prvi v Sloveniji. Na duhovniških volitvah v Odbor je Bajt postal preds. in F. tajnik (1948). Kmalu zatem so se osnovali v Sloveniji podobni pokraj. odb., ki so se povezali v skupni Sekretariat pri IOOF v Lj. in začeli izdajati Bilten. Iz Sekretariata se je sept. 1949 razvilo stanovsko duhovniško cirilmetodijsko društvo (CMD). F. je sprejel mesto tajnika CMD za Slov. Primorje. Ker pa je CMD nastalo brez privolitve cerkvene oblasti in je hotelo zastopati vso slov. duhovščino brez višjega cerkvenega pooblastila, je zabredlo v težave z uradno Cerkvijo: bilten je bil prepovedan, nekateri društveni voditelji izobčeni. F.-u je bilo povedano nadaljnje sodelovanje. Že 1947 mu je gor. nadškof izrekel ukor, ker se ni držal predpisov glede tiska in ker je nastopal kot govornik na mitingih. F. je med vojno in tudi po vojni odločno izjavljal, da hoče biti kot duhovnik zvest svojemu škofu in katol. Cerkvi, kot Slovenec pa svojemu ljudstvu, resničen ljudski duhovnik. Med vojno je reševal svoje vernike ob nemških vdorih ter zagovarjal sobrate in nadšk. Margottija pred vodstvom OF. Za nadškofa se je krepko postavil tudi v letih 1945-47, ko je tega časopisje težko napadalo. Kot je z ene strani

zagovarjal CMD, tako je z druge zahteval od vodstva CMD, da uredi svoj položaj s cerkv. oblastjo in da stori vse, da se izboljšajo odnosi med Apostolskim sedežem in Jslu. 28. marca 1946 je v župnišču v Kojskem pogostil medzavezniško komisijo, ki je zaradi razmejitve pregledovala Brda, in ji obrazložil zahteve briškega prebivalstva, zlasti še ruskemu delegatu Gorošenku. Globoko je čutil socialne potrebe in v krogu sobratov je rad pripovedoval zgodovinske zanimivosti. Tako je objavil spis *Briški koloni* (Soča, 1947, št. 4-10) in zgodovinski zapis o Sv. Križu nad Kojskim *Tabor ob jezeru* (Soča 1947, 6). Žpk arhiv v Kojskem hrani nekaj njegovih spisov: zbirko podatkov in tvarine za žpk kroniko *Nekaj zgodovinskih podatkov župnije Kojsko* (rpk.); znanstveno razpravo *Sveti Križ nad Kojskim* (tipkopis); gradivo za zgodovino Kristusovega križa *Križ v umetnosti* (tipkopis, 91 str.) in še več manjših zapisov.

Prim.: NadškofAGOR: dopisi, šematizmi, lastno-ročni »Popis življenja«; žpk arh. v Kojskem; Srebrna maša E. F., Soča 1947, 6 s. sl.; Organizacijski vestnik CMD, Lj. 1953, 123; 1958, 154; KatG 1957, 39; PrimN 1957, 39; GorZb II, 110; Klinec GMD, 88, 115.

R. K.

FERJANČIČ Ferdinand, javni in politični delavec, r. 22. apr. 1895 v Vipavi, u. 27. jan. 1975 v Trstu. Oče Ferdinand je bil krčmar, mati Marija Vidrih. Že kot otrok je prišel v Trst in obiskoval osn. š. CMD pri Sv. Jakobu, kjer mu je katehet Anton Čok zbudil zanimanje za gospodarska in zadržniška vprašanja. S 13. letom je postal tapetniški vajenec in že tedaj lepil slov. plakate ob državnozbornih volitvah 1908. Naslednje leto je bil zaradi demonstracij za preselitev slov. učiteljsišča iz Kopra v Gor. 14 dni zaprt. Pred prvo svet. vojno in med njo je obiskoval predavanja v Centro studi sociali. Po izbruhu okt. revolucije so ga poslali s 97. tržš. pešpolkom v Ukrajino in Odeso; ko je dobil sept. 1918 dopust, je ostal v Trstu in se udeleževal protivojnih demonstracij. Ob požigu Narodnega doma (13. jul. 1920) je pomagal gasilecem držati platna za reševanje tistih, ki so skakali iz goreče stavbe, in pri tem so ga fašisti ranili. 1923 je postal samostojen tapetniški obrtnik in si ustvaril družino. Stopil je v socialnodemokratsko stranko in bil ob zadnjih parlamentarnih volitvah 1924 zelo delaven na Goriškem in Vipavskem. Tesno je sodeloval z I. Regentom in z njim prešel v KPI, kjer je 1926 postal član pokrajinskega odbora za Julij-

sko krajino. Do 1935 je bilo na njegovem domu shajališče strankinih poverjenikov in beguncev, katerim je pomagal z denarjem in vodiči preko meje. Na sv. večer 1931 so ga zaprli in naslednje leto ob amnestiji izpustili, maja pa obsodili na dve leti policijskega nadzorstva. Po stopu lt. v drugo svet. vojno so ga 12. jun. 1940 zaprli in je ostal v ječi do aprila naslednjega leta, ko so ga internirali na otoku Tremiti. Tu je ostal do 17. sept. 1943 in je bil med ustanovitelji Odbora za zaščito koristi internirancev. Ko je prišel do Barija, je bil v taborišču Carbonara okt. 1943 izvoljen za preds. slov. NOO, 3. nov. za preds. JNOO. Zaradi sporov z zastopniki kraljevske jsl. vojske je angleška policija F.-a in 13 voditeljev aretirala in jih za teden dni zaprla v Bariju. Ker je tedaj Anglija priznala partizane za zavezniško vojsko, so F.-u kot preds. JNOO izročili v upravo taborišče v Gravini in tu so začeli organizirati in vaditi edinice »prekomorskih brigad«. F. je postal polit. komisar I. slov. bataljona in konec nov. 1943 so jih prepeljali na otok Korčulo v Dalmaciji. Na otoku je F. ostal do jan. 1944, ko je težko zbolel in so ga prepeljali v bolnišnico S. M. di Leuca v južni It. Po ozdravitvi se je vrnil v zbirno taborišče v Gravino ter organiziral it. bataljon »Gramsci«, potem je odšel z enako nalogo v mestece Diso. Marca 1944 je z dvema častnikoma odletel v Alžir na pogajanja z zavezniškim glavnim stanom za Bližnji vzhod. Nov. 1944 se je vrnil v Dalmacijo in prišel skozi Liko v Črnomelj. Tu je bil dodeljen glavnemu štabu Slov., 2. febr. 1945 pa so ga razrešili vojaške službe in dodelili PNOO za Slov. Prim. V Cerknem je postal referent za združništvo, po zavzetju Trsta pa komisar Delavskih zadrug za Trst, Istro in Furlanijo. Ko je odšla jsla vojska iz Trsta, se je vrnil v svojo tapetniško delavnico. Poročil se je 19. nov. 1923 v Vipavi z Marijo Perhavec.

Prim.: Arh. NSKT, Odsck za zg.; Z. Jelinčič, Življenje in delo borca za ljudske pravice. Ob 65-letnici F. F., JKol 1961, 89-97 s sl.; F. F. sedemdesetletnik, PDK 1. maj 1965, 7 s sl.; j. k. Lorenč, Umrl je F. F., borec za socializem in svobodo, PDK 28. jan. 1975, 2 s sl.; krstni list, Vipava 27. maja 1977.

Jem.

FERJANČIČ Fran Ksaver, skladatelj, r. na Gočah pri Vipavi 1. dec. 1867, u. v Lj. 10. jun. 1943. Gimn. obiskoval v Gor (1878-86), teologijo v Lj. (1886-90) in bil ord. 19. jul. 1890. Službovati je začel kot duhovni pomočnik pri usmiljenkah v

Lj. (1890-91), nakar je bil kpl. v Trnovem na Notranjskem (1891-95), v Trnovem v Lj. (1895-98), kpl. in katehet pri Sv. Jakobu v Lj. (1898-1906) in podravnatelj bogosl. semen. v Lj. (1906-17). 1917 je postal duhovni svetnik in bil žpk v Mavčicah (1917-19), nato pa kanonik-kurat kolegijatnega kapitlja v Novem mestu (1919-43). F. je študiral glasbo pri Danilu Fajglju (gl. čl.) in Antonu Hribarju (1838-1887) v času svojih gimnazijskih let v Gor., potem pa še v Lj. pri Antonu Foersterju (1837-1926), ko je v bogosl. semen. bil antifonar in vodil pevski zbor. Vendar je bil in ostal samouk, na katerega je pozneje veliko vplival Stanko Premrl (1880-1965). F. je v Regensburgu poslušal stare polifone skladbe klasikov (1894), v Lj. je na škofijski sinodi vodil petje (1903), udeležil se je tudi tečaja tradicionalnega koralna pri benediktincih v Seckau (1905) in cerkvenoglasbenega tečaja v Lj. (1908). Tu je bil vrsto let pevovodja m. in ž. zbora Katoliškega delavskega društva (1894-1917), poučeval je koralno in figuralno petje v bogoslovju (1899-1917) in na orglarski š. (1908-17), kjer je predaval tudi cerkvenoglasbeno zgodovino in liturgiko. Bil je navdušen Cecilijanec in že od 1886 aktivno sodeloval kot odbornik pri Cecilijanskem društvu v Lj., od 1905 pa je bil tudi član cerkvenoglasbene komisije za lj. škofijo. Veljal je za splošno priznanega strokovnjaka v koralnem in liturgičnem petju. Čeprav se je kot skladatelj opredelil za cerkv. glasbo in pisal v glavnem zborovske skladbe (moški, mešani, ženski zbori) v duhu cecilijanskega gibanja, je F. zaslovel tudi po svojih uspelih in zelo priljubljenih priredbah slov. narodnih pesmi (venčki). Kot samostojni tiski so izšle skladbe: *Moški zbori*, Lj. 1906; *Stara koralna sekvencija na čast Materi božji*, Lj. 1908; *Mešani in ženski zbori*, Lj. 1909; *Litanije Srca Jezusovega*, Lj. 1913; *Lavretanske litanije za mešani zbor*, Lj. 1915; *Litanije sv. Jožefa za mešani zbor*, Lj. 1915; V revijah pa je objavil: v *Glasbeni zori 1899-1900* (5 zborov), *Cerkvenem glasbeniku 1899-1935* (7 skladb), *Novih akordih 1901-14* (8 zborov), *Pevcu* (1 zbor). V raznih zbirkah in publikacijah je še objavil: 1 skladba (*J. Aljaž, Slovenska pesmarica II.*, Clc 1900 in 1911, *Prevalje* 1923), 2 skladbi (*A. Foerster, Cantica sacra III.*, Lj. 1903), 3 skladbe (*S. Premrl, Slava presveti Evharistiji*, Lj. 1914 in 1920), 1 skladba (*S. Premrl, Cerkvena pesmarica za mladino*, Lj. 1916), 1 skladba (*S. Premrl, Cerkvena ljudska pesmarica*, Lj. 1928) in 1 skladba v brošuri *Vseslovenski*

mladinski shod na Brezjah. F. je napisal tudi sedem uspešnih venčkov slov. narodnih pesmi, tri kuplete (objavljeni v Silvestrovi zbirki kupletov), znano nagrobnico *Zbogom, sestra draga* in več pevskih vlog k raznim igram. Razen skladateljskega dela se je veliko ukvarjal s teoretskimi vprašanji cerkvene glasbe in je v štiridesetih letih svojega sodelovanja pri CG napisal vrsto razprav in člankov o cerkvenem koralu in cecilijanskem gibanju ter številne ocene in dopise. Od njegovih teoretskih spisov v tem listu je omeniti zlasti razprave: *Drobtinica o cerkvenoglasbenem koralu* (1908), *Razlika med koralnimi spevi v novem in starem misalu* (1908), *Razna mnenja o kvilizmi* (1915), *Kako se pojo lekcije in profetije* (1915). Posebno pozornost sta vzbudila dva večja, tudi samostojno natisnjena spisa: *Tradicionalna psalmodija* (L. 1914, Zgb 1915) in *Cerkvenoglasbena liturgika* (Lj. 1923). Napisal je tudi biografiji skladateljev Antona Hribarja (CG, Lj. 1907, 43-45, 56-59, 68-70) ter Ignacija Hladnika (CG, Lj. 1930, 77-79). Njegove skladbe so ocenili F. Kimovec (DS, Lj. 1906, 315), H. Sattner (DS, Lj. 1909, 335), E. Adamič (ibid., 445) in G. Krek (NA, 1910, 4).

Prim.: Catalogus cleri dioecesis labacensis 1891-1919; J. Šlebinger, Zbornik MS IX, Lj. 1907, 223; E. Adamič-P. Kozina, LZ 1913, 237-47; J. Šlebinger, 220, 234; Letopis ljubljanske škofije 1924, 97; 1926, 17; 1928, 95; 1930, 107; 1932, 105; 1935, 111; 1944, 127; NE I, Zgb 1925, 668 (J. Mantuani); M. Zjahič, Crkvena muzika, Samobor 1925, 81; SBL I, 175-76; J. Glonar, Poučni slovar I, Lj. 1931, 357; N. Kuret, Slovenska knjiga, Lj. 1939, 194-95; P. Hrovatin, Zgodovina glasbe, Lj. 1948, 486, 489-91, 494; MohBibl 220; Cvetko, 368, 377; D. Cvetko, Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji, Zgb 1962, 481; KLSje, Lj. 1968, 23; Trobina, 99, 115-16.

Lc.

FERJANČIČ Gizela gl. **BELINGER** por. **FERJANČIČ Gizela**

FERJANČIČ Ignac, politični delavec, r. 17. jul. 1886 v Mančah pri Vipavi, u. 14. dec. 1953 v Novi Gorici, pokopan v Vipavi. Mlinar. Oče Ivan, kmet, mati Josipina Ukmar. Delal je v Lenassi-jevem mlinu v Solkanu, kasneje na žagi na Raketu, potem je imel v najemu Ferjančičev in Makerjev mlin. Spočetka se je udeleževal v socialdemokratskem gibanju. Po kongresu v Livornu je postal član KPI in delal skupaj z Jožetom Srebrničem. V okviru partijske organizacije je deloval predvsem s tem, da je bila pri njem javka za vzpostavljajanje zvez med KPI in KPJ; tod je vodil kanal za ilegalno literaturo kakor tudi za

osobe, ki so prihajale ali odhajale čez staro jsl. mejo. 1933 so ga zaprli in 30. okt. 1934 je bil obsojen pred posebnim sodiščem na pet let zopora zaradi »tajnih sestankov, zbiranja skladov Rdeče pomoči, široke propagandistične dejavnosti z razpečavanjem časnika v slov. jeziku Delo, pripadnosti KPI« (utemeljitev posebnega sodišča). Zaprt je bil v Regina Coeli, Civitavecchii, Pianosi pri Elbi. Ze v Civitavecchii je zbolel na pljučih, bil 1936 amnestiran, apr. 1941 zaprt za 40 dni v Gor., izpuščen, pa spet zaprt že avgusta istega leta, čemur je sledila konfinacija. Jan. 1942 prepeljan na Tremiti in tu ostal do prihoda Zaveznikov. Ostal še dalje in zbiral Slov. za taborišče v Carbonari, potem se preko Dalmacije vrnil domov poleti 1945. Delal spet v mlinu v okviru vipavske kmetijske zadruga, a težko zbolel na posledicah zaporov in konfinacije. F. sicer ni imel nobene srednje formalne izobrazbe, vendar si je pridobil precejšnjo izobrazbo z branjem in ilegalnim delom. Pisal je celo pesmi, ki so ostale v zapuščini in razodevajo sposobnosti za ustvarjanje.

Prim.: PrimN 1953, 50, 6 (parte); GorZb 2, 210; Aula IV (slov.), 44; podatki hčerke Duše F.

Brj.



FERJANČIČ Ivanka, prva učiteljica čipkarstva, r. 21. dec. 1850 v Idriji in tu u. za jetiko 21. maja 1879. Oče Jožef, gozdarski uradnik, mati Jera Lapajne. Ljudsko š. je obiskovala od 1859 in opravila prvi razred z odliko ter bila prva premijantka. Ker je imela veliko veselje do čipkarstva in bila v tem zelo nadarjena, so jo na priporočilo pristojnih oblasti poslali na izpopolnjevanje v tej stroki na Tirolsko v Nonsberg in Provais. Po vrnitvi je s sestro Antonijo in bratom Jožetom začela izdelovati tudi nove vzorce, ki so idrijskim čipkam odprli še bolj pot v svet. Š. oblasti so jo povabile na Dunaj na ministrstvo in po posvetovanju z njo so ustanovile v Idriji čipkarsko š. (17. okt. 1876), ki se je že naslednje leto preimenovala v čipkarski tečaj. F-jevo so postavili za prvo učiteljico čipkarstva. Š. je vodil poseben nadzorni odbor, postavljen za dobo pet let, ker se pa ta ni obnesel, so bili postavljeni kuratorji, med njimi je bil tudi katehet J. Juvan. F-jeva je bila v nadzor-

nem odboru, a je kmalu nato umrla. Nasledila jo je sestra Antonija (1879). Na tej š. so dekleta dobivala pouk za izdelovanje zahtevnih (finih) čipk, tako v sukancu, bombažu, volni, svili, pa tudi s srebrno in zlato nitjo. Ustanova, na katere začetku stoji to preprosto, a bistro idrijsko dekle, je imela različno usodo v časih, ki so sledili, vendar je dajala vrstam idrijskih klekljaric, pa tudi tistim iz bližnje in daljne okolice, temeljito osnovo za kasnejše delo in preživljanje; bila je torej velikega socialnega pomena za žensko delovno silo tega, tudi širšega območja.

Prim.: Krstne matice Idrija; UT 1879, 177; SBL I, 176 (= Sr.); Arko, Idrija 230-1 s sl.; Lado Božič, Idrijsko čipkarstvo, IdrR 1956, 1, 8; Marija Markarovič, Klekljane čipke, katalog razstave, Idrija 1970, str. 16, 161.

Brj.

FERLETIC Marija, politična delavka, uradnica, r. 4. jul. 1935 v Doberdolu. Osn. š. v Doberdolu (3. r. na Poljanah v zasobni š. 1944), nižjo srednjo š. in učiteljske v Gor. (matura 1954). 1957 in 1958 je obiskovala v Vidmu tečaj za občinske tajnike, 1959 je kot privatistka opravila maturo na it. tehnični š. (Istituto tecnico femminile) s specializacijo v gospodinjstvu, 1960 pa dosegla v Padovi specializacijo v ročnih delih, 1959 obiskovala v Trzinu tečaj za knjižničarstvo, v Gor. pa obiskovala 7-letno klekljarsko š. in diplomirala (1967); 1961 zmagala na natečaju za občinske uslužbenke v Desenzanu, 1962 pa na natečaju za funkcionarja pri gor. občinski upravi, kjer je še vedno. Od avg. 1954 do nov. 1962 je bila zaposlena kot uradnica pri obč. upravi v Doberdolu. Na njeno pobudo so v Doberdolu odprli klekljarsko š. in knjižnico. F-eva se je začela že zelo zgodaj javno udeleževati: 1954 se je vključila v it. sindikalno organizacijo Cisl, nato bila izvoljena v gor. občinsko vodstvo in 1966 v pokrajinsko vodstvo Cisl do 1970. V sindikalnem delovanju se je soočala tudi s polit. problematiko. Na listi SDZ je bila 1965 na obč. volitvah v Doberdolu izvoljena v obč. svet, 1970 na gor. pokrajinskih volitvah v pokrajinski svet; tu je bila od 1974 do 1975 odbornica za šolstvo, kulturo, šport in turizem. 1975 je bila na obč. volitvah v Doberdolu ponovno izvoljena v svet na listi SSK, istega leta kandidirala na listi za gor. pokrajinski svet, pri državnoborskih volitvah 1976 pa na isti listi kandidirala v poslansko zbornico in senat. V vodstvu SSK je od njene ustanovitve; od 1975 do 1977 je bila v gor. pokrajinskem vodstvu odgovorna za krajevne uprave, od 1977 pa

opravlja funkcijo podtajnika; v deželnem vodstvu SSK je od 1975. Je tudi članica SKD »Hrast« v Doberdolu in preds. študijskega krožka za soc.-polit. vprašanja »A. Gregorčič« v Gor. Sodelovala je na seminarju o manjšinski problematiki, ki ga je organizirala gor. pokr. uprava; njen poseg je objavljen v knjigi Convegno di studi sui problemi della minoranza slovena, Gorizia 1974, 206-207.

Prim.: Sfiligoj, 111 s sl.; KatG 9. 6. 1977, 1 s sl.; VoceI 18. 6. 1977, 4 s sl.; osebni podatki.

Češč.

FERLIGOJ (FERLIGOJNICA, FERLIGOJNIZA, FERLIGOJKA) Urška, Marijina videnka, pospeševalka zidave Marijinega romarskega svetišča na Skalnici (Sv. gori). Rodila se je v Grgarju. Leto rojstva in smrti ni ugotovljeno, a če naj drži ustno izročilo, se ji je Marija prikazala kot deklici in da je umrla brž po posvetitvi c. na Sv. gori, je verjetno živeła v letih 1526-1544. Čeprav ni izpričana po sočasnih zgodovinskih listinah (žpk arh. v Solkanu je ok. 1600 zgorel), je njena osebnost tesno povezana z zidanjem Marijine c. na Sv. gori. Da gre za zgodovinsko osebnost, priča trdno izročilo, ki ga povzemajo zgodovinpisci Franjo Glavinic (1648), Martin Bavčer (1657) in Gian Giacomo D'Ischia (1684), kakor tudi nastanek svetogorske božje poti ter starodavna freska Marijinega prikazanja Urški, ki je stala nad Marijinim oltarjem v prvotni c. in pod katero je bil napis: »Blažena Devica se je leta 1539 na tem kraju prikazala Uršuli Ferligojevi v zgoraj upodobljeni obliki.« Izročilo poroča, da se je grgarski pastirici Urški F. neke junijske sobote po binkošnih 1539 vrh Skalnice, kjer je pasla ovce, prikazala D. Marija z Jezuščkom v naročju in ji naročila: »Reci ljudstvu, naj mi tukaj zida hišo in milosti prosil!« Urška je odšla v okoliške vasi in v Gor. ter razglašala Marijino naročilo. Svetna oblast ji je sprva prepovedala vznemirjati ljudi in jo nato zaprla, da bi jo zastlišala. Bavčer trdi, da je bila trikrat prijeta in vsakokrat rešena z Marijino pomočjo. Ko so jo našli poglobljeno v molitev vrh gore, »so duhovniki in ljudstvo« uvideli božje delo in pristali, naj Urška razglašá »nebeško naročilo in prikazanja«. Tudi Glavinic poroča, da je bila »čudežno rešena iz ječe« in da so bile njene besede potrjene s čudežem. D'Ischia dodaja, da so na Skalnico romali tudi iz zelo oddaljenih dežel in strmeli nad »čudežnimi dogodki«, tako da se je hrib začel imenovati »Sveta gora«. Vsi trije poimenuje

navajajo videnko: »ženska Uršula« (Bavčer), »pobožna pastirica, po imenu Uršula, Grgarka« (Glavinic), »Uršula Ferligojnica, uboga pastirica« (D'Ischia). Bavčerjevo pričevanje ima izjemno dokazilno vrednost, ker je podatke črpal »ex tabulis« (= iz listin) na Sv. gori in to med leti 1630-40, Glaviničevo pa, ker je bil gvardijan na Sv. gori (1639-42) ob proslavljanju prve stoletnice prikazovanj in ker je verjetno kot raziskovalec in zgodovinar osebno slišal še žive priče dogodkov na Sv. gori, ko je bil v letih 1610-13, 1616-19 in 1619-22 provincial frančišk. redovne province Bosne in Hrvaške, kamor je spadala tudi Sv. gora. Na gori so najprej postavili začasno kapelico in nato zgradili romarsko svetišče, ki ga je 12. okt. 1544 posvetil patriarhov generalni vikar škof Egidij Falcetta. Patriarh Marko Grimani pa je poklonil svetišču umetniško Marijino podobo, ki se tamkaj še vedno časti. O Urški nadaljnjih poročil. Pač pa imamo več zgodovinskih listin o nastanku božjepotnega svetišča na Sv. gori, s čimer je bilo venčano Urškino življenjsko poslanstvo, npr. listina 11. dec. 1540, s katero je goriški podglavar Hieronim Attems (PSBL I, 22) daroval gradbeni prostor bodoči Marijini c. na Skalnici (Nescauiza?), ki so jo zastopali Anton Papež iz Gor. in Solkanci Primož Krivic, Gregor Bassin in Andrej Mihelič. S tem je dež. svetna oblast priznala resničnost Mar. prikazovanj na gori. Nesporen dokaz čudežnih dogodkov na Sv. gori, kamor so od vseh strani hitele množice romarjev, so izredno jedki napadi Primoža Trubarja, ko so začeli zidati c. na Skalnici (1539-40), ko so jo dozivali (1547) in tudi kanje (1575), in prav tako zahteva kranjskih dež. stanov okt. 1541 v Linzu, naj kralj prepove romanja na Skalnico, kamor »preprosti ljudje vsch dežel in jezikov na veliko romajo. Razglasili so, da so slepi spregledali, pohabljeni se zravnali...« (Dimitz). O ljudskem navdušenju za Sv. goro in Urško priča tudi to, da so v nekaj letih (1541-44) zgraditi vrh gore veličastno svetišče ob najbolj neugodnih prilikah (pomanjkanje vode, prenos gradbenih potrebščin po strmih stezah), posvetili desni stranski oltar na čast sv. Luciji in sv. Uršuli in kasneje upodobili nad Marijinim oltarjem že omenjeno fresko prikazanja D. Marije, ki je vsem romarjem govorila o Urški. Cerkvena oblast je ponovno potrdila resničnost Marijinih prikazovanj: ko je patriarh Grimani 1544 poslal E. Falcetto posvetit svetog. c., ko je vatikanski kapitelj 1717 dovolil na Travniku v Gor. slovesno

kronati podobo svetogor. Matere božje in ko je 1748 papež Benedikt XIV. dovolil praznovanje prikazanja in kronanja svetog. D. Marije s posebno mašo in molitvenim bogoslužjem (olicejem). Slov. ljudstvo ni pozabilo na Urško F. Ker so nekateri trdili, da je pokopana na Sv. gori, so 1774 odprli najstarejši sarkofag v kapeli sv. Mihaela, a našli v njem le dvoje lobanj in nekaj dragocenega moškega sukna: prva lobanja je bila moška, druga pa svetogorske dobrotnice Uršule Vintane, u. 1677. Grgarski rojaki so bili vedno in so še ponosni na svojo »sveto Uršulo«. Grgarski kurat Mihael Oblokar je 1877 hotel zidati novo c. na primernejšem prostoru, saj je stala prejšnja dotrajana c. sredi bajt brez dohoda in trga, a so Grgarci enoglasno zahtevali, naj se zgradi na istem prostoru, v prezbiteriju naj se ohrani prejšnji gotski zid do nadokenske višine, ker da je »tam pokopana pastirica Urška«. In so uspeli. Žpk Alojzij Filipič (gl. čl.) je dal 1931 postaviti Urški nagrobni spomenik za c. prezbiterijem in 1938 spominsko kapelico na kraju, kjer je nekda stala Urškina rojstna hiša (pri Piskovih). V likovni umetnosti je lik Urške F. doživel nekaj upodobitev; slikar C. Del Neri (gl. čl.) je naslikal nekaj večjih platen s prizori iz njenega življenja, ki so v c. na Sv. gori; od iste ga so tudi slike v kapelici na mestu nekdanje Urškine rojstne hiše v Grgarju. Slikar Jože Srebrnič je izdelal večje olje na pločevini za vodnjak-kapelico ob začetku poti iz Solkana na Sv. goro (zdaj uničeno; objavo glej v Bogoljubu 1932, 86 »Marija se prikaže pastirici«. Katoliška knjigarna pa je izdala reprodukcijo kot razglednico s slov. in posebej it. besedilom). Lit. so Urško F. obdelali Joža Lovrenčič v delu *Legenda o Mariji in pastirci Urški*, Lj. 1938, ki je izšlo v ponatisu tudi v Lovrenčičevi zbirki *Tri božje poti*, Gorica 1944; dalje Ivo Česnik v povesti *Svetogorska pesem* (KatG 1951) in Zora Piščančeva v povesti *Pastirica Urška* (rkp.).

Prim.: Grgarski žpk arh., Kron, 10, 45-53; Francesco Glaunich, Origine della Provincia di Bosna Argentina, Udine 1648, 28-30 (v arh. frančišk. samostana na Trsatu je rkp. Franc. Glavinich, L'origine della Provincia di Bosna Croatia, ki vsebinsko odgovarja tiskanemu delu; podatek posredoval A. Lisac iz Zgba); M. Bavčer, Historia rerum Noricarum et Forojuliensium, I. X., cap. 5 (rpk. iz 1657-1663 v prepisu); Gian Giac. D'Ischia, Historia della principessa Contea di Goritia nella provincia Foro-Julienne, Udine 1684, 1. III, 51; Breviarium Ecclesiae et Conventus B. Virginis Gratianum Montis Sancti, 1778, rkp. na Sv. gori, pass.; G. Pasconi, Historia ecclesiae et conventus

Montis Sancti divae Virginis Gratiarum Comitatus Goritiensis, Venetiis 1746, 2-3; A. Červ, Sveta gora pri Gor., Gor. 1883, pass.; A. Červ, De apparitione B.M.V. Montis Sancti prope Goritiam, FoliumGor 1883, 174-78, 205-9, 237-40, 307-12, 343-47; 1884, 26-28, 51-56; A. Dimitz, Geschichte, II, 205; Svetogorska kraljica, mesečnik, Gor. 1938-39, 1. jul. 1938; Gruđen, IV, 615; Rupel, Primož Trubar, Lj. 1962, 46, 55, 135, 151, 204; Slodnjak, Slovestvo, 27; M. Perc, Svetogorske šmarnice, Lj. 1967, 56, 70, 84, 88; Sreč 1966, št. 4.

R. K.

FERLUGA Karel, odvetnik in javni delavec, r. 23. avg. 1885 na Opčinah pri Trstu, u. 30. jan. 1967 v Trstu, pokopan na Opčinah. Oče Štefan je bil šolski upravitelj (gl. čl.), mati Eleonora pl. Wisenthurn. Osn. š. je dovršil na Opčinah, gimn. v Trstu, pravno fakulteto na U v Pragi, kjer je doktoriral 22. apr. 1913. Med prvo svet. vojno je bil vojak, 1918 je postal odv. pripravnik v Trstu, od 1923-40 je bil odv. v Ilirski Bistrici. Po vojni napovedi je bil interniran v Colfiorito (Foligno) v južni It.; ko so zavezniki zasedli kraj, so ga preselili v Egipt, kjer je ostal do konca vojne. Od 1945 do smrti je bil odv. v Trstu. F. je bil med glavnimi pobudniki Dijaške Maticice, ki je podpirala potrebne dijake, ker je v Pragi videl podobno društvo. Ustanovitev je preprečila prva svet. vojna, zaživela pa je na ustanovnem občnem zboru 6. jan. 1923 pri Sv. Jakobu v Trstu in bila uradno razpuščena 1927. Bil je član društva Pravnin in je sodeloval v uredništvu istoimenske revije, ki je občasno izhajala. Po zadnji vojni je bil podpreds. obnovljenega društva. Bil je tudi med ustanovitelji podpornega društva za akademike Sklad Sergija Tončiča (1952). Bil je član nadzornega odbora Tržaške kreditne banke, deloval je pri SKGZ ter bil član in odb. PD Igo Gruđen in ŠD Sokol v Nabrežini. Ob 50-letnici odv. delovanja ga je trž. Odvetniška zbornica odlikovala.

Prim.: Podatki dr. V. Tute; Dr. F. Mikuletič, Akademsko društvo »Balkan«, JKol 1957, 88-93; Dr. F. Tončič, Karlu Ferlugi v spomin, PDK 1. febr. 1967, 1 s. sl.; Zadnje slovo od dr. K. F. in Odvetniki in sodniki so počastili spomin odv. dr. K. F., PDK 2. febr. 1967, 2; † Karel Ferluga, NL 2. febr. 1967, 4; L. B. Lercel, Dr. K. F., Gosp 3. febr. 1967, 3; D. Pahor, Mladi rodovi - kovači bodočnosti, Prosvetni zbornik 1868-1968, Trst 1970, 206, 314.

Jem

FERLUGA Pavel, slikar samouk, r. v Trstu 14. apr. 1936, oče Bruno, uslužbence pri tramvajskem podjetju, mati Milena Valič. V osn. š. hodil na Repentabru in na Opčinah, na nižjo trgovsko v Trstu, kasneje pa je kot privatist ma-

tural na znanstvenem liceju. Od 1968 v občinski redarski službi na Opčinah, 1974-75 se je kot redni slušatelj vpisal na splošno medicino v Trstu. Pred tem se je ukvarjal z arheologijo in se udeležil dveletnega tečaja egiptologije, nato pa še tečaja paleontologije na trž. univerzi. Kot pevec je bil član raznih pevskih zborov (Prosek-Kontovel, Gallus in cerkv. pevski zbori). Prosvetno je deloval v dramski skupini na Opčinah in v tamburaškem zboru. Slikati je začel v šestdesetih letih, prve napotke pa je dobil že prej pri Bogdanu Gromu na š. V tehniki se zgleduje za starimi mojstri. Vsebinsko je v oljih izrazil surrealist, v risbi pa ga privlačuje kraška motivika. V oljih, ki so povečini velikega formata, so kot stalen in tipičen element prisotne groteskne buče, ki naj bi predstavljale človeka in človeštvo, njegove napake, težnje, strahove, »ironičen prikaz puhlosti človeških stremljenj in strasti« (Bambič). Razstavljal je tudi v dvorani SP v Trstu (1970), v Kraški galeriji v Repnu (1972) ter na raznih kolektivnih razstavah; 1974 je nastopil na piranskem ex-tempore. Njegova slika z naslovom *Mi vemo, kaj hočemo* je prejela vsedrjavno nagrado v Lastra a Signa blizu Florence.

Prim.: PDK 24. 8. 1972 s. sl.

S. P.

FERLUGA Stefan, zborovodja, skladatelj, r. 12. dec. 1859 na Greti v Trstu, u. 20. jan. 1923 na Opčinah; oče Ivan Marija, mati Marija Bizjak. Iz II. razr. it. realke v Trstu je odšel na učit. pripravnico na Prosek, od tam pa na učiteljske v Koper. Po maturi 1879 je služboval 37 let na Opčinah, najprej kot učitelj, od 1904 pa kot šolski upravitelj. V pokoj je šel 1. sept. 1916. Odkritosrčen, srčno dober, pravičen in neupogljiv v boju za pravice slov. ljudstva in učit. stanu; učitelj preporodne dobe slov. šolstva v trž. okolici, ko so nastajala prosvetna društva in budila narodno zavest. Z učiteljem Antonom Germekom je 1906 ustanovil Tržaško učiteljsko društvo, kateremu je predsedoval do 13. marca 1914. V mandatnih dobah 1909 in 1913 je bil izvoljen v trž. občinski oziroma deželni svet. Sodeloval je pri polit. društvu E. Bil je odličen govornik v nevezani, a tudi v vezani besedi. Pisal je v liste E. P (1895-99; tu se je podpisoval z anagramom svojega priimka Agul Ref), UT, Juri s pušo. Brivec, Skrat, Zk, pogosto s psevdonomom Gretsarski. Bil je dober pevovodja; openski pevski zbor je dvignil na visoko raven, da so ga hodili poslušat tudi od daleč. Bil je skladatelj cerkve-

nih in svetnih pesmi, katerim je včasih napisal tudi besedilo. V okviru cerkvenih skladb velja omeniti *Tantum ergo*, *Pange lingua* in *Litanije Matere božje*. Posebno je zaslovela njegova maša za soli, zbor in orgle, ki so jo izvedli tudi z orkestrom.

Prim.: SBL I, 177; E 23. jan. 1923; PDK 13. dec. 1959; žpk arhiv na Opčinah; podatki Maria Dolenca (Opčine); Ferd. Kleinmavr, UT 1916, št. 21, 22; Zk 1916, 258 s sl.

Har.

FERLUGA Vida, operna pevkva, r. 17. marca 1895 na Opčinah, u. 1924 v Milanu. Oče Stefan, učitelj (gl. čl.), mati Eleonora Maria Carla Franul de Weissenthurn. Osn. š. je opravila na Opčinah. Prve glasbene nauke je dobila pri očetu, zborovodju in skladatelju. Na natečaju v Pesaru za mesto v operi so med 200 kandidatkami izbrali njo in še eno pevkko. Študirala je na konservatoriju v Pesaru in diplomirala v solopetju. Postala je ena najboljših mezzosopranistk v Italiji. Nastopala je v Verdijevem Trubadurju, v Bellinijevi Normi, v Wagnerjevem Tristanu in Izoldi, v 3. delu Puccinijevega Triptiha (Gianni Schicchi). V Rossinijevem Stabat Mater je pela z Benjaminom Giglijem in Ester Mazzoleni. Najbolj je uspela v vlogi Carmen v istoimenski Bizetovi operi. Nastopala je v Trstu, v Veroni, v Rimu; tri leta je bila zaposlena v neapeljskem gledališču San Carlo. V Milanu je uspešno opravila avdiocjo pri Arturu Toscaniniju in bila sprejeta v milansko operno hišo La Scala. Toda nastopila tam ni, ker je v Milanu umrla za tifusom.

Prim.: žpk arhiv na Opčinah; podatki svakinje Sretna Ferluga (Nabrežina); podatki Zora Čok (Opčine).

Har.

FERRARI Sergej, gledališki igralec, r. 5. avg. 1933 v Komnu. Oče Jožef, Italijan, mati Marija Turk. Osn. š. it. obiskoval v Komnu (1939-43), enoletno partizansko v Gabrovici, nižjo srednjo v Trstu (1946-49), v Sempetru pri Gor. (1949-55), akademijo za igralsko umetnost na AGRFT, absolviriral 1959, diplomiral 1968. Od 1959-60 član polpoklonega Mestnega gledališča v Novi Gorici, nato služil vojake, od 1961 dalje spet član PDG kot zunanji sodelavec, sicer pa direktor Kinopodjetja v Novi Gorici (od 1962). Vloge: Andrej, ilegalce (Perović, Pod soncem zaledeneli), Janko (Grimm-Cebulj, Janko in Metka), ki jo je tudi režiral, Jernej (Cankar-Delak, Jernejeva pravica), Maurice (Maugham, Sveti plamen), Marcel (Rostand, Ne ubijaj), Blassel-sluga (Thomas, Charleyeva teta), Florindo (Goldoni, Sluga dveh gospodov), Maks (Cankar, Kralj na Betajnovi), Jiri,

sin (Čapek, Mati), Benjamin Sirknik (Hofman, Zvezde na jutranjem nebu), Franč (Strgar, Heroica), Angelo (Betti, Zločin na Kozjem otoku), boter (Jelačin, Preprih, RTV), Zdravnik po sili (Molière, Sola za ljubosumne in neumne, RTV), Peter Flynn, delavec (O'Casey, Plug in zvezde), Chriss Keller (Miller, Vsi moji sinovi), Paul (S. in B. Spewack, Naši trije angeli), Guascogna (Goldoni, Tast po sili), Drugi zaslizevalec (Zupan, Črvi), borač (Pregelj, Berači in vest), Mladen Djaković (Nušič, Pokojnik), Dolef (Jurčič-Rob, Deseti brat), Duhovnik (Prešeren-Peršak, Krst pri Savici), Junij Brut (Shakespeare, Koriolan), Stric Matic (Gorinšek, Rdeča kapica), Coronato (Goldoni, Pahljača), Direktor (Rudolf, Lenega čaka dolgčas), Dr. Sustek (Bukovčan, Ko bo petelin zapel, RTV), Starec s trobento (Kosmač-Povše, Balada o trobonti in oblaku), Princesa Grace (Byhan, Talec), Gornik (Cankar, Za narodov blagor), kaplan (Bevk-Grabnar, Kaplan Martin Čedermac, RTV), Slavec (Rozman, Primer tehnika Matka, RTV), poročnik (Bevk-Klopčič, Težka pot k Ilesl. izv. Matil, RTV), župan (Cankar-Duletič, Na klancu, film); fašist (Kavčič, Begunec, film).

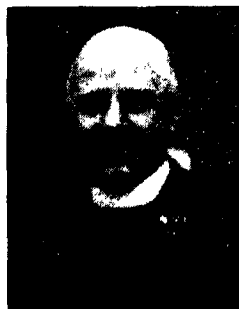
Prim.: GL Goriškega gledališča in pozneje PDG; SGL I, 144; osebni podatki; Stop 1977, 22, 2 s sl.; Živo gledališče II, Lj. 1975, 22; zapisi in ocene ob premierah, posebej v Delu in PrimN.

Brj.

FETTICH-FRANKHEIM Ludovik, šolnik, r. 8. avgusta 1863 v Lj., u. 6. avg. 1908 v Mokronogu. Učiteljske je dovršil 1883 v Lj., nato je poučeval v Knežaku (1883-94) in Postojni (1894-1903). Tu je preosnoval obrtno nadaljevalno š. in bil od 1899 vodja petrazrednice. 1903 so ga prestavili v Mokronog, kjer je ostal do smrti. Pisal je podlistke za SN, šaljive in resne članke v Münchener Flieg. Blätter, s sestavki pedagoške in metodične vsebine je sodeloval tudi v UT in P (1903).

Prim.: J. Tratar, UT 1908, št. 35; SBL I, 177.

Jem.



FILEJ Mirko, glasbenik, prosvetni delavec, duhovnik, r. 28. okt. 1912 v Medani, u. 10. jun. 1962 v »Villa S. Giusto« v Gor. osn. š. v Medani, gimn. in licej v malem semen. v Gor. (1925-33), bogoslovje v gor. velikem semen. (1933-37). Ord. 22. maja 1937. Stopil je v dušno

pastirstvo in bil kpl. v Idriji (1937-38), žpk upravitelj v Mavhinjah (1938-51). 1951 se je preselil v Gor. in tu ostal do smrti. Že kot malosemenišnik se je ukvarjal z glasbo in začel komponirati, v kar ga je usmerjal Emil Komel. Pomembna so bila zanj tudi srečanja z Vinkom Vodopivcem in Jožkom Bratužem (PSBL III, 122-23). Že v Medani in kasneje na službenih mestih je poživljal in krepil cerkv. pevske zборе. Ko je bil v Mavhinjah, se je vpisal na konservatorij »Tartini« v Trstu in tam 1943 opravil izpite iz teorije, harmonije in glasbene zgodovine, 1945 pa iz klavirja. 1947-50 je poučeval petje na slov. učiteljskišči v Trstu. Tudi po prihodu v Gor. je še nekaj časa poučeval verouk v Nabrežini. 1951-53 je bil prof. petja na strokovni š. v Gor., naslednji dve leti na slov. nižji gimn., 1956-58 na obeh š., od 1958-62 pa spet na strokovni š. v Gor. Hkrati je bil 1951-62 prof. petja in klavirja na slov. učiteljskišči v Gor. Več časa je vodil it. cerkv. pevski zbor pri Sv. Ignaciju in 11. dec. 1961 je postal organist in pevovodja pri it. bogoslužju v stolnici. Odkar je prišel v Gor., je maševal v c. sv. Ivana in ko je 1954 zbolel Ivan Reščič, je prevzel oskrbo te cerkve, ki je medtem že postala pravo versko središče za slov. vernike v mestu. F. je cerkev notranje obnovil, uredil razsvetljavo, kupil nove klopi, vpeljal je slovesno polnočnico ter tako izvežbal svetoivanski pevski zbor, da je v to c. zahajalo vedno več slov. vernikov. Tu je 23. maja 1962 daroval svojo srebrno sv. mašo, ki je bila obenem njegova zadnja javna maša, kajti zatem je zbolel in umrl. Njegova smrt je izredno močno pretresla slov. javnost, zlasti mladino in člane pevskih zborov, ki so mu priredili nadvse veličasten pogreb. V Gor. je F. razgibal kulturno življenje in postal duša vsega dogajanja na glasbenem, društvenem in organizatoričnem področju. Kot pevovodja in organizator se je vključil v delovanje SKPD, ki mu je bil več let preds. Z društvenim mešanim zborom je prvič nastopil 9. sept. 1951 na taboru v Steverjanu. Ob tej priložnosti je vodil tudi združene zборе (okrog 160 pevcev). Začelo se je desetletje F-evega plodnega in nesebičnega dela na Goriškem. S svojim pevskim zborom je nastopal v nešteti krajih na Primorskem in Koroškem. Pripravil je pevske nastope za trž. in ele radio. Naštudiral je vrsto skladb, za nastop na Koroškem tudi Sattnerjevo kantato Jeftejeva prisega. Na njegovo pobudo je prišlo do prvega božičnega koncerta v gor.

stolnici. Sodelovali so združeni zbori iz Gor. in okolice. Taki koncerti so se potem redno ponavljali pod F-evim vodstvom; po njegovi smrti se nadaljujejo kot neprekinjena tradicija. Tudi prva revija zborov v čast sv. Ceciliji 1957 je bila F-eva zamisel; pod imenom »Cecilijanka« se leto za letom ponavlja v Kat. domu v Gor. 1953 je F. ustanovil v Gor. orglarsko š.; med njenimi glasbenimi vzgojitelji je bil tudi prof. Komel. Š. je vzgojila vrsto sposobnih pevovodij in glasbenih organizatorjev. Marsikateremu pevovodji in prosvetnemu delavcu je bil F. mentor in prijatelj. Na š., kjer je poučeval, je vodil dijaške zборе in z njimi nastopal na raznih prireditvah. Rad je pomagal tudi podeželskim zborom, zlasti kadar je bilo treba koordinirati skupne nastope. Pri svojem neutrudnem delu ni poznal ovir in daljav; kamor je prišel, je prinesel ognjevito in toplo besedo. Gojil je stike z bratskimi društvi na Tržaškem in Koroškem. Dal je pobudo za ustanovitev Mandolinističnega orkestra in z njim prvič nastopil 15. jan. 1955; nato je orkester prevzel Maks Debenjak (gl. čl.). Na njegovo pobudo se je ustanovila ZSKP in bil na njenem ustanovnem občnem zboru 11. jan. 1959 izvoljen za preds. in to mesto obdržal do smrti. Bil je tudi preds. odb. Kat. doma (oratorij »Dominik Savio«), soustanovnik športnega društva Olympia in njen prvi preds. 1956-57 je bil preds. SKPD. Društveni pevski zbor je prvič nastopil 1957 z imenom »Lojze Bratuž«; 1966 pa je moški zbor prevzel ime po M. Fileju, mešani pa po L. Bratužu (PSBL III, 123-24). Na občnem zboru 23. apr. 1963 je bilo sklenjeno, naj se društvo poimenuje v SKPD Mirko Filej. V atriju Kat. doma je bil 4. jun. 1967 odkrit F-ev doprnsni kip, delo F. Goršeta. F-ovo objavljeno skladateljsko delo predstavljajo štiri zbirke: *Kvišku srea* (1950), ki obsega 9 cerkvenih pesmi različne vsebine, 5 za mešani zbor (in soli), 2 za ž. zbor, ena za moški zbor in ena za solo in orgle. Gre za skladbe z religiozno zadržano melodiko in pretežno homofono zasnovno. Pesem *Slavi Te Marija* ima zahtevnejšo gradnjo (meš. in moš. zb. ter sopran solo) in prikazuje F-ovo dognano obvladanje zborovskega stavka. Zbirka *Obhajilne* (1952) vsebuje 9 večidel preprostih in ljudskih pesmi; nekatere so polne tople religioznosti. V obeh zbirkah je orgelska spremljava zmerno moderna in tekoča. 1951 so izšle *Pesmi za ženski in mladinski zbor*; štiri zborovske skladbe svetne vsebine razodevajo F-ovo zavzetost za narodni ton, pa tudi

razgibano ritmično gradnjo. Iz njih diha skladateljeva domiselnost, združena z bogato invencijo in igrivostjo. Vse pesmi so v tradicionalnem slogu in splošno dostopne, le ena je nekoliko zahtevnejša (*Mehurčki*). Glasbena govorica se v glavnem tesno in posrečeno naslanja na tekst. Zadnja zbirka nosi naslov *Zamejski zvoki* (1955). V sedmih skladbah za moš. zbor se skladatelj izraža pretežno v narodnem tonu, v trdno grajenem glasbenem stavku. Včasih uporablja tudi solistično zasedbo. Preprosti in melodični izraz razodeva sočno muzikalnost. V dveh skladbah (*Nekje v gorah*, *Tožba*) kaže F. težnjo po globlji in umetniško bolj dovršeni govorici ter smisel za epsko obdelavo teksta z rahlo impresionistično obarvanostjo. Poleg navedenih so še številne skladbe, ki niso izšle v nobeni zbirki. F. se je odlikoval po izrednih srčnih in umskih sposobnostih. Znal se je približati vsakomur ter ga pritegniti in navdušiti. Njegovo delo je odraz globoke narodne zavednosti. V mrzlični dejavnosti se je vsega razdal, posebno mladini in peškim zborom. Njegova vedrina in osvajačna moč sta mu omogočili plodno delovanje tako na dušnopastirskem kot na kulturnem področju. Obe dejavnosti sta se pri njem harmonično dopolnjevali. Uredil je Cerkveno pesmarico, zbirko pesmi za meš. zbor, izd. GMD, Gor 1957.

Prim: KolGMD 1959, 119; 1961, 115; 1963, 50-63; 1968, 99-101; KatG 1962, 24. 5. s sl.; 14. 6. s sl.; 28. 6.; 19. 7. ter 1967, 8. 6.; Trobina, 192.

L. B.

FILEJ (FILLEJ, FILEY) Peter, ravnatelj bogosl. semen., šolnik, r. 3. jul. 1781 v Idriji nad Kanalom (Marijino Celje, Lig), u. 8. febr. 1864 v Gor. Oče Matej, mati Katarina Bizjak. Po mašniškem posvečenju (8. 11. 1807) je bil kpl. v Renčah (1807-18). Ko je nadškof Walland zopet odprl bogosl. semen. v Gor., je F.-u poveril odgovorno mesto spirituala (1818-28). Duhovno vodstvo bogoslovcev raznih škofij, jezikov in krajevnih navad je bilo zahtevno in težavno, zato je F. dosegel, da ga je nadškof ponovno poslal v dušno pastirstvo; sprva je bil žpk in dekan v San Pier d'Isonzo (1828-33) in zatem v Komnu (1833-37). Ob premestitvi v Komen je bil imenovan za častnega konzist. svetnika (1833) in zatem še za častnega kanonika (1835). Novi nadškof Franc Ks. Luschin ga je 1837 premestil v Gor. za rednega stolnega kanonika in dejanskega konzist. svetnika, da mu je pomagal pri osrednjem škofijskem vodstvu. Ker si je F. pridobil velik ugled, ga je imenoval za ravn. bogosl. semen. (1842-48) z nalogo, da

izvede obsežna gradbena dela in razširi semen. poslopje, ker je bilo pretesno za visoko število bogoslovcev, tako da so morali mnogi bivati zunaj zavoda pri zasebnikih. Dela so bila izvršena v letih 1843-44. V viharnem letu 1848 se je odpovedal rektoratu, za nekaj mesecev mu je sledil Jožef F. Crobath (PSBL III, 206-7) in temu pa Feliks A. Callou (PSBL III, 162). F. je nato živel kot kanonik in od 1858 kot kanonik-scholastik. Obdržal je službo konzist. svetnika in bil hkrati tudi sodnik pri nadšk. cerkvenem sodišču, dokler ni težje zbolel in umrl. F. se je izkazal kot vzgojitelj in šolnik. V osrednjem semen. je predaval pastoralno teolog. (1822-28); v Komnu je bil okrajni š. nadzornik; ob prevzemu rektorata v bogosl. semen. je hkrati postal tudi podravnatelj bogosl. študij (1842-48). Kasneje ga je škof imenoval za nadškof. komisarja pri izpitih iz verouka na drž. gimn. (1853) in pri izpitih v notranjem bogoslovju ter v 7. in 8. gimnaziji, ki so bili v frančiškanskem samostanu na Kostanjevici (1856). Na znanstvenem področju je važno njegovo delo za ureditev, prvo katalogizacijo in prenos knjig v nove prostore. Ob odprtju semenišča 1819 je zavod imel bogato, a neurejeno knjižnico, ki je rastla iz leta v leto z zapuščinami. Ker ni bilo knjižničarja, je prevzel skrb za knjige bibliist Anton Peteani (1818-21), za njim pa F. (1824-28), ki je knjige razdelil po strokah in izdelal prvi katalog (obdelal okoli 7.000 zvezkov). Kasneje je kot rektor dal prenesti knjižnico, ki je bila nad kuhinjo, v nove prostore sprednjega dela semeniškega poslopja, in ob njej uredil študijsko sobo za znanstvene delavce.

Prim: NadškAgor, arhivalije (Tabella Cleri Goritiae 1815, 1819, razni akti); SematGor 1821, 1829, 1833, 1842, 1865; ZD 1864, 50; Kociančič, Hist. Sem., pass.; St. Kociančič, Maria Cel nad Kanalom, Gor. 1853, 11; A. Červ, Sv. gora pri Gorici, Gor. 1883, 125; A. Marušič, Moja doba in podoba, Gor. 1898, 36.

R. K.

FILIPČIČ Alojz, duhovnik, prirodoslovec, r. 31. maja 1888 v Ravnici nad Solkanom, u. 29. dec. v Sempetru in pokopan na Sv. gori. Oče Stefan, kmet, mati Katarina Rijavec. Osn. š. v Ravnici in v Gor.; gimn. (1900-1908) in bogoslovje (1908-12) prav tako v Gor. Ord. kot tretjeletnik 26. jul. 1911. Stopil je v dušno pastirstvo in bil kpl. v Bovcu (1912-13), vikar v Čezsoči (1913-14), kurat na Srpenici (1914-19). Ko je Italija stopila v vojno in zasedla Brda in Gornje Posočje, je bil F. skupaj z verniki interniran v Ligurijo (1915-19).

Kot begunec med begunci je duhovno oskrboval slov. pregnance v Diano Marina (Albenga), kjer jih je bilo ok. 1.400, v Albisola Superiore (Savona) in v Lusignano d'Albenga, kjer jih je spet bilo kakih 200. F. je kritično ocenjeval ravnanje oblasti z begunci in vstop Italije v vojno proti zavezniški Avstriji, zaradi česar so ga ostro prijemale, sramotili in poniževali. Ob povratku na Goriško ga je nadškof Sedej premestil bliže Gorice, za kurata v Grgar s soupravo rodne Ravnice (1. apr. 1919). V Grgarju je brž obnovil podružnično c. sv. Petra, da je lahko maševal in zatem še žpk c. sv. Martina in župnišče, ki sta bila med vojno po vojakih rekvirirana in opustošena. Slikar Del Neri (gl. čl.) je 1935 c. sv. Martina poslal s svetogorsko motiviko (Prikazanje Matere božje Urški, Urško peljejo v ječo, Urška pred sodniki), tako da je bila med najlepšimi na Goriškem. Nadškof Margotti ga je 1930 imenoval za župnika in 2. sept. 1936 še za dekana novo ustanovljene »grgarske dekanije« s sedežem v Grgarju, ki je vključevala vse duhovnije na Banjški planoti tja do Lokev in Gorenje Tribuše. F. je bil prvi in zadnji grgarski dekan, zakaj po vojni so prenesli dekanijski sedež v Solkan. Letalski napad 1945 je razdejal v Grgarju kar 52 poslopij, med njimi tudi žpk c. in župnišče. F. se je zato umaknil kot žpk namestnik v Crniče (jun. 1945) in sprejel še soupravo Batuj. 6. nov. 1946 je prejel imenovanje za žpk v Batujah. Tu se je ob prostem času posvetil botaničnim raziskavam. V prometni nezgodi je bil težje ranjen in prepeljan v Splošno bolnišnico v Semper, kjer je na operaciji umrl istega dne kot ap. administrator Mihael Toroš in bil podobno kot Toroš pokopan na Sv. gori 31. dec. 1963. F. je bil poln iskrenega humorja in življenjske vedrine, s katerima je osvajal in razveseljeval svojo okolico. Sam nadškof Sedej se je večkrat zatekel v Grgar, da se je ob F.-evih domislicah sprostil in razvedril. Ustanovil je šaljivo društvo *Juventus fervida* in mu bil preds.; v njem je zbiral mlajše planince, ki naj bi se z gojitvijo planinstva ohranili »večno mladi«. Pesnik L. Zorzut, član te planinske bratovščine, je spesnil društveno himno »*Juventus fervida*«, ki jo je Lojze Mav tudi uglasbil (1960), in samemu F.-u posvetil spominsko pesem »*Prijatelj-listoživ*« (PV 1960, 307; PV 1964, 308; ponatis v L. Zorzut, Ptička bregarca, Celje 1974, 143-45). F. je bil dober govornik in slovel kot »neutrudni mojster cerkvene ljudske pridige«. Imel je v raznih duhovnijah

preko 20 ljudskih misijonov. Vsa Goriška ga je poznala kot izrednega ljubitelja Sv. gore: iz Grgarja je redno hodil na Sv. goro spovedovat in pridigat; ko je bila po prvi vojni Sv. gora še kup razvalin, je F. 13. jun. 1920 tjakaj privedel prvo romarsko procesijo in organiziral prvo nabirko za obnovitev svetog. svetišča; ko se je 2. okt. 1922 vračala iz begunstva v Lj. podoba svetogorske Matere božje, jo je F. uradno pozdravil na Prevalu. Bil je sopobudnik proslav ob 400-letnici prikazanja Matere božje na Sv. gori (1938-39), skupaj z V. Beletom član komisije za tisk in propagando, uradni govornik na Sv. gori in pri tridnevnicah na podeželju. Nadškof Margotti mu je v nagrado izposloval naslov tajnega papeževga komornika (1939). Zaradi vojnih dogodkov so 22. sept. 1943 odstranili patre s Sv. gore. F. je odhitel tjakaj, dvignil Najsvetejše in čudodelno podobo Matere božje in ju »ob svitu borne lanternne po skrivnih stezah okoli polnoči« prenesel v Grgar. Ker pa zaradi nemškega obstreljevanja podoba ni bila varna v žpk c., jo je skrnil v bližnjo votlino, od koder je bila prenesena v Ajdovščino. F. je pospeševal češčenje Urške Ferligojeve (gl. čl.), ji postavil ob žpk c. nagrobni spomenik (1931) in dal sezidati na kraju, kjer naj bi bila stala njena rodna hiša, kapelico, poslikano s prizori iz Urškinega življenja. Kapelico je 25. jun. 1938 blagoslovil sam nadškof Margotti. Kot vnet planinec in rastlinoslovec je zahajal v naravo, na planote in gorovja; obhodil je široke predele Primorske in Istre, od Slavnika do najvišjih vrhov Julijskih Alp, in pri tem nabiral rastline in jih določeval ter tako zbral enega najbolj bogatih tovrstnih herbarijev (ok. 3.000 pol) v Sloveniji. Bil je v stalni povezavi s prirodoslovnim seminarjem slov. U, ki ga je štela za svojega znanstvenega sodelavca, in še posebej z Maksom in Tonetom Wraberjem, kustosoma za botaniko pri Prirodoslovnem muzeju v Lj., ter s Carlom Marchesettijem, ust. in ravn. Botaničnega vrta v Trstu. V Malih Laznah v Trnovskem gozdu je zasledil Kochov svišč in Beckove zvončnice. Zadnjo je odkril kot za Slovenijo novo vrsto. Ob smrti je herbarij in strokovne knjige zapustil semen. v Vipavi (zdaj še vedno v župnišču v Batujah). F. je bil sošolec pisatelja A. Remca. Preprosil je svojega očeta, kmeta na Ravnici, da je Remcu založil prvo izdajo povesti Veliki punt (Gorica 1909). Pod rubriko Narodno blago je v M 1921 objavil več ljudskih pesmi iz Srpenice (Od srebrne zibke, M 1921, 320), Pod-

melca, Čezsoče, Zage. Začel je objavljati spomine o internaciji slov. beguncev v Liguriji *Po deželi citron in rožičev*, a je objavil le umik iz Srpenice in dogodke v Slov. Benečiji (M 1922, 18, 53, 82); nadaljnje beležke in opisi so ostali v rkp. (žpk arhiv Batuje). Referat *Alojzijeve slavnosti in mladeniške Mar. družbe*, ki ga je imel na sestanku voditeljev Mar. družb, je izšel v ZbsvP 1926. Zbral in založil je pesmarico *Ljudsko petje pri Sv. Martinu v Grgarju* (Gorica. Samozaložba. Tiskala KatT, str. 50). V Proteusu je objavil *Mala Lazna - botanični vrt Trnovskega gozda* (Proteus 1958-9, 218-221 ilustr.; prim. še Proteus 1964-65, 262-64). F. je kot javni delavec sodeloval tudi pri ust. GMD.

Prim.: Zgoraj navedeni viri; NadškAGor, razni akti, Folium 1936, pass.; ZbsvP 1926, 97, 129-32, 143-44; Svetogorska Kraljica 1938-39, 1.6.1938 in 1.7.1939; KolGMD 1940, 41; A. Remec, Veliki punt, Celje 1953, 10-11; KatG 1964, 2.1.; Okrožnica Ap. administracije za isl. del Gor. nadškofije 1964, 1; BiolV 1964, 179-80 s sl.; Koleričeva, 445; Klinec GMD, 28; Martin Perc, Svetogorske šmarnice, Lj. 1967, 56, 70, 84, 88, 94; B. Marušič v GorZb II, 110; Medeot, Preti, 147-49; L. Zorzut, Ptička brigarica, Celje 1974, 9, 16, 143, 145, 160.

R. K.

FILIPIC (FILIPPIC, PHILIPPIC, PHILLIPIC)

Andrej, prvi ravnatelj gor. bogoslov. semenišča, šolnik, r. 22. nov. 1780 v Grgarju (Vas 57), u. 7. jan. 1836 v Gor. Oče Gregor, kmet, mati Marija. Studiral je gimn. v Gor., bogoslovje v Gradcu. Ord. 11. nov. 1804 v Gor. Po dveletnem službovanju v dušnem pastirstvu ga je škof Inzaghi poklical v Gor. za kateheta in učitelja na srednjih š., kjer se je zaradi znanja jezikov dobro uveljavil. Med francosko zasedbo so ust. v Gor. »Cesarski licej in gimn.« (18. nov. 1810) in poverili F.-u pouk leposlovnih ved. Te srednje š. so se kasneje preimenovali v »Gimnazijo« in 1819 v »Filozofski študij (zavod)«. F. je bil tudi katehet na gor. normalki in v letih 1816-19 provizorični prefekt (ravnatelj) na »Gimnaziji«. Nadškof Walland je 1818 ponovno odprl v Gor. Centralno semen. in imenoval F.-a za semen. ravna., za podravnatelja bogoslovnih ved (1818-23) in za kanonika pri stolnem kapitulju. Prejel pa je skupno z baronom de Buffa tudi imenovanje za »komisarja za semeniško opremo«, tj. nalogo, da primerno uredi poslopje in ga notranje opremi. F. je osebno vodil prezidavo poslopja, notranjo preureditev in skrbel za nabavo opreme; bival je v novih še vlažnih prostorih in si nabral revmatizma. Poleg tega je imel silne težave s pro-

fesorji in bogoslovci, ki so prišli iz raznih dežel, bili različne narodnosti (slov., hrv., it., furlanske, nemške), navad in mišljenja. Ob pomanjkanju istih tradicij ni bilo mogoče sožitja preliti v enotno skupnost. Zato je F. že 30. jun. 1820 in ponovno 11. sept. 1822 prosil nadškofa, naj ga razreši rektorata, kar je 24. mar. 1823 tudi dosgel. Nasledil ga je sorojak Peter Budin (PSBL III, 153). Medtem je bil Anton Peteani, ravnatelj »Filozofskega študija«, imenovan za ces. svetnika pri primorski dež. vladi (guberniju) v Trstu in za referendarja za cerkvene zadeve. Zato je gubernij 3.9.1824 imenoval F.-a za začasnega ravna. Filozofskega študija v Gor. Cesarsko imenovanje za rednega ravna. je bilo izdano 3. jan. 1825. Vendar odgovornosti za usodo gor. srednjih š. ni nosil dolgo, kajti že 28. jan. 1826 je bil razrešen tudi te službe. Svoje delovanje je tedaj osredotočil na dušno pastirstvo v gor. stolnici, kjer je bil sprva redni kanonik (1818) in od 1832 teolog, kar mu je nalagalo dolžnost pridiganja na vse nedelje in praznike. Kot svetovalec pri nadšk. konzistoriju je pod nadškofovim predstvom sodeloval pri razpravi in reševanju vseh težjih škofijskih zadev in veljal za enega najbolj sposobnih Wallandovih sodelavcev pri osrednjem vodstvu obširne nadškofije. Po nadškofovi smrti so ga kanoniki 15. maja 1834 izvolili za kapiteljskega generalnega vikarja in mu s tem poverili vodstvo vseh škofijskih poslov do prihoda (8. sept. 1835) novega nadškofa Franca Ks. Luschina. Za Slovence je bilo posebno važno, da je kot prvi ravnatelj obnovljenega gor. osrednjega semenišča, kjer so študirali poleg goriških tudi bogoslovci podrejenih škofij (tržaško-koprške, poreško-puljske, krške), ponovno vpeljal pouk katehetike in homiletike tudi v slov. jeziku.

Prim.: Žpk arh. v Grgarju, LibBapt, Kronika, 13; NadškAGor, akti 105/1818, 107/820, 927/922, 316/823, 1046/824, 59/825, 178/826, 400/827. Tabella decanalis Goritiæ pro annis 1815, 1819, 1827, 1829; arh. stoln. kapitlja v Gor., Sessiones Capitulares III, 138, 141, 145, 207, 214; Gymnasium (k. k.) in Görz, Juventus Gymnasii Goritensis. A. 1797, v BibStIs; Domovina 1869, 28; Claricini, 282; Kociančič, Hist. Sem. 14, 21, 24; Franz Xav. Zimmermann, Über die gorzer Landräte dr. Franz Savio und dr. Franz Leopold Savio, Görz 1912, 9, 42, 48; R. Klinec, L'attuazione della legislazione eccl. di Giuseppe II nell'Archidiocesi di Gorizia, Gorizia 1942, 145.

R. K.

FILLI Boris, ravnatelj Splošne bolnice Koper, diplomirani pravnik, univerzitetni predavatelj, r. 29. sept. 1931 v Tolminu. Oče Vinko, uradnik in

skladatelj (gl. čl.), mati Justina Kuk. Osn. š. in 5 razr. gimn. v Tolminu, pomorska srednja š. na Reki (do 1950). Pravo študiral v Sarajevu in Lj., tu diplomiral 1957. Leta 1973 zaključil III. stopnjo študija na medicinski fakulteti v Lj. in v Zgbu. Na pravni fakulteti obravnava doktorsko nalogo o dejavnostih posebnega družbenega pomena, specialno o bolnišnici. Najprej je služboval na Reki v upravi luk severnega Jadrana in na Radiu Reka (1950, 1951), nato je bil v Novi Gorici administrativni inšpektor okraja (1958, 1959), načelnik oddelka za obč. upravo (1960-61) in tajnik okraja (1962). Po združitvi okrajev je pri skupščini okraja Koper prevzel mesto predstojnika oddelka za upravno-pravne zadeve in kasneje še oddelke za inšpekcijske službe. 1967 postal ravnatelj Splošne bolnice Koper. Poučuje pri mariborski univerzi. Ob delu se je strokovno izpopolnjeval; opravil je več tečajev iz organizacije dela. V ZDA je pet mesecev študiral področje dokumentacije (1960, 1961). Da bi proučil organizacijo zdravstva, je študijsko potoval po Franciji, Škotski, Angliji, Nemčiji, Sovjetski zvezi, Švedski, Avstriji in Italiji. Udeležil se je več mednarodnih simpozijev in kongresov ter na njih aktivno nastopal. Poleg tega opravlja razne voljene politične funkcije v republiki in občini. Bil je preds. Kluba primorskih študentov (1955, 1956). Plodno je tudi njegovo delovanje na polju telesne kulture: bil je preds. primorske smučarske podzveze (1960), preds. društva za podvodne dejavnosti slov. obale (1963-73), preds. jsl. komiteja za podvodne dejavnosti (1967-71), preds. zveze za telesno kulturo okraja Koper (1963, 1965). Bil je poslanec skupščine SRS. F. je tudi publicistično deloval; pisal je v reško *La Voce del Popolo* (1951), sodeloval na Radiu Reka (1951), v Delu, PrimN, Obali, Novi administraciji (1961), ZdrV, Novicah Splošne bolnice Koper (1973), v knjigi *Splošna bolnica Koper 20 let*, Koper 1973, JKol (1975), PrimSreč (1977) s članki, zapisi in razpravami s področja organizacije zdravstvene službe posebno na Primorskem, onesnaženja voda, gradnje bolnišnic itd. Za svoje delo je prejel priznanje Skupnosti zdravstvenih delovnih organizacij SRS (1977), red dela 3. stopnje z zvezdo, Bloudkovo plaketo (1967), republiško priznanje za delo na področju telesne kulture.

Prim.: več intervjujev v Radio Koper, Radio Lj. in Večer; ZdrV 1977, 2, 74 s. sl.; osebno sporočilo.

FILLI [FILEJ?] **Giovanni Luigi**, publicist in urednik, pripovednik, r. ok. 1815 v Gorici in tu u. ok. 1883. Bil je revnega rodu in ubog tudi umrl. Osnovnoš. učitelj v Gor., Lj. in v Gradcu (poučeval it.). Napisal je francosko vadnico *Corso pratico a imparare in un modo facile e celere la lingua francese secondo la 50.a edizione del F. v. Ahn*, Lj. 1852, dalje *Topographie der Stadt Görz*, Gor. 1845, poskrbel je za natis Bozicijevega furlanskega prevoda Ovidovih Georgik (*La Georgica di P. Virgilio Maron, tradotta in ottava rima friulanaa da Zuan Josef Busiz*, 2.a ed. Gor. 1866). Izdal je še štiri almanah-koledarje v furlanščini, tako: *Gnov Lunari di Gurizza par l'an comun 1849* con poesiis in dialet del pais. *Anchiamó un Lunari par l'an bisest 1856* con poesiis, raconz, riflessions e altris tananais par cui che al ul edificassi o selopà de ridi; *Almanac de Guriza par l'an comun 1857*; *Almanac di Guriza per l'an comun 1858*, v katerem je prvi izčrpnější članek o tolminskem puntu: *Il tumult dei Tulminož nel 1713*. Ta letnik vsebuje tudi prozo in poezijo v it. in nemščini. F. je omembe vreden, ker je bil začetnik in izdajatelj svojevrstnega časnikarskega poizkusa; leta 1862 je namreč izdal (izšla je ena sama številka) dvojezični list *Lo Speculatore Goriziano - Goriški oglednik*. O ozadju tega lista so pisale N (1861, 46, 379), da bo list sprejemal dopise tudi v slov. jeziku, istočasno pa je F. Zakrajšek že razposlal vabilo za naročbo na Lipo slavjansko, verjetno zbornik, ki pa je potem, ko so mu jo nekateri prijatelji odsvetovali, začel misliti na slov. list. Do izhajanja tega pa po vsej verjetnosti ni prišlo prav zaradi Goriškega oglednika. Vendar je ta v I. in edini številki Slovence v Gor. razočaral, saj je prinesel v slov. le Povabilo in pa ponatis Cegnarjeve pesmi O posvečenji Prešernovega spominka. Tudi se ni uresničila govorica iz prejšnjega leta, po kateri naj bi Zakrajšek prevzel uredništvo slov. dela pri Goriškem ogledniku. Kasneje so N (1862, 10, 76) prinesle pojasnilo, da za F-jevim listom »tukajšnji Slovenci v nobeni zavezi ne stojijo«. F. se je ukvarjal tudi z izvornim leposlovjem v furlanščini; v svojih koledarjih je objavil več črtic, nekatere teh so bile še kasneje ponatisnjene, npr. *Il jarc, Il gran citadin, Il Diau sul Studentiz, Gnov Museo di ciosas raris, di antighitáz e di storia natural* (1857), prim. v Prose friulane del Goriziano, 1973. Objavil je vrsto priložnostnih spisov (izvirnih pesmi, itd.) v čast posameznim

Brj.

osebnostim avstr. vladarske hiše (podrobnejši seznam v kartoteki BiblStIs). Letnici rojstva in smrti zaenkrat še nista natančno ugotovljeni, nad čemer tožijo sami it. zgodovinarji. Brskanje po knjigah anagrafskega urada v Gor. za to obdobje izkazuje celo vrsto Filejev, a nobenega Fillija, kar daje slutiti, da bo treba morda iskati v tej smeri.

Prim.: Branko Marušič, Goriški oglednik - Lo speculatore goriziano, Kron 1963, 101-6 z. reprodukt.; Guido Manzini, Scrittori e stampa in friulano a Gorizia, v »Guriza«, 46^o Congres - Societât filologjiche furlane 1969, 207, 209; Prose friulane del Goriziano (1855-1922), a cura di Giorgio Faggini, Udine-Trieste 1973, 14, 18-20.

Brj.

FILLI Ivan, slikar amater, r. 14. nov. 1923 v Tolminu, u. v bolnišnici v Šempetru pri Gorici 10. dec. 1973. Oče Vinko, pevodnja in skladatelj (gl. čl.), mati Justina Kuk. Osn. š. v Tolminu, tu tudi učiteljske (maturiral 1942). Prvo učiteljsko službo je opravljal na Colu nad Ajdovščino. Od tu so ga odpeljali spomladi 1943 v posebne bataljone v Melfi (Južna Italija). Po 8. sept. 1943 je spet stopil v stik s partizani, a je bil jan. 1944 aretiran in odpeljan v gor. zapore, kjer je bil obsojen na rednem procesu na pet let zapore s prisilnim delom; zaporno kazen naj bi prestal v Nemčiji, od koder se je vrnil domov nekaj mesecev po koncu vojne, bolan. Spet je sprejel učiteljski poklic in sicer v Ljubinj in Čadrgu, kasneje je delal pri obrtni zbornici okraja Tolmin. Od 1952 do 1963 je živel kot svoboden umetnik, ko se je avgusta 1963 zaposlil v reklamnem oddelku tovarne Salonit Anhovo. F. je bil vsekoli umetniška narava, a svojih sposobnosti ni mogel razviti. Še največ se je ukvarjal s slikarstvom. Risal je že v srednji š., zato je nameraval študirati slikarstvo, pa je moral željo zaradi časa in razmer opustiti. Ves prosti čas se je ukvarjal z grafiko, aranžiranjem in slikanjem. Slikal je predvsem pokrajino, v olju in akvarelni tehniki. Razstavljal je le enkrat v šestdesetih letih v Tolminu 20 slik. Več pa se je moral ukvarjati z uporabno grafiko; tako je npr. izdelal osnutek za ovitek, v katerega pakira maslo tovarna Planika, napis firme na tovornjakih Avtoprevoza Tolmin, zaščitni znak Metalflexa v Tolminu; izdelal je večje število plakatov, napisov, reklamnih predmetov (spominskih značk), spominsko razglednico ob Tegorčičevi proslavi na Vrsnem. Prav tako je v tovarni Salonit v Anhovu delal v reklamnem oddelku (aranžiral razstave, opremil kataloge, prospekte). V času de-

lovanja Tolminskega gledališča je tudi slikal kulise za posamezne predstave. Tu je tudi igral, predvsem komične vloge; ukvarjal se je tudi z glasbo (igral violino in violončelo), pisal tudi pesmi, a ne objavil.

Prim.: Podatki sestre Marte Filli in v članku citirano tiskano gradivo.

Brj.

FILLI Marta, publicistka, prevajalka, knjižničarka, r. 3. avg. 1926 v Tolminu. Oče Vinko, pevodnja, dirigent in skladatelj (gl. čl.), mati Justina Kuk. Osn. š. it. v Tolminu 1932-37, učiteljske prav tam 1937-44. Učiteljvala v Tolminu 1944-45, v Soči, Zadlazar-Čadrgu do 1947, gimn. 1948. Od 1954 v ljudski knjižnici v Tolminu kot ravnateljica. Kot knjižničarka si je močno prizadevala, da je najprej čimbolj usposobila knjižnico v Tolminu in jo dvignila na zavirljivo višino, nato pa še druge knjižnice na Tolminskem (Bovec, Most na Soči). Posebno pomemben je tolminski glasbeni oddelk (1974), prvi in edinstven te vrste v tistem času v Sji. Knjižnica je z njim in z že dolgoletno razstavno dejavnostjo postala pravo kulturno žarišče na Tolminskem. Na knjižničnem področju je F-jeva delovala tudi kot pisec strokovnih del; najprej je v reviji Knjižnica objavila več tehtnih prispevkov o knjižničarstvu na Tolminskem (*Stanje knjižnic na Tolminskem*, 1960, *Knjižničarstvo na Tolminskem*, 1968, *Knjižnica Tolmin po potresu*, 1976); o tej problematiki je pisala tudi v drugo časopisje. Tako je npr. poročala o knjiž. v Italiji (*Zapiski iz Milana*, Knjižnica 1962), se kot zastopnik jsl. knjižničarjev udeležila 1971 kongresa it. bibliotekarjev v Perugii. Sodeluje pri strokovni obdelavi knjižnih fondov knjižničarske mreže v območju gor. province (v okviru Bibl. Stat. Isont.). Pripravila je *Pravila za katalogizacijo glasbenega materiala v knjižnicah* (rpk.). Dve leti je poučevala predmet knjižničarstvo na učiteljski v Tolminu, predavala na knjižničarskem seminarju v Novi Gorici. V okviru strokovne organizacije DBS je član izvršnega odbora, član odbora za družbeni nadzor pri Skupnosti knjižnic Sje, član republiškega odbora za knjigo. Za zasluge na knjižn. področju je prejela Čopovo diplomu (1967). F-jeva se je najprej oglasila kot pesnica; pesmi je objavljala v Obzorniku Prešernove družbe, NRazgl, JKol. Krajšo prozo, tudi mladinsko pa v PrimN in Barčici (pril. SlovJ). Kot publicistka je sodelovala še v Tov (1953), Poletu, 7 dni, Knjigi, TolmZb 1 (članek o H. O. Vogriču) in 2. Več del

je tudi prevedla; najprej krajše proze in poezijo v NRazgl, Obzorniku PD (avtorji Jean Hougroun, A. Maurois), potem pa knjigo G. Mosca I ricordi di scuola (še v rkp.), izbor iz Leopardija (nad 500 verzov). V it. je prev. 3 črtice Emilijana Cevca iz knjige Preproste stvari, dalje vrsto slov. pesmi v Settimana dell'amicizia, Casarsa 1976 (Canti popolari della Slovenia). V sodelovanju z Danico Janovski pa delo Mitje Vidica, Rokomet - pravila igre, Lj. 1956 (rkp.).

Prim.: Delo 1959, 31. okt.; 1971, 11. maja; PrimN 1974, 1. nov.; PDK 1974, 12. nov.; Delo 1974, 8. nov.; 1975, 13. nov.; Mladina 1975, 20. nov.; Jana 1976, 3 s. sl.; Messaggero (di Perugia) 1971, 26. maja na skup. sl.; osebni podatki.

Brj.

FILLI Vinko, pevsodaja, skladatelj, kulturni delavec, r. 19. jan. 1879 v Tolminu in tu u. 30. avg. 1948. Oče Ivan, brivec, mati Marija Vogrič; po njej je bil bratranec H. O. Vogriča; z njim je pravzaprav F. preživel večidel svojega otroštva, zakaj F-jevi starši so bili siromašni, pa je sin živel pri dedu in babici. Prvo glasbeno znanje je F. prejel od učitelja Sattlerja, odločilno pa je bilo znanstvo z D. Fajgljem (gl. čl.), skladateljem, organistom ter učiteljem v Tolminu. Ta ga je učil igranja na harmonij. Ko je F. končal osn. š., je moral kaj kmalu prevzeti nase skrb za mater, brata in teto, zakaj oče mu je zgodaj umrl. Z 18. leti je nastopil službo pisarja pri tržnem notarju. Z učenjem glasbe je nadaljeval kot samouk in se naučil igranja na orgle, violino, čelo, piccolo in brač. Ko je po petletnem pisarskem delu v notarski pisarni (1897-1902) in po enoletni brezplačni praksi bil imenovan za pisarja pri občinskem sodišču, je z vso vnemo začel sodelovati v Rokodelskem bralnem društvu. Tu je bil najprej pevovodja, dirigent, nato pa še preds. Kot pevovodja je vodil mešani pevski zbor, tamburaški zbor in orkester. Med prvo svet. vojno je bil leto dni vojak v Brucku ob Muri in v Ljutomeru pri avstrijski vojaški cenzuri, nato se je vrnil k sodniji, ki se je bila iz Tolmina umaknila zaradi vojnih dogodkov v Cerknju, in 1918 spet postal njen nameščenec. Kot preds. Rokodelskega bralnega društva je po vojni s pomočjo nekdanjih društvenih članov društvo obnovil, tako da je v okviru društva deloval pevski zbor, tamburaški zbor, dramski odsek ter knjižnica in čitalnica, ki ju je požrtvovalno vodil Filip Tuta. F. sam pa je bil še nadalje predsednik, pevovodja in vodja orkestra. Pozneje se je formiral tamburaški zbor, sestavljen pretežno iz mladih mo-

či, ki ga je vodil Alfonz Štrukelj, vadal pa ga je F. To bogato glasbeno življenje v Tolminu v okviru društva je kljub težavam živelo, dokler niso bila društva uradno razpuščena, in delalo v težkih pogojih; tako so nastopali na zasilnih odrih (na Cazafurovem ali Čičevem dvorišču, v hotelu pri Modrijanu ali Kranjcu), kajti od vojne porušene dvorane niso več obnovili. Hujši pritisk od strani fašističnih oblasti se je začel v drugi polovici dvajsetih let; predvsem so se hoteli v društvo vriniti nekateri priseljeni Italijani; potem so zahtevali, naj bi pevski zbor nastopal tudi v okviru it. prireditelj, kar so člani kategorično zavrnil. F. in nekateri drugi člani so bili klicani na zagovor. F. sam je imel v 11 mesecih pet hišnih preiskav. 1923 pa je bil F. prisilno upokojen, in sicer kar direktno s telegramom iz Rima. Kruh za družino si je moral odslužiti pri zasebnih odvetnikih v Tolminu. Po razpustitvi društva (1927) se je F-jeva dejavnost prenesla v okvir cerkvenega pevskega zbora, ki ga je potem vodil ves čas pod fašizmom. Poleg organizacijskega in pevovodskega dela pa je F. tudi skladal, najprej za potrebe zbora, ki ga je vodil. Tako pesmi in instrumentalne skladbe, posebno še kuplete k raznim igram in krajšim nastopom (*Venček narodnih za dvoglasni ženski zbor, Nikar ne sprašujte po Vogričevi skladbi priredil, Vagabund, Moč ljubezni*; besedilo in glasba, *Rokovnjaška* — h Kavčičevi drami *Moč ljubezni* —, *Ptiček*, bes. J. N. Resman, 1907, *Veseli pastir*, na Gregorčičevo besedilo za triglasni mladinski zbor); potem pa vrsto nabožnih motivov in liturgičnih besedil. Tako je nastal *Tantum ergo* za mešani zbor in še eden 1925, *Božični Tantum ergo* (1934), priredil je *Hribarjev Tantum ergo za moški zbor* (1938), v *Schöpfov Te Deum* je vstavil slovensko besedilo, v *Ave verum* je dal novo besedilo Ljubke Sorlijeve. Uglasbil je tudi naslednje tekste: *Pravi, Jezus, tudi mene* za mešani zbor (besed. m. Elizabeta), *Blažena uoč* za mešani zbor, 1933, *V zvezdicah žari nebo* za mešani zbor, *Velikonočno vprašanje Magdaleni* za mešani zbor, sopran in tenor solo in orgle (besed. Janez Pucelj), *Mati božja na Ilovici*, maša za mešani zbor (besed. Janez Pucelj; v spomin bazoviškim žrtvam), *Binkoštna* (besed. Ljubka Sorli, 1944), *Velikonočna* za mešani zbor (1938), *Presveta Rešnja Kri* za mešani zbor (1938), *Pozdrav* (besed. Stefan Tonkli, 1936), *Bogu blagoslovna* (1940), *Ko ugasnejo vse zvezde* za mešani zbor (besed. E.

B., 1940), *Križev pot*, *Veltkonočna* (besed. Mirjam, 1937), *Brezmadežni* (besed. Gregor Mali, 1936), *Tiho, rahlo...* (besed. Stefan Tonkli, 1936). *Kaj se vam zdi* (po tolminskem napevu harmoniziral), *Svetonočna*, *Mengorski Materi* za moški zbor (priredba Vodopivčeve uglasbitve, 1938). V njegovi glasbi je čutiti lepo vódena linija melodije, ki ni izrecno cerkvena, pač pa spominja na ljudsko pesem. Vsa njegova dela so ostala v rkp. Njegov portret je naslikal Danilo Devetak (last M. Filli).

Prim.: Marija Rutar, Tolminska je pesem, TolmZb 2, 289-99 s skup. sliko; sporočilo hčerke Marte Filli. Brj.

FISCHER Filip, pesnik, r. 9. dec. 1943 v Splitu, živi v Trstu. Oče Leo je bil trgovec, mati Miroslava Kolenc. 1951 je prišel v Trst, dovršil srbsko pravoslavno osn. š., Nižjo sred. š. pri Sv. Jakobu in Trg. tehn. zavod Ž. Zois (1964). Od 1970 je koordinator pri ZTT. Pesniti je začel 1960 v LitV, prešel v Zaliv, ki mu je bil nekaj časa sour., v Sd, GorSreč, JKol in Most. 1971 je izšel njegov *Pesniški list* (Koper-Trst), v katerem je 20 pesmi o osebnih problemih, po obliki med tradicijo in modernizmom. Uredil je knjigo in ji napisal spremeno besedo Valentin Stanič, Pesme sa Knie-
te ino mlade ljudi (Trst 1971).

Prim.: Vprašalna polja; j. k.[oren], Izšli sta prvi dve zbirki v seriji »pesniških listov«, PDK 10. dec. 1971, 2; J. Koruza, Faksimile Staničevih Pesmi za kmete ino mlade ljudi, JiS 1971/72, 194-6; J. Milič, O Pesniških listih in o pesniški trojici: Fischer, O Kuntner, Mermolja, PDK 6. febr. 1972, 6 s sl.; M. Jevnikar, Pesniški listi, LitV 1971/72, 93-4; isti, Zam. lit., M(Trst) 1972, 118; I. Hergold, Pesniški list I - F. Fischer, Dan 1972, 28; G. K. Pesniški listi, Knjiga 72, 76-7; Fischer in Mermolja v slovaščini, PDK 24. sept. 1972, 5; M. Dolgan, O nekaterih pesniških prvencih 1972, Sd 1973, 299.

Jem.

FISCHER (FIŠER) Josip, igralec in režiser, r. 12. dec. 1902 v Trstu, u. 21. nov. 1963 tu. Oče Josip je bil poštni uradnik, mati Neža Munko. Dovršil je tri razr. CMD šole na Acquedottu v Trstu, dva razr. pripravnice v ul. sv. Frančiška, 4 razr. nem. gimn., nato je prešel na slov., ko se je zaradi vojne preselila iz Gor. v Trst. Igral je že kot otrok na š. prireditvah, s 16 leti je nastopil v Krekovi igri »Turški križ«, po prvi svet. vojni je bil med ust. mladinskega društva Prosveta pri Sv. Jakobu v Trstu (delovalo od 12. dec. 1920 do 17. avg. 1927), kjer je režiral in igral. Sodeloval je tudi pri podružnicah tega društva pri Sv. M. Magdaleni, v Rojanu in drugod. Uveljavil se je

tudi kot predavatelj in govornik in je mladino spodbujal k ljubezni do naroda in matere be-
sede. Tako je govoril 30. okt. 1926 na vsemladinskem taboru v Voglju pri Repentabru. Bil je tudi član dijaškega krožka Tommaseo v Trstu (1924-27). Ko pod fašizmom ni mogel več igrati v slov. društvih, je stopil v trž. narečno gledališko skupino Carlo Fiorello, nato je igral pri Cechelinu s psevdonimom Pino Nelli, končno je imel lastno gled. družino Egidio Sain-Pino Nelli. Po zadnji vojni je takoj postal član SSG v Trstu in ostal tu do smrti, le v sezoni 1948-49 je vodil it. skupino pri radiu Koper. Deloval je tudi v amaterskih skupinah in dal pobudo, da je PD I. Cankar pri Sv. Jakobu ustanovilo dramsko družino, in to je dolgo vodil in tudi sam nastopal kot igralec. Najbolj so se mu posrečile komične karakterne vloge, npr. Bartolir (Kranjski komedijanti), Podkoljosinov sluga (Ženitev), Zupan Zapolja (Martin Kačur), Briljantin (Pastirček Peter in kralj Briljantin), Senator (Othello - 12 dni pred smrtjo na Opčinah pri Trstu) idr. Pisal je skeče, enodejanke, burke, prirejal pesmi v zabavne parodije, da so jih uprizarjali po trž. dvoranah, iz it. je prevedel dramo »Volkovi«, jo režiral in igral v njej.

Prim.: Podatki L. Premruja in brata Egidija Fišerja; Adr. Rustija, J. F. 60-letnik, PDK 12. dec. 1962, 3 s sl.; M. Sancin, Umrli je igralec J. F., PDK 22. nov. 1963, 2 s sl.; M. Skrap, Uporna mladina, Trst 1971, 26-7, 148, 183; SGL I, 147.

Jem.

FIŠER Ferdo, agrotehнолог, r. 1. jan. 1908 v Koprju, živi v Zgbu. Oče Julij, uradnik, mati Slava Kuplen. Obiskoval gimn. v Mrbu (1917-25), kemijo na U v Zgbu (1925-29). Bil nato najprej asistent, nato predstojnik v Zavodu za tehnologijo poljedelskih izdelkov agronomske fakultete v Zgbu (1930-46, 1946-75). 1948 je doktoriral (tezo o savinjskem hmelju) in postal docent agronomske fakultete (1948-51), nakar je po habilitaciji (tudi o hmelju) bil izredni (1951-63) in redni (1963-75) prof. iste fakultete do svoje upokojitve (1. sept. 1975). F. je bil sodelavec JAZU in stalni član zvezne komisije za standarde (od 1950), sodeloval je na AHEMI v Frankfurtu (1955), na prvem mednarodnem kongresu CONAT v Haagu (1956). Za zasluge je prejel plaketo zgb U (1975) in plaketo biotehnične fakultete v Lj. (1977). Slika: Spomenica povodom 40-godišnjice Poljoprivrednog fakulteta 1919/20-1959/60. Zgb. 1960, 39. F. je objavil vrsto knjig in razprav s področja agrotehnologije, zlasti o tehnologiji vrenja in o hmelju.

Napisal je sledeča dela: *Hmelj žetve 1945* (Zalec 1947), *Proizvodnja špiritnog octa* (Zgb 1947), *Poljoprivredna tehnologija špirita* (Zgb 1948), *Sušenje i starenje savinjskog hmelja* (Zalec 1948), *Orientacioni pokusi sušenja hmelja infracrvenim zrakama* (Zalec 1949), *Osnovi tehnologije poljoprivrednih proizvoda I, II* (Zgb 1949-50), *Sušenje hmelja infracrvenim zrakama* (Zgb 1951), *Tehnologija vinskog i alkoholnog octa* (Zgb 1955), *Razvitak i današnje stanje industrije octa Jugoslavije* (Haag 1956), *Poljoprivredna tehnologija I* (Zgb 1959, 1960), *Poljoprivredna tehnologija II; Prerada voća i povrća* (Zgb 1962), *Uskladištenje ratarskih proizvoda* (Zgb 1968). S strokovnimi članki in razpravami je sodeloval v revijah *Biljna proizvodnja*, *Poljoprivredna znanstvena smotra*, *Ljetopis JAZU* (1954), *Agronomski glasnik*, *Kemija u industriji*. Izdelal je več ekspertiz, programov in projektov po naročilu tovarn in ustanov; tako med drugimi za: Dalmacija-Bilje (Dubrovnik), Kemoprojekt (Zgb), Savezna komisija za standard (Bgd), PIK (= Poljoprivredni industrijski kombinat) (Djakovo), Poljoprivredni inštitut (Osijek), Segestica (Sisak), Servo-Mihalj (Bgd), Generalinvest (Zgb), Badel (Zgb), PIK (Križevci), PIK (Borinci-Vinkovci), Dalmacija vino (Split), PIK Nektar (Nova Gradiška).

Prim.: Arhiv Poljoprivrednog fakulteta Zagreb; osebni podatki; Naša domovina, zbornik II, Zgb 1943, 965; Koječko 1, 188; Spomenica povodom 40-godišnjice Poljoprivrednog fakulteta 1919/20-1959/60, Zgb 1960, 39, 53, 55-56, 58, 60, 63, 137, 296; Popis izdanja JAZU 1945-1965, Zgb 1966, 42, 201; Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, II, Zgb 1969, 169; Jugoslovenski savremenici, Bgd 1970, 278, A. Cicvarić; Spomenica poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1959/60-1969/70, Zgb 1970, 45, 84-85, 192.

Lc.

FLANDER Peter, nabožni publicist, r. 26. jun. 1917 v Zakojci pri Bukovem, u. 3. jan. 1977 v Podbrdu. Oče Pavel, kmet, mati Marjeta Pagon. Osnovno š. je obiskoval doma. Od 1938 do 1945 je bil v vojaški službi. Kot vojak na Sardiniji je ponovno težko zbolel za malarijo, v Kalabriji pa na pljučih. Nekaj časa se je zdravil v Rimu in se zatem naselil v Trstu. Po vojni je dovršil slov. nižjo srednjo š. pri Sv. Jakobu in nato postal uradnik pri Trgovinski zbornici v Trstu. Ko je nov. 1976 nevarno zbolel, so ga prepeljali na sestrin dom v Podbrdu, kjer je umrl. F. je bil trdno prepričan, da ga je v vojnih grozotah obvarovala svetogorska Marija. Zato je na vso moč širil njeno čast in zbiral gradivo za obširno zgo-

dovinsko delo o Sv. gori pri Gor. V arhivih v Gor., Vidmu, Benetkah, v Rimu in na Dunaju je zbral kakih 500 starih listin o svetogorski božji poti. V letih 1954 do 1967 je izdal v samozaložbi naslednje publikacije: P. Pate, *Obljube Srca Jezusovega z devetdnevnico*, ponatis z uvodom, ki ga je spisal msgr. Jakob Ukmar; *Svetogorska kronika z devetdnevnico*, ki jo je sam priredil in spopolnil po A. Čadežu (Trst 1954); *Svete Višarje*, ki jo je priredil po raznih virih (Trst 1954); zgodovino ricmanjske božje poti *Sveti Jožef z devetdnevnico*. Izdal je stenski koledar *Svetogorska Kraljica* (več letn.) in žepni koledarček *Svetogorska Kraljica* (5 letnikov), razne podobice (svetogorske Matere božje, Srca Marijinega, Srca Jezusovega, škofa Slomška, sv. Cirila in Metoda), razglednice (Srca Jezusovega, Sv. gore) in fotografije svetogorske Kraljice velikega in malega formata v barvah. Zložil je več nabožnih pesmi, od katerih mu je St. Premrl uglasbil *Himna svetogorske Kraljice* (za mešani zbor), *12 svetih pesmi* (za mešani zbor in ljudsko petje), *Sveti Jožef* (za mešani zbor in ljudsko petje), *3 Majniške pesmi* (za meš. zbor). Lojze Mav pa mu je uglasbil ponočnico *Čujte nocoj* (dva napeva za meš. zbor). Med spisi omenjamo *Vražje na Cerkljanskem* v Turnškovi knjigi *Od morja do Triglava* ter zgodovinski spis *Sveti Lenart na Bukovem pri Cerknem* (Svetogor. Kraljica, št. 7-8, 21-31). Največji trud pa je posvetil pisanju in urejanju marijanske revije *Svetogorska Kraljica* (I. in 2. štev. sta izšli 1957 in 1958 pri Mohorjevi družbi v Celcu, naslednjih 6 števil pa v Gor.). Dejavno je sodeloval pri slov. bogoslužnih opravilih v Trstu in pri raznih slov. romanjih.

Prim.: Svetogorska kronika, Trst 1954, 23-25; Svetogorska Kraljica, št. 7, 8, 29-30; KatG 13. jan. 1977; R. Klinec, Pok. P. F., v KolGM 1978; več podatkov je prispeval Franc Zlobec.

K-ač

FLAPP (FLAP) Ivan Krstnik, poreško-puljski škof, r. 18. aprila 1845 v Krminu, u. 27. dec. 1912 v Poreču. Oče Jožef (LibBapt navaja priimek Flap), kmet, mati Lucija Crain (Kranjc?). Osn. š. v Krminu, gimn. (1858-64) in bogoslovje (1864-68) v Gor. Ord. 19. sept. 1868. Začel je kot študijski prefekt v malem semen. in prof. petja (1868-70); zatem je kot gojenec Augustineuma študiral višje bogoslovne vede na dunajski U (1870-73) in dosegel doktorat iz teologije. Po povratku v Gor. ga je nadškof imenoval za stolnega vikarja in za špirituala v bogosl. semen. (1873). Od 1874 do

1884 je bil prof. kanoničnega prava in cerkvene zgodovine v bogoslovju. Medtem je 1875 postal še prosinodalni spraševalec in sodnik cerkv. sodišča ter 1882 še član dež. š. sveta kot zastopnik duhovščine. Spisal je več člankov v FoliumGor in mu bil odg. urednik v letih 1880-84. Cesar ga je 28. okt. 1884 določil za poreško-puljskega škofa, papež Leon XIII. ga je 13. nov. 1884 potrdil, gor. nadškof A. Zorn pa ga je 4. jan. 1885 v gor. stolnici posvetil v škofa. V Poreču je bil ustoličen 15. marca 1885. Škofijo je vodil z močno roko. V Kopru je 1886 kupil zgradbo in v njej odprl malo semen.; temeljito je obnovil baziliko sv. Evfemije v Poreču in ji vrnil prvotni sijaj. Bil pa je it. usmerjen. Hrvaški duhovniki so se pritoževali, da postavlja na vodilna mesta in v stolni kapitelj le it. duhovnike, da hrv. duhovnikov ne imenuje za župnike, ampak le za žpk upravitelje, da jim prepoveduje brati hrv. polit. liste npr. Našo slogo. Zlasti so bili ogorčeni, ko jim je 1901 prepovedal hrvatsko petje pred izpostavljenim Najsvetejšim, pri pogrebih in drugih obredih, čeprav je Ap. sedež 1888 dovolil uporabo hrv. obrednika. Sicer je uporabljal tudi hrv. jezik: ob nastopu 1885 je objavil svoje prvo pastirsko pismo tudi v hrvaščini, v Motovunu in Vižinadi 1896 je pridigal hrv. in kršč. nauk izpraševal otroke v materinem jeziku, zaradi česar so it. verniki v Vižinadi močno protestirali.

Prim.: NadškAGor, akti 1868-85; FoliumGor 1880, 353; 1913, 12; Eco, 4. 1. 1913; PrimL, 2. 1. 1913; Edith Sauer, Die politischen Aspekte der oesterreichischen Bischofsernennungen, Wien 1967, 80, 81, 234, 243; Milanović, II, 323.

R. K.



FOGAR Alojzij, tržaškoposki škof, r. 27. jan. 1882 v Pevmi, u. 26. avg. 1971 v Rimu, pokopan v grobnici kanonikov lateranskega kapitlja na veranskem pokopališču. Oče Alojzij, trgovec in veleposesnik, mati Katarina Zottig iz Ločnika. Osn. š. v Pevmi, prve 3 gimn. razr. (1895-98) v Gor., od 4.-8. gimn. (1898-1903) pri benediktincih v Meranu. Maturiral 1903. Kot gojenec jezuitskega mednarodnega zavoda Canisianuma (1903-07) je študiral bogoslovje na U v Innsbrucku, kjer so predavali znameniti profesorji: dogmatik Hurter, moralist Noldin, sociolog Biederlack, zgodovinar Pastor. V Canisianu-

mu so se vzgajali duhovniki več kot 20 evropskih in ameriških narodov, različnih jezikov in kultur, tako da se je F., ki je bil že po naravi srčno dober in blag, gosposko ljubezniv, družaben in duhovit, izoblikoval v odprto osebnost redke miselne širine in univerzalnega bratstva. Vsi so ga poznali kot »prijatelja vseh narodov«. Briksenski knezoškof Jožef Altenweisel ga je 28. jul. 1907 posvetil v mašnika, nato se je še eno leto izpopolnjeval v bogoslovnih vedah na Gregorijanski U v Rimu (1907-08). Ko se je 1908 vrnil v Gor., ga je nadškof Sedej poslal za glavnega prefekta v deško semen., kjer je bil vodja Josip Srebrnič. 1910 je postal prof. verstva na višji nemški gimn. in prof. dogmatike v gor. osrednjem bogosl. semen. Ob izbruhu vojne se je zatekel v Lj. (1915), se nastanil pri jezuitih in oskrboval it. begunce z Goriškega. Bil je preds. Odbora za begunce, ki jih je štetil, podpiral in obiskoval po taboriščih (Vita Nuova, 21. 7. 1932). Iz Lj. je odšel v Gradec in prevzel vodstvo nad it. dijaki-begunci, zatem pa v Innsbruck, kjer je 16. maja 1917 dosegel doktorat iz teologije. Po prodoru pri Kobaridu se je vrnil v Gor. in postal nadškofov osebni tajnik, prof. cerkvene zgodovine in spiritual v bogosl. semen. Čeprav je bil prvi in edini, ki se je še med vojno zavzemal za odprtje it. gimn. v Gor., mu it. oblast, ko je to gimn. odprla, ni poverila mesta kateheta, češ da je bil avstrijakant. Nadškof ga je tedaj imenoval za kateheta pri notredamkah. Po odhodu škofa A. Bartolomajsa (PSBL II, 42) iz Trsta v Pinerolo je Pij XI. 9. jul. 1923 imenoval F-ja za škofa v Trstu in Kopru. Škofovsko posvečenje je prejel 14. okt. 1923 v Gor. in si vzel za pastirsko vodilo geslo »Per cruce ad lucem!«. Škofovske službe v Trstu pa ni mogel takoj nastopiti, ker ni hotel zaprositi za drž. »placet«, tedaj predpisan v Italiji za novoimenovane škofo; trdil je namreč, da »Cerkev ohrani svoje pravice, četudi se državne meje spremenijo«, pod Avstrijo pa ni bilo placetov. Drž. oblast se je vdala in tako je bil 16. marca 1924 slovesno ustoličen v Trstu. F-jevo škofovanje v Trstu (1924-36) se je odvijalo v letih izrednega pritiska faš. It. na slov. in hrv. manjšino. Drž. oblast je pri tem često posegala tudi na cerkv. področje. Od tod škofov odpor kakor tudi strupena časopisna gonja zoper škofa, ki je dosegla svoj višek maja 1936, ko je prefekt Tiengo prepovedal slov. bogoslužje v nekaterih mestnih cerkvah. F. je zelo ostro nastopil v Rimu. Vatikan je zahteval, naj

se slov. vrne v c., državna oblast pa je sprva zagrozila s prelomom diplomatskih stikov in zatem privolila le s pogojem, da Tiengo in Fogar zapustita Trst. Okt. 1936 se je F. umaknil iz Trsta kot naslovni škof Patrasa v Grčiji. V Rimu je preživel 35 let, najprej uradno nepoznan, zatem kot član ap. sodišč ter kongreg. za razglasitev blaženih in svetnikov in končno kot vikar kard. Maselle v lateranski baziliki ter kanonik lateranskega kapitlja. V gor. letih se je F. izkazal kot apostol mladine in kot organizator ter animator katol. življenja in delovanja med it. škofljani. S svojo osebno prikupnostjo, bistroumnostjo in dobrotnostjo si je kot veroučitelj pridobil srca dijakov in spoštovanje prof. Dijakom je bil oče, učitelj in prijatelj. Ustanovil jim je 1913 Marijino družbo s sedežem v novem poslopju malega semen.; zbiral jih je k nedeljski »dijaški maši« pri Sv. Karlu; po vojni je spletel stike z vso mestno mladino, začel z mašo za srednješolce pri kapucinih in 5. jan. 1922 ustanovil mladinski katol. krožek »Per cruce ad lucem«, v katerega je stopilo na stotine mladeničev. Svoje organizatorske sposobnosti pa je pokazal po prvi vojni, ko je skupaj z nadšk. Sedejem delal za versko in gospodarsko obnovo mesta in dežele, čemur je posvetil ves svoj čas, odlične sposobnosti in gmotna sredstva. Zaslovel je kot sijajen pridigar v stolnici in pri Sv. Ignaciju. Ko je generalni komisar za Julijsko Benečijo hotel ukiniti verouk v š., je F. tako krepko nastopal na prižnici pri sv. Ignaciju, da je komisar odredbo umaknil. Vodil je priprave na trojno versko proslavo, ki so razgibale mesto in deželo: prenos podobe svetogorske Matere božje iz Lj. v Gor. (9. okt. 1921), njen povratek na Sv. goro (2. okt. 1922) in prenos v Gor. čudodelne roke sv. Frančiška Ksaverija (26. febr. 1923). Za škofovanja v Trstu se je uveljavil kot podjeten nadpastir in neustrašen branilec pravic Cerkve in zatiranih slovanskih manjšin v It. Največja nadpastirska skrb mu je bila versko-nravna prenova ter mirno sožitje it., slov. in hrv. narodnostne skupnosti obširne trž.-koprške škofije. V pozdravnem pismu iz Gor. 25. febr. 1924 je pisal Tržačanom: »Sv. oče Pij XI. me pošilja med vas, da bom graditelj mostov med duhovniki in verniki, ki jih ločijo narodnost, politični vidiki in še drugi razlogi.« Tudi na Tržaškem je najprej zajel mladino, ki ga je vzljubila in se ga z vsem srcem oklepala, saj je veljal za »škofa tržaške mularije«. Rad je zahajal med delavstvo in pre-

prosto ljudstvo, širil KA kot »najbolj moderno sredstvo« za poglobitev kršč. življenja, organiziral 1924 kongres KA, pospeševal dobrodelnost z Vincencijevimi konferencami. Predelal in povečal je malo semen. v Kopru za it. dijake, medtem ko je slov. in hrv. malosemeniščnike pošiljal v Gor., da bi se dobro naučili slov. jezika. Ustanovil je več vikariatov in župnij, obnovil stolnico sv. Justa in jo okrasil z veličastnimi mozaiki. A njegova resnična veličina je bila v ap. pogumu, da se je kot škof spustil v neenako borbo s faš., ki je hotel uničiti slov. in hrv. narodno manjšino v It. Neustrašeno je pred prefekti, kvestorji, federali in samim Mussolinijem proglašal katol. načela, da je drž. oblast dolžna spoštovati pravice Cerkve, duš in človekovega dostojanstva in da imajo zato Slovenci in Hrvati vso pravico do uporabe materinščine v c. in pri kršč. nauku. S tem da je branil Cerkve in svobodo njenega poslanstva, je reševal pred uničenjem slov. in hrv. narodni obstoj. Sam je izhajal iz furlansko-it. družine, odrasel je v nemškem kultur. svetu, čutil se je Italijana, a v težjih primerih je iskal nasveta pri slovanskih prijateljih (nadškof Sedej, J. Ukmar, B. Milanović, A. Rutar, E. Besednjak). Slov. in hrv. jezika ni obvladal, le nekaj malega je razumel. Ker je hotel biti vsem pravični oče in glasnik vesoljnega bratstva ter narodne enakopravnosti, je moral nujno trčeti na nasilni režim drž. totalitarizma. Ob prihodu v Trst ga je Ap. sedež opozoril, naj se oznanjevanje božje besede in verski pouk med Slovenci in Hrvati vrši v materinščini ter naj ščiti preganjane duhovnike (L. Čermelj, Il Vescovo, 15). Ker pa je fašizem v Istri nadaljeval s preganjanjem, je F. 1925 opomnil pazinskega podprefekta A. Lentinija, da si z nasiljem ne bodo pridobili Slovencev in Hrvatov za It.; poprej naj jih vzgojijo v »dobre državljane« s tem, da spoštujejo njihov jezik in pospešujejo njihovo kulturo in gospodarstvo (Klen, 22). Odnosi s polit. oblastjo so se zaostri 1926, ko je prefekturni komisar A. Goceas ukazal duhovnikom v Oprtlju, Gradini, Zrenju in Topolovcu, naj pridigajo samo v it. jeziku, in predstojnik šmarske občine Giovanni Relli dal v osmih letih izgnati iz Krkavč kar 7 duhovnikov, tako da je F., potem ko je ostro protestiral pri civilni oblasti, dal c. zapreti. Puljski prefekt Cavalieri se je tedaj pritožil v Rimu, da s »Fogarjem ni mogoče sodelovati«, kajti z oporo, ki jo nudi Slovanom v Istri, tlači it. vernike. Notranje ministrstvo je zato poslalo v Trst urad-

nika Guida Letta, ki je organiziral v škofijski palači v Trstu srečanje spornih strank. Seje so se udeležili škof F., gen. vikar C. Mecchia, rimski zastopnik Letta, puljski prefekt Enrico Cavalieri, fašist. federalni tajnik za Istro Giovanni Mrach in še drugi fašist. hierarhi. Prišlo je do sporazuma, po katerem se ohrani dejansko stanje v župnijah, kamor so že uvedli it., drugod se uvede dvojezična pridiga in se zamenjajo politično neozanesljivi duhovniki z neoporečnimi. F. se je vdal pritisku, da prepreči nova nasilja, a je dal zabeležiti v zapisnik, da se določbe ponovno preučijo, ako jih višja cerkv. oblast ne odobri. Klen očita F-ju, da je privolil v postopno asimilacijo slovanskega življa, Milanović pa, ki je takrat govoril s škofom, to izrecno zanika, saj je F. nenehno zahteval, naj oblasti pravično rešijo »slovansko vprašanje«, kar ga je potisnilo v »opozicijo proti celotni it. politiki« in ga tudi pokopalo (Klen 31; Milanović 536-37). Fašisti se sporazuma niso najmanj držali. Pravosodni minister Rocco je že 20. jun. 1927 poslal prefektom ukaz, naj izženejo duhovnike, ki nimajo it. državljanstva, odstranijo politično osumljene in na njih mesto postavijo duhovnike iz starih pokrajin Italije. Gor. metropolit Sedej je dvakrat sklical v Gor. škofovsko konferenco, katere sta se udeležila sufragana trž.-koprski škof F. in poreško-puljski škof Trifon Pederczoli. Po prvi konferenci so 26. jan. 1928 poslali vladnemu načelniku Mussoliniju obširno spomenico in v njej zahtevali, naj znotraj c. zaščiti svobodno rabo materinščine pri bogoslužju in pri verouku za otroke in odrasle ter naj dovoli svobodni razmah KA, katol. društev in tiska (Klen, 72-74). Na drugi konferenci 14. jul. 1931 so izglasovali slovite »Normae - Navodila«, ki so pravi cerkveni zakonik manjšinskega prava (KolGMD 1975, 100-101). Sedej in F. sta nekajkrat nastopila skupno s spomenicami pri sv. očetu, rimskih kongregacijah in vladi. Sporazumno sta vodila borbo za verouk v materinščini (KolGMD 1975, 95, 99-102), izdala sta skupno dovoljenje za prenovljeno izdajo Cerkevnega molitvenika (1931), ki ga je kasneje ap. admn. G. Sirotti skušal prepovedati (Klinec, GMD, 116), složno sta ščitila GMD. Po smrti nadškofa Sedeja (28. nov. 1931) je F. ostal sam na braniku slov. Cerkve v Julijski Benečiji. Časopisna gonja zoper njega se je razbesnela brž po podpisu konkordata (11. febr. 1929), ki ga je F. ugodno tolmačil za manjšino: večja varnost za duhovnike in svobodna raba materinščine v duš-

nem pastirstvu, medtem ko je fašist. tisk naglašal, da je Ap. sedež privolil v fašist. manjšinsko politiko, v izločitev slov. in hrv. jezika iz cerkve. Sept. 1929 je F. odšel k papežu in prosil, naj na podlagi konkordata zaščiti preganjane slovanske duhovnike. Kasneje so mu očitali, da je hotel izkoristiti konkordat za protitital. politiko. Časopisje ga je vse ostreje napadalo 1931, ko je podtajnik v notranjem ministrstvu Arpinati zagrozil z ostrimi nastopi zoper uporne slov. in hrv. duhovnike in ko je trž. drž. tožilec Mandruzzato zahteval od F-ja, naj odstrani 11 duhovnikov in ukine slov. v c. in pri verouku. Fašisti so medtem vdrali v cerkve in prekinjali slov. pridige (Sv. Jakob, Barkovlje, Rojan, Škedenj). Zagrebški nadšk. Bauer je tedaj v imenu jsl. katol. škofov odredil javne molitve za versko prostost rojakov v It. To je izzvalo širok odmev v svetu in hrup v It. Na zahtevo je F. pred katedralo sv. Justa blagoslovil zastave Trsta, Gor. in Reke, ki naj bi bile v Jslu oskrunjene, ko so jih črno-obrobene nosili ob zadostilnih svečanostih, a je v nagovoru povedal, da izključuje vsak politični pomen, kajti »tu je sicer meja države, ne pa Cerkve!« Ker so se nasilja ponavljala, je F. protestiral pri Mussoliniju in pri sv. očetu in dosegel, da sta ga oba apr. 1931 sprejela v avdienco. Mussoliniju je prikazal pogubne posledice preganjanja duhovnikov in nasilne italijanizacije in mu svetoval »zmernejšo manjšinsko politiko«. Ta je povabil v Rim vse obmejne prefekte in jim ukazal, naj bodo bolj strpní. Ker pa tega niso izvajali, je F. dec. 1931 spet šel v Rim na ministrstvo in k papežu. S pismom 9. marca 1932 Mussoliniju je poslal v Rim obširno spomenico in v njej pojasnil, da mora kot škof zaščiliti naravne pravice slov. in hrv. vernikov, to pa je tudi najboljša pot za njihovo vključitev v it. kulturni svet. Prefekt Foschi pa ga je ob istem času tožil v Rimu, da načrtno ovira italijanizacijo dožele, ker ščiti nacionalistične slovanske duhovnike in proglašá naravno pravico, ki jo imajo manjšine do rabe materinščine (Klen, 87-97; Apih, 335). Jan. 1933 je prišel iz Gor. v Trst za prefekta Carlo Tiengo, nekdanji škvadrist iz Adrie, preganjalec nadšk. Sedeja, ki je s pomočjo fašist. federala Carla Perusina sistematično začel pripravljati odstranitev F-ja iz Trsta: dal ga je nadzirati, zbiral je obtežilne dokaze, podžigal časopisno gonjo, zlasti v listu Il Piccolo. Na F-ja se je pripravljval atentat. Medtem je v Gor. ap. adm. Sirotti začel z italijanizacijo bogosl.

semen., po svojih »gojencih« širil neslogo med bogoslovci in sprožil časopisno gonjo zoper semeniško vodstvo. F. je trž. bogoslovce pozval k bratskemu sožitju (3. jan. 1934) in izključil netilce nemira. Tisk je tedaj zaostрил svoje napade na škofa, policija pa je aretirala podravn. A. Rutarja in prof. C. Musizzo. Pokrajinska komisija za zaščito države je oba konfinirala in izrekla obsodbe tudi nad drugim vodilnim in učnim osebjem. Apr. 1934 se je F. še bolj zapletel, ker je odklonil, da bi osebno blagoslovil spomenik anarhista G. Oberdana, grob njegove matere in novo »hišo bojevnikov« v Trstu. Pri birmah pri Sv. Jakobu in Sv. Vincencu 1935 je peščica črnosrajčnikov vpila: »Hočemo italijanskega škofa!« Na pastirskem obisku v Kopru jun. 1935 so fašisti dvignili hrup in napadli škofov avto. Ko je It. proslavljala zmago nad Abesinijo, je Tiengo maja 1936 prepovedal slov. službo božjo v trž. mestnih župnijah (Barkovlje, Rojan, Sv. Ivan, Sv. Jakob, Škedenj, Sv. Anton [pridiga v dvorani] in v kapeli trž. Mar. družbe). Škof je odhitel v Rim k papežu in Mussoliniju in ostro protestiral. Vatikan je odločno zahteval ponovno vplejavo slov. jezika, fašist. krogi pa so grozili s prelomom odnosov med Cerkvijo in državo. Spor se je zaključil s sporazumom, da se slov. vrne v c., iz Trsta pa bosta odpoklicana škof in prefekt. Jul. 1936 je Tiengo zapustil Trst (1938 postal minister za korporacije, kasneje je bil v norišnici, 1945 pa so ga partizani ustrelili blizu Milana). Sept. 1936 je kard. Carlo Rossi, prefekt konzistorialne kongreg., povabil F-ja v Bassano del Grappa in mu predložil odstopno listino, ki jo je F. podpisal, čim je zvedel, da je to želja sv. očeta. Zgodaj zjutraj 31. okt. 1936 je F. z vlakom zapustil Trst. Svetovni tisk je njegov odstop označeval kot »kapitulacijo Ap. sedeža pred fašizmom«. V Rimu je F. pomagal pri dušnem pastirstvu s pridigami, birmanjem, sodelovanjem pri cerkvenih slovesnostih. Opravljal je naloge, ki mu jih je odkazal Ap sedež. Ostal je vsekar zvest prijatelj primorskih Slovencev, zanje posredoval na uradih, izročal prošnje in spomence »tostran in onstran Tibere« v obrambo slov. manjšine. Tako je 1941 posredoval za pomilostitev na smrt obsojenih (Kos, Ivančič, Tomazič, Vadnal in tovarišev) na drugem trž. procesu (Apjh, Italia 349). Po vojni je pomagal številnim slov. beguncem; med vojno in po njej se je zavzemal za pravično rešitev številnih zadev slov. manjšine na Primorskem in nemške na

Tirolskem. V Rimu se je čutil tujca, njegovo srce je bilo v Gor. in Trstu. F. je bil eden izmed redkih it. škofov, ki so se v obrambi Cerkve in njenega nauka postavili po robu fašizmu, ko je hotel posegati na cerkveno področje. Slov. in hrv. duhovnikov in vernikov ni le ščitil pred nasiljem, temveč je z vso svojo avtoriteto stopil na stran zatiranih Slovencev in Hrvatov in zahteval, naj imajo versko oskrbo v materinščini. Odločno je odklanjal nasilno potujčevanje, zagovarjal zmerno manjšinsko politiko in kvečjemu dopuščal naravno asimilacijo in kulturno integracijo. Fašist. hierarhom je odkrito rekel, da največjo škodo It. pripravljajo prav oni z nasilnim poitalijančevanjem, ki rodi odpor, sovražnost in zahtevo po odcepitvi od države, kar se je uresničilo med drugo vojno.

Prim. M 1924, 67 s. sl., 75; KolGMD 1925, 71-72 s. sl.; Vita Nuova, Trst, 8.3. in 21.7. 1924, 16.5. 1934, 31.10. 1936; Il Piccolo, Il Corriere della Sera, Il Popolo di Trieste, Il Giornale d'Italia (neštokrat, podrobneje gl. pri Apihu, Italia, ter v KolGMD 1972, 135-155); Cermelj, Il Vescovo, 15; isti, Med prvim, 241; isti, Slovenci, 200-203, 210-212, 218, 234-237; Klen, 19-99 ter IV-XXV; C. Schiffrer, Chiesa e Stato a Trieste durante il periodo fascista, Trieste X, n. 58, 48; G. Botteri, L'esempio di Mons. F., Trieste XII, n. 69, 4-10; Apih, Italia 159, 195, 286, 290, 293, 354, 356-58, 394; Klinec, GMD (gl. kaz.); isti, Nadškof Al. F., KolGMD 1972, 135-55; isti, Obnovitev slov. šol po padcu fašizma, KolGMD 1975, 94-102; Gatterer, 491, 687-91, 699, 702-706, 712; G. Velci, Ob 60-letnici mašništva msgr. F., KolGMD 1967, 128-31 s. sl.; Josip Sedej, Dr. Frančišek B. Sedej, Zgb 1971, 46, 48; P. Landucci, Ricordo di Mons. F., Osserv. Rom. 26.9.1971; VoceI 1971, 45: Un vescovo che anticipò i principi del Concilio; 1971, 39, 2; Francesco Furlani, Domani la cerimonia... Tudi nasl. št. 40; PDK 1971, 200, 1 s. sl.; j. k. (Jože Koren): Umrl je nadškof A. F.; 201, 2 s. sl. (v Škedenju 1930): V trajen in hvaležen spomin pok. msgr. A. F.; 1971, 205, 2; Sožalje trž. obč. uprave ob smrti nadškofa A. F.; Delo 1971, 240, 7 (osmrtnica); Večer, Umrl je nadškof A. F., 1971, 2. sept.; NRazgl 1971, 18, 540; Nadškof A. F. In memoriam; Družina 1971, 19, 16 s. sl.; 23, 6 (Msgr. Bavdaž o nadškofu Fogarju); KatG 1957, 30 (H. K. o zlatomašniku); 1966, 9; Nadškof F. in Slovenci; 1966, 19; Tržaški škof F. in prefekt Tiengo; 1971, 34; R. Klinec, V hvaležen spomin nadškofu A. F.; 1971, 35, L. Škerl, Pogreb nadškofa A. F.; NL 1971, 2. sept.; D. L. (= Drago Legiša), Ob smrti msgr. A. F.; 1972, 874, 4 (omenja Botterijev članek v reviji Trieste); Gosp 1971, 856, 3; L. B. (= Lojze Berce): Nadškofu F-ju v slovo; M(Trst) 1971, 129; 1972, 9/9, 135-6; Msgr. F., škof in zaščitnik. Pogovor s prof. Bednarikom; Zahv 32/33, 363-66 s. sl., b. p. (= Boris Pahor): Ne mogel bi reči...; Boris Pahor, Tudi če bom ob škofovsko palico (odlomek iz romana Parnik trobi nji); KolMD 1973, 155-6 s. sl.



Dodatne kratice in krajšave

A. Splošne

| | |
|-------|---|
| EST | Editoriale stampa triestina, Trst |
| izv. | izvirnik, izvirno |
| JA | Jugoslavenska akademija, Zagreb |
| KA | Katoliška akcija |
| MD | Mohorjeva družba, Celovec-Prevalje-Celje-Ljubljana-Celje |
| NSZ | Neodvisna socialistična zveza, Trst |
| SICOT | Société Internationale de Chirurgie Orthopédique et de traumathologie |
| SKPD | Slovensko katoliško prosvetno društvo |
| ZDUS | Združenje dramskih umetnikov Slovenije |
| SNJP | Slovanska narodno-podporna jednota |
| SDZ | Slovensko zdravniško društvo |
| ZTT | Založništvo tržaškega tiska, Trst |

B. Bibliografske

| | |
|------------------------|---|
| B | Besednik. Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. Celovec I (1869) do X (1878). |
| BiolV | Biološki vestnik. Ljubljana I (1952) - . |
| BV | Bogoslovni vestnik. Ljubljana I (1920) do XXIV (1944), XXV (1965) - . |
| Caucig, Faldutti | Paolo Caucig, Attività sociale e politica di Luigi Faldutti. Udine 1977. |
| Cvetko, Histoire | Dragotin Cvetko, Histoire de la musique slovène. Maribor 1967. |
| Cvetko, Stoletja | Dragotin Cvetko, Stoletja slovenske glasbe. Ljubljana 1964 |
| Čermelj, II Vescovo | Lavo Čermelj, II vescovo Antonio Santin e gli sloveni e croati. Ljubljana 1953. |
| DZ | Duhovno življenje. Buenos Aires I (1933) - . Prvi naslov Moje versko življenje, nato Naše duhovno življenje. |
| Koleričeva II | A. Kolerič - M. Pertot, Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od I. V. 1945 do 31. XII. 1954. Knj. I. Trst 1969. |
| Koleričeva III | A. Kolerič - M. Pertot, Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od I. I. 1955 do 31. XII. 1964. Knj. II. Trst 1970. |
| LKU | Ljubitelj krščanske umetnosti. Maribor I (1914). |
| LMSrpske | Letopis Matice Srpske, Novi Sad I (1825) - . |
| LitL | Literarni list. Priloga revij Obala, Srečanja, Idrijski razgledi. Koper-Nova Gorica - Idrija I (1976). |
| Monti Orel | Silvana Monti Orel, I giornali triestini dal 1863 al 1902. Trieste 1976. |

3500

| | |
|--------------|--|
| OiK | Organizacija in kadri. Združena jugoslovanska revija za organizacijska, kadrovska in samoupravna raziskovanja in prakso. Kranj, Beograd, Zagreb I (1972) - . |
| Poslanstvo | Poslanstvo slovenskega zdravnika. Ljubljana 1965. |
| PCZ | Priroda, človek in zdravje. Mesečnik za poljudno zdravstvo. Ljubljana I (1945/46) - . |
| PZDG | Prispevki za zgodovino delavskega gibanja. Ljubljana I (1960) - . |
| PrimSreč | Primorska srečanja. Revija za družboslovje, gospodarstvo in kulturo. Idrija, Koper, Nova Gorica 1977 - . |
| PrV | Pravni vestnik. List za pravoslovje in pravosodje. Trst I (1921) do VIII (1928). |
| Rakuša | Fran Rakuša, Slovensko petje v preteklih dobah. Ljubljana 1890. |
| SodP | Sodobna pedagogika. Ljubljana I (1950) - . |
| Šlebinger | Janko Šlebinger, Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797 do 1936. v knjigi: Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani 1937. |
| VBV | Voditelj v bogoslovnih vedah. Maribor I (1898) do XIX (1916). |
| Z | Zvon. Lepoznanski list. Dunaj I (1870) do IV (1880). - V letih 1871 do 1875 ni izhajal. |
| Zgod. glasbe | Ukmar-Cvetko-Hrovatin, Zgodovina glasbe. Ljubljana 1948. |

POPRAVKI IN DOSTAVKI

PSBL bo prinesel v zadnjem, dodatnem zvezku dostavke in popravke. Vendar se zdi nujno nekatere napake popravljati že sproti. Seveda to ne velja za navadne tiskarske škrate. Tokrat objavljamo nekaj tehtnejših napak prvih treh snopičev. Kratice pomenijo: v. = vrsta, stlp. = stolpec, zgor. = zgoraj, odsp. = odspodaj, l. = levo, d = desno, rimska številka v oklepaju pomeni snopič, arabska stran.

ABRAM Josip (I, 3) v. 38 dodaj: 580.000 zlatih K. V d. stlp. 3. v. odsp.: prav Gospodarsko (ne: Gospodarstvo).

ALASIA da **SOMMARIVA** fra Gregorio (I, 9) L. stlp. 13. v. odsp.: 111 listov (ne: 11).

ARTAC Ivan (I, 19) D. stlp. v. 6 odsp.: prav 1953-54 (ne: 1935).

BARTOLI Gianni (II, 41) Vstavi letnico rojstva: 1900 (3. v. v d. stlp.)

BATAGELJ Tone (II, 45) je umrl 18. dec. 1974, ko je bil snopič že natiskan.

BATIČ (**BATTIG**) Andrej (II, 45) Celotno besedilo pod *Prim.* prenesl pod geslo **BATIC** Lovrenc na str. 46-7 istega zvezka, in obratno.

BENCINA Danilo (II, 59) V. predzadnji v. 1. stlp. popravi TV 14 v TV 15.

BENIGAR Andrej (II, 62) L. stlp. 12. v. odsp.: 1975-80 popravi v 1875-80.

BENSA Fran Ksaverij (II, 63) L. stlp. predzadnja v.: vstavi »zdravnika«.

BEVK France (II, 71) Na str. 71 d. stlp. 6. v. odsp.: vnesi letnico smrti: 1970.

BRATUŽ-KACJAN Ilana (III, 124) Črtaj prvo v. 1. stlp. na str. 125.

BREGANT (**BRIGANT**) Frančišek (III, 133) V predzadnji v. gesla spremeni 1971 v 1671.

BRIGIDO Mihael (III, 139) D. stlp. 12. v. odzgor: Lečova, prav Levoča.

BRUS Alojzija (III, 145) 17. v. d. stlp. odsp.: 1947-47: prav 1945-47.

CAUCIG (**KAVČIČ**) Franc (Xaverius, Antonius, Nicolaus) (III, 171) Prvi podatek pod *Prim.* dopolni v: Liber Baptizatorum, spectans ad Parochiam S. Hilarii Goritiae, a die 21.ma Martii 1754 ad diem 31.mam Dec. 1770, p. 28. (Podatek je prispevala Ksenija Rozman, Silkar Franc Kavčič-Caucig. Risbe po slikah starih mojstrov. Umetnik Franc Kavčič in življenjski podatki. Zbornik za umetnostno zgodovino n. v. XI. V tisku).

CREMONESI PILLEPICH Arduino (III, 206) D. stlp. 11. v. odzgor: Naslov se pravilno glasi: La sfida turca contro gli Asburgo e Venezia.